

Н. І. Ольхіна, Н. Г. Діденко,
Л. М. Непран, Л. С. Черкаська

Історичні олімпіади 8–11 класи

рекомендації

завдання

відповіді

Харків
Видавнича група «Основа»
2009

ББК 63.3(0)+74.266.3
О-56

У підготовці видання брали участь:

Л. Б. Ліхачева, О. В. Соловей, В. Ж. Попов, О. М. Анищенко,
В. П. Максименко, Т. Г. Цись, Л. Г. Гаврилова, Б. О. Дерябін,
О. В. Пермінов, Н. М. Мотильова, С. М. Федорчук, Т. І. Шабороніна

Експерт-консультант:

В. О. Пірко, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історіографії,
джерелознавства, археології і методики викладання історії Донецького
національного університету

Рецензенти:

Ю. Т. Теміров, кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних
відносин і зовнішньої політики Донецького національного університету;

В. В. Задунайський, кандидат історичних наук, доцент кафедри
історії України Донецького національного університету

Ольхіна Н. І., Діденко Н. Г., Непран Л. М., Черкаська Л. С.

О-56 Історичні олімпіади. Рекомендації. Завдання. Відповіді. 8—11 класи.— Х.: Видавнича група «Основа», 2009.— 336 йс.

ISBN 966-333-059-7.

Збірник містить матеріали, які використовувалися на II, III та IV етапах Всеукраїнських учнівських олімпіад з історії. Збірник включає нормативні документи, методичні рекомендації щодо підготовки до олімпіад та поглибленого вивчення історії, завдання, тести та зразки відповідей на них учасників Всеукраїнських учнівських олімпіад, юних істориків Донецької області.

Посібник розрахований на учнів, абітурієнтів, вчителів, працівників методичних служб, усіх, хто цікавиться історією.

ББК 63.3(0)+74.266.3

ISBN 966-333-059-7

© Н. І. Ольхіна, Н. Г. Діденко,
Л. М. Непран, Л. С. Черкаська, 2004

© ТОВ «Видавнича група «Основа», 2009

Зміст

Вступ.....	8
------------	---

Нормативні документи

З Указу Президента України від 8 лютого 2001 р. № 78/2001 «Про програму роботи з обдарованою молоддю на 2001—2005 рр.».....	10
З Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади, затвердженого наказом Міністерства освіти України від 18 серпня 1998 р. № 305	10
З наказу Міністерства освіти і науки України від 14 грудня 2000 р. № 588 «Про затвердження положення про державну підсумкову атестацію учнів у системі загальної середньої освіти».....	13
З наказу Міністерства освіти і науки України від 19 лютого 2001 р. № 74 «Про затвердження умов прийому до вищих навчальних закладів України»	14

З досвіду підготовки учнів до історичних олімпіад

<i>Діденко Н. Г., Черкаська Л. С.</i> Про деякі аспекти роботи з обдарованою молоддю та організацію і проведення Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії.....	15
<i>Ольхіна Н. І.</i> Методичні рекомендації щодо підготовки до олімпіад з історії.....	28
<i>Непран Л. М.</i> Шлях до історичного Олімпу. Рекомендації майбутнім учасникам олімпіад з історії.....	34
<i>Максименко В. П.</i> Ліцейське історичне навчання	42
<i>Ліхачева Л. Б., Соловей О. В.</i> Поради щодо підготовки учнів до олімпіад з історії	49
<i>Попов В. Ж.</i> Як підготуватися до олімпіад з історії	51
<i>Гаврилова Л. Г.</i> Деякі особливості роботи з історичною хронологією.....	54
Пам'ятка учаснику Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії.....	60

Завдання II (районного, міського) етапу

Всеукраїнських учнівських олімпіад з історії 1996—2004 рр.

1996—1997 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

8 клас.....	62
9 клас.....	63
10 клас.....	63
11 клас.....	64

1998—1999 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

8 клас.....	65
9 клас.....	66
10 клас.....	67
11 клас.....	70

1999—2000 НАВЧАЛЬНИЙ РІК	
8 клас.....	72
9 клас.....	73
10 клас.....	75
11 клас.....	77
2000—2001 НАВЧАЛЬНИЙ РІК	
8 клас.....	78
9 клас.....	80
10 клас.....	81
11 клас.....	83
2001—2002 НАВЧАЛЬНИЙ РІК	
8 клас.....	85
9 клас.....	86
10 клас.....	87
11 клас.....	88
2002—2003 НАВЧАЛЬНИЙ РІК	
8 клас.....	89
9 клас.....	91
10 клас.....	92
11 клас.....	94
2003—2004 НАВЧАЛЬНИЙ РІК	
8 клас.....	95
9 клас.....	96
10 клас.....	97
11 клас.....	99

Завдання III (обласного) етапу

Всеукраїнських учнівських олімпіад з історії 1996—2004 рр.

1996—1997 НАВЧАЛЬНИЙ РІК	
7 клас.....	101
8 клас.....	101
9 клас.....	101
10 клас.....	102
11 клас.....	103
1997—1998 НАВЧАЛЬНИЙ РІК	
8 клас.....	103
9 клас.....	104
10 клас.....	105
11 клас.....	105
1998—1999 НАВЧАЛЬНИЙ РІК	
8 клас.....	106
9 клас.....	108
10 клас.....	109
11 клас.....	111
1999—2000 НАВЧАЛЬНИЙ РІК	
8 клас.....	112
9 клас.....	115
10 клас.....	118
11 клас.....	120

2000—2001 НАВЧАЛЬНИЙ РІК	
8 клас.....	123
9 клас.....	124
10 клас.....	126
11 клас.....	128
2001—2002 НАВЧАЛЬНИЙ РІК	
8 клас.....	131
9 клас.....	133
10 клас.....	136
11 клас.....	139
2002—2003 НАВЧАЛЬНИЙ РІК	
8 клас.....	142
9 клас.....	144
10 клас.....	146
11 клас.....	148
2003—2004 НАВЧАЛЬНИЙ РІК	
8 клас.....	149
9 клас.....	151
10 клас.....	152
11 клас.....	153

Тести III (обласного) етапу Всеукраїнської олімпіади з історії

2001—2002 НАВЧАЛЬНИЙ РІК	
8 клас.....	155
9 клас.....	156
10 клас.....	157
11 клас.....	157
2002—2003 НАВЧАЛЬНИЙ РІК	
8 клас.....	160
9 клас.....	160
10 клас.....	162
11 клас.....	163
2003—2004 НАВЧАЛЬНИЙ РІК	
8 клас.....	164
9 клас.....	165
10 клас.....	167
11 клас.....	169

Завдання IV етапу Всеукраїнської олімпіади юних істориків

2002—2003 НАВЧАЛЬНИЙ РІК (VIII ВСЕУКРАЇНСЬКА ОЛІМПІАДА)

ЗАВДАННЯ I ТУРУ

8 клас.....	172
9 клас.....	174
10 клас.....	176
11 клас.....	179

ЗАВДАННЯ II ТУРУ

8 клас.....	183
9 клас.....	183
10 клас.....	184
11 клас.....	185

2003—2004 НАВЧАЛЬНИЙ РІК (ІХ ВСЕУКРАЇНСЬКА ОЛІМПІАДА)	
8 клас.....	186
9 клас.....	189
10 клас.....	192
11 клас.....	195

**Відповіді на завдання ІІ (районного, міського) етапу
Всеукраїнської олімпіади з історії 1999—2004 рр.**

1999—2000 НАВЧАЛЬНИЙ РІК	
9 клас.....	200
10 клас.....	201
11 клас.....	201
2000—2001 НАВЧАЛЬНИЙ РІК	
8 клас.....	202
11 клас.....	203
2002—2003 НАВЧАЛЬНИЙ РІК	
8 клас.....	204
9 клас.....	211
10 клас.....	215
11 клас.....	219
2003—2004 НАВЧАЛЬНИЙ РІК	
8 клас.....	223
9 клас.....	227
10 клас.....	229
11 клас.....	234

Відповіді на завдання ІІІ (обласного) етапу Всеукраїнської олімпіади з історії

1996—1997 НАВЧАЛЬНИЙ РІК	
9 клас.....	240
1998—1999 НАВЧАЛЬНИЙ РІК	
9 клас.....	241
1999—2000 НАВЧАЛЬНИЙ РІК	
8 клас.....	242
9 клас.....	243
10 клас.....	243
11 клас.....	243
2002—2003 НАВЧАЛЬНИЙ РІК	
8 клас.....	244
9 клас.....	250
10 клас.....	254
11 клас.....	257
2003—2004 НАВЧАЛЬНИЙ РІК	
8 клас.....	262
9 клас.....	266
10 клас.....	269
11 клас.....	271

Відповіді на тести III (обласного) етапу Всеукраїнської олімпіади з історії

2002—2003 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

8 клас.....	275
9 клас.....	275
10 клас.....	276
11 клас.....	277

2003—2004 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

8 клас.....	277
9 клас.....	278
10 клас.....	279
11 клас.....	279

Відповіді на завдання IV етапу Всеукраїнської олімпіади юних істориків

2002—2003 НАВЧАЛЬНИЙ РІК (VIII ВСЕУКРАЇНСЬКА ОЛІМПІАДА)

8 клас.....	281
9 клас.....	283
10 клас.....	289
11 клас.....	295

2003—2004 НАВЧАЛЬНИЙ РІК (IX ВСЕУКРАЇНСЬКА ОЛІМПІАДА)

8 клас.....	301
9 клас.....	305
10 клас.....	312
11 клас.....	316

Додатки 322**Література 331**

Вступ

Історична освіта є невід’ємною частиною сучасної гуманітарної освіти. Вивчення і знання подій у різних цивілізаціях протягом віків дає можливість молодим людям не лише осягнути різноманітний цікавий світ, але й сформувати своє ставлення до реалій буття, визначити економічні, політичні, культурні пріоритети. Давні римляни називали історію наставницею життя, отже, лише глибоке знання історії допомагає правильно його будувати.

Мільйони людей захоплюються історичною літературою, фільмами, вивчають історію під час подорожей, екскурсій, збирають колекції різних пам’яток. Для багатьох з них знайомство з однією із найцікавіших наук світу почалося ще в дитинстві або в юності і залишається, як правило, назавжди, адже саме в юному віці складаються сприятливі умови для формування допитливості, інтересу до поглибленого вивчення історії, прищеплення навичок дослідницької роботи.

З великим задоволенням учні та студенти беруть участь у різноманітних історичних олімпіадах, конкурсах і турнірах. Це дає змогу для них не лише перевірити свої знання, позмагатися в ерудиції з ровесниками, але й всебічно розвиватися, формувати світогляд, стимулювати творче самовдосконалення.

Для самоствердження себе особистістю необхідна певна система роботи. Наш посібник включає зразки олімпіадних завдань з історії для різних вікових категорій учнів та різного рівня — від міського, районного до всеукраїнського. Користуючись цим посібником, кожен учень може і вдосконалити свої знання з історії, і перевірити їх, і визначити для себе провідні напрямки для досліджень.

Досвід роботи з обдарованими учнями, який ми маємо у спеціалізованих освітніх закладах з поглибленим вивченням історії, свідчить про необхідність поступової систематичної роботи зі школярами щодо вивчення предмета, розвитку їх уяви, вироблення вміння бачити певні історичні події не відокремлено, а синхронно з тими, які відбувалися у світі.

Для інтелектуального зростання обдарованого учня, захопленого історією, слід перш за все забезпечити умови для досягнення ним високого рівня загальнонавчальних та спеціальних умінь та навичок, оволодіння методами здобуття історичних знань і раціональної організації пізнавальної діяльності.

Важливим фактором підготовки учнів є розвиток індивідуальних дослідницьких здібностей, які можуть реалізовуватися через участь в археологічних розкопках, дослідження історії рідного краю, написання рефератів, доповідей, роботу в музеї тощо.

Таким чином постійними учасниками олімпіад стають лише ті учні, які мають стійкий інтерес до історії, широку загальну ерудицію, особистий погляд на світові події, здатність багато, наполегливо і цілеспрямовано працювати над собою.

Готуючи матеріали збірника, ми виходили з необхідності ознайомити широкий загал учнів із завданнями історичних олімпіад, навести зразки відповідей на них їх безпосередніх учасників, презентувати позитивний досвід поглибленого вивчення історії та підготовки до популярних всеукраїнських змагань, дати відповідні методичні рекомендації.

Автори

Нормативні документи

З Указу Президента України від 8 лютого 2001 р. № 78/2001 «Про програму роботи з обдарованою молодю на 2001—2005 рр.»

П. II. 3. Забезпечити проведення Всеукраїнських дитячих та молодіжних олімпіад, конкурсів, турнірів, фестивалів, конкурсів-оглядів творчих колективів, наукових студентських конференцій, виставок, творчих робіт учнів, студентів, молодих учених та здійснення інших заходів, спрямованих на виявлення й самореалізацію обдарованих дітей та молоді.

П. IV. 1. Створити систему адресної підтримки особливо обдарованих учнів, студентів, які є переможцями Всеукраїнських олімпіад, конкурсів, турнірів, а також молодих учених, забезпечити поліпшення соціально- побутових умов, проживання їх у гуртожитках навчальних закладів.

П. IV. 2. Запровадити пільгове користування послугами бібліотек, музеїв, відвідування виставок, театрів, спортивних заходів для учнів та студентів, які є переможцями Всеукраїнських і міжнародних олімпіад, конкурсів, турнірів.

П. IV. 4. Розробити нормативно-правову базу для запровадження системи стажування та дальшого навчання випускників вищих навчальних закладів, які є переможцями Всеукраїнських і міжнародних студентських олімпіад, конкурсів, турнірів.

П. IV. 5. Розробити й запровадити систему матеріального заохочення для педагогічних та науково-педагогічних працівників, учні або студенти яких стали переможцями Всеукраїнських та міжнародних учнівських і міжнародних олімпіад, конкурсів, турнірів.

З Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади, затвердженого наказом Міністерства освіти України від 18 серпня 1998 р. № 305

П. 1.2. Основними завданнями учнівських олімпіад з базових і спеціальних дисциплін є:

1. Стимулювання творчого самовдосконалення дітей, учнівської молоді.

2. Виявлення та розвиток обдарованих учнів та надання їм допомоги у виборі професії, залучення їх до навчання у вищих закладах освіти країни.
3. Формування творчого покоління молодих науковців та практиків для різних галузей суспільного життя.
4. Підвищення інтересу до поглибленого вивчення базових спеціальних та фахових дисциплін, прищеплення широким колам учнівської молоді навичок дослідницької роботи.
5. Пропаганда досягнень науки, техніки та новітніх технологій, популяризація серед молоді робітничих професій, підбиття підсумків роботи факультативів, гуртків, секцій, учнівських наукових товариств, активізація всіх форм позакласної та позашкільної роботи з учнями.
6. Підвищення рівня викладання базових, спеціальних та фахових дисциплін, фахової підготовки учнів.
7. Виявлення, поширення й упровадження в навчально-виховний процес сучасних прийомів і методів навчання, залучення професорсько-викладацького складу, аспірантів, студентів вищих закладів освіти, працівників наукових закладів України до активної допомоги навчально-виховним закладам у справі поліпшення стану викладання дисциплін і підвищення рівня знань, умінь та навичок учнівської молоді,
8. Формування команд для участі в міжнародних олімпіадах, конкурсах та турнірах.

П. 1.9. Переможців Всеукраїнських учнівських олімпіад з базових і спеціальних дисциплін, конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт визначають в особистій першості. Переможців Всеукраїнських турнірів визначають за результатами командної першості, а за умови, що всі змагання відповідного етапу турніру проходили в особистій першості, переможці турніру визначаються в особистій першості.

П. 1.10. В олімпіадах, конкурсах і турнірах, за згодою Міністерства освіти України, відповідно до чинного законодавства можуть брати участь учні середніх закладів освіти зарубіжних країн.

П. 1.11. Всеукраїнські учнівські олімпіади всіх етапів, конкурси й турніри є очною формою змагань.

П. 1.12. Учасники олімпіад, конкурсів, турнірів за їх бажанням отримують завдання й дають на них відповідь державною або іншою (національних меншин) мовою.

П. 1.13. Учителі середніх закладів освіти, викладачі та майстри виробничого навчання професійно-технічних закладів освіти, викладачі та наукові працівники вищих закладів освіти і наукових установ, працівники

органів освіти, методичних та інших установ і організацій, які брали активну участь у підготовці до змагань та проведенні цих заходів, можуть бути відзначені відомчими та іншими державними нагородами.

П. 2.1. Олімпіади з базових дисциплін проводяться в 4 етапи: I — шкільні (училищні), II — районні (міські), III — обласні (в АРК — республіканські, в м. Києві та Севастополі — міські), IV — на державному рівні. На всіх етапах завдання готуються окремо для кожного класу (курсу).

П. 2.2.1. I етап олімпіад з базових дисциплін проводиться в жовтні.

П. 2.3.1. II етап олімпіад з базових дисциплін та I етап конкурсів-захистів проводяться щороку в листопаді—грудні за завданнями обласних (в АРК — республіканського, у м. Києві та Севастополі відповідно — міжрегіонального та міського) інститутів удосконалення вчителів (післядипломної освіти), територіальних відділень МАН, розробленими спільно з журі.

П. 2.4.2. III етап олімпіад з базових дисциплін, II етап конкурсів-захистів проводиться в січні—лютому.

П. 2.4.3. Умови проведення олімпіад з базових дисциплін визначаються і затверджуються Міністерством освіти АРК, управліннями освіти обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій. В умовах визначається кількісний склад, пропорційність представленості навчально-виховних закладів в олімпіадах і конкурсах, місце та інші питання їх проведення з урахуванням місцевих можливостей.

П. 2.4.4. Олімпіади з базових дисциплін, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт проводяться за завданнями або рекомендаціями Міністерства освіти України та, у разі необхідності, за безпосередньої участі його представника, який стежить за дотриманням вимог даного положення.

П. 2.4.6. Міністерство освіти АРК, управління освіти обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій проводять відбірково-тренувальні збори переможців III етапу олімпіад з базових дисциплін та II етапу олімпіад зі спеціальних дисциплін і конкурсів — для формування відповідно складу команд на IV етап олімпіад з базових дисциплін, III етап олімпіад зі спеціальних дисциплін та конкурсів захистів науково-дослідницьких робіт, самостійно визначаючи кількісний склад учасників, тривалість та порядок проведення зборів. Персональний склад учасників зборів визначається за результатами, досягнутими (набраними балами) на відповідних змаганнях. Остаточний склад команд, що братимуть участь у наступному етапі змагань формується з урахуванням результатів проведення відбірково-тренувальних зборів.

П. 2.5. IV етап — державні олімпіади з базових дисциплін; III етап — державні олімпіади зі спеціальних дисциплін, конкурси-захисти науково-дослідних робіт — фінальний етап турнірів.

П. 2.5.2. Олімпіади з базових і спеціальних дисциплін проводяться в 2—3 тури. Кількість турів (теоретичний, практичний, експериментальний), форми (письмові роботи, співбесіди тощо) та час їх проведення визначає Міністерство освіти України спільно з оргкомітетом та журі відповідних олімпіад і конкурсів.

П. 3.6. У IV етапі олімпіади з історії беруть участь учні 8—11 класів. Кількісний склад кожної команди визначається відповідно до її рейтингу. До складу команд включають учнів, які за станом здоров'я можуть бути допущені до участі у змаганнях та брали участь у попередньому III етапі олімпіад і стали переможцями.

П. 3.22. Учасники олімпіад, конкурсів, турнірів всіх етапів мають право ознайомитися з відповідями (розв'язками) завдань, запропонованими журі, та з попередніми результатами (до підбиття остаточних підсумків) оцінки робіт учасників. У разі виникнення суперечливих питань учасники мають право після завершення всіх турів відповідного етапу змагань подавати до журі апеляції з приводу правильності та об'єктивності оцінки виконаних ними завдань і одержати відповідь в усній формі. Питання про допуск до розгляду суті апеляції членами журі вирішується спільно представником оргкомітету, відповідальним за дотримання вимог чинного положення, та експертом-консультантом; дозволу одного з них достатньо для розгляду апеляції.

**З наказу Міністерства освіти і науки України
від 14 грудня 2000 р. № 588 «Про затвердження
положення про державну підсумкову атестацію учнів
у системі загальної середньої освіти»**

П. 7.5. Учасники міжнародних олімпіад, конкурсів, призери III та учасники IV етапів Всеукраїнських учнівських олімпіад, III етапу конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт Малої академії наук звільняються від атестації з предметів, з яких вони стали призерами. До атестату про повну загальну середню освіту виставляється з цих предметів підсумкова оцінка 12 балів.

П. 7.6. Учасники весняних відбірково-тренувальних зборів з підготовки до олімпіад, змагань, конкурсів, які мають статус міжнародних, звільняються від атестації; підсумкові оцінки їм виставляються за результатами річного оцінювання.

З наказу Міністерства освіти і науки України від 19 лютого 2001 р. № 74 «Про затвердження умов прийому до вищих навчальних закладів України»

П. 16. У правилах прийому до вищого навчального закладу незалежно від конкурсу при вступі на певний напрямок підготовки (спеціальність) можуть установлюватись особливі умови конкурсу та форми проведення вступних випробувань (співбесіда, попереднє тестування, творчі конкурси тощо). Ці особливі умови можуть установлюватись для таких осіб, які досягли високих успіхів у навчанні:

— призери III етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад з базових дисциплін, конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт учнів — членів Малої академії наук з базових предметів і спеціальних дисциплін.

Кількість місць для цих осіб установлюється приймальною комісією вищого навчального закладу.

П. 19. Зараховуються до вищого навчального закладу без вступних випробувань учасники міжнародних, призери IV етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад з базових дисциплін за умови, якщо вони вступають на напрями підготовки (спеціальності), для яких профілюючим є вступне випробування з предмета, з якого вони були учасниками вищезгаданих олімпіад (якщо число поданих заяв від призерів IV етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад із базових дисциплін на певний напрям підготовки (спеціальність) перевищує 50 % від обсягу державного замовлення, доведеного вищому навчальному закладу на цей напрям підготовки (спеціальність) зарахування за рішенням приймальної комісії може проводитися відповідно до п. 16 цих умов).

З досвіду підготовки учнів до історичних олімпіад

Про деякі аспекти роботи з обдарованою молоддю та організацію і проведення Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії

Пріоритетним напрямом державної політики в галузі освіти, як зазначено в Національній доктрині розвитку освіти України, є створення умов для всебічного розвитку людини як особистості, розквіту її талантів, вибору профілю навчання відповідно до її інтересів. Серед заходів, що сприяють реалізації цих завдань, чільне місце посідають учнівські олімпіади з базових навчальних дисциплін. Мета предметних олімпіад — насамперед виявлення, заохочення та розвиток обдарованих школярів.

Обдарованість з погляду сучасної психологічної науки вважається наслідком трьох якостей: інтелектуальних здібностей, творчого підходу та наполегливості.

Ще стародавній китайський філософ Конфуцій закликав плекати особливо обдарованих молодих людей та інтенсивно розвивати їх здібності. В умовах сучасної інформаційно-технологічної цивілізації іманентно притаманна людині творчість стає все більш важливою детермінантою поступу суспільства. Без випереджальної ролі творчості, яка здатна вийти за рамки стереотипів, неможливими були б ті наукові досягнення, якими супроводжуються ХХ—ХХІ ст. Значною мірою цей розвиток обумовлюється певними суспільними та особистісними факторами. З боку суспільства такими чинниками є свобода і доступ до інформації, право на освіту, захист інтелектуальної власності, з боку особистості — обдарованість, інтелект, воля.

Видатний сучасний філософ Е. Фромм констатував з цього приводу, що модус буття спонукає особу бути активною, здатною проявляти свої здібності, талант, якими наділені усі люди, хоча і різною мірою. Це означає для людини оновлюватися, рости, вириватися поза межі свого ізольованого «Я», мати глибокий інтерес, пристрасно прагнути до чогось.

Аналізуючи духовну ситуацію у суспільстві, відомий філософ К. Ясперс з тривогою писав про те, що в існуванні масового порядку загальна освіта наближається до вимог середньої людини. Духовність гине, доведена до бруталної моментальної доступності, внаслідок чого в кожній галузі знань

відбувається процес збіднення, в той час, коли «в освіті як формі життя її стрижнем є дисципліна як уміння мислити»¹.

З аналогічними проблемами стикається сьогодні наша освіта, до якої зростають вимоги щодо становлення особистості, забезпечення умов для розвитку креативних здібностей школярів.

Організація роботи щодо виховання обдарованості та сприяння творчості учнів є можливою у поєднанні особистісних зусиль й сучасних педагогічних технологій і підтримки даної роботи з боку держави.

Особистісний рівень розвитку учня включає оцінку його інтелектуальних здібностей, психологічних особливостей, культури. Така інформація дає можливість педагогу скласти певну схему й визначити, які педагогічні технології можуть бути застосовані в процесі учіння.

До нових систем навчання, що зараз практикуються в Україні і є найбільш продуктивними, ми відносимо автодидактику, майєвтику, синектику, інтерактивні методики. У таких педагогічних технологіях простежуються важливі в інтелектуальному та творчому плані формування обдарованої особистості етапи:

- логічний аналіз проблеми з використанням наявних знань,
- вербалізація інтуїтивного розв'язання проблеми,
- формалізація знайденого рішення.

Щоб розвинути творчі здібності учня, важливо враховувати мотиви, якими він керується, опановуючи науки. Серед них — пізнавальний інтерес, любов до предмета, творче прагнення, прагнення до самоідентифікації та самореалізації. Педагогічне передбачення, оптимальність вибору спільних дій із боку викладача дає можливість умотивувати відповідним чином практичні навчальні дії, пробудити в учня дух творчого пошуку і змагання.

Відповідним чином організується і когнітивний розвиток учня, в якому контролюються такі параметри, як обсяг пам'яті, швидкість сприйняття інформації, час її збереження, здатність до сприйняття нової інформації.

У процесі формування індивідуальної свідомості учнем засвоюється й усвідомлюється соціальний досвід, культура, що має особливе значення для розвитку історичної освіти. Творча пізнавальна діяльність у суб'єктивному плані є шляхом нових відкриттів у процесі освоєння навколишнього світу. Отже, доцільно, щоб на цьому шляху викладачем визначалися

¹ Ясперс К. Духовная ситуация времени. / Смысл и назначение истории. Пер. с нем. 2-е изд. — М: Республика, 1994. — С. 287–289.

такі рівні інтелектуального зростання, як досягнення системності в аналізі явищ, узагальнення, виділення й вирішення проблем, встановлення причиново-наслідкових зв'язків подій та явищ, визначення наступності між ними та основних тенденцій розвитку суспільства, виділення загального, особливого й одиничного в характеристиці світової цивілізації, співвідношення між фактами та закономірностями історичного процесу.

Важливе значення для самореалізації особистості у сучасному суспільстві має підтримка обдарованої учнівської молоді з боку держави. Це обумовлено тим, що плекання творчого потенціалу індивідуума є значним резервом цивілізованої держави, тією частиною людської духовності, яка протистоїть регресивним лініям поступу суспільства, дозволяє об'єднувати потреби особистості і держави, формує самостійність, активність, лідерські якості дітей, підвищує їх здатність до самоосвіти і самореалізації.

Президентом України Л. Д. Кучмою видано низку Указів щодо підтримки обдарованої молоді, зокрема:

— Указ від 30 грудня 1998 р. № 1419/98 «Про стипендії Президента України учасникам і призерам міжнародних учнівських олімпіад з базових навчальних дисциплін», яким встановлено щорічні стипендії Президента України учасникам і призерам міжнародних учнівських олімпіад;

— Указ від 5 лютого 2000 р. № 169/2000 «Про відзначення призерів і учасників міжнародних учнівських олімпіад та їх вчителів»;

— Указ від 9 листопада 2000 р. № 1216/2000 «Про порядок призначення стипендій Тараса Шевченка учням середніх загальноосвітніх навчальних закладів», яким затверджено порядок призначення стипендій Тараса Шевченка учням середніх загальноосвітніх навчальних закладів за особливі успіхи у вивченні української мови і літератури.

Указом Президента України від 8 лютого 2001 р. № 78/2001 затверджена «Програма роботи з обдарованою молоддю на 2001—2005 роки». Програма передбачає розробку і впровадження ефективних засобів та технологій пошуку, навчання, виховання, самовдосконалення обдарованих дітей та молоді.

Кабінетом Міністрів України для переможців Всеукраїнської учнівської олімпіади з української мови засновано стипендії Кабінету Міністрів України, згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2001 р. № 982.

Останніми роками склалася певна система пошуку, відбору та освіти обдарованих дітей: вивчення, розвиток їхніх нахилів на уроках та у позакласній діяльності, профільна освіта та її індивідуалізація, створення навчальних закладів інтернатного типу для обдарованих дітей. Проведення Всеукраїнських учнівських олімпіад є важливою складовою цієї системи. Учнівські інтелектуальні змагання привчають учнів до самостійного

мислення, сприяють підвищенню пізнавальної активності, поглибленню й розширенню знань, допомагають оволодіти фундаментом улюбленої науки, можливо, майбутньої професії, виховують творче ставлення до навчання, а також волевільні й моральні якості особистості

Як відомо, учнівські інтелектуальні змагання в Україні проводяться вже понад 40 років. На початку 60-х рр. ХХ ст. були започатковані республіканські учнівські олімпіади з математики, фізики, хімії, а з інших предметів, зокрема й з історії, вони відбувалися на шкільному, міському та обласному рівнях. Особливого розвитку олімпіадний рух набув в умовах здобуття Україною незалежності. У 90-ті рр. було відновлено проведення учнівських олімпіад, і вони майже з усіх навчальних предметів отримали загальнодержавний статус. У 1991 р. відбулася перша Всеукраїнська учнівська олімпіада з основ правознавства, а у 1994 р. — перша Всеукраїнська учнівська олімпіада юних істориків.

Проведення інтелектуальних змагань в Україні регламентується Положенням про Всеукраїнські учнівські олімпіади з базових спеціальних дисциплін, турніри, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт та конкурси фахової майстерності, затвердженим наказом Міністерства освіти України від 18 серпня 1998 р. № 305.

Відповідно до Положення підготовлено методичні рекомендації «Організація та проведення Всеукраїнських учнівських олімпіад і турнірів», схвалені наказом Міністерства освіти і науки України від 20 липня 2001 р. № 538 та рішенням науково-методичної ради Науково-методичного центру середньої освіти від 3 квітня 2001 р.¹

Згідно з Положенням, учнівські олімпіади проводяться щорічно серед учнів загальноосвітніх і професійно-технічних навчальних закладів. Всеукраїнська учнівська історична олімпіада, як і інші олімпіади з базових дисциплін, проходить у чотири етапи. Усі етапи олімпіади є очною формою змагань.

Етап — шкільні олімпіади — проводяться протягом жовтня серед учнів 8—11-х класів. За рішенням оргкомітету I етапу до участі у змаганнях можуть залучатися також школярі інших паралелей. Учасниками шкільних олімпіад стають всі бажаючі учні, що дає змогу охопити якомога більшу кількість школярів, виявити серед них найкомпетентніших та найбільш здібних дітей. Найважливішим завданням шкільного етапу олімпіади є формування й розвиток пізнавального інтересу до історії. Крім того, підготовка і проведення шкільного етапу сприяє активізації всіх форм

¹ Організація та проведення Всеукраїнських учнівських олімпіад і турнірів. Методичні рекомендації / Кременський Б. Г.— К., 2001.

позакласної та позашкільної роботи з учнями. Для складання завдань I етапу створюються комісії, склад яких затверджується керівником закладу освіти.

II етап — районні олімпіади відбуваються в листопаді—грудні серед учнів 8—11-х класів. Підготовка та участь у районному етапі сприяє формуванню стійкого інтересу до вивчення основ історичної науки, спонукає до самостійної роботи з підручниками та додатковою літературою. Кількість турів, їхня тривалість та форма проведення II етапу, склад комісій з підготовки завдань затверджується Міністерством освіти і науки Автономної Республіки Крим, управліннями освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, а склад журі з перевірки завдань учасників районної олімпіади — наказом управління освіти районних державних адміністрацій. Слід зазначити, що завдання районних олімпіад, розроблені інститутами післядипломної освіти, є обов'язковими. Важлива умова проведення учнівських інтелектуальних змагань всіх етапів — добровільність участі школярів у олімпіадах. Це особливо актуально для районного етапу олімпіади. Учасниками другого та наступних етапів олімпіадних змагань можуть бути тільки учні-переможці попередніх етапів. Звіти про проведення районних олімпіад та заявки на участь у наступному етапі надсилаються до обласних оргкомітетів до 30 грудня поточного року.

III етап — обласні олімпіади (в Автономній Республіці Крим — республіканська, в Києві та Севастополі — міські) проводяться у січні—лютому серед учнів 8—11 класів. До складу журі та розроблення завдань запрошуються науковці та аспіранти, висококваліфіковані вчителі, що сприяє залученню професорсько-викладацького складу вищих закладів освіти до надання кваліфікованої допомоги у справі підвищення наукового рівня викладання навчального предмета. Більшість учасників обласних олімпіад — це учні, які прагнуть до поглибленого вивчення історії. Кращі з них стають учасниками заключного етапу олімпіади. Кількісний склад команд II і III етапів змагань визначається відповідними оргкомітетами. Вік учасників всіх етапів Всеукраїнської учнівської олімпіади вирішального значення не має. Але учасниками змагань не можуть бути студенти вищих навчальних закладів першого та другого рівня акредитації (технікумів, коледжів) навіть за умови, що прийом до зазначених закладів здійснюється після закінчення 9-го класу. Виступати на всіх етапах учасники змагань можуть за клас, не молодший, ніж клас, де вони навчаються у школі. За бажанням учасник олімпіади (на всіх етапах) має право на загальних засадах змагатися серед учнів старших класів, про що організаторів змагань повідомляють заздалегідь. Це повинно бути зазначено у заявці. Звіти про проведення III етапу, заявки на участь у IV етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади та тексти завдань III етапу

надсилаються до 10 березня поточного року до відділу роботи з обдарованою молоддю Науково-методичного центру Міністерства освіти і науки України.

IV етап — державний етап олімпіади. Він, на відміну від попередніх, проходить одночасно з усіх предметів під час весняних канікул. Кількісний склад його учасників визначається згідно із загальним рейтингом команди відповідних регіонів України. Найвищий рейтинг протягом десятиліття існування історичних олімпіад мали команди:

- у 1994 р. — Тернопільської області;
- у 1995 р. — Дніпропетровської області;
- у 1996 р. — м. Києва;
- у 1998 р. — Івано-Франківської області;
- у 2000 р. — Вінницької області;
- у 2000—2001 рр. — Львівської області;
- у 2001—2002 рр. — Луганської області;
- у 2002—2003 рр. — Донецької області;
- у 2003—2004 рр. — Донецької області.

У 1997 р. та 1999 р. заключний етап Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії не проводився.

Рейтинг визначається за результатами виступу команди на IV етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади протягом двох останніх років, враховуючи кількість та якість одержаних дипломів. За кожний диплом I ступеня нараховується 5 балів, II ступеня — 3 бали, III ступеня — 1 бал. Таким чином, загальний щорічний рейтинг — це частка від ділення загальної кількості балів, набраних усіма переможцями, на загальну кількість учасників команди, що фактично брали участь у заключному етапі олімпіадних змагань. А загальний рейтинг визначається, як сума рейтингів за два роки.

Наприклад, рейтинг команди Донецької області за 2004 рік складає 1,71. Цього року команда у складі 14 учнів виборола три дипломи I ступеня, два дипломи II ступеня й три дипломи III ступеня:

$$\frac{(5 \cdot 3) + (3 \cdot 2) + (1 \cdot 3)}{14} = 1,71.$$

До рейтингу 2004 року додаємо рейтинг 2003 року (3, 10) й отримуємо загальний рейтинг команди Донецької області за 2003—2004 роки — 4,81.

Починаючи з команди, яка має найвищий рейтинг, складається список команд. Залежно від того, яке місце посіла команда, формується кількісний склад команди на IV етап наступної історичної олімпіади.

Команди, які посіли відповідно:

I місце — 11 осіб;

II—III місця — 9 осіб;

IV—VI місця — 8 осіб;

VII—X — 7 осіб;

XI—XV — 6 осіб.

Решта команд формується у складі не більше чотирьох учнів. Крім того, команда має право додатково залучити до свого складу по одному учневі за кожний здобутий попереднього року диплом I ступеня.

Таким чином, команда Донецької області зберегла за собою право мати на IV етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії у 2004—2005 навчальному році найбільше представництво — команду з 14 школярів, зважаючи на те, що за загальним рейтингом команда посіла перше місце (а це 11 учнів), і три додаткові особи за кожний диплом I ступеня (3 учні).

За однакового рейтингу команди у списку розташовуються в алфавітному порядку, а кількісний склад команд визначається, як округлене до цілого числа середнє арифметичне між представництвом, що відповідає їх фактичному місцю у списку команд.

Під час формування складу команди слід звернути увагу на необхідність забезпечення на заключному етапі пропорційного представництва всіх паралелей класів. До складу команд, що посіли I—VI місця, обов'язково мають входити по 2 учні, а до решти команд по 1 учневі кожної паралелі 8—11-х класів. Якщо до складу команди, згідно з рейтингом, входить більше осіб, то на місця, що залишилися, можуть залучатися учні будь-якого із зазначених вище класів.

Місця проведення I—III етапів олімпіади визначаються місцевими управліннями освіти. Місце проведення IV етапу визначається графіком, складеним на п'ять років та затвердженим колегією Міністерства освіти і науки України. Згідно з графіком проведення IV етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад на 2005—2009 роки, затвердженим рішенням колегії Міністерства освіти і науки України від 28.08.2003 р. № 9/2-19, олімпіади юних істориків відбудуться:

2005 р. — Донецька область;

2006 р. — Харківська область;

2007 р. — Київська область;

2008 р. — Чернівецька область;

2009 р. — Закарпатська область.

До місця проведення олімпіад учні прибувають у супроводі керівника команди. Учасники олімпіади повинні мати при собі документи, що посвідчують їх особу (паспорт або свідоцтво про народження, учнівський квиток із фотокарткою, копію ідентифікаційного коду). З метою запобігання виникненню несприятливих епідемічних умов на змаганнях вони

також мають надати медичну довідку про відсутність інфекційних захворювань та контакту з інфекційними хворими.

Керівник команди призначається із числа викладачів, що готували учнів до олімпіади. Як зазначається у методичних рекомендаціях «Організація та проведення Всеукраїнських учнівських олімпіад і турнірів», для створення сприятливої атмосфери у команді та рівних умов участі в змаганнях всіх школярів недоцільним є призначення керівником команди батька учасника олімпіади навіть за умови, що він є професійним педагогічним працівником. Команду із шести і більше осіб супроводжують два керівника команди.

Обов'язки керівника команди: забезпечення морально-психологічної підтримки учасників змагань, своєчасного прибуття учнів на олімпіаду й повернення їх до закладів освіти; оформлення належних документів (після прибуття на олімпіаду до оргкомітету подаються копії звіту та заявки на право участі команди). За відсутності необхідних документів, неправильного їх оформлення або порушення строку їх подання питання про участь команди у змаганнях вирішується оргкомітетом.

Обов'язки учасників олімпіади: дотримання вимог проведення олімпіади; виконання рішень оргкомітету; бережливе ставлення до майна.

Учасники олімпіади мають право: ознайомитися з розв'язками завдань, запропонованих журі, дізнатися про попередні результати до підбиття остаточних підсумків оцінювання робіт; у разі виникнення суперечливих питань після завершення всіх турів відповідного етапу змагань подати до журі апеляцію з приводу оцінювання виконаних завдань та одержати відповідь у усній формі. Питання допуску до розгляду апеляції вирішується спільно представником оргкомітету, відповідальним за дотримання вимог чинного Положення, та експертом-консультантом. Дозволу одного з них достатньо для розгляду апеляції. Експерт-консультант призначається із числа авторитетних фахівців відповідної наукової галузі для консультацій щодо розв'язання суперечливих питань стосовно правильності та об'єктивності оцінювання виконаних учасниками олімпіади завдань. Заяву про апеляцію учасник змагань подає особисто. Також особисто, без присутності батьків або керівника команди, він відстоює свою позицію щодо розв'язання завдання. Слід зазначити, що чинним Положенням категорично забороняється втручання батьків та інших сторонніх осіб не тільки у проведення апеляції, а й загалом в перебіг змагань. Гості, батьки та інші сторонні особи можуть бути запрошені за рішенням оргкомітету на урочистості з приводу відкриття та закриття олімпіади.

Для здійснення організаційної роботи з підготовки та проведення олімпіадних змагань із числа керівників установ та організацій, що про-

водять олімпіаду, працівників методичних установ, представників місцевої влади, громадських організацій створюється організаційний комітет. Очолює оргкомітет голова, який має заступників і секретаря.

Функції оргкомітету: визначення та забезпечення порядку проведення олімпіади; створення мандатної комісії, яка здійснює реєстрацію учасників олімпіади, та робочих груп; підготовка документації для проведення олімпіадних змагань; формування складу учасників олімпіади із числа переможців попереднього етапу згідно з рейтингом команди; забезпечення необхідних умов для виконання завдань юними істориками України та роботи журі; прийняття за поданням журі рішення щодо визначення переможців змагань та нагородження переможців й учасників олімпіади.

Важливим моментом організаційного та методичного забезпечення олімпіади є розроблення та відбір олімпіадних завдань. Для складання завдань відповідні оргкомітети створюють комісії у складі не більше п'яти осіб. Комісію очолює голова журі. До складу комісії можуть входити члени журі відповідних змагань, але це не обов'язково. Персональний склад комісії з підготовки завдань IV етапу олімпіади затверджує Міністерство освіти і науки України. Загальні вимоги до створення комплекту олімпіадних змагань заключного етапу наступні:

- комплект завдань повинен охоплювати матеріал різних розділів курсів як вітчизняної, так і всесвітньої історії;
- у 8–10-х класах до комплекту включається матеріал зазначених курсів за попередні роки та матеріал, що вивчений у даному класі на час проведення олімпіади, а в 11 класі — за весь шкільний курс історії України та всесвітньої історії;
- олімпіадні завдання останніх етапів, учасниками яких стають учні з високим рівнем підготовки, мають бути спрямовані на виявлення поглибленого знання визначальних подій, явищ, процесів;
- завдання заключного етапу націлені виявити не тільки певні знання, а й уміння учнів їх творчо використовувати, логічно мислити, узагальнювати наукові факти, висловлювати власний погляд на історичні події та явища;
- завдання готуються різноманітними за змістом, формою й складністю;
- зміст і форма завдань повинні надавати учасникам змагань можливість для максимального творчого самовираження.

Перевірку та оцінювання робіт учасників олімпіади здійснює журі, яке створюється на період підготовки та проведення олімпіади. До участі у роботі журі запрошуються вчені — працівники академічних установ, викладачі вищих навчальних закладів, вчителі, методисти.

Журі очолює голова, який має одного або декількох заступників. Голова журі бере участь у формуванні складу журі, несе відповідальність за об'єктивність перевірки та оцінювання робіт учасників олімпіади, очолює комісію зі складання завдань для олімпіади.

До компетенції журі входить: визначення критеріїв і методів оцінювання; перевірка та оцінювання робіт; проведення консультацій для учасників олімпіади і керівників команд щодо розв'язування запропонованих завдань; проведення апеляції; аналіз рівня виконання робіт учасниками олімпіади; підготовка подання оргкомітету з висновками щодо нагородження учасників змагань.

Переможцями відповідного етапу змагань вважаються учні, нагороджені дипломами I, II, III ступенів. Переможцем відповідно III та IV етапів Всеукраїнської учнівської олімпіади не може бути учасник, який за сумарним результатом виступів на двох турах набрав менше третини від максимально можливої сумарної за всіма турами кількості балів. За результатами III етапу олімпіади дипломами I, II, III ступенів окремо по класах може бути нагороджено не більше 30 % від загальної кількості учасників, а за результатами IV етапу — не більше 50 % від загальної кількості учасників змагань відповідного класу з орієнтовним розподілом дипломів 1 : 2 : 3. Решта отримує дипломи учасників.

Відповідно до вимог чинного Положення були визначені переможці IV етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії 2004 року. За результатами виконання завдань після проведення теоретичного та практичного турів виявилось, що майже всі олімпійці, крім шести учасників, набрали третину від можливої сумарної за всіма турами кількості балів. Було прийнято рішення нагородити максимально можливу кількість учасників. Нагороди отримали 17 восьмикласників із 34 учасників заключного етапу (було вручено 2 дипломи I ступеня, 6 дипломів II ступеня, 9 дипломів III ступеня). У 9 класі (33 учасника) переможцями стали 16 учнів (2 дипломи I ступеня, 6 дипломів II ступеня, 8 дипломів III ступеня)

У 10 класі (41 учасник) було вручено 3 дипломи I ступеня, 6 дипломів II ступеня, 11 дипломів III ступеня, тобто переможцями стали 20 школярів. Серед одинадцятикласників (52 учасники) виявилось два учні з однаковою кількістю балів, тому, відповідно до вимог чинного Положення, кількість дипломів була зменшена, щоб загальна кількість переможців не перебільшувала 50 % учасників змагань відповідного класу. Таким чином, в 11 класі чотири учні було нагороджено дипломами I ступеня, 8 — дипломами II ступеня, 13 — дипломами III ступеня (всього 25 школярів).

Підсумки IV етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад, конкурсів та фінальних етапів турнірів затверджуються наказом Міністерства освіти і науки України.

Серед розмаїття інтелектуальних змагань, що з'явилися останніми роками, олімпіади залишаються найпоширенішою формою заохочення учнів до поглиблення знань, відбору та загартування молодих талантів. Учасниками історичної олімпіади щорічно стають понад 300 тис. школярів України. Більшість учасників вищого рівня змагань (у різні роки від 46 до 68 %), як свідчать дані таблиці на с. 27, навчається в навчальних закладах нового типу чи у профільних класах загальноосвітніх шкіл. Такі навчальні заклади стали практичним орієнтиром у впровадженні профільного навчання — важливого етапу реформування сучасної школи, метою якого є створення механізму наближення навчально-виховного процесу до потреб і нахилів дитини. Високий рівень викладання, ефективна система роботи з науково обдарованими дітьми створюють можливість максимально реалізувати потенціальні здібності їх вихованців, про що свідчать показники досягнень на державному рівні історичної олімпіади: більше половини переможців державного етапу змагань — учні спеціалізованих навчальних закладів.

Дещо нижчий рівень представництва на IV етапі змагань школярів міських загальноосвітніх шкіл — близько 40 % від загальної кількості учасників, а серед переможців — близько 50 %. Рівень же представництва сільських школярів на заключному етапі історичної олімпіади з кожним роком знижується (з 13 % у 2001 р. до 6 % у 2004 р.) Але учні із сільських районів на рівних змагаються з однолітками з обласних центрів. Вдалим був виступ школярів із сільських шкіл на IV етапі олімпіади у 2004 р. П'ятеро із восьми учасників (62 %) стали переможцями, тоді як серед учнів навчальних закладів нового типу та міських шкіл такий показник складає відповідно 48 % та 46 %.

За останні п'ять років найбільше переможців IV етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад юних істориків підготовлено в обласному ліцеї Донецького національного університету, Українському гуманітарному ліцеї Київського національного університету імені Тараса Шевченка, ліцеї № 1 м. Полтави, Академічному ліцеї при Херсонському державному університеті.

Переможці IV етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади можуть звільнятися від державної підсумкової атестації з дисципліни, з якої вони стали переможцями у поточному навчальному році, на підставі наказу Міністерства освіти і науки Автономної Республіки Крим, управлінь освіти і науки обласних, в м. Києві та м. Севастополі міських державних

адміністрацій відповідно до місця проживання переможця. Переможці державного етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад мають пільги і при вступі до вищих навчальних закладів, що передбачено «Умовами прийому до вищих навчальних закладів України», затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 7 квітня 2003 р. № 212, зі змінами і доповненнями, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 23 лютого 2004 р. № 134.

Вирішальне значення у підготовці школярів до участі в олімпіаді відіграє вчитель. Від його авторитету, рівня ерудиції, уміння враховувати психологічні особливості учнів, від наявності у нього організаційних здібностей і, насамперед, копіткої індивідуальної роботи з кожним учнем значною мірою залежить успішна реалізація основних завдань підготовки до інтелектуальних змагань. Міністерством освіти і науки України за підсумками Всеукраїнських учнівських олімпіад щорічно, відзначаються галужевими нагородами працівники освіти, учні яких стали переможцями Всеукраїнських та Міжнародних учнівських олімпіад.

Таким чином, як свідчить досвід проведення Всеукраїнських учнівських олімпіад з історії, лише поєднання зусиль особистості й педагогів і підтримка з боку держави дають можливість формувати інтелектуальний потенціал та національну еліту країни. Більшість учнів, які проявили свою обдарованість у всеукраїнських змаганнях і пов'язують особистий професійний вибір з історією, згодом беруть участь у студентських змаганнях, студентських наукових товариствах та поповнюють ряди науковців. Досвід, набутий учнями протягом інтелектуальних змагань, сприяє розвитку їх творчих здібностей, вдосконалює комунікативні навички, формує власне бачення історичного процесу.

Отже, практику проведення Всеукраїнських учнівських олімпіад доцільно було б доповнювати інформаційною підтримкою в засобах масової інформації, випуском спеціальної серії історичної літератури для молоді. Назріла необхідність створення окремої багатофункціональної програми розвитку історичної обдарованості учнів та формування креативних здібностей школярів в процесі історичної освіти, яка б реалізовувалася як на державному, так і на регіональному і місцевому рівнях.

Діденко Н. Г.,

кандидат філософських наук, доцент Донецького юридичного інституту при Донецькому національному університеті

Черкаська Л. С.,

методист відділу роботи з обдарованою молоддю Науково-методичного центру середньої освіти Міністерства освіти і науки України

Кількісний склад учасників Всеукраїнських учнівських олімпіад з історії (2001—2004 рр.)

	2001 р.				2002 р.				2003 р.				2004 р.					
	Етапи				Етапи				Етапи				Етапи					
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV		
Загальна кількість учасників:	315361	64601	3898	162	290519	65576	3858	169	303173	69252	3871	167	325653	70449	4076	160	78	
Міських шкіл (в %)	46	46	39	41	45	47	38	42	47	45	40	27	45	46	36	38	37	
Спеціалізованих (в %)	4	5	26	46	6	6	28	49	7	7	30	68	9	9	35	56	56	
Сільських (в %)	50	49	35	13	49	47	34	9	45	48	30	5	4	46	45	29	6	7

Методичні рекомендації щодо підготовки до олімпіад з історії

Наш збірник — це спроба показати розвиток Всеукраїнської учнівської олімпіади, починаючи з моменту її виникнення і до сьогодні через участь у ній команди Донецької області.

Наш збірник — це спроба зібрати докупи матеріал, що стане в пригоді для тих сміливців, які відважились долати Олімп, тобто змагатися на I, II, III, IV етапах Всеукраїнських олімпіад з історії.

Наш збірник — це путівник для наставників майбутніх олімпійців, для усіх тих, хто готовий до співпраці, пошуків, розчарувань, аналізу дій, самооцінки та перемог своїх вихованців.

Шлях до історичного Олімпу команди Донецької області прокладався багатьма ентузіастами, які шукали і створювали свою модель підготовки дітей до боротьби у престижних всеукраїнських змаганнях — вчителями шкіл, методистами, науковцями, керівниками обласного інституту післядипломної педагогічної освіти та обласного управління. Завдяки цим людям юні історики Донеччини заявили про себе як про достойних конкурентів серед найсильніших обласних команд на всеукраїнському рівні.

Слід зазначити, що на Донеччині склалась певна система роботи щодо участі школярів у Всеукраїнських олімпіадах з усіх предметів, в тому числі і з історії. Відповідно до Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади з базових і спеціальних дисциплін, турніри, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт та конкурси фахової майстерності затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 18 серпня 1998 р. № 305, в області діє регіональне Положення про проведення I, II, III етапів учнівських олімпіад з базових дисциплін (наказ ГУОН від 11 січня 1999 р. № 5).

Згідно з даним документом I етап шкільних (училищних) олімпіад з базових дисциплін проводиться у жовтні. Персональний склад оргкомітетів та журі, експерти-консультанти I етапу олімпіад, а також рішення відповідних органів затверджуються наказами керівника закладу освіти. Завдання для учасників олімпіад і конкурсів готують комісії, склад яких затверджується наказом керівника закладу освіти. Звіти про проведення олімпіад з базових дисциплін та заявки на участь команд у наступному етапі оргкомітети I етапу надсилають до районних (міських) оргкомітетів до 1 листопада поточного року.

У I етапі олімпіад з базових дисциплін беруть участь усі учні школи (училища), які бажають. Будь-які обмеження права участі в I етапі олімпіад з базових дисциплін забороняються.

II етап (районні, міські, зональні (ПТУ) олімпіади з базових дисциплін) проводиться щороку у листопаді—грудні.

Керівництво, організація і підбиття підсумків здійснюється районними (міськими) оргкомітетами і журі, до складу яких входять кращі вчителі та викладачі ПТУ відповідних предметів, викладачі факультативів, керівники гуртків, представники відділів освіти районних (міських) державних адміністрацій вищих і середніх спеціальних закладів району (міста).

Завдання II етапу олімпіад готують обласні комісії, які затверджуються Головним управлінням освіти Донецької облдержадміністрації. Завдання та критерії їх оцінки направляються в райони і міста в запечатаних конвертах і відкриваються за 1 годину в день проведення олімпіад у присутності членів оргкомітету та журі II етапу олімпіад.

Учасниками районних (міських) олімпіад є учні-переможці шкільних (училищних) олімпіад. Кількість учасників цього етапу з різних предметів визначається районними (міськими) відділами освіти.

На виконання завдань відводиться 3 години.

Звіти про проведення II етапу олімпіад з базових дисциплін та заявки на участь у III етапі оргкомітети цих олімпіад надсилають в п'ятиденний термін після проведення олімпіади.

В обласний оргкомітет в п'ятиденний термін після проведення олімпіади надаються роботи всіх учасників, які набрали більше ніж 70 балів за виконання пропонованих завдань.

Райони і міста, в яких учасники олімпіад не набрали 70 балів від заданої кількості, надсилають в оргкомітет 1—3 кращі роботи від паралелі.

III етап (обласний) олімпіад з базових дисциплін проводиться у січні—лютому.

Керівництво обласними олімпіадами і підбиття підсумків здійснюється обласним оргкомітетом і журі.

Завдання готуються обласними методичними комісіями за рекомендаціями Міністерства освіти України.

Персональний склад оргкомітетів, методичних комісій, журі, в тому числі голови і його заступників, секретаря, експертів-консультантів III етапу олімпіади з базових дисциплін, а також рішення відповідних оргкомітетів затверджуються наказом Головного управління освіти.

Обласні оргкомітети та журі олімпіад організують експертизу виконання завдань та визначають рейтинговий список робіт, які надійшли з районів та міст.

Для участі в III (обласному) етапі олімпіад запрошуюються учні, роботи яких після експертизи за визначенням журі є кращими серед надісланих в оргкомітет. Кількість учасників III етапу – по 25 учнів від паралелі.

Обласні оргкомітети за рішенням відповідних обласних журі можуть дещо змінювати кількісний розподіл учасників за паралелями згідно з якістю та кількістю надісланих робіт, але їх загальна кількість не змінюється.

Учасникам всіх етапів олімпіад рекомендуються різнорівневі завдання за єдиним зразком:

I рівень — 2 завдання по 15 балів;

II рівень — 2 завдання по 20 балів;

III рівень — 1 завдання 30 балів.

Всього 5 завдань із загальною кількістю 100 балів.

До завдань надається поелементний аналіз. Обласні оргкомітети за протоколами перевірки робіт відповідними обласними журі щорічно визначають рейтинг участі міст та районів у III етапі олімпіад.

Рейтингова оцінка розраховується як середній показник кращих робіт учасників обласного етапу олімпіад.

Таким чином, чітка система роботи, яка проводиться на I–III етапах Всеукраїнської олімпіади в області, дає можливість дітям мати стабільні результати.

Тому траєкторія руху команди юних істориків Донецької області за останні п'ять років виглядає так:

№	Місто, де відбувалась олімпіада	Рік проведення олімпіади	Кількість учасників	Кількість переможців	Диплом		
					I ступеня	II ступеня	III ступеня
1	Житомир	2000	4	4	1	1	2
2	Луганськ	2001	10	6	2	1	3
3	Луцьк	2002	10	7	2	3	2
4	Херсон	2003	10	9	3	5	1
5	Чернігів	2004	14	8	3	2	3

Загальний рейтинг участі учнівської команди Донецької області у Всеукраїнських олімпіадах юних істориків за 2000–2004 рр.

2000 р. — 2 місце;

2000–2001 рр. — 2 місце;

2001–2002 рр. — 3 місце;

2002–2003 рр. — 1 місце;

2003–2004 рр. — 1 місце.

Навіть при оглядовому знайомстві з матеріалами збірника читач зробить висновок: з кожним роком олімпіадні завдання ставали все складнішими і складнішими, тож на учасника олімпіадного руху, який прагне перемоги, перш за все чекає наполеглива праця.

Професор Ю. Шаповал, голова журі VIII та IX Всеукраїнських олімпіад юних істориків відмічав: «Олімпіада — це серйозний знак того, що в Україні незабаром з'явиться нова генерація істориків, погляди яких, методика роботи і сприйняття минулого відрізнятимуться від тих, що притаманні історикам мого покоління». Вислів вченого констатує певну думку: поступово олімпіади стали притягувати до себе ту частину молоді, яка в майбутньому пов'язуватиме свою професію з історією. Можливо, це будуть вчителі шкіл, викладачі вузів, політологи, політики, письменники історичного жанру, науковці-дослідники, не байдужі до своєї історичної спадщини громадяни.

Враховуючи констатацію вищезазначених тенденцій, організатори підготовки школярів Донеччини до участі у Всеукраїнській олімпіаді з історії розбудували свою модель даного процесу.

Зважимося окреслити її складові:

1. Для тих, хто рушає долати сяючий Олімп, важливо розрахувати свої сили, не витратити їх на зайве, а зберегти для жаданої перемоги, тобто обмежити свою участь у розмаїтті шкільних олімпіад до 1—2 галузей: історія — право, історія — географія, історія — українська мова та література і т. ін.
Спостерігаючи за постійним ускладненням завдань до IV етапу Всеукраїнської предметної олімпіади, методисти кабінету історії обласного ІППО під час обласних семінарів для керівників методичних об'єднань та кабінетів, проходження курсової перепідготовки вчителів, керівних кадрів шкіл акцентують їхню увагу на тому, що не можна марно витратити розумовий потенціал дитини, залучаючи її до багатьох шкільних олімпіад, а слід після діагностики допомогти учню визначитися в певному напрямі.
2. Там, де керівництво основної чи старшої школи зацікавлене в позитивних результатах своїх учнів, протягом року діє факультатив з підготовки до участі в предметній олімпіаді з історії. Веде його досвідчений вчитель суспільствознавчих дисциплін. Він працює над поглибленим вивченням предмета і підвищенням загальної ерудиції учасників факультативу.
3. Постійні переможці, які з року в рік посідають призові місця, як правило, мають турботливого вчителя-наставника. Саме він допомагає спланувати регулярну підготовку до майбутніх змагань, вчасно виявить, над чим слід попрацювати, націлюватиме на постійну самоосвітню діяльність.

4. Глибокий аналіз олімпіадної роботи після участі дитини в кожному з етапів Всеукраїнської олімпіади допоможе визначити сильні і слабкі сторони підготовки, дасть поштовх до подальшої діяльності, примусить виконати ті завдання, які були не під силу під час змагань.
5. Обов'язкова участь переможця олімпіади III етапу у відбірково-тренувальних зборах кандидатів до команди Донецької області на Всеукраїнську учнівську олімпіаду з історії допомагає переконатись в якості готовності учнів до майбутніх змагань. Переможці III (обласного) етапу традиційно запрошуються на них. Збори відбуваються протягом 3—5 днів, під час яких з юними істориками працюють науковці Донецького національного університету, методисти ІППО, кращі вчителі області, що мають досвід підготовки дітей до подібних змагань.

Діти проживають в інтернаті, де з ними цілодобово працюють наставники, які слідкують як за ходом занять, так і за відпочинком дітей. На кожні збори готується своя програма, що враховує певний контингент дітей. Вона складена на основі діючих програм з історії України та всесвітньої історії (Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Історія України 5—11 кл. Всесвітня історія 6—11 кл.— К.: Шкільний світ.— 2001.— С. 87; Програми для класів гуманітарного профілю загальноосвітніх навчальних закладів. Всесвітня історія 10—11 класи // Історія в школах України.— 2002.— № 2.— С. 12—18; Програми для класів суспільно-гуманітарного профілю загальноосвітніх навчальних закладів. Історія України 10—11 класи // Історія в школах України.— 2003.— № 4.— С. 3—10).

Згідно з програмою з дітьми працюють різні категорії викладачів:

- а) науковці, як правило, члени журі, які допомагають дітям відповідати на дискусійні питання, систематизувати вивчене, акцентують увагу на нових поглядах на ту чи іншу історичну тему, проблему, знайомлять із новою літературою; навчають планувати подальшу самоосвітню діяльність;
- б) вчителі-тренери, які працюють над розвитком історичного мислення дітей і, згідно з пам'яткою учаснику Всеукраїнських олімпіад, планують свої тренувальні вправи.
- в) наставники-куратори (8—9, 10—11 класи) — фахівці високої кваліфікації, на плечі яких лягає найбільший тягар, бо вони відслідковують рейтинг учасників зборів, проводять з дітьми заняття, консультації. Вони створюють особливий мікроклімат здорової конкуренції серед учнів та, зваживши всі «за» й «проти» щодо кожної особистості, пропонують кандидатів до збірної команди області на Всеукраїнську учнівську олімпіаду з історії, а члени жури, які брали участь у роботі тренувальних зборів, остаточно вирішують долю кожного претендента.

По завершенні зборів їх учасникам надається консультація щодо подальшої діяльності, включаючи і тих дітей, які не потрапили до команди.

6. Після відбірково-тренувальних зборів на обласний кабінет історії ІППО покладаються функції керівництва підготовкою учнів до IV етапу. Він стає центром із вирішення всіх проблем щодо підготовки учнів у подальших змаганнях:
 - кожна школа, учень якої став претендентом до команди юних істориків, інформується про це, з дирекцією закладу обумовлюється допомога, яка необхідна дітям на час підготовки;
 - кабінет історії ІППО влаштовує обов'язкові консультації для учасників команди та їх вчителів, допомагає спланувати якісну підготовку, знайомить з новою науковою та навчальною літературою, дає поради щодо самоосвітньої роботи;
 - за необхідності обласний кабінет історії підключає до консультаційної діяльності будь-якого науковця — члена журі III (обласного) етапу Всеукраїнської олімпіади з історії.
7. Видані методистами ІППО методичні рекомендації, матеріали допомагають в містах і районах області працювати з обдарованою молоддю, готувати її до конкурсів і олімпіад. Існує практика запрошувати до подібних видань тих педагогів, що є наставниками переможців олімпіадних змагань. Така співпраця дає позитивні результати.
8. Кабінет регулярно знаходить серед учителів історії й залучає до організації й проведення олімпіадних змагань нові кадри, які в цілому сприяють успіхам олімпіадного руху в Донецькій області.
9. Обласний кабінет історії постійно підтримує тісні зв'язки зі студентами багатьох вузів України — колишніми учасниками Всеукраїнських змагань від Донецької області. Ця молодь є хорошим прикладом для юних істориків, які лише починають свій шлях до Олімпу.
10. Доступність і прозорість інформації щодо місця, яке посіли, учасники III (обласного) етапу Всеукраїнської олімпіади з історії та визначений рейтинг кандидатів відбірково-тренувальних зборів команди юних істориків Донецької області дає учням можливість оцінювати себе серед інших та вдосконалювати особисті знання.

Для учасників Всеукраїнських учнівських олімпіад з історії розроблено пам'ятку, яка стане в пригоді під час самоосвітньої роботи юних істориків (див. с. 60—61).

Сподіваємося, що наш збірник знайде своїх читачів, які шукатимуть шлях до історичного Олімпу. Саме для них хотілося б нагадати вислів

О. Джеджори, талановитого українського історика, публіциста, громадського діяча:

«Історія дає змогу кожному, хто не полінується до неї звернутися, поєднати свій індивідуальний досвід з досвідом громади, до якої він належить — історико-географічного регіону, нації, культурної спільноти, держави, тощо і через це відчутти себе частиною цілого людського суспільства».

Ольхіна Н. І.,

методист Донецького інституту післядипломної педагогічної освіти.

Шлях до історичного Олімпу

Рекомендації майбутнім учасникам олімпіад з історії

Олімпіада! Це берегиня духу гідного змагання. Мета олімпіади — знайти здібних, талановитих дітей, здатних виявити свою особистість. Участь у ній залишається в пам'яті школяра надовго, іноді на все життя. Закарбовуються успіх перемоги, радість відкриття в собі пізнавальних можливостей, з'являється прагнення до творчих досягнень, до самоосвіти. Можна навести чимало прикладів того, як, взявши участь в олімпіаді, учні вступали згодом на історичні факультети до вузів України.

Кожен вчинок у житті будь-кого з нас має свою мотивацію, тобто причину, спонукальний імпульс. Захоплення історією може проявитися у школярів і в середніх, і в старших класах. Тому необхідно вміти правильно і вчасно, з урахуванням усіх факторів, реалізувати свої здібності, оцінити перспективи.

Дуже важливо дати чітку відповідь на питання:

Якою я бачу головну мету? Чого хочу досягти? Яку інформацію мені потрібно одержати і про що варто довідатися? Чи добре я орієнтуюся в цих темах? Чи є в моїх знаннях прогалини та як їх ліквідувати?

Традиційне проведення районних, обласних, Всеукраїнських олімпіад з історії дозволило накопичити деякий досвід і хотілося б звернути увагу вчителів й учнів на такі моменти в підготовці до олімпіад. Перш за все необхідно націлити вчителів на творче використання запропонованого досвіду, а не на механічне його копіювання. Навчання є мистецтвом, отже, кожна зустріч між учителем та учнем є неповторною в плані виявлення зацікавленості учня в предметі, визначенні труднощів і доступності матеріалу. Вищим критерієм педагогічної мудрості та педагогічної майстерності є вміння вчителя здійснити діагностику знань учня і правильно визначити необхідні методичні прийоми у навчанні.

Бесіди з учасниками-початківцями олімпіад дозволяють створити таку картину їхньої підготовки. Довідавшись, які теми потрібно повторити, учні читають підручник, хрестоматії, потім прагнуть «начитатися» (ви-

словлювання учнів) якнайбільше історичної літератури. Головні труднощі виникають при доборі матеріалу. Часто все читається безсистемно. І в результаті перед олімпіадою її учасники поводяться невпевнено. Відчуття незавершеності роботи породжує незадоволення собою.

Багаторічний досвід з підготовки учнів до олімпіад показав, що становище докорінно зміниться, праця школярів відчутно полегшиться і стане більш продуктивною, якщо мати чіткий план роботи.

Що це означає? Відповіді на це питання й присвячена пропонована стаття.

Підготовка до олімпіад триває протягом усього року. Справа це далеко не проста й має свої особливості. Проводиться вона на суто добровільних засадах. Необхідною умовою є як захопленість школяра предметом, його бажання та здатність учитися, особиста впевненість в майбутніх перемогах, так і готовність учителя до керівництва підопічним, його загальна ерудиція, глибина мислення, фахова майстерність, повага до учня. Їх поєднує можливість повніше задовольнити свій інтерес у вивченні тієї чи іншої теми, використання різноманітних форм роботи, дух змагання.

Не є новим у педагогіці положення про істотний вплив на результативність підготовки характеру взаємин між учнем і вчителем.

Співробітництво! Учень має бути впевненим у тому, що вчитель співпрацюватиме з ним, що його зрозуміють, що він може вільно висловити свою точку зору, що дискусія відбуватиметься на рівних з єдиною метою — встановити істину.

Спільний пошук рішення проблем, демонстрація віри у творчі можливості учня, ставлення до нього як до повноцінного партнера, прагнення до взаєморозуміння, уміння відкрито радіти успіхам, співчувати невдачам свого вихованця — такою має бути позиція наставника.

Щастя для вчителя, якщо він знаходить здібного, захопленого учня, готового до співробітництва, який має девіз «Ніколи не соромся запитувати про те, чого не знаєш!». А передбачити всі можливі запитання учня неможливо. Чим більше цікавиться учень, тим більше нетрадиційних питань він може поставити.

Під час першої зустрічі з учителем при підготовці до олімпіади необхідно познайомити учня з подробицями майбутньої роботи. Важливо дати йому відчуття, що основний метод поповнення, збільшення знань — самостійний творчий пошук, розвиток світогляду, пробудження інтересу до історії. Як відомо, набуття знань — не споглядальний процес, не пасивне відбиття інформації, а активна, цілеспрямована діяльність. Учень не просто

«бачить», «чує», «узнає», а розглядає, слухає, запам'ятовує необхідне, обмірковує й використовує інформацію з певною метою.

Практика свідчить, що коли в учня не виникає прагнення опанувати даний матеріал, то результати навчання будь-яких методичних прийомів залишаються невисокими.

Часто учень зіштовхується з катастрофічною нестачею часу. Учителю повинен допомогти школяреві орієнтуватися в неосяжному морі книг, підказати, що саме з нього варто відібрати, як скомпонувати досліджений матеріал. Учителю визначає основні напрямки роботи з урахуванням можливостей учня. Цим досягається цілеспрямованість і систематичність діяльності.

Чим більше школяр читає, тим багатше й різноманітніше будуть його знання про історичне минуле. Під час наступних зустрічей розглядаються форми вивчення літератури. Вони дуже різноманітні.

Необхідно врахувати, що багато сюжетів всесвітньої історії дублюються в курсі історії України, одні теми включають в основному теоретичний матеріал, інші — практичний. Говорячи про рівень складності тієї чи іншої теми, треба брати до уваги пізнавальні можливості школяра, наявність необхідних книг, журналів у нього вдома й у бібліотеках, які він може відвідувати. Обов'язково треба ознайомити його з правилами користування довідковою літературою. Необхідно спиратися на інші джерела знань, в першу чергу, засоби масової інформації.

Безумовно, неможливо розглянути всі нюанси підготовки учнів до олімпіад, отже, зупинюся на деяких.

Художня література

Багато є на світі гарних книг, але ці книги гарні тільки для тих, хто вміє їх читати.

М. Пирогов

Художня література служить одним із важливих джерел знайомства з історичним минулим. Відомо, що в багатьох дітей інтерес пробуджується вперше в результаті читання історичних романів і повістей. Залучення художньої літератури підвищує доказову силу викладу. До доводів логічного порядку (факти, міркування, докази) приєднуються сила й переконливість художнього образу, а це сприяє більш міцному закріпленню історичного матеріалу в пам'яті учнів.

В учасників олімпіад, що використовують образи художньої літератури, підсилюється внутрішня наочність історичного матеріалу, його конкретизація, відбувається формування живих уявлень про минуле.

Хронологія

В олімпіадних завданнях завжди зустрічаються дати. Розглянемо докладніше роботу з хронологією. Учні повинні уявляти історичну подію в часі, тобто знати, коли вона відбулась. Особливістю історичного факту є його тимчасова визначеність. Тільки визначивши час, коли відбувається подія, можна установити її зв'язок з попередніми й наступними подіями, її причини та наслідки.

Оволодіння хронологією дається далеко не відразу і з певними труднощами. Що можна порадити?

Ряд учених і творчо працюючих педагогів пропонують наступне. Прекрасним посібником для засвоєння хронології служить стрічка часу. Залежно від характеру досліджуваного явища та його історичного значення ми з більшою чи меншою точністю визначаємо час історичної події. Краще засвоєння провідних дат полегшується тим, що постійно доводиться звертатися до відповідного матеріалу. А менш важливі, але теж істотні події необхідно «прив'язувати» до засвоєних основних дат.

Можливі й інші прийоми:

- закріплення навколо круглої дати;
- установлення тривалості історичної події;
- облік років від сучасності;
- хронологічне зіставлення двох і більше подій, між якими існує внутрішній зв'язок;
- установлення зв'язку між подіями й основними етапами життя історичних діячів, що брали участь у них.

Найважливіші хронологічні дати потрібно запам'ятати і твердо знати.

Існують різні прийоми осмисленого закріплення хронології. Засвоїти хронологію — значить не тільки запам'ятати дати, але й добре уявити собі послідовність історичних подій, розуміти зв'язок між ними. Такі хронологічні завдання сприяють свідомому закріпленню дат і розкриттю зв'язків і закономірностей.

Можна запропонувати скласти календарі подій. Вони зручні в тих випадках, коли мова йде про щільний потік подій у стислий термін, і допомагають не тільки закріпити дати, але й виявити основні етапи в розвитку досліджуваного явища.

«Наскрізнi дати» — це синхроністична таблиця, яка відбиває одночасність (синхронність) подій з історії різних країн, чи явищ, що стосуються різних моментів суспільного життя. Вона сприяє усвідомленню загальних закономірностей історичного процесу й деяких особливостей розвитку окремих країн.

Хронологія є одним з найважливіших засобів упорядкування, осмислення й узагальнення історичного матеріалу.

Робота з картами

Історичні події відбуваються не тільки в часі, але й у просторі. Створення правильних уявлень про місце, де відбувалися історичні явища, допомагає засвоєнню історичного матеріалу. Територія є ареною всіх історичних подій, і умови місцевості нерідко визначають їх конкретний хід. Знання цих умов у ряді випадків допомагає поясненню історичних явищ. Локалізація (віднесення історичних подій до визначеного місця) досягається за допомогою наочного приладдя — історичних карт і схематичних планів.

Для характеристики місцевості використовуються картини, гравюри, фотознімки. За допомогою карти ми наочно розкриваємо історичні, зокрема, причинні зв'язки. Введення на олімпіадах картографічних завдань вимагає більш ретельної підготовки.

Учнів треба познайомити з різними видами карт:

- а) Більшість карт у тексті підручників і в атласах є тематичними.
- б) Схематичні карти, або карти-схеми, являють собою різновид тематичної карти. Відрізняються мінімальним навантаженням і за допомогою спеціальних схематичних позначень і зображень наочно розкривають сутність, внутрішні зв'язки, закономірності досліджуваних явищ.
- в) Сучасні політичні карти світу. Головним в оволодінні історичною картою є не заучування її окремих елементів, а розуміння учнями того, про що розповідає історична карта, засвоєння її пізнавального матеріалу.

Щоб добре орієнтуватися на карті, учні повинні дещо засвоїти за допомогою вправ по карті. Необхідно пояснити учням, що предметом показу на карті можуть бути драматичні події: створення й розпад держав, грандіозні військові походи, морські експедиції, а також розміщення племен і народів, кордони держав, міста й торгові шляхи, місця боїв, повстань, напрямок походів тощо.

Особливо цікавими є пізнавальні задачі для самостійної роботи з атласом, наприклад, завдання на різних історичних картах (порівняння двох карт).

Тренуватися потрібно систематично!

Робота з історичним документом

Залучення історичних документів сприяє конкретизації історичного матеріалу, створенню яскравих образів і картин минулого, допомагає відчувати

дух і мову часу. Доступний учням історичний документ служить для них прекрасним матеріалом для аналізу. Робота з документом активізує мислення (й уяву!) школяра, вчить його розбиратися в історичних явищах, допомагає виробленню практично необхідних кожній людині умінь орієнтуватися у змісті найважливіших суспільно-політичних документів сучасності.

«...Залучення документа призводить до розвитку в учнів прийомів критичного аналізу», — зазначав В. М. Бернадський.

Великий інтерес викликають мемуарний матеріал, свідчення учасників досліджуваних подій. Потрібно знати, що являє собою даний історичний документ; коли й ким він складений; про що ми можемо довідатися з цього документа; для з'ясування яких питань ми до нього звертаємося.

За історичним документом даються різні завдання творчого характеру: підготовка невеликих повідомлень, творчих завдань, розгорнутої відповіді (розповіді, опису); аналіз незнайомого тексту (за уривком з документа можна довідатися про подію й, використовуючи текст як аргумент, висловити своє припущення).

Усе це сприяє створенню в учнів яскравих, образних уявлень. Учні ніби вживаються в епоху. Потрібно прагнути до того, щоб виробити в учнів ставлення до документа як до джерела, що відтворює реальні події, які сталися в житті людей, і розуміння того, що історичні події, які відбуваються на наших очах, з часом також будуть відтворені в документах епохи.

Ознайомлення із зовнішнім виглядом справжніх документів у музеях чи архівах, використання фотокопій і репродукцій історичних документів допомагає учням яскравіше уявити минуле.

Формування історичних понять

Історичні поняття відтворюють процес, об'єктивний зв'язок явищ і закономірності історичного розвитку. Ось чому засвоєння системи історичних понять є необхідним.

Які існують методи та прийоми формування історичних понять? Вони складаються з наступних моментів:

- 1) створення цілісної картини історичного явища, у якому відбито всі істотні ознаки явища;
- 2) вичленування істотних ознак явища;
- 3) визначення терміна, що закріплює дане поняття;
- 4) визначення поняття;
- 5) вправа з використанням нового поняття, вживанням нового терміна;
- 6) вироблення умінь оперувати новим поняттям, застосовувати його для пізнання нового історичного матеріалу або для аналізу його з нових точок зору.

Докладніше про основні поняття з історії можна довідатися у словнику-довіднику для загальноосвітніх навчальних закладі (Укладачі: Н. І. Ольхіна, І. М. Рибак, В. А. Косіков, Н. Г. Діденко.— Донецьк: ТОВ «Лебідь», 2000.— 204 с.).

Портрети історичних діячів

Систематична, добре організована робота над характеристикою й оцінкою видатних історичних діячів допомагає учням опанувати різноманітними знаннями й стає для них серйозною школою морального виховання.

Вносячи до характеристики й оцінки історичного діяча своє особисте, безпосереднє почуття й ставлення, учень удосконалює власний характер, виховує в собі якості, властиві його улюбленим героям минулого та сучасності.

Завдання можуть бути такими: впізнати історичного діяча за портретом без підпису; визначити, кому з представлених на портретах двох історичних діячів (яких також треба впізнати) належить вислів, що наводиться; з переліку імен історичних діячів треба згадати такі висловлювання цих осіб, в яких найбільш яскраво відбилися їхні характери, вчинки, погляди, чи визначити, кому належить те чи інше висловлювання; на основі фрагменту художнього тексту визначити, про якого діяча йдеться, розповісти про його роль в історії, знайти портрет серед інших.

Чи може залучення історичного портрета допомогти пізнанню минулого? Портрет насамперед конкретизує образ історичного діяча, наближає його до свідомості учня. Портрет, як правило, є історичним. Історичним є загальний вигляд особи, зображеної на портреті, її костюм, зачіска, предмети, що його оточують.

У кращих роботах учасників олімпіад історія персоніфікована. При цьому простежується тенденція відмовитися від зображення портретів історичних діячів у чорно-білих тонах, прагнення розібратися в розмаїтті історії людства.

Творчі завдання

Заради справедливості треба сказати, що репродуктивні й частково-пошукові завдання не можуть повною мірою задовольнити вимог процесу творчого розвитку особистості, що тут найбільш привабливими є завдання проблемного, дослідницького, пошукового характеру. Уміння переходити від загального до часткового і навпаки — це вирішальний момент у розвитку творчого мислення учня. Людина може знати й уміти, але не творити. Демокрит зазначав, що значна кількість знань розуму не навчає. Отже, якщо діяльність з набуття певних умінь можна роз-

класти поелементно і навчити іншого їх повторювати, творчу діяльність неможливо розглянути поелементно, вона має інші ознаки та засоби.

До творчих завдань слід віднести твори з історичної теми, рецензії на художньо-історичні книги, виготовлення наочного приладдя, розв'язання кросвордів, ребусів, вікторин, виставки особистих колекцій тощо.

Особливу увагу варто приділити тренувальним завданням, знайомству із зразками олімпіадних завдань різних рівнів. Учень має перебувати в тому психічному стані, коли бажання пояснити той чи інший факт вступає у протиріччя з наявними знаннями й уміннями. У цьому випадку зароджується пізнавальна потреба.

Проблема повинна спонукати учня порівнювати досліджувані явища, виявляти зв'язок між ними, робити висновки. Це відомо, а про інше ще треба довідатися. Важливо задіяти не тільки розум, але й почуття. Елемент гри стимулює самостійний пошук відповіді, сприяє кількаразовому повторенню матеріалу.

Виконання будь-якої творчої роботи завершується її аналізом, що вимагає від учня критичності і незалежності суджень.

Недостатньо знати, треба й застосовувати.

Недостатньо хотіти, треба й робити.

Тема

У кожного предмета є перелік умінь і навичок, якими учень повинен оволодіти. Поряд із формуванням знань учнів необхідно навчати раціональних прийомів пізнавальної діяльності, озброювати програмою дій, яка б допомогла їм у коротший термін ефективно опанувати знаннями і способами діяльності, розвивати здатність аналізувати, порівнювати, виділяти головне, відкидати другорядне, формувати здатність чітко, логічно викладати зміст питання, давати визначення, переконувати, доводити свою точку зору на події, систематизувати й класифікувати їх, висувати гіпотези, фантазувати, бачити протиріччя, переносити знання й уміння в нові ситуації.

Такі навчальні навички можна розділити на організаційні, практичні, інтелектуальні. Головні з них, що стосуються розвитку творчого мислення, такі: усвідомлення мети завдання, визначення засобів, планування діяльності для виконання завдання, уміння працювати з різними книгами, складання конспектів, тез, рефератів, визначення теми й предмету вивчення, кола суттєвих питань, формулювання й висловлювання думок, систематизація матеріала з різних джерел, відновлювання матеріала, оцінювання результатів своєї діяльності згідно з поставленою метою.

Можна по-різному керувати процесом навчання й розвитку учня. Наприклад, використовувати систему твердих розпоряджень (алгоритмів),

відповідно до яких за зразком, зазначеним у них, повинен діяти учень, виконуючи завдання, запропонувати логічні схеми, пам'ятки з переліком необхідних для учня дій, які лише окреслюють загальний підхід і варіативну послідовність аналізу, порівняння, характеристики процесів суспільного розвитку, що періодично повторюються. Це дозволяє уникнути схематизації живого й цілісного історичного процесу, діалектики його розвитку.

У методиці розроблені такі засоби формування умінь учнів:

- пояснення вчителем прийомів навчальної роботи й найважливіших розумових операцій (з визначенням змісту, місця та послідовності цих пояснень у курсі історії);
- застосування пам'яток-розпоряджень щодо способів навчальної та розумової діяльності з переліком дій;
- застосування серій навчальних і тренувальних однотипних завдань зростаючої складності; диференційоване використання їх у залежності від підготовленості учнів; застосування завдань і пізнавальних задач, що розвивають здатність до перенесення засвоєних прийомів роботи в нові умови;
- складання та систематичне застосування логічних схем при вивченні однорідних суспільних явищ.

Учимося писати роботу! (Оформлення роботи)

Робота учасника олімпіади повинна бути написана ясною, простою, яскравою й образною мовою. Це не дається від природи, а є результатом напруженої та систематичної роботи самого учня. Безграмотне формулювання викликає перекручене сприйняття, нечіткість думки. Важливі моменти в роботі учня: цікавий початок, логічна послідовність викладу, наявність цікавих фактів і цифр при порівнянні, висновок.

*Непран Л. М.,
вчитель-методист Донецького коледжу*

Ліцейське історичне навчання

У 1990 р. при Донецькому національному університеті був створений новий навчальний заклад — ліцей. За період його існування багато учнів стали переможцями олімпіад різних рівнів, посідали призові місця в численних інтелектуальних змаганнях.

Ліцей при ДонНУ вважається навчальним закладом для обдарованих дітей. Звичайно, рівень обдарованості може бути різним. Але учнів ліцею об'єднує не лише отримання відзнак вищих рівнів — обласних та республіканських дипломів, а, перш за все, захоплення предметом, вивчення

його, не обмежуючись підручником, бажання знайти якомога більше інформації, уміння працювати, широко та критично мислити, самостійно добирати додатковий матеріал та опрацьовувати його.

Навчати таких дітей цікаво й непросто. Основна форма викладання — лекція. Але в процесі роботи використовуються й інші форми діяльності: семінарські заняття, уроки-ігри, уроки-диспути, уроки-повідомлення.

Нову програму з історії значно розвантажено від надмірної деталізації, усунуто докладні формулювання, другорядний матеріал, але при роботі з обдарованими дітьми зміст підручника здається замалим — у них виникає надзвичайно багато питань. Перед викладачем стоїть задача не лише задовольнити цей потік цікавості, але й спрямувати його до певних додаткових джерел.

Учитель історії вимушений бути завжди в пошуку удосконалення як форм і методів роботи, так і нових історичних версій та фактів.

Одне з важливих завдань ліцейського історичного навчання — формування в учня вміння вчитися. Основною його передумовою є самостійність творчої активності учнів у процесі навчання. Поряд із засвоєнням знань, умінь та навичок учень у процесі навчання повинен навчитися мислити, завдяки самоосвіті поповнювати знання, оновлювати їх, свідомо й творчо використовувати набутий багаж знань для розв'язання практичних завдань. Тому завдання вчителя ліцею полягає в тому, щоб сформувати в ліцеїста з перших днів його навчання відповідальність, ініціативу, прагнення до самовдосконалення, саморозвитку. Висока ефективність цього процесу навчання досягається завдяки власній активності учня, в якого вже сформовані вміння вчитися, самостійно здобувати знання й використовувати їх. Як відомо, управління процесом навчання має дві складові:

- управління викладанням;
- управління навчанням.

Управління викладанням — це фактично створення умов для розвитку й самореалізації особистості дитини в навчальному процесі. Воно передбачає:

- особисту підготовку вчителя до викладання необхідного матеріалу;
- організацію заняття;
- підготовку учнів до оптимальної самоорганізації в процесі навчання.

Управління навчанням має дві «сторони медалі» — управління з боку викладача й самоуправління самого учня.

На перших уроках історії учні отримують рекомендації щодо засвоєння знань, «приміряють» їх на себе, до своїх звичок, темпераменту (скажімо, холерик швидко та емоційно вивчить параграф, а флегматик — повільно, поступово,

довше); стилю діяльності, що може виявитися у певних індивідуальних підходах, які в учнів уже напрацьовані, закріплені протягом попереднього навчання та які — це основне — для нього є найефективнішими.

Перехід учня від діяльності під безпосереднім керівництвом вчителя до самостійних форм навчання залежить від рівня сформованості в учня умінь вчитися. Учень 10 класу вже повинен уміти порівнювати, розв'язувати проблемні завдання, розуміти зміст понять і оперувати ними, аргументувати свою точку зору, характеризувати події, робити висновки, використовувати одержані знання на уроках з інших предметів, аналізуючи історичні факти.

З перших уроків навчання в ліцеї ведеться робота по формуванню відповідального ставлення до засвоєння знань, тобто формування позитивної мотивації. Засобами цієї роботи є :

- використання викладу самого навчального матеріалу, де інтерес формується не за рахунок відхилення від змісту основного матеріалу, а завдяки подачі тих аспектів, на яких передусім акцентується увага учнів;
- використання методів і форм організації навчання, які спонукають ліцеїстів до самостійної пізнавальної діяльності.

Перш за все, таким засобом є проблемне навчання. Практично майже кожна тема дає можливість використовувати проблемні ситуації й шукати шляхи їх вирішення.

По-друге, наочність: використання матеріалу створеної відеотеки, що викликає великий інтерес, дає додаткову інформацію та має емоційну забарвленість.

По-третє, практикується проведення уроків «взаємовіддачі», коли учні самостійно добирають матеріал, готуються розповісти його іншим. Вони роблять повідомлення, використовуючи матеріал, якого немає в підручниках. Учитель лише спрямовує їх роботу, вносить корективи. Це дає подвійний результат: з одного боку, учні набувають навичок роботи з додатковою літературою, джерелами, вчать вибирати основне із загальної маси, узагальнювати, робити доповідь. З іншого, це сприяє їх самоствердженню, що в їхньому віці є не останнім фактором, який стимулює учнів до навчання. З'являється почуття власної гідності й значущості.

Однією з умов повідомлення є те, що учень свідомо має добирати фактичний матеріал і розповісти його, не користуючись текстом.

Для більш глибокого осмислення сторінок вітчизняної історії в 10-х класах уже на першому уроці з історії учні отримують завдання, над яким вони будуть працювати 7—8 місяців (це добір матеріалу, його

систематизація, підготовка реферату). Теми рефератів — трагічні сторінки історії українського народу — «Голодомор 1932—1933 рр.», «Репресії 1920—1930-х рр. на Україні» і «Наш край у Великій Вітчизняній війні». Але недостатньо лише добрати матеріал і написати реферат, робота закінчується підготовкою повідомлення. На повідомлення за рефератом виділяється всього 2 хвилини. Учень повинен напередодні вибрати кілька важливих, на його думку, епізодів, фактів і розповісти їх (необхідно обов'язково вкластися у відведений час). Умови дві: не дублювати раніше почуте і вільно оперувати матеріалом. Протягом відведеного часу на підготовку реферату учні відвідують бібліотеку, беруть інтерв'ю в сучасників подій, рідних, знаходять цікаву інформацію.

Одним із напрямків роботи на уроці є формування навичок аналізу і синтезу. Для цього використовується рецензія на відповідь однокласника.

Хочу окремо сказати про роботу над рецензією відповіді. Учні одержують спеціальну пам'ятку для проведення аналізу усної відповіді. Пам'ятка необхідна для дітей в основному протягом першої чверті, доки не будуть засвоєні основні напрямки аналізу, і зорієнтовує їх, на що в першу чергу звертати увагу під час рецензії доповіді. Пізніше відповіді аналізуються досить часто з використанням додаткового матеріалу.

Підсумовуючи вивчене, в кінці кожної теми проводимо тематичне оцінювання. Це фактично одна з форм самореалізації учня. Тематична робота — це не просто репродуктивне відтворення опрацьованого. Це звіт про набуті навички, вміння в процесі опанування даної теми. До кожної теми розробляються завдання. Вони мають творчий характер: зіставити події, обґрунтувати свою думку чи доказ, виділити якусь групу фактів, скласти тези чи план відповіді, зробити аналіз і т. ін. Разом з тим пропонуються завдання на перевірку знання хронології, понять. У цілому така ТКР охоплює всю загальну тему, змушує серйозно готуватись до неї, вдумливо підходити до її виконання.

Наприклад, перед вивченням теми «Національно-визвольна боротьба українського народу в 1917—1920 рр.» пропонуються такі завдання:

I варіант

1. Скласти план розповіді: «Радянсько-польська війна та Україна». (10 балів)
2. Назвати економічні та політичні заходи більшовицького уряду після громадянської війни. (20 балів)
Критерії оцінювання: характеристика епохи (3 бали), перелік заходів (15 балів), висновки (2 бали).

3. Дати визначення понять (10 балів):

- диктатура;
- інтервенція;
- монархія;
- націоналізація;
- ревком;
- окупація;
- громадянська війна;
- «червоний терор»;
- махновці;
- комнезами.

4. Випішіть ті події і факти, що мали місце в Україні протягом січня 1919 — листопада 1920 р. (15 балів)

- 1) Радянсько-польська війна.
 - 2) Друга війна більшовицької Росії проти УНР.
 - 3) Ризький договір.
 - 4) Другий Зимовий похід.
 - 5) Бій під Крутами.
 - 6) Варшавський договір.
 - 7) Захоплення більшовиками Києва після вигнання Директорії.
 - 8) Утворення українського Раднаркому.
 - 9) Зречення Скоропадського.
 - 10) Третє захоплення більшовиками Києва.
 - 11) Утворення уряду Директорії в Києві.
 - 12) Розгром військ Врангеля.
 - 13) Розгром армії Денікіна.
 - 14) Створення Центральної Ради.
 - 15) Проголошення III Універсалу.
- 5. Одним реченням визначте, хто ці особистості, чим вони уславилися (за кожную відповідь — 1 бал, усього — 15 балів).**
- Л. Троцький;
 - А. Денікін;
 - Й. Сталін;
 - Х. Раковський;
 - Н. Махно.

Кого із сучасників цих особистостей можете назвати (0,5 бали), хто вони (0,5 бали), чим уславилися (одним реченням — 1 бал, усього — 2 бали).

II варіант**1.** Доповніть біографію А. І. Денікіна. (16 балів)

Російський воєначальник. У серпні 1917 р. брав участь у ... , за що був ув'язнений більшовиками. Восени 1917 р. втік на Дон, де став одним з організаторів По смерті генерала ... очолив Улітку 1919 р. оволодів більшою частиною У кінці 1919 р. ... , після чого здав командування ... і виїхав

2. Коротко охарактеризуйте стан ворогуючих сторін у 1919 р. (20 балів):

- склад Червоної та Білої армій (по 2 бали);
- сили основних формувань Червоної та Білої армій (по 2 бали);
- їхні головні стратегічні цілі (по 1 балу);
- оцініть причини невдач однієї та перемоги другої сторони (по 3 бали);
- висновки (1 бал).

3. Встановити відповідність (10 балів):

1) А. Кравс	а) Один із керівників Першого Зимового походу.
2) Н. Махно	б) Радянський воєначальник.
3) Ю. Тютюнник	в) Один з винуватців Київської катастрофи.
4) Є. Коновалець	г) Керував розстрілом під м. Базар.
5) М. Фрунзе	д) Командуючий Добровольчою армією
6) О. Шкуро	е) Голова Раднаркому України.
7) С. Петлюра	ж) Лідер селянсько-повстанського руху.
8) Г. Котляревський	з) Один з командирів денікінської армії.
9) А. Денікін	і) Командуючий полком січових стрільців.
10) Х. Раковський	к) Відав військовими справами в Директорії.

4. На що розраховувало керівництво РСФРР у радянсько-польській війні, коли Червона Армія підійшла до Варшави? У чому воно помилилось? (4 бали)**5.** Дати визначення понять (5 балів):

- зимовий похід;
- трудова армія;
- продрозкладка;
- отаманщина;
- Перекоп.

6. Приведіть у відповідність дати і події (15 балів):

1) Січень 1920 р.	а) Варшавський договір.
2) 13 листопада 1918 р.	б) Створення Тимчасового робітничого уряду України.

3) 21 квітня 1920 р.	в) Створення Раднаркому України на чолі з Х. Раковським.
4) 17 листопада 1918 р.	г) Початок другої війни України і Росії.
5) 16 січня 1919 р.	д) Створення Української реввійськради.
6) 28 листопада 1918 р.	е) Анулювання Брестського миру Росією.
7) Червень 1919 р.	ж) Початок розгрому денікінської армії більшовиками.
8) Серпень 1919 р.	з) Київська катастрофа.
9) Жовтень 1919 р.	і) Захоплення Лівобережної України військами Денікіна.
10) 25 квітня 1920 р.	к) Ризький договір.
11) Березень 1921 р.	л) Початок радянсько-польської війни.

Оцінюються контрольні роботи за розробленою шкалою в 70 балів: 70—65 — 12 балів, 64—59 — 11 балів, 58—53 — 10 балів і т. д.

При перевірці оцінка ставиться за кожне завдання, учень знайомиться з результатами роботи й бачить неточності чи помилки, на які слід звернути увагу та доопрацювати при підготовці до повторної ТКР, якщо він вважає за потрібне підвищити свою оцінку. Довід показує, що більшість учнів зацікавлені в цьому й використовують таку можливість. Для повторної здачі пропонуються інші варіанти з даної теми.

Найвищою формою самореалізації ліцеїста, використання знань, умінь, набутих на уроках історії та в процесі самоосвітньої роботи, є наукова робота. Ще на початку першого навчального року учні відвідують спецкурс «Теорія й методи наукового дослідження», де знайомляться з теоретичними та практичними азами наукового дослідження. Кожен має свого керівника з числа професорсько-викладацького складу історичного факультету ДонНУ. Учень самостійно чи за порадою вчителя або свого наукового керівника добирає тему, яка його найбільше цікавить, і працює над нею.

Щороку в ліцеї відбувається наукова конференція, на яку запрошуються гості з університету й навіть з обласного управління освітою. На секційних засіданнях ліцеїсти виступають зі своїми науковими доробками. Визначаються кращі роботи, їх автори отримують право взяти участь у студентських секційних засіданнях університету, у наукових конференціях при обласному Будинку дитячої творчості. Нерідко вони виборюють місця на обласних та Всеукраїнських конкурсах, олімпіадах.

Тематика ліцейських робіт надзвичайно різноманітна: «Зовнішньополітичний механізм США», «Діяльність земств щодо розвитку медицини Маріупольського та Бахмутського повітів наприкінці XIX століття — на початку XX століття», «Політика «коренізації» греків Маріупольщини» та інше.

Формування навичок самоосвіти та самореалізації відбувається в процесі підготовки до семінарських занять і в ході їх роботи, проведення дискусій, «круглого столу».

У процесі дворічного навчання в ліцеї учні опановують головне: самоосвіта поглиблює їх знання, інтелект, дає впевненість у собі, можливість самореалізуватись у різних інтелектуальних змаганнях. На сьогоднішній день випускники ліцею успішно навчаються на різних факультетах різних ВНЗів Донецька й Києва, в аспірантурі, готуються до захисту кандидатських дисертацій. У цьому є частка роботи викладачів історії, які краплина за краплиною формували навички самоосвіти вихованців та віру у власні сили.

Максименко В. П.,

учитель-методист, викладач історії обласного ліцею при Донецькому національному університеті

Поради щодо підготовки учнів до олімпіад з історії

Зрозуміло, що підготовка до шкільної олімпіади з історії здійснюється протягом усього навчального року: вчитель та учень системно та поступово вивчають необхідний матеріал. Але, коли настає час готуватися до учнівських змагань, виникає потреба у роботі щодо удосконалення вивченого матеріалу.

Багаторічний досвід підготовки учнів до шкільної олімпіади дозволяє говорити про три цікаві методичні прийоми, що дають змогу остаточно привести знання учнів у струнку систему та забезпечити творчий настрій «олімпійців».

Перше. Усі попередні знання школярі отримали на уроках за лінійним принципом. Наприклад, вивчається історія України у роки Другої світової війни. Потім, через декілька уроків, учень вивчає події, які відбувалися на Західному фронті або на Далекому Сході. Без сумніву, вітчизняна та все-світня історія зазвичай вивчаються окремо. Але учням, які рекомендуються до участі в історичних олімпіадах, потрібно мати цілісну картину будь-яких історичних подій. Тому необхідно провести декілька тренінгів щодо синхронізації основних подій.

Учні мають чітко уявляти зв'язок між фактами історії своєї країни та сусідніх держав. Наприклад, Великі географічні відкриття, які не вплинули безпосередньо на Україну, були основним фактором переходу до фільваркового

господарства й посилення феодального гніту. Неможливо вивчати проблему приєднання до України Правобережжя без знання основних положень внутрішньої та зовнішньої політики російської імператриці Катерини II. Так само, як трагедія радянізації українських земель у 1939—1941 роках може бути глибоко зрозуміла лише на тлі таємної дипломатії Сталіна та Гітлера.

Звичайно, вчитель у межах уроку прагне показати взаємозв'язок найважливіших подій у світі та Україні. Однак під час підготовки до олімпіади необхідна майже повна синхронізація. Гарним засобом досягти цього є складання так званих «синхроністичних» таблиць. Заповнюючи таку таблицю, учень ще раз пригадує основні події та встановлює між ними причиново-наслідковий зв'язок. Для прикладу можна продемонструвати фрагмент такої таблиці:

Галицько-Волинське князівство	Північно-Східна та Північно-Західна Русь	Європа	Схід
Галицький князь Володимирко (1123—1153 рр.)	Ростово-суздальський князь Юрій Долгорукий	Французький король Людовик VI	Половецький хан Кончак
Галицький князь Ярослав Осмомисл (1153—1187)	Володимиро-суздальський князь Андрій Боголюбський	Англійський король Річард Левове Серце. Імператор Священної Римської імперії Фрідріх Барбаросса	Шах Хорезму Текеш
Галицько-волинський князь Роман Мстиславович (1173—1205)	Володимиро-суздальський князь Всеволод Велике Гніздо	Король Франції Філіпп II Август	Засновник монгольської імперії Чингізхан
Галицько-волинський князь Данила Галицький (1238—1264)	Новгородський князь Олександр Невський	Англійський король Едуард I	Монгольський хан Батий

Другою методикою, яка дозволяє поглибити отримані раніше знання, є написання невеличких історичних портретів. Вчитель вимагає, щоб учасники олімпіади змогли надати коротку характеристику ключовим постатям в історії. Ці характеристики мають бути лаконічними та включати в себе головні події в житті того чи іншого історичного діяча.

Наприклад:

Ігнатій Лойола — засновник однієї з найбільш ортодоксальних релігійних організацій — ордену єзуїтів. З його точки зору для захисту католицизму

можна використовувати будь-які, навіть злочинні, засоби. За його ініціативою для контролю над розумом було створено безліч цивільних (світських) навчальних закладів, у яких здобувала освіту дворянська молодь Західної Європи, Польщі, а також представники заможного козацтва України.

Костянтин Острозький — представник найдавнішого українського княжого роду. На відміну від більшості своїх родичів, активно підтримував православну віру. Власним коштом на своїх землях заснував православний навчальний заклад, що був не гіршим за кращі єзуїтські колеґіуми.

Та, нарешті, гарним засобом, який дозволяє учням проникнутися духом часу, являється вивчення крилатих висловів. Крилаті вислови є своєрідними опорними сигналами. Щоб описати ті чи інші події, досить пригадати відомий вислів, який належить комусь з учасників. Наприклад: «У тебе що, шаблі немає?». Ця фраза, що належить польському королю, допомагає чітко зрозуміти правове становище реєстрових козаків, які навіть за умов вірної служби Короні не могли уникнути сваволі польської шляхти.

Отже, матеріал, що був засвоєний школярами в межах навчальних програм при підготовці до олімпіади, має бути актуалізований засобами синхронізації головних подій вітчизняної та всесвітньої історії, наданням історії «людського обличчя». Необхідно також забезпечити засвоєння навчального матеріалу на рівні загальної ерудиції, тобто створити для більшості тем опорні сигнали у вигляді крилатих висловів.

Ліхачева Л. Б.,
кандидат історичних наук, доцент кафедри слов'ян
Донецького національного університету;
Соловей О. В.,
старший вчитель ЗОШ № 92 м. Донецька

Як підготуватися до олімпіад з історії

На першому місці в підготовці до олімпіади будь-якого рівня повинна стояти самоосвітня діяльність учня. Роль педагога тут зводиться до керівництва й заохочення зусиль учня. Для історичних олімпіад необхідною умовою є гуманітарна обдарованість, наявність стійкого інтересу до відповідних наук, звичка до читання книг, газет, журналів, перегляду пізнавальних телепередач. Для цього випадку, як ніколи, підходить відомий вислів: «До уроку я готуюся десять хвилин і все життя». Безумовно, передбачається наявність в учня необхідних умінь і навичок для самостійного вивчення матеріалу, внутрішніх мотивів для завзятої навчальної роботи й зовнішнього стимулювання такої діяльності. Потім настає період планомірної й активної підготовки безпосередньо до конкретного етапу

олімпіади, причому, починається він якомога раніше — не менш, ніж за півроку, а ще краще — за рік.

Вчитель, що готує учня до історичної олімпіади, повинен володіти сучасною методикою навчання. На відміну від традиційних уроків, треба звести до мінімуму так зване «вчитування» лекційного матеріалу — на це, як правило, не залишається часу, та й немає особливої необхідності. Більш корисною уявляється невимушена розповідь вчителя під час неформального спілкування. Повинна бути знайдена можливість для тривалого обговорення вже вивченого матеріалу, відповідей на всілякі питання учня, спільного пошуку необхідних історичних фактів шляхом перегляду всієї доступної літератури.

Щодня треба виділяти час для вивчення першоджерел й отримання з них необхідної інформації. Це вивчення не повинне носити характер обов'язкового навантаження і має сприйматися учнем як читання у вільний час, на дозвіллі. Найчастіше для такого читання підходять мемуари політичних діячів. (Збірники документів — більш складний матеріал і потребують спільного обговорення.)

Крім мемуарів легкодоступними для розуміння й засвоєння виявляються різні збірники крилатих фраз, афоризмів, висловлювань історичних діячів. Потрібно прищепити учню смак до ефектної фрази, інтерес до блискучого красномовства кращих ораторів минулого для того, щоб поступово він міг сам охарактеризувати будь-яку подію, явище або процес такою ж короткою й виразною фразою чи порівнянням. У такий спосіб виникає звичка до цитування, що зміцнює пам'ять, збагачує словниковий запас і збільшує число аргументів у можливій суперечці. Причому поступово учень звикає не просто посилатися на точку зору того чи іншого діяча, але й згадує джерело даної інформації, прив'язує дане висловлювання до конкретного історичного періоду чи події, що згодом допомагає, використовуючи асоціативне мислення, глибше охарактеризувати історичну епоху.

Не слід забувати про різні словники й енциклопедії, звичайно, з урахуванням вікових особливостей учня. Крім багатого ілюстративного матеріалу, в них міститься безліч історичних подробиць, деталей, що відбиваються в пам'яті без додаткових зусиль. Велику допомогу отримали педагоги завдяки енциклопедіям видавництва «Аванта». Дуже корисним став збірник крилатих висловів (авт. М. С. Ашукіна та М. Г. Ашукіна)¹.

Для формування візуального ряду потрібно включити до режиму дня перегляд відеокасет і різних освітніх передач по всіх доступних телеві-

¹ Ашукін Н. С., Ашукіна М. Г. Крылатые слова. — М.: Худ. лит., — 1988. — 526 с.

зійних каналах, навіть скласти окрему програму таких передач, навіть якщо вони тривають усього кілька хвилин. Так, великою підмогою в нашій роботі були тематичні програми Марка Греся «Минуле» на каналі «Інтер» і ряд інших. Поступово стає звичним регулярний перегляд новин. Крім орієнтування в сучасному політичному житті, інформаційні програми, як правило, присвячують частину екранного часу розповіді про різні історичні події та їхній зв'язок із сьогоdnішнім днем. Крім того, журналісти дають власну оцінку подіям і діячам, що формує в учня уявлення про суперечливість суспільних явищ і процесів та можливості їх протилежного трактування. Зараз для такого виду роботи існує багато можливостей, які пропонує кабельне телебачення — наприклад, канал «Дискавери».

Необхідно також згадати про інтелектуальні ігри, зокрема, «Своя гра», та деякі інші. Крім того, можна використовувати будь-які джерела для ознайомлення з фото- і художніми зображеннями історичних осіб та подій, архітектурних споруд, знярядь праці, зброї та ін. Крім інформаційної, такі зображення виконують функцію емоційного впливу й створюють предметне уявлення про епоху, що допомагає при її аналізі й забезпечує глибоке запам'ятовування додаткової інформації. Якщо мога більше фактів та імен діячів треба засвоїти не тільки у змістовному, але й у зоровому плані.

У пригоді стануть міжпредметні зв'язки, у тому числі відтворення історичних подій у літературі (звичайно, при відповідному посиланні на вимисел автора). Художнє слово сприяє формуванню особистого ставлення до будь-якої епохи, події чи персонажу. Велике враження на старшокласників мають «Архіпелаг Гулаг» О. Солженіцина, «Діти Арбата» А. Рибакова та ряд інших творів, які детально відтворюють час.

Ключовим методом при безпосередньому узагальненні накопиченої інформації є порівняльний аналіз матеріалу, його систематизація всіма доступними засобами. Тут допомагає складання синхроністичних і порівняльних таблиць з усіх розділів історії відповідного періоду. По-перше, це допомагає вивченню матеріалу, оскільки поділяє його на певні блоки; по-друге, полегшує розуміння закономірностей історичного розвитку тому що спрощує орієнтацію в матеріалі; по-третє, забезпечує додаткове закріплення вивченого матеріалу. Як приклад можна назвати ряд порівняльних таблиць, складання яких дозволило полегшити засвоєння досить складного матеріалу декількох ключових тем новітньої історії. Це «Західна та Східна Україна між двома світовими війнами. Економіка, політика, культура», «Територіальні зміни після Першої і Другої світової

воєн», «СРСР, США, Німеччина. Шляхи виходу з економічної кризи між двома світовими війнами», «СРСР і США. Зовнішньополітичні акції в роки “холодної війни”» та ін.

Потім настає час для пізнавальних завдань. Тут є можливість і для вияву ініціативи учня, і для спрямовуючої діяльності педагога. Наприклад, можна пропонувати ускладнені завдання — подати власну класифікацію держав чи партій за різними критеріями, визначити можливі варіанти розвитку подій. Викликає інтерес завдання: визначити, як поставився б той чи інший діяч минулого до сучасної події й чому; як різні політичні сили підходять до вирішення однієї проблеми та до яких наслідків це може привести. Не потрібно відмовлятися від жодної з відомих форм роботи: вивчення й порівняння історичних карт, запам'ятовування старих і нових кордонів, старих і нових назв міст; угадування за фактами біографії та висловлюваннями відомих історичних осіб; розміщення подій у хронологічній послідовності, а процесів в економіці і політиці — у логічному порядку та ін. Не треба шкодувати часу на дискусії з різних, у тому числі й сучасних проблем. Учитель повинен навмисне загострювати проблему, висловлювати найрізноманітніші точки зору, а учень — удосконалювати вміння сперечатися, використовуючи весь накопичений багаж знань; юний дослідник має переконатися в тому, що історія — не мертва наука, а арена політичної боротьби, засіб для орієнтації в нашому часі, інструмент для соціального прогнозу. До речі, велике місце у формуванні цього уміння посідає пошук історичних аналогій. Використовуючи загальнонаукові принципи системності, історизму, об'єктивності, можна підготувати учня до оцінки зовсім незнайомих історичних подій за умови, що відомі загальна характеристика епохи й діючих у її рамках суспільних сил. На цьому етапі учень уже володіє алгоритмом аналізу історичного явища й жодне завдання не жажене його у глухий кут.

Попов В. Ж.,

кандидат історичних наук, доцент кафедри соціальних дисциплін Донецького інституту соціальної освіти

Деякі особливості роботи з історичною хронологією

Особливістю історичного факту є його хронологічні рамки. Визначення часу історичної події чи процесу ми даємо учням з більшою чи меншою точністю залежно від характеру дослідження та його історичного значення. Так, початок промислового перевороту на Україні не

можна окреслити точною датою. Ми говоримо: «Тридцять років XIX сторіччя». Рік, коли посів царський престол Михайло Романов, ми не будемо конкретизувати днем і місяцем, а просто скажемо: «Початок царювання Михайла Романова — 1613 рік». Але в історії є такі дати, які учні повинні знати повністю, наприклад: 8 січня 1654 року, 14 грудня 1825 року.

Точною датою не вичерпується визначення часу події. Іноді ми даємо більш конкретну характеристику моментів визначальних подій. Про подію у битві під Берестечком можна сказати словами французького офіцера П. Шавальє: «... відхід основної боєздатної частини козацького війська відбувся в ніч на 30 червня 1651 року, коли козаки непомітно для ворога вийшли з оточення», а про Льодове побоїще скажемо словами поета: «У суботу, 5 квітня, сірим світанковим ранком...».

Для того, щоб конкретизувати хронологічні дати, існує визначення тривалості події або процесу, що одночасно допомагає закріпленню хронологічних дат, наприклад, установленню тривалості історичної події: гетьманування Б. Хмельницького тривало 9 років (з 1648 до 1657 р.), Північна війна — 21 рік (з 1700 по 1721 р.), монгольське ярмо на землях Південно-Західної Русі — 120 років та ін.

У такий спосіб швидше й свідомо запам'ятовуються обидві крайні дати. Працюючи з хронологією, можна використовувати прийом обліку років від сучасності: Київ був заснований у V ст., 15 століть тому; голодомор в Україні припав на 1932—1933 рр., тобто 71 рік тому; Кримська війна почалася в 1853 р., тобто 151 рік тому.

Вивчаючи історичні події й факти, ми часто використовуємо прийом хронологічного зіставлення двох чи більше подій, пов'язаних внутрішнім зв'язком, наприклад, «руські полки досягли річки Калки поблизу Азовського моря, де 31 травня 1223 р. відбулася вирішальна битва з монголами, а через 4 роки, в 1227 р., помер Чингізхан і почався новий похід військ Батия на Північно-Східну Русь». Або «Більшовики мали рацію: поразка революції 1905—1907 рр. була тимчасовою. Рівно через 10 років, у лютому 1917 р., самодержавство було повалене».

Одним із прийомів конкретизації хронології є встановлення зв'язку між історичними подіями та основними етапами життя історичних діячів, що беруть участь у цих подіях, зокрема, введення даних про вік історичних діячів. Дуже часто, говорячи про того чи іншого історичного діяча, ми взагалі не вказуємо його вік. Найчастіше це відноситься до портретів діячів, розміщених у підручнику або героїв популярних історичних фільмів.

Так, майже на всіх зображеннях Ярослава Мудрого перед нами зрілий, досвідчений політик і державний діяч у zenіті слави. Чи не створимо ми у школяра більш реальне уявлення про плин історичного часу, якщо скажемо, що у віці 36 років він, будучи новгородським князем, відмовився сплатити урок Києву, як робив він це раніше і всі посадники до нього. А в 41 рік він «сів у Києві та показав перемогу і працю велику». Говорячи про останні роки життя й діяльності Ярослава Мудрого, підкреслюємо, що 20 лютого 1054 року у Вишгороді на 76 році життя князь помер. Не завадить уявленню про час історичних подій згадка про те, що О. Герцен, народжений у рік початку навали наполеонівських полчищ на Росію, в 22 роки був заарештований і засланий, а помер у розквіті творчих сил у віці 58 років.

Усе вище сказане дозволяє зробити висновок про те, що в методичній науці існує кілька прийомів конкретизації історичних фактів і подій, а саме:

- визначення часу історичної події з більшою чи меншою точністю залежно від характеру досліджуваного явища та його історичного значення;
- конкретизація історичного моменту за допомогою особливих ознак;
- установлення тривалості історичних подій;
- прийоми обліку років від сучасності;
- хронологічне зіставлення двох чи більше подій, пов'язаних внутрішнім зв'язком;
- установлення зв'язку з історичними подіями й основними етапами життя історичних діячів, що беруть участь у цих подіях.

Багаторічна праця в школі, а також робота з талановитими дітьми, їх підготовка до участі в олімпіадах свідчать про те, що ґрунтовне засвоєння хронології відбувається шляхом систематичних тренувань пам'яті. А щоб цей процес проходив невимушено й творчо, найкраще використовувати різні ігри, завдання, метою яких, зрештою, буде конкретизація й знання основних історичних дат.

Вивчення ролі особистості в історії неможливе без знання хронології. Для цього учням пропоную попрацювати з текстом підручника чи словника та скласти хронологію життя й діяльності історичної особистості.

Наприклад, Іван Федоров:

Рік народження — невідомий.

1550 р. — працював у друкарні в Москві.

1564 р. — надрукував у Москві «Апостол».

- 1565 р. — видав «Часослів».
 1572—1575 рр. — працював в Україні.
 1573 р. — жив у Львові.
 1575—1576 рр. — жив у селі Дермани (Рівне).
 1577—1582 рр. — жив у місті Острогі.
 1573—1574 рр. — вперше видав в Україні книгу «Апостол».
 1574 р. — видав підручник «Буквар».
 1574 р. — заснував Острозьку друкарню.
 1578 р. — надрукував греко-старослов'янський буквар.
 1580 р. — вийшла «Книга Нового Завіту».
 1581 р. — видав «Хронологію» А. Рамши й Острозьку Біблію.
 1583 р. — помер у Львові.

Завдання:

- Скільки років минуло між московським та українським виданням «Апостола»?
- Підрахуйте, скільки років І. Федоров прожив в Україні?
- Із запропонованого хронологічного ланцюжка виділіть дати, пов'язані з видавничою діяльністю першодрукаря: 1426; 1574; 1500; 1580; 998; 1581; 1240; 1578.
- Назвіть факти з життя І. Федорова, які мали місце в 1574 р.

При вивченні різних тем як всесвітньої, так і вітчизняної історії, зустрічаються такі, які дуже насичені подіями («Європа після Віденського конгресу» (1825—1847 рр.) — всесвітня історія 9 клас; «Виникнення Київської держави» — історія України 7 клас та ін.). Для кращого запам'ятовування основних подій теми я використовую такі прийоми:

- Указати дати основних подій, наприклад в темі «Національно-визвольна війна українського народу 1648—1657 рр.»:
 - роки існування Української держави;
 - перемога українського війська під Пилявцями;
 - підписання Зборівського договору і т. д;
- розташувати дати відповідно до битв, поразку повсталих записати чорним кольором;
- встановити послідовність подій;
- записати події за принципом: «почалося», «закінчилося»;
- співвіднести рік з відповідним сторіччям:

1648	XV	1801	XIX	
	XVI			XXI
	XVII			XVIII

- е) у переліку дат позначити дати: (1) заходів щодо державотворення, (2) прийняття основних документів, якими російський царизм обмежував автономні права України, (3) селянсько-козацьких повстань XVII ст. (цей прийом доцільно використовувати при повторенні декількох тем);
- ж) встановити, які з названих подій відбулися раніше:
- створення першого церковного братства в Україні,
 - підписання Брестської унії,
 - створення Києво-Могилянського колегіуму,
 - козацьке повстання на чолі з Марком Жмайлом.
- з) використовуючи наведену нижче інформацію, підкреслити дати, що стосуються Англійської буржуазної революції XVII ст.: 1629, 1603, 1640, 1648, 1642, 1657, 1688;
- і) установити хронологічну послідовність правління українських гетьманів: Ю. Хмельницький, І. Виговський, Д. Вишневецький, П. Полуботок, Б. Хмельницький, П. Дорошенко;
- к) указати дати й події з історії України, пов'язані з ім'ям І. Мазепи;
- л) до інформації про подію добрати одну із зазначених дат (потрібне підкреслити):
- А) Запорозька Січ знищена ... :
- 1) 1779 р.; 2) 1773 р.; 3) 1775 р.
- Б) Указ Петра I про заборону видань українською мовою був прийнятий ... :
- 1) 1720 р.; 2) 1719 р.; 3) 1725 р.
- В) «Вічний мир» між Росією та Польщею підписаний у ... :
- 1) 1674 р.; 2) 1686 р.; 3) 1688 р.
- Г) Для кожної дати добрати відповідну їй подію:
1700—1721 рр.	Проголошення Росії імперією
1721 р.	Другий розподіл Речі Посполитої
1756—1763 рр.	Російсько-турецька війна
1768—1774 рр.	Північна війна
1775 р.	Семирічна війна
1793 р.	Ліквідація Запорозької Січі

Тренуючи пам'ять на знання хронології, доцільно використовувати текстові таблиці з певного періоду. Так, на узагальнюючому уроці з III періоду історії середніх віків можна запропонувати скласти синхроністичну таблицю.

Роки	Наукові та географічні відкриття	Англія	Німеччина	Нідерланди	Франція
1450—1550					
1501—1550					
1551—1600					
1601—1650					

Або, використовуючи хронологію, наведену в кінці підручника, можна скласти синхроністичну таблицю з історії середніх віків:

Століття	Західна та Центральна Європа	Близький Схід та Османська імперія	Китай та Індія
XI			
XII			
XIII			
XIV			
XV			

Як уже зазначалося вище, засвоєнню історичних дат сприяють різні ігри:

- вікторини («Що? Де? Коли?»);
- складання ланцюжка дат (щоб стати переможцем, необхідно, крім підручника, використовувати хронологічний матеріал на картах і схемах, додаткову літературу);
- «у різних країнах за дві тисячі років» — гра повторювально-узагальнювального характеру, коли у формі головоломки використані двадцять або тридцять дат, що стосуються найбільш значимих подій з історії різних країн і народів;
- складання «чайндата» (ланцюжка дат, у якому остання цифра попередньої дати є початком наступної дати). Це заняття потребує не лише бездоганного знання хронології, але уваги й зосередженості;
- комбіноване лото «Імена та дати». Ведучий дістає з шухляди фішки, на яких написані імена 10 історичних діячів (усього 30 фішок, кожне ім'я пишеться тричі), та 10 ігрових полів, а гравці повинні закрити на своєму полі дати та події, пов'язані з цим ім'ям. Виграє той, хто перший закrije фішками своє ігрове поле.

Наприклад, от як виглядає ігрове поле №1:

863 р.
Повстання древлян
1019—1054 рр.

Фішки до нього:

Кирило й Мефодій
Князь Ігор
Ярослав Мудрий

- з учнями старших класів, що володіють великою історичною інформацією і захоплюються предметом, можна провести історичну гру «Війни і мирні договори». Можна запропонувати учням різні періоди (XIX—XX ст., XIV—XVIII ст., X—XV ст.) та різні варіанти гри (назвавши подію, показати на карті місце битви, місце підписання договору; зміну кордонів держави за договором; назвати імена полководців тощо). Суть гри: картки з датами розкладені на столі текстом униз. Учасники вибирають картку, відповідають на запитання й у випадку правильної відповіді картку беруть собі. Виграє той, хто набрав найбільше число правильних відповідей.

Запропонований автором матеріал не є чимось новим і невивченим. Автори багатьох видань неодноразово зверталися до цього питання. Кожен вчитель-практик у своїй роботі над хронологією використовував і використовує ті чи інші прийоми, про які йдеться у статті, а багато ігор з історії давно ввійшли в практику навчальної діяльності шкіл.

Гаврилова Л. Г.,
вчитель історії школи № 7 м. Новгородівки

Пам'ятка учаснику Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії

- I. Проаналізуй свою роботу після отримання результатів I, II, III, IV етапів Всеукраїнської олімпіади.
- II. Визнач, що ти виконав вдало, а над чим слід попрацювати.
- III. Візьми за правило систематично поповнювати свої знання шляхом самоосвітньої діяльності через опрацювання певної літератури: підручника, хрестоматії, збірників документів, словників, мемуарів,

художньої літератури, а також знайомства з альбомами про мистецтво та портретними зображеннями видатних діячів.

IV. У свої тренувальні вправи з предмета включи:

- 1.** Відпрацювання загальноосвітніх вмінь:
 - складання простого (розгорнутого) плану, тез навчального тексту;
 - систематизацію набутих знань;
 - самостійне засвоєння змісту навчальної інформації згідно з визначеним завданням та ін.
- 2.** Виконання тестів з різних періодів історії.
- 3.** Роботу з контурною картою.
- 4.** Аналіз історичної мапи (атласу).
- 5.** Роботу над хронологією.
- 6.** Заповнення систематичних, синхроністичних та порівняльних таблиць.
- 7.** Розв'язання історичних задач.
- 8.** Виконання логічних ланцюжків та інших завдань з історії.
- 9.** Аналіз історичних документів.
- 10.** Роботу над понятійною базою шкільного курсу історії (тлумачення, виконання завдань за пам'ятками та ін.).
- 11.** Виконання творчих завдань.
- 12.** Відпрацювання вмінь щодо складання історичного портрету видатних осіб світової історії.
- 13.** Складання історичних кросвордів.
- 14.** Самостійне опрацювання усіх доступних джерел історичних знань (зокрема, засобів масової інформації), аналіз різних свідчень, враховуючи їх особливості.
- 15.** Власну інтерпретацію історичних явищ і процесів, обґрунтування й відстоювання особистої позиції.

Завдання II (районного, міського) етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад з історії 1996—2004 рр.

1996—1997 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

8 клас

1. Установіть відповідність між датами та подіями.

1) Кревська унія	а) 1517 р.
2) Відкриття Америки Колумбом	б) 1638 р.
3) «Ординація війська Запорозького реєстрового»	в) 1492 р.
4) Відкриття Києво-Могилянського колегіуму	г) 1385 р.
5) Початок Реформації в Німеччині	д) 1632 р.

Кожна правильна відповідь — 1 бал. Усього — 5 балів.
2. Визначте, за якою ознакою об'єднані дані поняття, особистості, й виключіть зайві.
 - 1) Міндовг, Ольгерд, Сигізмунд, Ягайло, Вітовт.
 - 2) П. Дорошенко, П. Сагайдачний, К. Острозький, М. Жмайло, С. Кішка.
 - 3) Лютерани, англікани, кальвіністи, гугеноти, уніати.
 - 4) Битва під Жовтими Водами, битва під Берестечком, битва під Корсунем, битва під Збаражем, битва під Батогом.Кожна правильна відповідь — 1 бал. Усього — 4 бали.
3. Визначте загальні тенденції економічного розвитку Європи (в тому числі й України) в XV—XVI ст. (6 балів)
4. Дайте (на ваш вибір) історичний портрет одного з козацьких гетьманів першої половини XVI ст. або одного з лідерів Реформації в Європі. (5 балів)
5. Розкрийте значення понять: «Велике переселення народів», «Великі географічні відкриття», «фільварки», «Запорозька Січ», «Контрреформація». (5 балів)
6. Складіть план відповіді до теми: «Виникнення українського козацтва». (5 балів)

9 клас

1. Установіть відповідність між датами та подіями.

1) Повстання військових поселенців у Чугуєві	а) 1829 р.
2) Створення Священного союзу	б) 1853 р.
3) Повстання Чернігівського полку	в) 1819 рік.
4) Шебелинське повстання	г) Грудень 1825 — січень 1826 р.
5) Скасування панщини на Закарпатті	д) 1815 р.

Кожна правильна відповідь — 1 бал. Усього — 5 балів.

2. Визначте, за якою ознакою об'єднані дані поняття, особистості, й виключіть зайві.

- 1) Монтеск'є, Вольтер, Руссо, Йосип II, Мельє.
- 2) М. Костомаров, Д. Зубрицький, В. Белозерський, М. Гулак, П. Куліш.
- 3) «Урочна» система, мануфактури, ярмарки, акціонерні компанії, чумацький промисел.
- 4) Васильківська, Слов'янська, Тульчинська управи, управа в м. Кам'янці, Товариство об'єднаних слов'ян.

Кожна правильна відповідь — 1 бал. Усього — 4 бали.

3. Назвіть основні тенденції розвитку української культури наприкінці XVII ст. (6 балів)

4. Дайте історичний портрет одного з лідерів селянських повстань першої половини XIX ст. або будь-якого суспільно-політичного діяча цього ж періоду. (10 балів)

5. Розкрийте зміст понять: «ринкові відносини», «промисловий переворот», «опозиція», «політизація національного руху», «інтелігенція». (5 балів)

6. Складіть план до теми «Суспільно-політичний рух у Наддніпрянській Україні в кінці XVIII — першій половині XIX ст.». (10 балів)

10 клас

1. Установіть відповідність між датами та подіями.

1) Скасування кріпацтва	а) Березень 1917 р.
в Російській імперії.
2) Утворення Центральної Ради	б) Липень 1917 р.
3) Закінчення Першої світової війни	в) Квітень 1920 р.
4) Прийняття другого Універсалу УНР	г) Листопад 1918 р.
5) Початок радянсько-польської війни	д) Лютий 1861 р.

Кожна правильна відповідь — 1 бал. Усього — 5 балів.

2. Визначте, за якою ознакою об'єднані дані поняття, особистості, й виключіть зайві.
 - 1) Революційна українська партія (РУП), Народна українська партія (НУП), Український соціально-демократичний союз («Спілка»), Українська радикальна партія (УРП), Українська соціал-демократична партія (УСДРП).
 - 2) М. Грушевський, В. Винниченко, М. Міхновський, С. Петлюра, Б. Мартос.
 - 3) Німеччина, Англія, Австро-Угорщина, Болгарія, Туреччина.
 - 4) Продрозрозкладка, комбіди, заборона приватної торгівлі, арендні відносини, націоналізація промисловості.
Кожна правильна відповідь — 1 бал. Усього — 4 бали.
3. Визначте загальні тенденції розвитку української культури в першій чверті ХХ ст. (6 балів)
4. Намалюйте історичний портрет одного з лідерів національно-демократичної революції в Україні. (10 балів)
5. Розкрийте зміст понять: «автономія», «Версальська система», «продовольча диктатура», «українізація», «економічні кризи». (5 балів)
6. Складіть план відповіді до теми «Нова економічна політика в Росії та Україні». (10 балів)

11 клас

1. Визначте події в хронологічній послідовності.
 - а) Ялтинська конференція.
 - б) Берлінська криза.
 - в) Створення НАТО.
 - г) Обрання П. Шелеста першим секретарем ЦК КПУ.
 - д) Бій під Бродами.
Кожна правильна відповідь — 1 бал. Усього — 5 балів.
2. Визначте, за якою ознакою об'єднані дані поняття, особистості, й виключіть зайві.
 - 1) М. Келдиш, І. Курчатова, Ю. Харитон, А. Сахаров, Я. Зельдович, Л. Каганович.
 - 2) М. Молотов, Л. Каганович, Г. Маленков, О. Шелепін, Л. Берія.
 - 3) І. Серов, О. Шелепін, В. Семичастний, Г. Жуков.
 - 4) Ю. Гагарін, Г. Титов, А. Ніколаєв, П. Попович, С. Корольов.
Кожна правильна відповідь — 1 бал. Усього — 4 бали.

3. Назвіть основні тенденції розвитку української культури в 40—50-х рр. ХХ ст. (6 балів)
4. Дайте історичний портрет цікавої, на ваш погляд, людини, яка жила в 1950—1990 рр. Свій вибір обґрунтуйте. (10 балів)
5. Розкрийте поняття: «політична партія», «європейська інтеграція», «коаліційний уряд», «застій», «тоталітаризм». (5 балів)
6. Складіть план відповіді до теми «Дисидентський рух в Україні в 60—80-х рр.». (10 балів)

1998—1999 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

8 клас

І рівень (2 завдання по 15 балів)

1. Укажіть дати наступних подій.
 - Прийняття християнства в Київській Русі.
 - Облога Києва монголами.
 - Утворення Кримського ханства.
 - Люблінська унія.
 - Початок революції в Нідерландах.
 - Варфоломійська ніч.
 - Хотинська війна.
 - Перша згадка про Україну.
 - Грюнвальдська битва.
 - Кревська унія.
 - Брестська церковна унія.
 - Куликовська битва.
 - Винайдення книгодрукування в Західній Європі.
 - Відкриття Васко да Гама морського шляху в Азію.
 - Північна війна.Критерії оцінювання: кожна правильна відповідь — 1 бал.
2. Дайте визначення понять, зазначивши не менше трьох суттєвих ознак.
 - Козацтво.
 - Схоластика.
 - Інквізиція.
 - Індустріальне суспільство.
 - Державна символіка.Критерії оцінювання: кожна правильна відповідь — 3 бали.

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1. До яких наслідків призвело зіткнення двох цивілізацій в Америці під час Великих географічних відкриттів?

Критерії оцінювання: відповідь повинна показати: знання учнем фактичного матеріалу — 6 балів; вагомість аргументації — 6 балів; чітку літературну мову — 2 бали; власне ставлення до історичних подій — 6 балів.

2. Складіть таблицю «Загарбання українських земель сусідніми державами в XIII—XVI ст.». (Вкажіть не менш п'яти подій.)

Дата загарбання	Країна-загарбник	Загарбані українські території
1 бал	1 бал	2 бали

Критерії оцінювання: див. таблицю.

III рівень (1 завдання — 30 балів)

1. Дайте історичний портрет видатного діяча XV — XVI століть.

Критерії оцінювання: знання епохи — 5 балів; повнота біографічних даних — 3 бали; логіка викладу матеріалу — 5 балів; аргументація висновків — 5 балів; використання різних джерел знань (підручник, інша література, відеоматеріали) — 4 бали; власна оцінка — 6 балів; мова викладу — 2 бали.

9 клас**I рівень (2 завдання по 15 балів)**

1. Укажіть дати наступних подій.
 - Початок Реформації в Німеччині.
 - Заснування міста Києва на Дніпрі.
 - Прийняття Декларації незалежності США (національне свято США).
 - Відкриття Харківського університету.
 - Тильзитський мир.
 - Скасування гетьманства в Україні.
 - Третій поділ Польщі.
 - Створення Священного союзу.
 - Початок Англійської революції.
 - Повстання під керівництвом Т. Костюшка.
 - Видання «Енеїди» І. П. Котляревського.
 - Заснування Київського університету.
 - Бородинська битва.
 - Указ Катерини II про закріпачення українських селян.
 - Відкриття Америки Х. Колумбом.

Критерії оцінювання: кожна правильна відповідь — 1 бал.

2. Дайте визначення понять, зазначивши не менше трьох суттєвих ознак.
- Нація.
 - Церковний розкол.
 - Гуманізм.
 - Ринок як система господарювання.
 - Соціальна структура суспільства.
- Критерії оцінювання: кожна правильна відповідь — 3 бали.

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1. Доведіть, що кінець XIX — початок XX ст. вважається часом формування індустріального суспільства.
Критерії оцінювання: відповідь повинна показати: знання учнем фактичного матеріалу — 6 балів; вагомість аргументації — 6 балів; чітку літературну мову — 2 бали; власне ставлення — 6 балів.
2. Складіть таблицю «Економічний розвиток України в першій половині XIX ст.».

	Які сталися зміни?	Нові явища
1. Промисловість	1. ... 5. Усього — 5 балів	1. ... 5. Усього — 5 балів
2. Сільське господарство	1. ... 5. Усього — 5 балів	1. ... 5. Усього — 5 балів

III рівень (1 завдання — 30 балів)

1. Намалюйте історичний портрет видатного діяча XIX ст.
Критерії оцінювання: знання епохи — 5 балів; повнота біографічних даних — 3 бали; логіка викладу матеріалу — 5 балів; аргументація висновків — 5 балів; використання різних джерел знань (підручник, інша література, відео-матеріали) — 4 бали; власна оцінка — 6 балів; мова викладу — 2 бали.

10 клас

I рівень (2 завдання по 15 балів)

1. Виберіть правильний варіант відповіді.
- Радянська влада в Україні була проголошена ... :
- а) Всеукраїнським з'їздом Рад у Києві;
б) Українською Центральною Радою;

- в) Харківським з'їздом Рад;
- г) II з'їздом Рад;
 - Першим президентом ЗУНР був ... :
 - а) А. Кравс;
 - б) Є. Петрушевич;
 - в) М. Грушевський;
 - г) С. Петлюра.
 - Акт злуки між УНР та ЗУНР було підписано ... :
 - а) 1 грудня 1918 р.;
 - б) 22 січня 1919 р.;
 - в) 24 травня 1919 р.;
 - г) 14 серпня 1920 р.;
 - З точки зору Української Центральної Ради вторгнення німецьких військ в Україну в лютому-березні 1918 р. було ... :
 - а) початком громадянської війни;
 - б) окупацією України;
 - в) продовженням Першої світової війни;
 - г) Допомогою в боротьбі з більшовиками.
 - Директорія офіційно оголосила війну Радянській Росії ... :
 - а) 30 квітня 1918 р.;
 - б) 11 листопада 1918 р.;
 - в) 16 січня 1919 р.;
 - г) 24 травня 1919 р.
 - Ідея створення комнезамів належить ... :
 - а) Х. Раковському;
 - б) Г. П'ятакову;
 - в) Артему (Ф. А. Сергєєву);
 - г) Г. Петровському.
 - Радянська Росія зуміла подолати міжнародну ізоляцію на ... :
 - а) Вашингтонській конференції;
 - б) Паризькій мирній конференції;
 - в) двосторонніх переговорах в Рапалло;
 - г) Локарнській конференції.
 - Українська трудова армія була створена в ... :
 - а) грудні 1917 р.;
 - б) серпні 1918 р.;
 - в) вересні 1919 р.;
 - г) січні 1920 р.

- Перший лейбористський уряд у Великобританії очолив (січень 1924 р.) ... :
 - а) Д. Ллойд-Джордж;
 - б) С. Болдуїн;
 - в) Р. Макдональд;
 - г) Б. Лоу.
 - Веймарська республіка була проголошена ... :
 - а) 30 грудня 1918 р.;
 - б) 3 липня 1919 р.;
 - в) 13 березня 1920 р.;
 - г) 11 серпня 1923 р.;
 - У листопаді 1918 р. Директорію очолив ... :
 - а) С. Петлюра;
 - б) М. Грушевський;
 - в) В. Винниченко;
 - г) П. Скоропадський.
 - Закарпаття відійшло до Чехословаччини за умовами ... :
 - а) Брест-Литовського договору;
 - б) Сен-Жерменського договору;
 - в) Ризького договору;
 - г) Версальського договору.
 - Диктатура генерала Прімо де Рівера в Іспанії була встановлена ... :
 - а) 1921 р.;
 - б) 1923 р.;
 - в) 1930 р.;
 - г) 1936 р.;
 - У середині вересня 1919 р. Н. Махно ... :
 - а) уклав договір із С. Петлюрою про спільні дії проти Денікіна;
 - б) вступив у союз із Радянською владою;
 - в) воював проти більшовиків;
 - г) виступив разом із загоном Григор'єва.
 - Латеранські угоди були підписані в ... :
 - а) жовтні 1924 р.;
 - б) січні 1926 р.;
 - в) лютому 1929 р.;
 - г) жовтні 1933 р.
- Критерії оцінювання: кожна правильна відповідь — 1 бал.

2. Дайте визначення понять, зазначивши не менше трьох суттєвих ознак.
 - Коренізація.
 - Світова війна.
 - Економічна криза.
 - Національно-демократична революція.
 - Культурно-національна автономія.
 Критерії оцінювання: кожна правильна відповідь — 3 бали.

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1. Доведіть, що війна, яка розпочалася в 1914 р., відрізнялась від Балканських, російсько-японської, франко-пруської воєн.
Критерії оцінювання: відповідь має показати знання учнем фактичного матеріалу — 6 балів; вагомість аргументації — 6 балів; чітку літературну мову — 2 бали; власне ставлення до історичних подій — 6 балів.
2. Складіть таблицю «Відродження української державності в 1917—1920 рр.». (Вкажіть не менш трьох пунктів)

Назва, час існування влади	Основні її заходи	Події у Донбасі	Висновок
2 бали	2 бали	2 бали	2 бали

Критерії оцінювання: див. таблицю.

III рівень (1 завдання — 30 балів)

1. Намалюйте історичний портрет видатного діяча ХХ ст.
Критерії оцінювання: знання епохи — 5 балів; повні біографічні дані — 3 бали; логіка викладу матеріалу — 5 балів; аргументація висновків — 5 балів; використання різних джерел знань (підручник, інша література, відеоматеріали) — 4 бали; власна оцінка — 6 балів; чітка літературна мова — 2 бали.

11 клас

I рівень (2 завдання по 15 балів)

1. Укажіть дати наступних подій.
 - Операція «Оверлорд».
 - Виникнення Центральної Ради.
 - Заява Д. Маршалла про надання країнам Європи, які постраждали у Другій світовій війні, економічної допомоги.
 - Проголошення ЗУНР.
 - Створення РЕВ.

- Проголошення незалежності Карпатської України.
 - Початок Нюрнберзького процесу.
 - Створення Донецько-Криворізької республіки.
 - Судовий процес «Шахтинська справа».
 - Створення Донецької губернії.
 - Створення ООН.
 - Звільнення м. Києва від німецько-фашистських загарбників.
 - Атомне бомбардування Хіросими та Нагасакі.
 - Створення НАТО.
 - Загибель головного командира УПА Р. Шухевича.
- Критерії оцінювання: кожна правильна відповідь — 1 бал.
2. Дайте визначення понять, зазначивши не менше трьох суттєвих ознак.
- Українізація.
 - Фашизм.
 - Демагогія.
 - Інтегральний націоналізм.
 - Індустріалізація (як поняття світової економіки).
- Критерії оцінювання: кожна правильна відповідь — 3 бали.

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1. Які уроки мало винести людство з підсумків Другої світової війни?
Критерії оцінювання: відповідь має показати знання учнем фактичного матеріалу — 6 балів; вагомість аргументації — 6 балів; чітку літературну мову — 2 бали; власне ставлення до історичних подій — 6 балів.
2. Охарактеризуйте результати конференцій країн «Великої трійки»:

	Тегеранська	Ялтинська	Потсдамська
1. Дата проведення	1 бал	1 бал	1 бал
2. Учасники	1 бал	1 бал	1 бал
3. Основні питання	2 бали	2 бали	2 бали
4. Основні рішення	2 бали	2 бали	2 бали
5. Значення	2 бали		

III рівень (1 завдання — 30 балів)

1. Намалуйте історичний портрет видатного діяча ХХ ст.
Критерії оцінювання: знання епохи — 5 балів; повні біографічні дані — 3 бали; логіка викладу матеріалу — 5 балів; аргументація висновків —

5 балів; використання різних джерел знань (підручник, інша література, відеоматеріали) — 4 бали; власна оцінка історичних подій — 6 балів; чітка літературна мова — 2 бали.

1999—2000 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

8 клас

I рівень (2 завдання по 15 балів)

1. Укажіть, які історичні події пов'язані з наступними датами: 1265 р.; 1632 р.; 1453 р.; 1337 р.; 1635 р.; 1563р.; 1389 р.; 4—2 тис. до н.е.; 1621 р.; 1519 р.; 1362 р.; 1638 р.; 1037 р.; 1489 р.; 1380 р.
2. Вставте пропущене.
 - У ... на території нинішнього Володарського району Донецької області на р. ... сталася відома битва між руськими князями й монголами.
 - У ... за однією з версій на території нашого краю відбулась літописна битва між руською дружиною, очолюваною князем Ігорем, і половцями на чолі з
 - Із декількох сторож, побудованих за наказом Івана IV в Дикому Полі, дві: ... і ... — знаходились на території сучасної Донецької області.
 - Морський шлях до Індії відкрив
 - Пуритани — це противники католицької церкви в
 - Початком релігійних війн у Франції стали
 - Вислів «Держава — це я» приписують
 - Головним суперником Англії в морській торгівлі була
 - В Європі Реформація почалась у
 - Нідерланди називали «...».
 - Англіїці називали «найдорогоціннішим продуктом королівства»
 - Ім'я відомого полководця, завдяки якому імператор Фердинанд здобув ряд блискучих перемог під час Тридцятирічної війни, —

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1. Стисло, одним реченням, укажіть, чим ці особи уславились, який зробили внесок у світову історію (кожна правильна відповідь — 2 бали): княгиня Ольга, Жанна д'Арк, Х. Колумб, Гійом Левассер де Боплан, Й. Гутенберг, К. Острозький, Ф. Аквінський, Гальшка Гулевичівна, Ж. Кальвін, Д. Вишневецький.
2. Поясніть зміст понять: «фільварок», «нове дворянство», «гуманізм», «козацтво». Коли, в якій країні вони виникли? З якими подіями пов'язана їх поява?

Критерії оцінювання: зміст поняття — 4 бали; повнота характеристики ознак — 4 бали; співвідношення з історичним періодом — 4 бали; встановлення країни — 4 бали; загальна ерудиція — 4 бали.

III рівень (1 завдання — 30 балів)

1. Виберіть для відповіді одне із двох завдань.
- 1) Уявіть, що ви — лірник або бандурист, який живе у XVI—XVII ст. Про що б ви нам розповіли? Якщо зможете, то складіть вірш, байку чи пісню.
- 2) Уявіть, що ви — німецький селянин, живете в Німеччині в першій чверті XVI ст. Як би ви поставились до проповіді М. Лютера? Чи взяли б ви участь у Селянській війні? Свої дії поясніть.

Критерії оцінювання: знання історичного матеріалу — 10 балів; структурування та логіка викладу — 5 балів; відчуття певної епохи — 5 балів; важливість аргументації — 5 балів; оригінальність відповіді — 3 бали; грамотність і стиль — 2 бали.

9 клас**I рівень (2 завдання по 15 балів)**

- 1*¹. Заповніть пропуски у хронологічній таблиці «Світ наприкінці XVI — першій половині XIX ст.».

Дата	Країна, територія, місто	Подія
1586 р.	Львів	
Серпень 1677 р.		Розгром турецько-татарського війська
	Бендери	Конституція П. Орлика
	Прикарпаття	Рух «опришків» під керівництвом О. Довбуша
1793 р.	Правобережна Україна	
	Аустерліц	Битва
1829 р.		Повстання військових поселенців
1834 р.		Відкрито університет
1837 р.	Львів	
1840—1842 рр.	Китай	
	Правобережна Україна	Інвентарна реформа
1844 р.	Сілезія	
1848 р.		Повстання Л. Кобилиці
Березень 1853 р.		Скасування кріпацтва
	США	Закон про резервації

Критерії оцінювання: кожна вірно вказана дата чи подія оцінюється в 1 бал.

¹ Завдання позначені * мають відповіді.

2. Вставте пропущене.

- 26 серпня 1789 р. Установчі збори Франції прийняли важливий документ «...».
- Хронологічні рамки існування Директорії у Франції
- У ... р. із частин задунайських козаків на Бердянській пустелі Маріупольського округу було створено ... козаچه військо.
- У ... р. на півдні нашої області знаходилось 17 ... колоній.
- У ... р. під час Кримської війни невелика англо-французька ескадра увійшла в Азовське море, щоб завдати удару по ... і Таганрогу, які вважалися головними пунктами зв'язку материка з Кримським півостровом.
- Вирішальна битва між союзними арміями та Наполеоном I відбулася в 1813 р. під Вона увійшла в історію під назвою «...».
- Священний союз розпався ... р. через загострення протиріч між його учасниками та у зв'язку з подіями в іспанських колоніях Латинської Америки й повстанням ... р.
- Політичний гурток петрашевців діяв на території Російської імперії в м.
- Російська суспільна думка на початку 20—30-х рр. XIX ст. розвивалася під впливом

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1. Заповніть таблицю «Діяльність Кирило-Мефодіївського братства».

1. Час існування	2 бали
2. Засновники та кількість членів	2 бали
3. Соціальний та професійний склад	2 бали
4. Програма	2 бали
5. Статут	2 бали
6. Засоби досягнення програмних цілей	2 бали
7. Громадська діяльність братства	2 бали
8. Розправа над учасниками організації	2 бали
9. Діяльність колишніх братчиків після заслання	2 бали
10. Історичне значення діяльності братства	2 бали

2. Поясніть зміст понять: «парламент», «братство», «гетьманська держава», «інтелігенція». Коли, в якій країні вони виникли? З якими подіями це пов'язано?

Критерії оцінювання: зміст поняття — 4 бали; повнота характеристики ознак — 4 бали; співвідношення з історичним періодом — 4 бали; встановлення країни — 4 бали; загальна ерудиція — 4 бали.

III рівень (1 завдання — 30 балів)

1. Виберіть для відповіді одне з трьох запропонованих завдань.
- 1) З ким із видатних діячів першої половини XIX ст. всесвітньої чи вітчизняної історії вам хотілося б зустрітися? Чому? Які б питання ви обговорювали?
- 2) Укажіть загальні та особливі риси розвитку українських земель у складі Австрійської та Російської імперій в кінці XVIII — першій половині XIX ст.
- 3) Чому саме історія та література відігравали найважливішу роль у формуванні української національної свідомості в першій половині XIX ст. Доведіть це.

Критерії оцінювання: знання історичного матеріалу — 10 балів; структурування та логіка викладу — 5 балів; відчуття певної епохи — 5 балів; важливість аргументації — 5 балів; оригінальність відповіді — 3 бали; грамотність і стиль — 2 бали.

10 клас**I рівень (2 завдання по 15 балів).**

- 1*. Заповніть пропуски в синхроністичній таблиці «Україна і світ у XX ст.».

Події всесвітньої історії	Рік	Події в Україні
1. 2. 3.	1914	1. 2. 3.
1. 2.		Початок української революції
Паризька мирна конференція		1. 2.
1. 2.		Формальне визнання Радянською Росією незалежності УСРР

Критерії оцінювання: кожна правильно наведена дата чи подія оцінюється в 1 бал.

2. Вставте пропущене.
 - Донецько-Криворізька республіка була проголошена ... р. в місті ... на обласному з'їзді Рад.
 - Центральна Рада проіснувала в Україні ... місяців.
 - До початку літа ... р. ... захопили увесь Донбас і встановили режим військової диктатури.
 - У Донбасі ДОНТА була створена ... р., трудармійці в основному залучалися в ... промисловості.

- У ... р. відбувся VII конгрес Комінтерну, з доповіддю про тактику єдиного робітничого і широкого народного фронту виступив ...
- Проголошення незалежності УНР було засвідчено ... Універсалом Центральної Ради.
- Хронологічні рамки Гетьманату, очолюваного П.Скоропадським ...
- Уряд «лівого блоку», що перебував при владі у Франції протягом 1924—1926 рр., несе відповідальність за жорстокі розправи над повстанцями у французьких колоніях, ... , ...
- Консерватор ... , який очолював уряд Великобританії у 1937 р., вірив у те, що він є миротворцем Європи.
- А. Гітлер в 1933 р. очолював владу в країні, ставши ...

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1. Стисло, одним реченням, укажіть, чим ці особи уславились, який зробили внесок у світову історію чи культуру (кожна правильна відповідь — 2 бали): М. Грушевський, Ф. Рузвельт, Д. Яворницький, А. Ейнштейн, Н. Махно, М. Тарас, М. Хвильовий, Р. Тагор, Є. Петрушевич, В. Черчилль.
2. Виконайте завдання.
 - 1) Згрупуйте наведені поняття й терміни за напрямками (соціально-економічний, соціально-політичний, культурний): індустріальне суспільство, парламент, гуманізм, державна символіка, підприємці, абсолютизм, мануфактурне виробництво, конституція, епоха Відродження, класицизм, шовінізм, бароко, суверенітет, українізація, коренізація.
 - 2) Дослідіть два з них — українізація, коренізація. Чи можна встановити між ними схожість, відмінність? Свою думку обґрунтуйте.

Критерії оцінювання: вміння правильно згрупувати даний ряд — 9 балів; проведення дослідження — 7 балів; оригінальність відповіді — 4 бали.

III рівень (1 завдання — 30 балів)

1. Виберіть для відповіді одне із запитань.
 - 1) Яку мету переслідували Сполучені Штати Америки, організовуючи Вашингтонську конференцію? Доведіть, що вони мали на меті задовольнити в першу чергу власні інтереси.
 - 2) Чому Україна не стала незалежною як Польща, Чехословаччина чи Фінляндія після Першої світової війни (1914—1918 рр.)? Які, на ваш погляд, внутрішні та зовнішні чинники перешкодили цьому?

Критерії оцінювання: логіка викладу — 5 балів; оригінальність відповіді — 5 балів; вміння оперувати історичним матеріалом — 5 балів; загаль-

на ерудиція — 5 балів; відчуття певної епохи — 5 балів; грамотність, стиль — 5 балів.

11 клас

I рівень (2 завдання по 15 балів)

- Укажіть які історичні події пов'язані з наступними датами: 10 червня 1917 р., 29 квітня 1918 р., 6 листопада 1943 р., 10 жовтня 1944 р., 14 листопада 1918 р., 22 січня 1919 р., 15 березня 1939 р., 5 серпня — 6 жовтня 1944 р., 14 жовтня 1942 р., 29 червня 1941 р., 1 вересня 1939 р., 6 червня 1944 р., 17 липня — 2 серпня 1945 р., 1963 р., травень 1996 р.
- Вставте пропущене.
 - Військова операція Німеччини проти Польщі мала назву
 - 28 листопада — 1 грудня 1943 р. відбулась ... конференція глав урядів ... , ... ,
 - Героїчну оборону Сталінграда здійснювали частини ... армій під командуванням
 - Німецькими військами в Північній Африці командував
 - Один із найстрашніших таборів смерті Освенцім знаходився на території
 - Найбільша десантна операція Другої світової війни, пов'язана з відкриттям Другого фронту в Європі, мала назву
 - Донецька область утворена ... р.
 - Під час «шахтинського» процесу центральною фігурою звинувачення був інженер
 - Звільнення Донбасу від німецьких окупантів здійснювалося силами двох фронтів: ... (командуючий — генерал Ф. І. Толбухін), у складі якого діяло 5 армій, і ... (командуючий — генерал Р. Я. Малиновський), що складався із шести загальновійськових армій.
 - Донецька область була звільнена від фашистів ... р.

II рівень (2 завдання по 20 балів)

- Складіть таблицю «Територіальні зміни після Другої світової війни».

Країни	Втрачені території	Здобуті території
1	2	3
СРСР	1 бал	1 бал
Японія	1 бал	1 бал

1	2	3
Німеччина	1 бал	1 бал
Італія	1 бал	1 бал
Фінляндія	1 бал	1 бал
Румунія	1 бал	1 бал
Греція	1 бал	1 бал
Югославія	1 бал	1 бал
Польща	1 бал	1 бал
Чехословаччина	1 бал	1 бал

2. Порівняйте поняття.

- 1) *Революції* — соціальні, промислові, культурні.
- 2) *Війни* — національно-визвольні, загарбницькі, світові.

Зробіть висновки. Використайте дані поняття в історичному контексті.

Критерії оцінювання: розкриття понять, визначення їх ознак — 6 балів; порівняння — 4 бали; використання в історичному контексті — 6 балів; загальна ерудиція — 2 бали; стиль, грамотність викладу — 2 бали.

III рівень (1 завдання — 30 балів)

1. Виберіть для відповіді одне з трьох запитань.

- 1) Як ви гадаєте, чому був убитий Дж. Кеннеді? У чому, на ваш погляд, був секрет популярності 35-го президента США? Свою думку обґрунтуйте.
- 2) Як ви вважаєте, за що американський журнал «Таймс» оголосив М. С. Хрущова «Людиною 1957 року»? Свою думку обґрунтуйте.
- 3) Висловіть своє ставлення до відомих вам публікацій щодо національно-визвольної боротьби в Західній Україні у повоєнні роки.

Критерії оцінювання: знання матеріалу — 10 балів; структурування та логіка викладу — 5 балів; відчуття певної епохи — 5 балів; важливість аргументації — 5 балів; оригінальність відповіді — 3 бали; грамотність і стиль — 2 бали.

2000—2001 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

8 клас

I рівень (2 завдання по 15 балів)

- 1*. Заповніть пропуски в синхроністичній таблиці «Україна та світ з XI по XVII ст.».

Події всесвітньої історії	Рік	Події в Україні
	1054	
Помер французький король Філіпп II Август		Битва на Калці
	1240	
	1492	
	1524	
Утворення англіканської церкви		Вторгнення кримських орд на Волинь
	1569	
Скасування Юр'єва дня у Московській державі		Видання І. Федоровим Біблії в Острозі
Початок правління в Московській державі династії Романових		Прийняття польським сеймом постанови, яка забов'язувала українських козаків підпорядковуватися місцевій владі
Початок революції в Англії		Похід у Туреччину козаків під проводом Д. Гуні

Критерії оцінювання: кожна правильно вказана дата чи подія — 1 бал.

2. Доберіть по 4 поняття згідно із запропонованою класифікацією, розкрийте зміст одного з наведених вами понять.

- Економічні: ... ; ... ; ... ;
- Політичні: ... ; ... ; ... ;
- Поняття, які характеризують духовність і культуру: ... ; ... ; ... ;

Критерії оцінювання: за кожне правильно наведене поняття — 1 бал, за пояснення змісту поняття — 3 бали.

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1. Виконайте ряд завдань.

1) Стисло, одним реченням, укажіть, хто ці особистості: Володимир Хреститель, Анна Ярославівна, Дмитро Донської, Северин Наливайко, Стефан Баторій.

Кожна правильна відповідь — 1 бал. Усього — 5 балів.

2) Назвіть видатних сучасників наведених вище осіб і країни, в яких вони проживали.

Кожна правильна відповідь — 1 бал. Усього — 10 балів.

3) Чому ви вважаєте цих людей видатними?

Кожна правильна відповідь — 1 бал. Усього — 5 балів.

2. Заповніть кросворд. (додаток А)

III рівень (1 завдання — 30 балів)

1. Проаналізуйте вислови історичних діячів. Прокоментуйте їх за планом.
 - 1) Хто був їх автором? (2 бали)
 - 2) Назвіть приблизну дату й обставини, за яких вони були виголошені. (3 бали)
 - 3) Стосовно яких історичних подій були сказані ці слова? (3 бали)
 - 4) Якого змісту набули дані вислови у наш час? Наведіть приклади їх застосування у сучасній мові. (2 бали)
 - A. «І сказав брат: «Се моє, та се моє також».
 - B. «Мета виправдовує засоби».
 - B. «Париж вартий меси».
- За коментар кожного крилатого вислову максимальна оцінка — 10 балів.

9 клас**I рівень (2 завдання по 15 балів)**

1. Заповніть пропуски в синхроністичній таблиці «Україна та світ у XVII—XIX ст.».

Події всесвітньої історії	Рік	Події в Україні
	1775	
	1648	
	1805	
	1566	
	1792	
Варфоломійська ніч		Утворення реєстрового козацтва
Андрусівське перемир'я Московської держави та Речі Посполитої		Поділ України між Річчю Посполитою та Московською державою
Прийняття «Декларації незалежності США»		Видання першої в Україні щотижневої газети у Львові
Закінчення війни за незалежність США		Приєднання Криму до Росії
Війна між Францією та Росією		Початок антикріпосницького руху на Поділлі під проводом У. Кармалюка

Критерії оцінювання: кожна правильно вказана дата чи подія — 1 бал.

2. Доберіть по 4 поняття згідно із запропонованою класифікацією, розкрийте зміст одного з наведених вами понять.
- Економічні: ... ; ... ; ... ;
 - Політичні: ... ; ... ; ... ;
 - Поняття, які характеризують духовність і культуру: ... ; ... ; ... ;
- Критерії оцінювання: за кожне правильно наведене поняття — 1 бал, за пояснення змісту поняття — 3 бали.

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1. Виконайте ряд завдань.
- 1) Стисло, одним реченням, укажіть, хто ці особи: Олівер Кромвель, Маруся Чурай, Катерина II, Джорж Вашингтон, Наполеон I.
Кожна правильна відповідь — 1 бал. Усього — 5 балів.
- 2) Назвіть видатних сучасників наведених вище осіб і країни, в яких вони проживали.
Кожна правильна відповідь — 1 бал. Усього — 10 балів.
- 3) Чому ви вважаєте цих діячів видатними людьми?
Кожна правильна відповідь — 1 бал. Усього — 5 балів.
2. Заповніть кросворд (*додаток Б*).

III рівень (1 завдання — 30 балів)

1. Проаналізуйте відомі вислови історичних діячів. Прокоментуйте їх за планом.
- 1) Хто був їх автором? (2 бали)
- 2) Назвіть приблизну дату та обставини, за яких з'явилися крилаті вислови. (3 бали)
- 3) Стосовно яких історичних подій були сказані ці слова? (3 бали)
- 4) Яке змістовне значення мають дані вислови у наш час? Наведіть приклади їх застосування у сучасній мові. (2 бали)
- А. «Петра та Павла розсудить Бог».
- Б. «Світ ловив мене, та не спіймав».
- В. «Це той Перший, що розпинав нашу Україну, а Вторая доконала вдову-сиротину».
- За коментар кожного крилатого вислову максимальна оцінка 10 балів.

10 клас

I рівень (2 завдання по 15 балів)

1. Заповніть пропуски в синхроністичній таблиці «Україна та світ на початку XX ст.».

Події всесвітньої історії	Рік	Події в Україні
	1914	
	1915	
	1916	
	1917	
	1918	
Битва на р. Марні		Створення у Львові Головної Української Ради
Верденська битва		Вересневі бої січових стрільців на околиці м. Бережан
Невдала спроба англійських військ проврати німецький фронт в районі Іпра		Перший Універсал Центральної Ради
Створення Загальної Української Ради		Німеччина розпочала підводну війну
«14 пунктів» Вільсона. Мирні ініціативи президента США		Бій під Крутами

Критерії оцінювання: кожна правильно вказана дата чи подія — 1 бал.

2. Поясніть історичне походження і зміст даних понять. Коли приблизно вони могли виникнути?

- Модернізм.
- Український монархізм.
- Радянська влада.

Критерії оцінювання: кожна правильна відповідь — 5 балів.

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1. Виконайте ряд завдань.

- а) Стисло, одним реченням, укажіть, хто ці особи: Нестор Махно, Дмитро Яворницький, Жорж Клемансо, Роза Люксембург, Ллойд Джордж.

Кожна правильна відповідь — 1 бал. Усього — 5 балів.

- б) Назвіть видатних сучасників наведених вище осіб і країни, в яких вони проживали.

Кожна правильна відповідь — 1 бал. Усього — 10 балів.

- в) Чому ви вважаєте цих діячів людьми видатними?

Кожна правильна відповідь — 1 бал. Усього — 5 балів.

2. Складіть розгорнутий план до теми: «Основні етапи державотворчого процесу в Україні на початку ХХ ст.».

Критерії оцінювання: знання змісту теми — 5 балів; виклад подій у хронологічній, логічній послідовності — 5 балів; вміння структурувати матеріал — 4 бали; грамотність — 2 бали; наявність власної позиції — 4 бали.

III рівень (1 завдання — 30 балів)

1. Деякі історичні події запам'яталися нащадкам у вигляді крилатих висловів. Проаналізуйте та прокоментуйте їх за наведеним планом.
 - 1) Хто був їх автором, в якому документі наведені ці висловлювання? (2 бали)
 - 2) Назвіть приблизну дату й обставини, за яких вони були виголошені. (4 бали)
 - 3) Стосовно яких історичних подій пролунали дані слова? (4 бали)
- А. «Єдина й неподільна від Карпат і до Кавказу самостійна, вільна Україна».
- Б. «Хай буде Україна вільною... хай народ український на своїй землі має право сам порядкувати своїм життям».
- В. «Варта втомилася». («Караул устал».)

Критерії оцінювання: за коментар кожного «крилатого вислову» максимальна оцінка — 10 балів.

11 клас**I рівень (2 завдання по 15 балів)**

- 1*. Заповніть пропуски в синхроністичній таблиці «Україна і світ у першій половині XX ст.».

Події всесвітньої історії	Рік	Події в Україні
	1918	
	1919	
	1929	
	1930	
	1939	
Невдале повстання генерала Санхурхо в Іспанії		Запровадження єдиної паспортної системи в УСРР
Проголошення незалежності Словаччії		Проголошення незалежності Карпатської України
Декрет німецького уряду про анексію Люксембургу		Судовий процес у Львові над 59 членами ОУН
Перемоги англо-американських військ при Ель-Аламейні		Створення УПА
Операція «Оверлорд» — відкриття Другого фронту у Європі		Завершення вигнання гітлерівських військ з території України

Критерії оцінювання: кожна правильно вказана дата чи подія — 1 бал.

2. Поясніть походження і зміст наведених нижче понять. Коли приблизно вони виникли?
- Сталінізм.
 - Олімпійський рух.
 - Антисемітизм.
- Критерії оцінювання: кожна правильна відповідь — 5 балів. Усього — 15 балів.

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1. Виконайте ряд завдань.
- 1) Стисло, одним реченням, укажіть, хто ці особи: М. Грушевський, Г. Жуков, Р. Тагор, Ф. Рузвельт, С. Русова.
Кожна правильна відповідь — 1 бал. Усього — 5 балів.
- 2) Назвіть видатних сучасників наведених вище осіб і країни, в яких вони проживали.
Кожна правильна відповідь — 1 бал. Усього — 10 балів.
- 3) Чому ви вважаєте цих сучасників людьми видатними?
Кожна правильна відповідь — 1 бал. Усього — 5 балів.
2. Подайте тези до теми: «Основні етапи державотворчого процесу в Україні».
Критерії оцінювання: знання змісту теми — 5 балів; виклад подій у хронологічній, логічній послідовності — 5 балів; відповідність заданій формі, грамотність — 5 балів; наявність власної позиції — 5 балів.

III рівень (1 завдання — 30 балів)

1. Деякі історичні події закарбувалися в пам'яті нащадків завдяки крилатим висловам. Проаналізуйте та прокоментуйте зміст деяких з них згідно з планом.
- 1) Хто був їх автором, в якому документі наведені дані слова? (2 бали)
- 2) Назвіть приблизну дату й обставини, за яких було виголошено ці слова. (4 бали)
- 3) Стосовно яких історичних подій вони були сказані? (4 бали)
- A. «Якщо ворог не здається, його знищують».
- B. «Над усією Іспанією безхмарне небо».
- B. «За Волгою для нас землі немає».
- Критерії оцінювання: за кожний коментар максимальна оцінка 10 балів.

2001—2002 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

8 клас**I рівень (2 завдання по 15 балів)**

1. На власний розсуд назвіть 10 найбільш визначних подій з історії України (від давнини до першої половини XVII ст.) і вкажіть, які події відбувалися водночас із ними у світі.

Хронологічні рамки	Події в Україні	Події у світі
0,5 балів	0,5 балів	0,5 балів

2. Порівняйте за наведеними нижче критеріями кочовий та осілий спосіб життя.

Критерії	Спосіб життя	
	Кочовий	Осілий
Хронологічні рамки поширення даного способу життя	1 бал	1 бал
Територія поширення	1 бал	1 бал
Особливості способу життя	1 бал	1 бал
Особливості господарчої діяльності	1 бал	1 бал
Народи — представники вказаного способу життя (приклад)	1 бал	1 бал
Висновки	5 балів	

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1. Стисло, у вигляді питань до кросворду, дайте характеристику історичної особи: Нестор, Аліпій, Ю. Дрогобич, Г. Капустін, С. Наливайко, Мухаммед, Карл Великий, Ф. Магеллан, М. Лютер, О. Невський. Кожна характеристика — 2 бали.
2. Складіть порівняльну таблицю «Становище українства під владою Великого князівства Литовського та Польщі».

	Велике князівство Литовське	Польща
1. Ставлення народу до нової влади	2 бали	2 бали
2. Зміни в економічному житті	2 бали	2 бали
3. Стан українського церковного життя	2 бали	2 бали
4. Стан української культури	2 бали	2 бали
Висновки	2 бали	2 бали

III рівень (1 завдання — 30 балів)

1. Дайте визначення понять: «Реформація», «Контрреформація». Як ви оцінюєте Брестську унію та її наслідки. Свою точку зору обґрунтуйте.

Критерії оцінювання: знання фактичного матеріалу — 5 балів; логіка викладу — 3 бали; наявність власної точки зору та її аргументація — 10 балів; відчуття певної епохи — 3 бали; загальна ерудиція — 4 бали; оригінальність відповіді — 3 бали; грамотність, стиль — 2 бали.

9 клас**I рівень (2 завдання по 15 балів)**

1. На власний розсуд назвіть 10 найбільш визначних подій з історії України (від давнини до першої половини XIX ст.) і вкажіть, які події одночасно з ними відбувались у світі.

Хронологічні рамки	Події в Україні	Події у світі
0,5 балів	0,5 балів	0,5 балів

2. Порівняйте за наведеними нижче критеріями натуральне та ринкове господарство.

Критерії	Господарство	
	Натуральне	Ринкове
Хронологічні рамки існування	1 бал	1 бал
Загальна характеристика господарства	1 бал	1 бал
Основні риси	1 бал	1 бал
Спільне	1 бал	1 бал
Особливе	1 бал	1 бал
Висновки	5 балів	

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1. Стисло, у вигляді питань до кросворду, дайте характеристику історичної особи: Анна Ярославівна, Роксолана, Маруся Чурай, С. Величко, Є. П. Ковалевський, Стефан Баторій, Рафаель, Ф. Рабле, Петро I, Вольтер. Кожна характеристика — 2 бали.
2. Складіть таблицю «Основні досягнення розвитку України в певних галузях в першій половині XIX ст.». (Вкажіть не менш чотирьох пунктів.)

Освіта	Наука	Література	Живопис	Архітектура
1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал

III рівень (1 завдання — 30 балів)

1. У кінці XVIII ст. Запорозька Січ прерогативою своєї діяльності вважала не військові походи проти турок і татар, не підтримку національно-визвольної боротьби в Україні, а піклування про зростання економічної могутності Запорожжя. Чому ж царський уряд ліквідував Січ? Свою думку обґрунтуйте.

Критерії оцінювання: знання фактичного матеріалу — 5 балів; логіка викладу — 3 бали; наявність власної точки зору та її аргументація — 10 балів; відчуття певної епохи — 3 бали; загальна ерудиція — 4 бали; оригінальність відповіді — 3 бали; грамотність, стиль — 2 бали.

10 клас**I рівень (2 завдання по 15 балів)**

1. На власний розсуд назвіть 10 найбільш визначних подій з історії України (від давнини до першої половини XX ст.) і вкажіть, які події одночасно з ними відбувались у світі.

Хронологічні рамки	Події в Україні	Події у світі
0,5 балів	0,5 балів	0,5 балів

Кожна вказана подія (вітчизняна та світова) — 0,5 балів.

2. Порівняйте за наведеними критеріями парламентську та президентську республіки.

Критерії	Республіка	
	Парламентська	Президентська
Порядок обрання парламенту, президента	1 бал	1 бал
Коло повноважень парламенту	1 бал	1 бал
Коло повноважень президента	1 бал	1 бал
Порядок формування уряду	1 бал	1 бал
Підзвітність	1 бал	1 бал
Висновки	5 балів	

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1. Стисло, у вигляді питань до кросворда, дайте характеристику історичної особи: Х. Алчевська, В. Липинський, А. Шептицький, Ф. Вовк, А. Кримський, А. Ейнштейн, Ф. Достоевський, П. Пікассо, В. Ленін, З. Фрейд.
За кожену характеристику — 2 бали.

2. Дайте сучасну інтерпретацію наведених історико-географічних назв українських земель: Поділля — ... , Покуття — ... , Слобожанщина — ... , Полісся —

Кожна правильна відповідь — 5 балів.

III рівень (1 завдання — 30 балів)

1. Як вирішувалось українське питання на Паризькій мирній конференції? Чому країни-переможці не були зацікавлені у визнанні суверенної української держави. Свою позицію обґрунтуйте.

Критерії оцінювання: знання фактичного матеріалу — 5 балів; логіка викладу — 3 бали; наявність власної точки зору та її аргументація — 10 балів; відчуття певної епохи — 3 бали; загальна ерудиція — 4 бали; оригінальність відповіді — 3 бали; грамотність, стиль — 2 бали.

11 клас

I рівень (2 завдання по 15 балів)

1. На власний розсуд назвіть 10 найбільш визначних подій з історії України (від давнини до кінця XX ст.) і вкажіть, які події одночасно з ними відбувались у світі.

Хронологічні рамки	Події в Україні	Події у світі
0,5 балів	0,5 балів	0,5 балів

2. Порівняйте за наведеними критеріями тоталітаризм і демократію.

Критерії	Тоталітаризм	Демократія
Загальна характеристика	1 бал	1 бал
Спільні риси	1 бал	1 бал
Відмінні риси	1 бал	1 бал
Історичні приклади режимів	1 бал	1 бал
Історична оцінка режимів	1 бал	1 бал
Висновки	5 балів	

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1. Стисло, у вигляді питань до кросворду, дайте характеристику історичної особи: М. Корф, Д. Донцов, С. Єфремов, О. Довженко, А. Волошин, Ф. Франко, М. Ганді, Й. Сталін, Ф. Д. Рузвельт, Ю. Пілсудський.

Кожна характеристика — 2 бали.

2. До складу яких країн входили українські землі?

У XIII—XVI ст.	Після 1667 р.	У кінці XVIII ст.	Після 1921 р.
1.	1.	1.	1.
...	...	2.	...
7.	5.	Усього — 2 бали	4.
Усього — 7 балів	Усього — 5 балів		Усього — 4 бали
Висновок	2 бали		

III рівень (1 завдання — 30 балів)

1. Швейцарському історика В. Хоферу належать слова: «Сталося виняткове явище — договір уклали між собою антифашист № 1 Й. Сталін та антибільшовик № 1 А. Гітлер. При цьому кожен з них зрадив свою ідеологію: Сталін зрадив світовий комуністичний рух,.. а Гітлер поводився так, нібито відмовився від планів щодо завоювання життєвого простору на Сході». Як ви розумієте вислів швейцарського історика? Чи згодні ви з його думкою?

Критерії оцінювання: знання фактичного матеріалу — 5 балів; логіка викладу — 3 бали; наявність власної точки зору та її аргументація — 10 балів; відчуття певної епохи — 3 бали; загальна ерудиція — 4 бали; оригінальність відповіді — 3 бали; грамотність, стиль — 2 бали.

2002—2003 НАВЧАЛЬНИЙ РІК**8 клас****I рівень (2 завдання по 15 балів)**

- 1*. Наведіть сучасні назви даних географічних об'єктів і країн.
- Херсонес; Сурозьке море; Франкська держава.
 - Пантікапей; Варязьке море; Московська держава.
 - Тор; Меотида; Візантія.
 - Корсунь; Танаїс; Велике князівство Литовське.
 - Константинополь; Тіра; Імперія Великих Моголів.
- 2*. Заповніть таблицю «Світ, Україна, наш край», указавши провідні історичні події, видатних осіб, перебування певних народів на тій чи іншій території.

Хронологія	Події у світі	Події в Україні	Наш край
IV—VII ст.	1 бал	1 бал	1 бал
X—XI ст.	1 бал	1 бал	1 бал
XII ст.	1 бал	1 бал	1 бал
XVI ст.	1 бал	1 бал	1 бал
XVII ст. 20—40 рр.	1 бал	1 бал	1 бал

II рівень (2 завдання по 20 балів)

- 1*. Введіть необхідну інформацію у схему «Українські землі під владою іноземних держав (кінець XIII — середина XVI ст.)», позначивши країни-загарбниці (1), відповідні українські території (2) та хронологічні межі даного процесу (3).

Кожна правильна інформація — 4 бали. Усього — 20 балів.

- 2*. Використайте наведені пари понять в історичному контексті. Визначте, що між ними є спільного, і вкажіть розбіжності.

- Чернечі ордени — духовно-рицарські ордени.
- Нова історія — Середньовіччя.

Критерії оцінювання: зміст історичного контексту — 8 балів; логіка викладу — 2 бали; наявність особистої точки зору та її аргументація — 5 балів; висновки — 2 бали; оригінальність оформлення — 3 бали.

III рівень (1 завдання — 30 балів)

- 1*. Напишіть листа від імені однієї з наведених історичних осіб до її реально існуючого сучасника: Данило Галицький, Ягайло, Дмитро Донської, Ян Гус.

У листі необхідно:

- 1) дати характеристику історичної епохи, коли жили відправник листа та його адресат;
- 2) описати конкретну історичну подію, учасником якої був обраний герой (вказуючи дати, прізвища, географічні назви та інший фактичний матеріал);
- 3) сформулювати питання до одержувача листа, що безпосередньо стосуються історичних подій, учасником чи очевидцем яких він міг бути.

Критерії оцінювання: правильно обраний сучасник-адресат — 5 балів; детальна характеристика епохи — 10 балів; ґрунтовне висвітлення історичних подій — 10 балів; питання до адресата, що демонструють знання учнем програмного історичного матеріалу, — 5 балів.

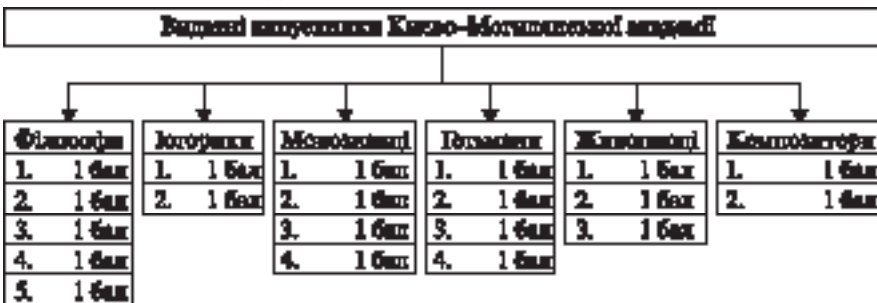
9 клас**I рівень (2 завдання по 15 балів)**

- 1*. Наведіть сучасні назви даних географічних об'єктів і країн.
- Аккерман; Сіргіс; Священна Римська імперія.
 - Олександрівськ; Варязьке море; Османська імперія.
 - Юр'єв; Меотида; Австрійська імперія.
 - Кафа; Танаїс; Королівство Валахія.
 - Катеринодар; Тіра; Князівство Трансильванія.
- 2*. Заповніть таблицю «Світ, Україна, наш край», вказавши провідні історичні події, видатних осіб, перебування певних народів на тій чи іншій території.

Хронологія	Події у світі	Події в Україні	Наш край
IV—VII ст.	1 бал	1 бал	1 бал
XII ст.	1 бал	1 бал	1 бал
XVII ст.	1 бал	1 бал	1 бал
XVIII ст.	1 бал	1 бал	1 бал
XIX ст. перша половина	1 бал	1 бал	1 бал

II рівень (2 завдання по 20 балів)

- 1*. Введіть необхідну інформацію у схему «Видатні випускники Києво-Могилянської академії».

- 2*. Використайте наведені пари понять в історичному контексті. Визначте, що між ними є спільного, і вкажіть розбіжності.
- Робітники — інтелігенція.
 - Гуманізм — шовінізм.

Критерії оцінювання: зміст історичного контексту — 8 балів; логіка викладу — 2 бали; наявність особистої точки зору та її аргументація — 5 балів; висновки — 2 бали; оригінальність оформлення — 3 бали.

III рівень (1 завдання — 30 балів)

1*. Напишіть листа від імені одного з наведених історичних діячів до його реально існуючого сучасника: Дмитро Вишневецький, Олівер Кромвель, Генріх IV Наваррський, Іван Мазепа.

У листі необхідно:

- 1) дати характеристику історичної епохи, коли жили відправник листа та його адресат;
- 2) описати конкретну історичну подію, учасником якої був обраний герой (вказуючи дати, прізвища, географічні назви та інший фактичний матеріал);
- 3) сформулювати питання до одержувача листа, що безпосередньо стосуються історичних подій, учасником чи очевидцем яких він міг бути.

Критерії оцінювання: правильно обраний сучасник-адресат — 5 балів; детальна характеристика епохи — 10 балів; ґрунтовне висвітлення історичних подій — 10 балів; питання до адресата, що демонструють знання учнем програмного історичного матеріалу, — 5 балів.

10 клас

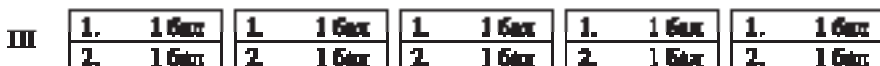
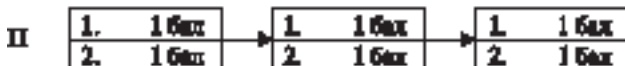
I рівень (2 завдання по 15 балів)

- 1*. Наведіть сучасні назви даних географічних об'єктів і країн.
- Брест-Литовськ; Новомиколаївськ; Сполучене Королівство Британії.
 - Ревель; Царицин; Османська імперія.
 - Царське Село; Щербинівка; Австро-Угорщина.
 - Тифліс; Ворошиловград; Валахія.
 - Двінськ; Гришино; Трансільванія.
- 2*. Заповніть таблицю «Світ, Україна, наш край», вказавши провідні історичні події, видатних осіб, перебування певних народів на тій чи іншій території.

Хронологія	Події у світі	Події в Україні	Наш край
XIX ст.	1 бал	1 бал	1 бал
1914	1 бал	1 бал	1 бал
1917	1 бал	1 бал	1 бал
1918	1 бал	1 бал	1 бал
1920	1 бал	1 бал	1 бал

II рівень (2 завдання по 20 балів)

- 1*. Внесіть необхідну інформацію до схеми «Основні етапи державотворчого процесу в Україні з давнини до 20-х років XX ст.», позначивши назву державності (1) та вказавши її хронологічні рамки (2).

- 2*. Використайте наведені пари понять в історичному контексті. Визначте, що між ними є спільного, і вкажіть розбіжності.
- Національна ідея — соціалістична ідея.
 - Реалізм — модернізм.

Критерії оцінювання: зміст історичного контексту — 8 балів; логіка викладу — 2 бали; наявність особистої точки зору та її аргументація — 5 балів; висновки — 2 бали; оригінальність оформлення — 3 бали.

III рівень (1 завдання — 30 балів)

- 1*. Напишіть листа від імені одного з наведених нижче історичних діячів до його реально існуючого сучасника: Наполеон Бонапарт, Кирило Розумовський, Павло Пестель, Володимир Винниченко.

У листі необхідно:

- 1) дати характеристику історичної епохи, коли жили відправник листа та його адресат;
- 2) описати конкретну історичну подію, учасником якої був обраний герой (вказуючи дати, прізвища, географічні назви та інший фактичний матеріал);
- 3) сформулювати питання до одержувача листа, що безпосередньо стосуються історичних подій, учасником чи очевидцем яких він міг бути.

Критерії оцінювання: правильно обраний сучасник-адресат — 5 балів; детальна характеристика епохи — 10 балів; ґрунтовне висвітлення історичних подій — 10 балів; питання до адресата, що демонструють знання учнем програмного історичного матеріалу, — 5 балів.

11 клас**I рівень (2 завдання по 15 балів)**

- 1*. Наведіть сучасні назви даних географічних об'єктів і країн.
- Ковно; Чистяково; Чехословаччина.
 - Мерв; Тарнопіль; СРСР.
 - Петроград; Царицин; Австро-Угорщина.
 - Проскурів; Шліссельбург; Сполучене Королівство Великобританії та Ірландії.
 - Станіслав; м. Банне; Валахія.
- 2*. Заповніть пропуски в таблиці «Донецька область за 70 років у контексті історії».

Дати	Події
	Заснування Донецької області
1936 р.	
1937 р.	
	Поділ області на Ворошиловградську і Донецьку
	Формування 383 шахтарської дивізії
Листопад 1941 р.	
1941 — 1943 рр.	
13 серпня — 22 вересня 1943 р.	
8 вересня 1943 р.	
	Державна Рада прийняла постанову про першочергові заходи щодо відновлення вугільної промисловості
	Розгортання соціалістичного змагання в промисловості
	Указом Президії Верховної Ради СРСР установлене свято «День шахтаря»
1961 р.	
	Шахтарський страйк у регіоні
	Святкування 70-річчя утворення Донецької області.

Критерії оцінювання: кожна правильно вказана дата чи подія — 1 бал.

II рівень (2 завдання по 20 балів)

- 1*. Внесіть необхідну інформацію до схеми «Видатні діячі зарубіжної та вітчизняної культури першої половини ХХ ст.».

Видатні діячі зарубіжної та вітчизняної культури першої половини XX ст.

Наука	Музика	Скульптура	Живопис	Література
1. 1 бал	1. 1 бал	1. 1 бал	1. 1 бал	1. 1 бал
2. 1 бал	2. 1 бал	2. 1 бал	2. 1 бал	2. 1 бал
3. 1 бал	3. 1 бал	3. 1 бал	3. 1 бал	3. 1 бал
4. 1 бал	4. 1 бал	4. 1 бал	4. 1 бал	4. 1 бал

2*. Використайте наведені пари понять в історичному контексті. Визначте, що між ними є спільного, і вкажіть розбіжності.

- Національний рух — інтернаціональний рух.
- Популізм — волюнтаризм.

Критерії оцінювання: зміст історичного контексту — 8 балів; логіка викладу — 2 бали; наявність власної точки зору та її аргументація — 5 балів; висновки — 2 бали; оригінальність оформлення — 3 бали.

III рівень (1 завдання — 30 балів)

1*. Напишіть листа від імені одного з наведених історичних діячів до його реально існуючого сучасника: М. Кирпонос, М. Грушевський, Ф. Рузвельт, Є. Коновалець.

У листі необхідно:

- 1) дати характеристику історичної епохи, коли жили відправник листа та його адресат;
- 2) описати конкретну історичну подію, учасником якої був обраний герой (вказуючи дати, прізвища, географічні назви та інший фактичний матеріал);
- 3) сформулювати питання до одержувача листа, що безпосередньо стосуються історичних подій, учасником чи очевидцем яких він міг бути.

Критерії оцінювання: правильно обраний сучасник-адресат — 5 балів; детальна характеристика епохи — 10 балів; ґрунтовне висвітлення історичних подій — 10 балів; питання до адресата, що демонструють знання учнем програмного історичного матеріалу, — 5 балів.

2003—2004 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

8 клас

I рівень (1 завдання — 30 балів)

1*. Складіть синхроністичну таблицю основних подій української та все-світньої історії IX—XVII ст.

II рівень (2 завдання по 20 балів)

- 1*. Розподіліть серед 4 номінацій: «Реформатор», «Просвітитель», «Полководець», «Захисник віри» представлених кандидатів — відомих історичних діячів.
 1. Володимир Святославович. 2. Князь Святослав. 3. Мартін Лютер. 4. Василь Острозький. 5. Стефан Баторій. 6. Карл Великий. 7. Іов Борецький. 8. Петро Сагайдачний. 9. Фрідріх Барбаросса. 10. Швайпольд Фіоль. 11. Михайло Рогоза. 12. Іван Вишенський. 13. Княгиня Ольга. 14. Дмитро Вишневецький. 15. Іван Федоров. 16. Жан Кальвін. 17. Чингізхан. 18. Кирило та Мефодій. 19. Гальшка Гулевичівна. 20. Мелетій Смотрицький.
- 2*. Введіть необхідну інформацію у схему «Національно-визвольні повстання кінця XV — першої половини XVII ст.».

Причини повстань			
XV ст.		XVII ст.	
XVI ст.			
Наслідки повстань			

III рівень (1 завдання — 30 балів)

- 1*. Проаналізуйте відомі висловлювання історичних діячів. Прокоментуйте їх за наведеним планом.
- 1) Кому належить вислів? (2 бали)
 - 2) Назвіть приблизну дату й обставини появи цих крилатих висловів. (3 бали)
 - 3) Стосовно яких історичних подій були сказані ці слова? (3 бали)
 - 4) Якого змісту набули ці вирази у наш час? Наведіть приклади їх застосування за сучасних умов. (2 бали)
- За коментар кожного виразу максимальна оцінка — 10 балів.
- A. «Щодо козаків, про цих лицарських людей знаємо, що вони нашого роду, наші брати і правовірні християни».
 - B. «Хто до нас із мечем прийде, той від меча і загине».
 - B. «Се моє, та це моє також».

9 клас**I рівень (1 завдання — 30 балів)**

- 1*. Складіть синхроністичну таблицю основних подій української та все-світньої історії XV — I половини XIX ст.

II рівень (2 завдання по 20 балів)

- 1*. Розподіліть серед 4 номінацій: «Меценат», «Політик», «Митець», «Науковець» представлених кандидатів — відомих в історії людей.
1. М. Ломоносов. 2. І. Мазепа. 3. Мірабо. 4. К. Дашкова. 5. Д. Бортнянський. 6. О. Везолій. 7. П. Сагайдачний. 8. В. Оранський. 9. Мікеланджело Буонаротті. 10. М. Коперник. 11. К. Розумовський. 12. І. Мартос. 13. М. Робесп'єр. 14. А. Дюрер. 15. В. Каразін. 16. М. Миклашевський. 17. В. Капніст. 18. Веласкес. 19. І. Гізель. 20. Моцарт.
- 2*. Внесіть необхідну інформацію в таблицю «Історичне значення української козацької держави — Гетьманщини».

1.
...
9.
Усього — 18 балів
Висновок — 2 бали

III рівень (1 завдання — 30 балів)

- 1*. Проаналізуйте висловлювання відомих історичних діячів. Прокоментуйте їх за наведеним планом.
- 1) Кому належить вислів? (2 бали)
 - 2) Назвіть приблизну дату й обставини появи цих крилатих висловів. (3 бали)
 - 3) Стосовно яких історичних подій були сказані ці слова? (3 бали)
 - 4) Якого змісту набули ці вирази у наш час? Наведіть приклади їх застосування за сучасних умов. (2 бали)
- За коментар кожного виразу максимальна оцінка — 10 балів.
- А. «Після нас — хоч потоп».
Б. «У тебе що, шаблі немає?»
В. «Мій жереб з голяками».

10 клас**I рівень (2 завдання по 15 балів)**

- 1*. Назвіть події, пов'язані з датами.
- 12.12.1921 р. — 06.02.1922 р.
 - 27.08.1928 р.
 - 10.04. — 13.05.1922 р.
 - 03.07.1917 р.
 - 04.—06.07.1917 р.
 - 12.12.1917 р.
 - 18.02.1918 р.

Укажіть дати, коли сталися наведені нижче події.

- Відкриття Паризької мирної конференції.
- Початок першої російської революції.
- Російсько-японська війна.
- Прийняття плану Дауеса.
- Утворення ТУП.
- Український національний конгрес у Києві.
- Утворення РУП.
- Утворення у Львові Головної Української Ради.

2*. Чому, на ваш погляд, німці в 1918 р. не встановили в Україні звичайний окупаційний режим і допустили існування спочатку Центральної Ради, а потім — уряду гетьмана?

Критерії оцінювання: знання історичної епохи — 3 бали, вміння виділити основні чинники — 3 бали, логіка викладу — 2 бали, наявність особистої точки зору та її аргументація — 5 балів, лаконічність і точність викладу — 2 бали.

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1*. Складіть таблицю «Баланс втрат і здобутків України в Першій світовій війні».

Здобутки	Втрати
1.	1.
...	...
5.	10.
Усього — 5 балів	Усього — 10 балів
Висновок — 5 балів	

Критерії оцінювання: вміння виділити основне — 1 бал; знання історичного матеріалу — 3 бали; лаконічність — 1 бал.

2*. Розподіліть серед 4 номінацій: «Політик-реформатор», «Митець», «Винахідник», «Науковець» представлених кандидатів — відомих в історії людей.

1. Олександр II.
2. Альберт Ейнштейн.
3. Гнат Юра.
4. Сергій Вітте.
5. Т. Морган.
6. П. Гоген.
7. Ігор Сікорський.
8. Генрі Форд.
9. Марк Твен.
10. Макс Планк.
11. Вудро Вільсон.
12. Фредерік Жоліо-Кюрі.
13. Рудольф Дізель.
14. Клод Моне.
15. О. Скрябін.
16. Вільгельм II Гогенцоллерн.
17. Р. Вагнер.
18. П. Столипін.
19. О. Пороховщиков.
20. Муцухіто.

III рівень (1 завдання — 30 балів)

- 1*. Поясніть назву вашого села (міста), району, вулиці, а також річки, моря, озера та ін., розташованих поруч, за наступним планом.
- 1) Від чого походить назва (від імені, топоніму, історичних подій тощо)? (6 балів)
 - 2) Яка існує легенда щодо походження цієї назви? Якщо її немає, запропонуйте свої варіанти так званої «легенди». (6 балів)
 - 3) З яких джерел ви дізналися про дану назву (книги, усних переказів, пам'ятників, архівних даних тощо)? З яких джерел плануєте поповнити свої знання? (6 балів)
 - 4) В який історичний період виникла назва об'єкта, який ви досліджуєте? Що ви про нього знаєте (хронологічні рамки, перелік основних подій)? (6 балів)
 - 5) Як змінювалася дана назва протягом часу? Ваша думка щодо доцільності даної назви. Якби ви мали певні повноваження, то яку б назву запропонували. (6 балів)

11 клас**I рівень (2 завдання по 15 балів)**

- 1*. Укажіть події, пов'язані з такими датами.
- 16.08.1945 р.
 - 31.08.1935 р.
 - 30.10.1922 р.
 - 15.03.1939 р.
 - 22.07.1942 р.
 - 30.06.1941 р.
 - 25.03.1944 р.
- Укажіть дати, пов'язані з такими подіями.
- Громадянська війна в Іспанії.
 - Радянсько-фінська війна.
 - Ризький договір.
 - Перший космічний політ Ю. Гагаріна.
 - Початок Нюрнберзького процесу.
 - Оборона Одеси.
 - Великий збір ОУН-Б.
 - Війська 4-го Українського фронту звільнили Закарпаття.
- 2*. Як ви вважаєте, завдяки чому СРСР удалося вирішити на свою користь усі територіальні питання у повоєнні часи?
- Критерії оцінювання: знання історичної епохи — 3 бали; вміння виділити основні чинники — 3 бали; логіка викладу — 2 бали; наявність

особистої точки зору та її аргументація — 5 балів; лаконічність і точність викладу — 2 бали.

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1*. Складіть таблицю «Баланс втрат і здобутків України в Другій світовій війні».

Здобутки	Втрати
1.	1.
...	...
5.	10.
Усього — 5 балів	Усього — 10 балів
Висновок — 5 балів	

Критерії оцінювання: вміння виділити основне — 1 бал; знання історичного матеріалу — 3 бали; лаконічність — 1 бал.

2*. Розподіліть серед трьох номінацій: «Митець», «Освітянин», «Науковець» представлених кандидатів — відомих в історії людей.

1. М. Дерегус.
2. В. Касян.
3. В. Липський.
4. В. Філатов.
5. Г. Гринько.
6. Д. Граве.
7. Ю. Кондратюк.
8. Б. Лятошинський.
9. І. Кавалерідзе.
10. Н. Крупська.
11. М. Скрипник.
12. М. Боголюбов.
13. Г. Косинка.
14. М. Волобуєв.
15. В. Косенко.
16. Ле Карбюз'є.
17. Н. Городовенко.
18. Сальвадор Далі.
19. М. Луначарський.
20. Л. Писаржевський.

У номінації «Митець» необхідно вказати галузь, в якій працювала дана особа.

Критерії оцінювання: за кожну вірну відповідь — 1 бал. У номінації «Митець»: за правильне визначення особи — 0,5 бала, за правильно вказану галузь — 0,5 бала.

III рівень (1 завдання — 30 балів)

1*. Зробіть опис пам'ятника історичному діячеві за певним планом (це може бути видатний земляк або непересічна особа української чи зарубіжної історії).

- 1) Визначте, кому присвячений обраний вами пам'ятник (3 бали), де знаходиться (3 бали), хто його автор (3 бали). Усього — 9 балів.
- 2) Установіть, до якого історичного періоду відноситься його створення (3 бали). Що ви знаєте про людину, пам'ятник якої досліджуєте? (5 балів). Усього — 8 балів.
- 3) Вкажіть стиль (3 бали) й опишіть архітектурні деталі пам'ятника (5 балів). Усього — 8 балів.
- 4) Висловіть своє враження щодо пам'ятника (5 балів).

Завдання III (обласного) етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад з історії 1996—2004 рр.

1996—1997 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

7 клас

1. Місто Київ виникло в ... :
а) 862 р., б) 882 р., в) в кінці V ст.
Що вам відомо про його засновників? (5 балів)
2. Соціальні групи населення Київської держави (підкреслити, дописати): селяни, городяни, князівська дружина, купці, ... (5 балів)
3. Позначити на контурній карті поселення східних слов'ян у IX ст. (10 балів)
4. Князювання Олега та Ігоря в Київській державі: спільне й особливе в їх діяльності. (10 балів)
5. Хто і в якому творі V ст. до н. е. виклав історію скіфів? Якою мірою це дослідження стосується історії України? (10 балів)

8 клас

1. Перші письмові відомості про українських козаків з'явилися в Про що ми дізнаємося з цих джерел? (5 балів)
2. Хто почав друкувати книжки в Україні (підкреслити): І. Федоров, Ф. Skorина, М. Смотрицький, І. Гізель. Що вам відомо про перші вітчизняні друковані твори? (5 балів)
3. Позначте на контурній карті, як були розділені українські землі в XVI ст. (10 балів)
4. Договір між Україною та Росією 1654 р. Яким був його зміст та оцінка? (10 балів)
5. Укажіть уявне місце битви дружини Ігоря Святославовича з половцями і твір, який описує цю битву. Що вам відомо про стан дослідження цієї проблеми? (10 балів)

9 клас

1. Доберіть подвійні значення до запропонованих дат. (5 балів)
1) 1812 —
2) 1848 —

2. Дайте декілька варіантів визначення поняття «держава». Яке з них ви вважаєте найбільш повним? Чому? (5 балів)
3. Намалюйте історичний портрет найбільш цікавої, на ваш погляд, людини, яка жила в першій половині ХІХ ст. Який вплив вона мала на світову історію або історію України? Свою точку зору обґрунтуйте (5 балів)
4. Скласти план відповіді до теми «Геологічне вивчення нашого регіону в першій половині ХІХ ст.». (5 балів)
- 5*. Ви — іноземець, що потрапив у США у квітні 1861 року. Про що ви напишете в листі на батьківщину? (5 балів).
6. Складіть синхронну таблицю, вказавши не менш двох подій першої половини ХІХ ст., які відбувалися в Російській і Австрійській імперіях та в українських землях, що перебували на той час в їхньому складі. (10 балів)

Російська імперія	Україна	Австрійська імперія	Україна
Кожна подія — 1 бал	Кожна подія — 1 бал	Кожна подія — 1 бал	Кожна подія — 1 бал
Висновок	2 бали		

10 клас

1. Доберіть подвійні значення до запропонованих дат. (5 балів)
 - 1) 1918 — ...
 - 2) 1920 — ...
2. Дайте декілька варіантів визначення поняття «світова війна». Яке з них ви вважаєте найбільш повним? Чому? (5 балів)
3. Дайте історичний портрет найбільш цікавої, на ваш погляд, людини, яка жила в 1918—1940 рр. Який вплив вона мала на світову історію або історію України? Свою точку зору обґрунтуйте. (5 балів)
4. Скласти план відповіді до теми «Наш край в 1917—1920-х рр.». (5 балів)
5. Ви — журналіст, що потрапив у Німеччину на початку листопада 1918 р. Який репортаж ви надішлете у свою газету? (5 балів)
6. Складіть синхронну таблицю, вказавши не менш п'яти подій, які відбувалися в Радянській Росії та в одній з країн Центральної та Східної Європи (Польща, Чехословаччина, Угорщина, Румунія, Болгарія, Югославія). (10 балів)

Радянська Росія	Польща
Кожна подія — 1 бал	Кожна подія — 1 бал

11 клас

1. Підберіть подвійні значення до запропонованих дат. (5 балів)
 - 1) 1949 —
 - 2) 1991 —
2. Дайте декілька варіантів визначення поняття «голокост». Яке з них ви вважаєте найбільш повним? Чому? (5 балів)
3. Дайте історичний портрет найбільш цікавої, на ваш погляд, людини, яка жила в 1945—1990 рр. Яким чином вона вплинула на перебіг подій світової історії або історії України? Свою точку зору обґрунтуйте. (5 балів)
4. Скласти план відповіді до теми «Наш край у повоєнний період». (5 балів)
5. Ви — історик однієї з європейських країн. У жовтні 1964 року ви приїхали до Радянського Союзу й стали свідком надзвичайних подій. Які записи у своєму щоденнику ви зробите? (5 балів)
6. Складіть синхронну таблицю, вказавши не менш п'яти подій, які відбувалися у США та в одній із країн Західної Європи (Великобританія, Франція, Німеччина, Італія та ін.) в 40—90-х рр. XX ст. (10 балів)

США	Великобританія
Кожна подія — 1 бал	Кожна подія — 1 бал

1997—1998 НАВЧАЛЬНИЙ РІК**8 клас**

1. Охарактеризуйте наслідки Великих географічних відкриттів для народів Америки, Європи, України. (6 балів)
2. Визначте, коли відбувались наступні події. (8 балів)
 - Заснування Києво-Могилянського колегіуму.
 - Азовські походи Петра I.
 - Повстання під керівництвом Кшиштофа Косинського.
 - Люблінська унія.
 - Опричнина в Росії.
 - Підписання Ю. Хмельницьким Переяславських статей.
 - Полтавська битва.
 - Початок Реформації в Німеччині.
3. Порівняйте умови Зборівського та Білоцерківського мирних договорів. (6 балів)
4. Який зміст ви вкладаєте в поняття «Реформація»? Дайте історичний портрет одного з лідерів європейської Реформації? (6 балів)

5. Вилучіть зайві поняття та прізвища історичних осіб. Свій вибір поясніть. (8 балів)
 - 1) І. Брюховецький, Д. Многогрішний, І. Виговський, І. Самойлович, Б. Хмельницький.
 - 2) Кормління, помістя, боярська дума, місництво, вотчина.
 - 3) Ольгерд, Вітовт, Гедимін, Міндовг, Казимир.
 - 4) Битва під Синіми Водами, битва під Збаражем, битва під Берестечком, битва під Жванцем.
6. Складіть розгорнутий план до теми «Визвольна війна українського народу під проводом Б. Хмельницького (1648—1657 рр.)». (10 балів)

9 клас

1. Дайте стисло характеристику буржуазним реформам Олександра II. Як здійснювалися ці реформи на Україні? (6 балів)
2. Визначте, коли відбувались наступні події. (7 балів)
 - Люблінська унія.
 - Другий поділ Польщі.
 - «Ходіння в народ» народників.
 - Скасування кріпосного права в Росії.
 - Початок Великої Французької революції.
 - Вихід у світ першого видання «Кобзаря».
 - Прийняття Валуєвського циркуляру.
3. Порівняйте основні положення програмних документів Північного та Південного товариств декабристів. Яка з двох програм була найбільш радикальною? Якою бачили долю України автори цих документів? (6 балів)
4. Який зміст ви вкладаєте в поняття «просвіта»? Дайте історичний портрет одного з діячів французького, російського або українського просвітництва. (6 балів)
5. Вилучіть зайві поняття та прізвища історичних осіб. Свій вибір поясніть. (8 балів)
 - 1) М. Бестужев-Рюмін, К. Рилєєв, П. Пестель, М. Мілорадович, П. Каховський.
 - 2) Т. Шевченко, Є. Гребінка, Г. Квітка-Основ'яненко, Т. Осиповський, П. Гулак-Артемівський.
 - 3) Роялісти, жирондисти, яacobінці, «скажені», гора.
 - 4) Полтавщина, Чернігівщина, Галичина, Харківщина, Поділля.
6. Складіть розгорнутий план до теми «Українські землі в складі Російської імперії в кінці XVIII — першій половині XIX ст.» або будь-якої теми, яку ви вивчили. (10 балів)

10 клас

1. Визначте дати подій і поставте їх у хронологічній послідовності. (6 балів)
 - Латеранські угоди.
 - «Шахгинська справа».
 - Мюнхенська змова.
 - Утворення Центральної Ради.
 - Утворення Народного фронту у Франції.
 - Ліквідація гетьманату.
2. З декількох наведених визначень поняття «релігія» складіть одне, яке на ваш погляд відповідає його повній характеристиці. (6 балів)
 - *Релігія* — віра, духовне віросповідання, богочитання або основні духовні переконання¹.
 - *Релігія* — одна з форм суспільної свідомості, фантастичне відображення зв'язку природних і соціальних сил, внаслідок чого земні сили набувають неземного характеру. Це більш-менш стійка система уявлень, настроїв і дій².
 - *Релігія* — це світогляд, що базується на вірі в існування надприродної істоти або сили — Бога (богів) як першооснови, творця й управителя світу, який має безмежну владу також і над людьми³.
3. Намалуйте історичний портрет цікавої, на ваш погляд, людини, яка жила в 1918—1940 рр. Яким чином вона вплинула на перебіг подій світової історії або історії України? Свою точку зору обґрунтуйте. (10 балів)
4. Складіть тези до будь-якої вивченої теми з історії України чи всесвітньої історії. Зробіть висновки, спираючись на особисту думку. (10 балів)
5. Багатим на події видався 1933 р. Уявляючи себе літописцем планетарного масштабу, що б ви занотували у свій літопис? Які б висновки зробили? (10 балів)
6. Визначте загальні тенденції розвитку культури в першій чверті ХХ ст. (10 балів)

11 клас

1. Визначте дати подій і поставте їх у хронологічній послідовності. (6 балів)
 - Прийняття Акта незалежності України.

¹ Мороз П. В. Дидактичні матеріали з історії стародавнього світу: 6 клас.— К.: А.С.К., 1998.— С. 124.

² Основные понятия по истории: Словарь-справочник для учащихся общеобраз. учебных заведений / Сост. Н. И. Ольхина, И. Н. Рыбак, В. А. Косиков, Н. Г. Диденко.— Донецк: ООО «Лебедь», 2000.— С. 151.

³ Арцишевський Р. А. Світ і людина: Підручник для 8—9 кл. / Р. А. Арцишевський.— К.: АртЕк, 1996.— С. 20.

- «Празька весна».
 - Україна стала членом ООН.
 - Тегеранська конференція.
 - Створення Народного Руху України.
 - Гельсінський акт.
2. З наведених визначень поняття «культура» складіть одне, яке на ваш погляд відповідає його повній характеристиці. (6 балів)
 - *Культура* (термін від лат.) означає «обробка, виховання, освіта, розвиток, вшанування тощо»¹.
 - *Культура* — історично певний рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, виражений у типах і формах організації життя, діяльності людей. Поняття «культура» використовується для характеристики певної історичної епохи, конкретних суспільств, народностей і націй, а також специфічної сфери діяльності або життя².
 - *Культура* — термін, який включає в себе все, що створене людиною, тобто результати як матеріального, так і духовного виробництва³.
 3. Намалюйте історичний портрет цікавої, на ваш погляд, людини, яка жила в 1945—1990 рр. Як вплинула вона на перебіг подій світової історії або історії України? Свою точку зору обґрунтуйте. (10 балів)
 4. Складіть тези до будь-якої теми, що ви вивчали з курсу історії України чи всесвітньої історії. Зробіть висновки, висловивши особисту думку. (10 балів)
 5. Ви — кореспондент газети «Україна». До якої посткомуністичної чи будь-якої іншої країни ви б поїхали, щоб ознайомитися з досвідом економічних реформ. Що б ви там вивчили і про що розповіли українським читачам? (10 балів)
 6. Назвіть основні тенденції розвитку культури в 40—50-х, 60—70-х або в 80—90-х рр. ХХ ст. (10 балів)

1998—1999 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

8 клас

І рівень (2 завдання по 15 балів)

1. Укажіть дати наступних подій.
 - Відкриття Х. Колумбом Америки.

¹ Особа і суспільство: Підручник для 10 кл. / Р. А. Арцишевський, С. О. Бондарук, В. І. Бортников та ін.— К.: Ірпінь, ВТФ Перун, 1997.— С. 214.

² Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А. М. Прохоров, 2-е изд.— М.: Советская энциклопедия, 1983.— С. 668.

³ Світ сучасної людини / В. М. Поздняков, Л. В. Долинська, З. М. Кононова, В. І. Онопрієнко та ін.— К.: Магістр S, 1996.— С. 74—75.

- Перша літописна згадка назви «Україна».
 - Виступ Мартіна Лютера проти індульгенцій.
 - Утворення реєстрового козацького війська на Січі.
 - Грюнвальдська битва.
 - Церковний собор у м. Бресті та проголошення унії між православною та католицькою церквами під верховенством Папи Римського.
 - Початок громадянських воєн у Франції.
 - Аскольдове хрещення.
 - «Королівська» Реформація в Англії.
 - Перемога дружин галицького князя Данила Романовича та волинського князя Василька Романовича над військом німецьких лицарів-хрестоносців під Дорогочином.
 - Розгром «Непереможної армади».
 - Заснування Печерського монастиря у м. Києві.
 - Прийняття «39 статей» — засад англіканської церкви.
 - Козацьке повстання в Україні під проводом гетьмана Марка Жмайла.
 - Повстання під керівництвом І. Болотникова.
- Кожна правильна відповідь — 1 бал. Усього — 15 балів.
2. Дайте визначення поняттям, вказавши не менше трьох суттєвих ознак: «етногенез», «ментальність», «інквізиція», «Відродження (Ренесанс)», «натуральне господарство».
- Кожне повне визначення поняття — 3 бали. Усього — 15 балів.

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1. Заповніть таблицю: «Входження Буковини, Волині, Закарпаття, Запорозжя, Слобідської України до складу інших держав у XIV—XVII ст.».

Століття	Буковина	Волинь	Закарпаття	Запорозжя	Слобідська Україна
Сер. IV ст.	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал
Кін. XV ст.	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал
Кін. XVI ст.	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал
Кін. XVII ст.	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал

2. Деякі історики вважають, що промисловий переворот відбувся в Англії раніше, ніж в інших країнах Європи завдяки її вдалому географічному положенню, яке сприяло в XVI—XVIII ст. розвитку мореплавства і морської торгівлі. Чи згодні ви з такою точкою зору? Відповідь обґрунтуйте.
- Критерії оцінювання: структурування та логіка викладу — 5 балів; аргументація висновків — 5 балів; загальна ерудиція — 5 балів; наявність особистої думки — 5 балів.

III рівень (1 завдання — 30 балів)

1. Скласти порівняльну характеристику гетьманів України — Д. Вишневецького та І. Мазепи.

Критерії оцінювання: знання епохи — 5 балів; знання біографічних даних — 3 бали; логіка викладу матеріалу — 5 балів; використання різних джерел знань — 5 балів; стилістика викладу матеріалу — 4 бали; відповідність виконання суті завдання — 8 балів.

9 клас**I рівень (2 завдання по 15 балів)**

1. Заповніть пропуски в синхроністичній таблиці «Україна і світ у XIX ст.».

Події всесвітньої історії	Рік	Події в Україні
Початок війни за незалежність у Північній Америці		
		Проведення на Правобережній Україні інвентарної реформи. Скасування панщини в Галичині ...
Початок громадянської війни в США. Проголошення Італійського королівства		1. 2. 3.
Револуція в Японії		Заснування у м. Львові товариства «Просвіта»
	1877	
Визнання Англією незалежності США		1. 2.

Критерії оцінювання: кожна правильно наведена дата чи подія — 1 бал.

2. Дайте визначення поняттям, вказавши не менше трьох суттєвих ознак: «капітал», «чартизм», «конституційна монархія», «просвітництво», «імпресіонізм».

Кожне повне визначення поняття — 3 бали. Усього — 15 балів.

II рівень (1 завдання — 20 балів, 2 завдання — 24 бали)

1. Чи досяг своєї мети український національно-визвольний рух першої половини XIX ст.? Відповідь обґрунтуйте.

Критерії оцінювання: структурування та логіка викладу — 5 балів; аргументація висновків — 5 балів; загальна ерудиція — 5 балів; наявність особистої думки — 5 балів.

- 2*. Складіть таблицю «Основні течії в літературі та образотворчому мистецтві XVIII — першої пол. XIX ст.».

Питання для порівняння	Класицизм	Романтизм	Реалізм
Які сюжети обирали художники	2 бали	2 бали	2 бали
Якими були правила зображення	2 бали	2 бали	2 бали
Основні ідеї	2 бали	2 бали	2 бали
Типовий герой	2 бали	2 бали	2 бали

III рівень (1 завдання — 26 балів)

1. Скласти порівняльну характеристику Г. Сковороди і Т. Шевченка.

Критерії оцінювання: знання епохи — 5 балів; знання біографічних даних — 3 бали; логіка викладу матеріалу — 5 балів; використання різних джерел знань — 5 балів; стиль викладу матеріалу — 4 бали; відповідність виконання суті завдання — 8 балів.

10 клас

I рівень (2 завдання по 10 балів)

- Портретна галерея. Користуючись наведеними нижче характеристиками історичних діячів, назвіть їх прізвища.
 - Керівник великої індустріальної держави, який у роки Великої депресії провів у своїй країні серію стабілізаційних заходів під загальною назвою «новий курс».
 - Радянський і партійний керівник, який завдяки своїй популярності міг скласти реальну конкуренцію Й. Сталіну. Його вбивство стало приводом для розгортання масових репресій у СРСР.
 - Діяч української культури, який створив український національний театр «Березіль».
 - Наша землячка, яка в період проведення в СРСР колективізації виступила із закликом створити жіночі тракторні бригади.
 - Голова гомінданівського режиму в Китаї. Після 1946 р. очолив офіційно не визнану Китайську республіку Тайвань.
 - Український письменник, який у 20-х рр. звернувся до української інтелігенції із закликом відмовитись від панівної в Радянській Росії пролетарської культури, яку він назвав «червона халтура».
 - Керівник держави, що з'явилась на політичній карті Європи після Версальського договору. Він вів непримиренну боротьбу проти Радянської Росії. У 1926 р. здійснив військовий переворот у своїй країні й став її фактичним диктатором.

- Митрополит української греко-католицької церкви, який виступив проти приєднання Східної Галичини до Польщі, проти репресивної політики польських властей щодо українського населення.
 - З 1919 р. голова Раднаркому України, ініціатор створення «комнезамів». Опонент Й. Сталіна з національного питання.
 - Провідник Української народної партії. Після Лютневої революції в Росії — один з ідеологів «самостійників», натхненник і організатор повстання полуботківців у м. Києві.
Кожна правильна відповідь — 1 бал.
2. Укажіть дати наступних подій.
- Прийняття II Універсалу Центральної Ради.
 - Прихід до влади гетьмана П. Скоропадського.
 - Утворення Веймарської республіки.
 - Поява статті Й. Сталіна «Запаморочення від успіхів».
 - Підписання Ризького мирного договору.
 - Перехід до нової економічної політики в Радянській Росії.
 - Установлення диктатури Антонеску в Румунії.
 - Початок політики коренизації.
 - Створення Є. Коновальцем Української військової організації (УВО).
 - Мюнхенська змова.

II рівень (3 завдання: 1 — 10 балів, 2 — по 20 балів)

1. Дайте визначення поняттям, вказавши не менше трьох суттєвих ознак: «шовінізм», «лібералізм».
Кожне повне визначення поняття — 5 балів. Усього — 10 балів.
2. Поясніть, чому військово-політичний союз ЗУНР і УНР був нетривалим.
3. Доведіть, що в кінці 20-х років в СРСР утверджується тоталітарний режим. Чи коректно називати його фашизмом?
Критерії оцінювання: структура та логіка викладу — 5 балів; аргументація висновків — 5 балів; загальна ерудиція — 5 балів; наявність особистої думки — 5 балів.

III рівень (1 завдання — 30 балів)

1. Зробіть порівняльний аналіз фашистських режимів в Італії (10 балів), Іспанії (10 балів), Німеччині (10 балів) згідно з наступним планом.
- 1) Час виникнення партії — 1 бал.
 - 2) Її ідеологічні принципи — 1 бал.

- 3) Час існування режиму — 1 бал.
- 4) Як прийшли до влади — 2 бали.
- 5) Головний ідеолог і диктатор — 1 бал.
- 6) Основні заходи внутрішньої політики — 2 бали.
- 7) Основні заходи зовнішньої політики — 2 бали.

11 клас

I рівень (1 завдання — 15 балів)

1. Укажіть дати наступних подій.
 - Проголошення у м. Харкові Радянської влади.
 - Прийняття Видовданської конституції.
 - Бій під Крутами.
 - Початок громадянської війни в Іспанії.
 - Проголошення ЗУНР.
 - Республіканська революція в США.
 - Проголошення членами ОУН під проводом С. Бандери у м. Львові Української держави.
 - Перемога коаліції «Оливові гілка» на парламентських виборах в Італії.
 - УРСР стає членом ЮНЕСКО.
 - Останні вибори в бундестаг у ФРН.
 - Засудження до розстрілу за фальшивим звинуваченням у приналежності до білогвардійської організації діячів української культури з так званої групи «28».
 - Обрання Л. Кравчука Президентом України.
 - Заснування Української Вільної Академії наук (УВАН) в м. Аугсбурзі (Німеччина).
 - Обрання Л. Кучми Президентом України.
 - Прийняття Конституції України.

II рівень (1 завдання — 15 балів, 2 — по 20 балів)

1. Визначте позитивні й негативні наслідки впровадження в Україні сталінської моделі індустріалізації.
2. Розкрийте зміст понять: «Європейський Союз», «Рада Європи», «Організація з безпеки і співробітництва в Європі». Дайте їх розгорнуту характеристику.
3. У який, на ваш погляд, спосіб вивчення історії сприяє поглибленню взаєморозуміння в сучасному суспільстві?

III рівень (1 завдання — 30 балів)

1. З ким із видатних діячів XX століття ви хотіли б зустрітися? З приводу яких питань між вами точилася б дискусія?

Критерії оцінювання: знання епохи — 5 балів, знання біографічних даних — 3 бали; логіка викладу матеріалу — 5 балів; використання різних джерел знань — 5 балів; стиль викладання матеріалу — 4 бали; відповідність виконання суті завдання — 8 балів.

1999—2000 НАВЧАЛЬНИЙ РІК**8 клас****I рівень (2 завдання по 15 балів)**

1. Заповніть пропуски в хронологічній таблиці «Світ з X до XVI ст.».

Дата	Країна, територія, місто, географічний об'єкт	Подія
964 р.	Хозарія	
1037 р.		Завершено будівництво Софіївського собору
1253 р.		Коронування князя Данила Галицького
	Крим	Встановлення васальної залежності Кримського ханства від Османської імперії
1526 р.		Заснування держави Великих Моголів
1549 р.	Англія	
	Німеччина	Аугсбурзький релігійний мир
1581 р.		Скасування Юр'євого дня
	Андрусово	Перемир'я між Московською державою та Річчю Посполитою
	Азов	II Азовський похід Петра I
1613 р.		Початок правління нової династії
1703— 1704 рр.		Повстання під керівництвом С. Палія
1710 р.	Бендери	
1588 р.	Ла-Манш	
	Московське царство	Початок опричнини

Критерії оцінювання: кожна правильно наведена дата чи подія — 1 бал.

2. Вставте пропущене.
- Серед археологів, які вивчали наш край, були ... , ... ,
 - На території Донеччини знаходиться пам'ятка європейського значення епохи неоліту —
 - Найбільш відомі культури енеоліту і бронзового віку, які існували в Донбасі, це — ... , ... ,
 - Серед племен раннього залізного віку, які кочували територією нашого краю, були: ... , ... ,
 - Епохою Великого переселення народів прийнято називати період з ... до ... ст.
 - На території нашого краю містилися 2 райони Хозарського каганату: ... і

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1. Об'єднайте запропоновані поняття й терміни за напрямками — «економічне життя», «суспільне життя», «політико-правове життя», «духовність і культура»: землеробство, сім'я, цивілізація, міграція, експлуатація, гуманізм, ментальність, закон, вотчина, натуральне господарство, шляхта, суд, інквізиція, фрески, театр, війна, торгівля, релігія, держава, цехи.
- 2*. Портретна галерея. Використовуючи підказки, наведені нижче, визначте та назвіть прізвища видатних історичних діячів (кожна правильна відповідь — 2 бали).
- 1) Один з активних діячів європейської Реформації. Засновник нової монархічної династії. Цей відомий борець проти католицизму відмовився від своїх ідеалів заради королівського трону. Його весілля перетворилося на криваву бійку.
 - 2) Засновник однієї з найбільш ортодоксальних релігійних організацій — ордену єзуїтів. На його думку, для захисту католицизму можна використовувати будь-які, навіть злочинні засоби. За його ініціативою для контролю над розумом було створено безліч цивільних (світських) навчальних закладів, в яких здобувала освіту дворянська молодь Західної Європи, Польщі, а також діти заможних козаків.
 - 3) Володар великої держави. З перших днів свого правління вів боротьбу за встановлення особистої влади. Щоб послабити позиції феодальної аристократії, розробив систему заходів, спрямованих на її фізичне знищення. Але терор, що почався в країні, став причиною економічного занепаду та послаблення обороноздатності країни.
 - 4) Його національність досі не визначена, але на службу він був найнятий Іспанською Короною. Він мав знайти новий торговий шлях до Індії. До

вирішення цієї проблеми підійшов з огляду на тогочасні уявлення про будову Землі, але його знання з географії були досить фрагментарні.

- 5) Монарх великої середньовічної держави. У пошуках союзників уклав угоду із Золотою Ордою, але цей союз виявився короткочасним, тому він звернув свій погляд на Захід. Його одруження можна вважати одруженням за розрахунком: адже у посаг за нареченою він одержав трон ще однієї великої середньовічної держави.
- 6) Представник відомого княжого роду. У народній творчості відомий як безстрашний борець проти турок та кримських татар. Був засновником найсильнішої у середньовічній Європі військової організації.
- 7) Представник найстарішого дворянського роду, який віддав перевагу не світській, а духовній кар'єрі. Посів одну з найвищих посад у католицькій ієрархії та перетворився у фактичного правителя європейської країни. За його наказом було знищено численні феодалні замки та заборонено дуелі між дворянами.
- 8) Морський розбійник, що за піратські напади отримав дворянський титул та звання адмірала. Брав активну участь у найбільшій морській битві кінця XVI ст. Здійснив другу в історії подорож навколо земної кулі, його ім'ям названо найширшу у світі протоку.
- 9) Представник одного стародавнього українського княжого роду. На відміну від більшості своїх родичів, активно підтримував православну віру. На власний кошт та своїй землі заснував православний навчальний заклад, що був не гіршим за кращі єзуїтські колегіуми.
- 10) Принц, який очолив антиколоніальну та антифеодалну боротьбу однієї з іспанських колоній. Міг би стати правителем однієї з перших буржуазних держав, але був убитий іспанським агентом.

III рівень (1 завдання — 30 балів)

Виберіть для відповіді одне з трьох завдань:

1. Уявіть собі, що ви зустрілись з автором першої Конституції України Пилипом Орликом. Як би ви охарактеризували своєму співрозмовнику сучасне сприйняття його твору? Який би міг відбутись діалог між вами з цього приводу?
2. XVII століття називають «століттям великої кризи». Як ви вважаєте, чому саме XVII століття отримало таку назву?
3. Назвіть сусідні країни, що мали історично обумовлені зв'язки з Україною. Охарактеризуйте стосунки з однією з них, в чому саме вони проявились? Які взаємовпливи ви можете простежити?

Критерії оцінювання: логіка викладу — 5 балів; вміння оперувати історичним матеріалом — 5 балів; оригінальність відповіді — 5 балів; загальна ерудиція — 5 балів; грамотність, стиль — 5 балів; відчуття певної епохи — 5 балів.

9 клас

I рівень (2 завдання по 15 балів)

1. Заповніть пропуски в хронологічній таблиці «Світ у XVII—XIX ст.».

Дата	Країна, територія, місто	Подія
1591 р.	Углич	
1668 р.		«Чорна рада»
	Франція	«Декларація прав людини та громадянина»
1805 р.	Харків	
	Росія	Бородинська битва
	Німеччина	Створення Німецького союзу
1819 р.		Перші театральні спектаклі І. П. Котляревського
1840 р.		Перше видання «Кобзаря» Т. Г. Шевченка
1848 р.	Австрійська імперія	
	США	Повстання Джона Брауна
1861 р.		Публікація часопису «Основа»
1863 р.		Відміна рабства
	Лондон	Створення I-го Інтернаціоналу
1863 р.	Україна	
1873 р.	Львів	

Критерії оцінювання: кожна правильно наведена дата чи подія — 1 бал.

2. Вставте пропущене.

- Скандинави називали ... країною укріплень — «Гардаріка».
- Видатний історик ... визнав ... «українським П'ємонтом».
- Батьківщина епохи Відродження —
- Держава, яка «прорубала» вікно в Європу, —
- «Християнською імперією ромеїв» називали
- Термін «конкіста» використовується відносно до періоду завоювання ... , Центральної та Південної Америки іспанцями і португальцями в кінці ... —... століттях.

- На території нашого краю археологи розкопали культуру доби Хозарського каганату і назвали її ...-... .
- Перше постійне поселення на території нашого краю знаходилось в
- Кальміуська паланка була утворена козаками в першій половині ... ст.
- Перші експедиції, які займались розвідкою корисних копалин на території сучасного Донбасу, очолили ... і

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1. Об'єднайте наведені поняття й терміни за напрямками — «економічне життя», «суспільне життя», «політично-правове життя», «духовність і культура»: конкістадори, мануфактурне виробництво, Реформація, бароко, шляхетська республіка, козацькі війни, промисловий переворот, модернізм, Гетьманська держава, етногенез, національна ідея, індустріалізація, інтелігенція, суверенітет, гуманізм, диктатура, трудова еміграція, шовінізм, терор, нація.
- 2*. Портретна галерея. Використовуючи підказки, наведені нижче, визначте та назвіть прізвища видатних історичних діячів (1 бал). Одним реченням доповніть інформацію про кожну особу (1 бал).
Усього по 2 бали за відповідь.
 - 1) Російський дворянин українського походження, який брав активну участь у підготовці й проведенні реформ у галузі освіти. Завдяки його зусиллям був відкритий університет, який згодом перетворився на центр національного відродження. Відомий також і як вчений-дослідник в галузі метеорології.
 - 2) Полковник, керівник революційної організації, який написав програму прогресивних перетворень. У ній наголошувалось на необхідності заміни самодержавства республікою, наділення селян землею. Однак на рівні національного питання його програма характеризувалася крайнім шовінізмом й не передбачала права різних народів на свою самостійність.
 - 3) Активний учасник однієї з перших буржуазних революцій. Розпочавши службу в чині молодшого лейтенанта артилерії, він дослужився до звання бригадного генерала. У результаті перевороту захопив владу й став одноосібним правителем великої держави. Вів численні переможні війни, але одна з військових кампаній завершилась катастрофічно, що започаткувало кінець його політичної кар'єри.
 - 4) Видатний учений, який присвятив своє життя степовому лісорозведенню. Довгий час проживав у Донбасі, де заклад і виростив ліс, який до сьогодні вважається кращим заказником Донецької області й України.

- 5) Політичний діяч, який «залізом і кров'ю» об'єднав розрізнені землі в єдину державу. Він стояв біля витоків першого в історії нового часу військово-політичного союзу. Вважав небезпечним для своєї країни ведення війни з одним із учасників ворожого військово-політичного союзу.
- 6) Один з ідеологів комуністичного руху. Під час перебування в тюрмі був заочно обраний членом першого в історії робітничого уряду. Вважав, що група змовників здатна здійснити революцію, не спираючись на допомогу народних мас. Ці ідеї були названі його ім'ям і мали послідовників у всьому світі.
- 7) Губернатор одного з регіонів Австро-Угорської імперії. Застосовуючи правило «поділяй і володарюй», він зумів утримати свою провінцію від активних революційних виступів. За його ініціативи одна з національних меншин імперії Габсбургів отримала право використовувати свою рідну мову як другу державну. У довіреному йому регіоні кріпацтво було скасоване на п'ять місяців раніше, ніж по всій імперії.
- 8) Випускник Харківського й викладач Київського університетів. Близький приятель Т. Г. Шевченка. Активний учасник першої української таємної суспільно-політичної організації. Автор одного з програмних документів цієї організації.
- 9) Один із вождів радикального крила буржуазного революційного руху в Європі. Прихід його соратників до влади означав вищий етап революції. У народі був відомий під іменем, яке збігалось з назвою газети, що він видавав. Був убитий монархістами.
- 10) Керівник широкого селянського антифеодального руху в Західній Україні. Після революції 1848 р. став депутатом парламенту однієї з європейських країн. Однак вважав збройні методи боротьби за права селян більш ефективними, ніж парламентські. Позбавлений депутатського мандата, він очолив збройну антикріпосницьку боротьбу свого народу.

III рівень (1 завдання — 30 балів)

Виберіть для відповіді одне із двох завдань.

1. Визначте роль Т. Г. Шевченка в українському національному русі XIX ст.
2. Які історичні події XIX ст. ви вважаєте епохальними. Чому? Відповідь аргументуйте.

Критерії оцінювання: логіка викладу — 5 балів; вміння оперувати історичним матеріалом — 5 балів; оригінальність відповіді — 5 балів; загальна ерудиція — 5 балів; грамотність, стиль — 5 балів; відчуття певної епохи — 5 балів.

10 клас**I рівень (2 завдання по 15 балів)**

1. Назвіть події, уточніть день місяця в запропонованих датах: ... червня 1914 р., ... квітня 1915 р., ... листопада 1916 р., ... грудня 1917 р., ... лютого 1918 р., ... листопада 1918 р., ... квітня 1919 р., ... листопада 1920 р., ... лютого 1922 р., ... жовтня 1923 р., ... серпня 1927 р., ... січня 1929 р., ... квітня 1931 р., ... січня 1933 р., ... березня 1937 р.
2. Вставте пропущене.
 - В ... р. в Росії був побудований перший азотний завод (завод хімічних реактивів), який розмістився на території
 - Селище Юзівка, в якому проживало ... тис. чол. населення, переведене до розряду міст в ... р.
 - Юзівка перейменована в м. ... в ... р.
 - Донецька губернія була утворена в ... р. декретом
 - Донецька область була утворена в ... р.
 - Донецька область була розділена на дві ... і ... в ... р.
 - У ... р. ... у складі делегації американських робітників до м. Сталіно приїздив відомий письменник
 - Пуск перших трамваїв по вулиці Артема в м. Сталіно відбувся в ... р.

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1. Поясніть історичне походження й суть таких понять: «гітлеризм», «український монархізм», «Велика депресія», «олімпійський рух». Коли, в якій країні вони виникли? З якими подіями це пов'язано? Критерії оцінювання: зміст поняття — 1 бал; повнота ознак — 1 бал; співвідношення з історичним періодом — 1 бал; визначення країни — 1 бал; загальна ерудиція — 1 бал.
- 2*. Портретна галерея. Використовуючи підказки, наведені нижче, визначте та назвіть прізвища видатних історичних діячів (1 бал). Одним реченням доповніть інформацію про кожну особу (1 бал). Усього по 2 бали за кожну відповідь.
 - 1) Учений зі світовим ім'ям, основоположник нових напрямків природничих наук, автор учення про ноосферу. Був першим президентом Академії наук молодшої держави, яка виникла після розпаду Російської імперії. Брав активну участь у розробці атомної зброї.
 - 2) Український історик, автор знаменитої праці про козаків. До революції за свої патріотичні переконання був усунений від викладацької діяльності. Створив історичний музей в одній з губерній. Після вста-

новлення Радянської влади в Україні став академіком ВУАН. Згодом знятий з роботи через ті ж причини, що і за царського режиму.

- 3) У молоді роки був соціалістом, але згодом став засновником першої у світі фашистської партії. Понад 20 років очолював диктаторський режим у своїй країні. Один з ініціаторів Другої світової війни.
- 4) Керівник національно-визвольної революції свого народу, в результаті перемоги якої була ліквідована монархія. Він став першим президентом проголошеної республіки. Завдяки його зусиллям зменшився вплив релігії, і держава стала світською. За свою діяльність отримав прізвисько, яке буквально означало «батько свого народу».
- 5) Адвокат за освітою, зробив політичну кар'єру. У роки революції увійшов до складу Тимчасового революційного уряду. Очолив делегацію на переговорах з Українською Центральною Радою у Києві. Після чергової урядової кризи очолив Кабінет Міністрів.
- 6) Один із засновників національної організації, яка згодом перетворилась у законодавчий орган незалежної держави. Прихильник ідеї повної державної незалежності, він рішуче виступав проти спроб законної влади здійснити більш помірковані національні перетворення. За підтримки патріотично налаштованих військових частин підняв повстання, яке зазнало поразки.
- 7) Ленін називав його улюбленцем партії. У роки непу він один із небагатьох відстоював ідею продовження й поглиблення ринкових реформ. Тривалий час очолював одну з головних партійних газет. Був звинувачений у сприянні куркулям. У 1938 р. розстріляний за антирадянську діяльність.
- 8) Очолив праворадикальне повстання проти республіки, сигналом до якого послужило повідомлення про позитивний прогноз погоди. Переміг у трирічній громадянській війні. Здобув перемогу над республіканцями і встановив у країні диктаторський режим, що існував близько 40 років.
- 9) У роки Другої світової війни — один з керівників українського батальйону, що входив до складу німецької армії. У 1942 р. очолив партизанську армію, яка вела бойові дії проти німецьких окупантів. Після розгрому фашистів продовжив боротьбу проти радянської влади. Після його загибелі збройний опір на західноукраїнських землях фактично припиняється.
- 10) Член молодіжної революційної терористичної організації. Боровся за звільнення своєї країни від іноземного гніту. Виконуючи завдання своєї організації, здійснив політичне вбивство: його постріл став приводом до розв'язання світової війни.

III рівень (1 завдання — 30 балів)

Виберіть для відповіді одне з трьох завдань:

1. Охарактеризуйте державну символіку України, розкрийте її історичне походження. Чи є у вас пропозиції щодо її вдосконалення?
2. Ви проживаєте в Західній Україні напередодні Другої світової війни. Чи взяли б ви участь у формуванні легіону Українських січових стрільців? Ваша думка про його роль і місце у вітчизняній історії. Відповідь аргументуйте.
3. Який досвід може запозичити суверенна Україна з часів визвольної боротьби 1917—1920 рр.? Що саме, на ваш погляд, варто використати з того досвіду для розвитку нашої держави?

Критерії оцінювання: логіка викладу — 5 балів; вміння оперувати історичним матеріалом — 5 балів; оригінальність відповіді — 5 балів; загальна ерудиція — 5 балів; грамотність, стиль — 5 балів; відчуття певної епохи — 5 балів.

11 клас**I рівень (2 завдання по 15 балів)**

1. Назвіть події, що відповідають наступним датам: 1943 р. (наведіть три приклади), 1944 р. (наведіть три приклади), 1963 р. (наведіть три приклади); березень 1921 р., 1990 р., 1975 р., 1960 р., 1968 р., 9 листопада 1976 р.
2. Вставте пропущене.
 - У ... р. відкрився театр опери і балету в м. Сталіно.
 - У ... р. у м. Сталіно формується ... Шахтарська стрілкова дивізія, командує якою ...
 - Окупація нашої області під час Великої Вітчизняної війни розпочалася в ... р.
 - Під час окупації на території області було створено ... таборів смерті
 - Радянська армія звільнила наш край в ... р.
 - Серед Героїв Радянського Союзу є мої земляки. Це ... , ... ,
 - У 40-х рр. в м. Сталіно жив відомий письменник ... , автор роману «Донбас».
 - У ... р. м. Сталіно перейменоване в м. Донецьк.
 - Серед героїв праці 70-х років ХХ століття відомі такі імена наших земляків: ... , ... ,

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1. Поясніть історичне походження й суть таких понять: «доктрина Трумена», «голокост», «десталінізація», «шовінізм». Коли, в якій країні вони виникли та у зв'язку з якими подіями?

Критерії оцінювання: зміст поняття — 1 бал; повнота ознак — 1 бал; співвідношення з історичними періодами — 1 бал; визначення (назва країни — 1 бал; загальна ерудиція — 1 бал.

2*. Портретна галерея. Використовуючи підказки, наведені нижче, визначте та назвіть прізвища видатних історичних діячів (1 бал). Одним реченням доповніть інформацію про кожну особу (1 бал).

Усього по 2 бали за кожну відповідь.

- 1) Поет, що почав свою кар'єру як учитель історії та редактор обласної партійної газети. Після прем'єри відомого фільму Параджанова його виключають з аспірантури й незабаром заарештовують. Відбувши покарання, він бере активну участь у правозахисному русі. Його знов заарештовують та засуджують. Помер у мордовському таборі.
- 2) Засновник найбільш масового антифашистського патріотичного руху. Сприяв повоєнній демократизації своєї країни, але не зміг утриматися при владі. Через деякий час знов стає на чолі держави. Роки його правління позначені посиленням президентської влади у внутрішній політиці та відмовою від проамериканського зовнішньополітичного курсу.
- 3) Досяг однієї з найвищих сходинок у комуністичному керівництві Радянського Союзу. Автор книги, яка дещо в іншому ракурсі розглядає деякі сторінки історії України. Протягом майже десяти років твердо відстоював економічні, політичні та культурні інтереси своєї республіки. За це його звинуватили у націоналізмі та місництві й усунули з посади.
- 4) Протягом тривалого часу очолював одну з великих держав. У 20-ті роки послідовно виступав за знищення Радянського Союзу. Однак у роки Другої світової війни став ініціатором союзу з СРСР та створення антигітлерівської коаліції. Його виступ в одному з університетів уважають початком «холодної війни».
- 5) Наш земляк, який уславився в роки Великої Вітчизняної війни як відважний льотчик, за що отримав першу зірку Героя Радянського Союзу. Вдруге цього звання він був удостоєний за дослідження космосу.
- 6) Відомий радянський військовий керівник, Герой Радянського Союзу. У роки Великої Вітчизняної війни командував військами Південно-Західного фронту. Виступав проти сталінського плану захисту одного з українських міст. Був убитий, захищаючи саме це місто.
- 7) Один з керівників світового комуністичного руху, претендував на першість серед держав «третього світу». Очолював антиколоніальну

боротьбу свого народу й став першим правителем нової незалежної країни. У внутрішній політиці проголосив курс «трьох червоних прапорів» та «великої культурної революції». Роки його правління характеризувалися жорстокими репресіями та встановленням культу особи.

- 8) Керівник таємної офіцерської організації, що здійснив військовий переворот та захопив владу в країні. Став президентом, виступив з ініціативою об'єднання всіх арабів у боротьбі проти сіонізму та колоніалізму. Вважався антикомуністом, але змушений був зблизитися із соціалістичною країною заради отримання фінансової та військово-політичної підтримки.
- 9) Молодий журналіст, який нелегально видав збірку матеріалів про незаконні судові переслідування інакомислячих. За свою дисидентську діяльність двічі був у в'язниці. Очолив одну з перших в країні опозиційних режимові організацій. Двічі висував свою кандидатуру на виборах президента країни, але обидва рази програв.
- 10) Пройшов шлях від звичайного робітника-електрика до політичного лідера. Очолив опозиційний рух, діяльність якого сприяла скасуванню тоталітарного режиму. Після перемоги демократії був обраний президентом своєї країни, однак не впорався із соціально-економічними та політичними проблемами, тому програв наступні президентські вибори.

III рівень (1 завдання — 30 балів)

Виберіть для відповіді одне із чотирьох завдань:

1. Уявіть, що вам необхідно виступити на конференції з доповіддю: «Основні проблеми, з якими стикаються держави, що утворились внаслідок розпаду СРСР». Напишіть детальний план своєї доповіді.
2. У одній із своїх промов Д. Кеннеді говорив: «Не питайте мене, що для вас зробила Америка, а спитайте себе, що я сам зробив для Америки». Як ви розумієте цей вислів відносно України?
3. Радянська історіографія твердила, що СРСР вийшов з Другої світової війни більш сильним, ніж був до неї. Наскільки це твердження відповідає дійсності?
4. Які історичні події ХХ століття ви вважаєте епохальними. Чому? Відповідь аргументуйте.

Критерії оцінювання: логіка викладу — 5 балів; вміння оперувати історичним матеріалом — 5 балів; оригінальність відповіді — 5 балів; загальна ерудиція — 5 балів; грамотність, стиль — 5 балів; відчуття певної епохи — 5 балів.

2000—2001 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

8 клас**I рівень (2 завдання по 15 балів)**

1. Заповніть кросворд, укажіть запропоновані дати (*додаток В*).
2. Назвіть авторів історичних праць (кожна правильна відповідь — 1 бал). Дайте характеристику однієї з робіт. (5 балів). Усього — 15 балів.
 - «Повчання дітям».
 - «Повість минулих літ».
 - Біблія.
 - «Ходіння за три моря».
 - «Трактат о солнечном затмении 20 июля 1478 года».
 - «Апостол».
 - Требник.
 - «Сума богослов'я».
 - «Звід прав України».
 - «Опис України».

План характеристики

- 1) Авторство — 1 бал.
- 2) Час написання твору, знання історичної епохи — 1 бал.
- 3) Короткий зміст роботи — 2 бали.
- 4) Значення твору для сучасників і нащадків — 1 бал.

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1. Використайте поняття у зв'язному історичному контексті і дайте йому назву: «цивілізація», «господарська діяльність», «закон», «індустріальне суспільство», «суспільний стан», «технічний прогрес», «ринок як система господарювання», «нація».

Критерії оцінювання: за кожне правильно сформульоване речення із наведеними поняттями — по 2 бали (усього — 16 балів); за вдалу назву історичного контексту — 1 бал; за цілісність складеного історичного контексту — 2 бали; за наявність певної ідеї — 1 бал. Усього — 20 балів.

2. Опрацюйте документ.

До музею звернулася людина, яка запропонувала купити в неї старовинний документ часів Реформації в Європі. Музей був готовий придбати цей рукопис, але виникли сумніви стосовно того, чи він справжній. Експерт музею почав аналізувати документ та знайшов у ньому не менше 11 помилок, які свідчать про підробку документу. Одну помилку експерт виправив, але раптова хвороба завадила експерту закінчити роботу. Вам надано текст

рукопису та перші рядки звіту, який почав складати експерт. Знайдіть та виправте інші помилки у документі за запропонованою експертом схемою.

Кожна правильна відповідь — 2 бали. Усього — 20 балів.

Рукопис

Батьківщиною еретичного руху проти нашої православної церкви можна вважати Німеччину. У 1919 р. чернець ордену ієзуїтів Мартін Лютер закликав не підкорятися Папі Римському. Разом із лицарями Франца фон Зіккена та селянськими загонами Томаса Мюнцера лютеранці домоглися того, що саме їхня релігія стала єдиною релігією для всієї Німеччини. Після цього Реформація перекинулася в інші країни. В Англії, наприклад, її очолив сам король Генріх VIII Ланкастер. Реформація значно поширилася за часів правління онуки Генріха Марії, почалися масові страти прибічників Папи Римського. За це англійську королеву прозвали «кривавою Мері».

Хвороба Реформації перекинулася в Нідерланди, які були на той час іспанською колонією. Іспанський король направив проти повстанців величезний флот — «Непереможну армаду». Але у 1588 р. нідерландські пірати — морські гези — розбили іспанську ескадру. На місці Нідерландів, що звільнилися від іспанської неволі, утворилися дві незалежні держави — Голландія та Бельгія.

Звіт

У тексті написано	Як мало бути в оригіналі
Реформація почалася проти православної церкви	Мартін Лютер виступив проти католицької церкви

III рівень (1 завдання — 30 балів)

1. Нормани відкрили Америку близько 1000 р. і, як засвідчили археологічні розкопки, створили на узбережжі свої постійні поселення. Зовсім інші наслідки мало відкриття Америки Х. Колумбом в кінці XV ст. У чому різниця наслідків цих відкриттів і чим це можна пояснити?

Критерії оцінювання: логіка викладу — 5 балів; вміння оперувати історичним матеріалом — 5 балів; оригінальність відповіді — 5 балів; загальна ерудиція — 5 балів; грамотність, стиль — 5 балів; відчуття певної епохи — 5 балів.

9 клас

I рівень (2 завдання по 15 балів)

1. Заповніть кросворд, укажіть запропоновані дати (*додаток Г*).

2. Назвіть авторів наведених історичних праць (кожна правильна відповідь — 1 бал). Дайте характеристику одній з робіт (5 балів). Усього — 15 балів.
- «Повість минулих літ».
 - «Повчання дітям».
 - «Ходіння за три моря».
 - Енциклопедія.
 - «Сума богослов'я».
 - «Книга буття українського народу».
 - «Філософія історії».
 - «Русалка Дністрова».
 - «Звід прав України».
 - «Руська правда».
- План характеристики
- 1) Авторство — 1 бал.
 - 2) Час написання твору, знання історичної епохи — 1 бал.
 - 3) Короткий зміст роботи — 2 бали.
 - 4) Значення твору для сучасників і нащадків — 1 бал.

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1. Використайте поняття у зв'язному історичному контексті і дайте йому назву: «міфологія», «релігія», «православна віра», «католицька віра», «отці церкви», «духовенство», «Реформація», «протестантська церква».

Критерії оцінювання: за кожне правильно сформульоване речення із наведеними поняттями — по 2 бали (усього — 16 балів); за вдалу назву історичного контексту — 1 бал; за цілісність складеного історичного контексту — 2 бали; за наявність певної ідеї — 1 бал. Усього — 20 балів.

2. Опрацюйте документ.

До музею звернулася одна людина, яка запропонувала купити в неї старовинний документ, присвячений революційним подіям у Франції. Музей був готовий придбати рукопис, але виникли сумніви щодо того, чи він справжній. Експерт музею почав аналізувати документ та знайшов у ньому не менше 11 помилок, які свідчили про те, що це підробка. Одну помилку експерт виправив, але раптова хвороба завадила експерту закінчити роботу. Вам надано текст рукопису та перші рядки звіту, який почав експерт. Знайдіть та виправте інші помилки в документі за запропонованою експертом схемою.

Кожна правильна відповідь — 2 бали. Усього — 20 балів.

Рукопис

Всім відомо, що перша буржуазна революція відбулася в Англії. В результаті у цій країні встановилася республіка. Франція ще майже 100 років залишалася становою монархією.

Однак у 1789 р. у Франції також почалася революція. Повстанці-буржуа штурмом захопили головну військову базу роялістів — фортецю Бастилію. Після цього владу короля було знищено, і Франція стала республікою. У 1799 р. її президентом було обрано Наполеона Бонапарта.

Але після поразки від військ Священного союзу під Аустерліцем Наполеон подав у відставку, у Франції була реставрована монархія. Новим королем Франції став Луї Філіпп, який відразу відновив кріпацтво та повернув землі дворянам.

У лютому 1848 р. у Франції відбулася нова революція та було встановлено так звану Другу республіку. Її президентом знову обрали Наполеона.

Звіт

У тексті написано	Як мало бути в оригіналі
Перша буржуазна революція відбулася в Англії	Перша буржуазна революція відбулася в Нідерландах

III рівень (1 завдання — 30 балів)

1. Заповніть таблицю.

Назва документа	Коломацькі статті	Рішительні пункти	Решетилівські статті	Пакти і конституції прав і вольностей Війська Запорозького
Рік	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал
З якими політичними діячами пов'язаний	2 бали	2 бали	2 бали	2 бали
Зміст	3 бали	3 бали	3 бали	3 бали

Зробіть висновки про зміни в політичній ситуації в Україні відповідно до згаданих документів. (6 балів)

10 клас

I рівень (2 завдання по 15 балів)

- Заповніть кросворд, укажіть запропоновані дати (*додаток Д*).
- Назвіть авторів вказаних історичних праць чи виступів (кожна правильна відповідь — 1 бал). Дайте характеристику однієї з робіт (5 балів). Усього — 15 балів.

- «Думки про себе на тім світі».
- «10 днів, які вразили світ».
- «Книга буття українського народу».
- «Самостійна Україна».
- «Відродження нації».
- Тимчасова інструкція Генеральному секретаріату.
- «Клич доби».
- «Хто такі українці і чого вони хочуть».
- «Україна чи Малоросія?»
- «Запаморочення від успіхів».

План характеристики

- 1) Авторство — 1 бал.
- 2) Час написання твору, знання історичної епохи — 1 бал.
- 3) Короткий зміст роботи — 2 бали.
- 4) Значення твору для сучасників і нащадків — 1 бал.

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1. Укажіть імена цих особистостей (1 бал), стисло, одним реченням, визначте їхній внесок в історію (кожна правильна відповідь — 1 бал).

1)

2)

3)

4)

5)

6)

7)

8)

9)

10)

2. Використайте поняття у зв'язному історичному контексті та дайте йому назву: «внутрішня політика», «зовнішня політика», «дипломатія», «закон», «війна», «державна символіка», «політична система», «суверенітет».

Критерії оцінювання: за кожне правильно сформульоване речення із наведеними поняттями — по 2 бали (усього — 16 балів); за вдалу назву

історичного контексту — 1 бал; за цілісність складеного історичного контексту — 2 бали; за наявність певної ідеї — 1 бал. Усього — 20 балів.

III рівень (1 завдання — 30 балів)

1. Заповніть пропуски у тексті, вказавши номер та букву правильної відповіді.

У жовтні 1918 р. під впливом (1) ... на зборах (2) ... було утворено Українську Національну Раду, яка проголосила (3)

Президентом Української Національної Ради було обрано (4) Але внаслідок (5) ... стрілецькі частини, очолювані Д. Вітовським, зайняли найважливіші установи у м. Львові. Ці події увійшли в історію під назвою (6)

- 1-а) маніфестів австрійського імператора з обіцянками федеративної перебудови держави;
 1-б) утворення Директорії УНР;
 1-в) революції у Німеччині;
 1-г) рішень Паризької мирної конференції;
 2-а) українських депутатів австрійського парламенту;
 2-б) українських членів галицького і буковинського сеймів;
 2-в) представників політичних партій Галичини і Буковини;
 2-г) духовенства і студентства.
 3-а) ЗУНР;
 3-б) незалежну Українську державу;
 3-в) українську державну автономію на всіх українських землях Галичини, Буковини і Закарпаття;
 3-г) злуку Галичини, Буковини та Закарпаття з Україною.
 4-а) К. Левицького;
 4-б) Є. Петрушевича;
 4-в) Д. Вітовського;
 4-г) О. Грекова;
 5-а) прагнення поляків закріпити за собою Галичину і Буковину;
 5-б) відмови австрійського намісника Галичини передати владу;
 5-в) активного втручання країн Антанти у галицькі справи;
 5-г) революції у Німеччині;
 6-а) листопадове повстання;
 6-б) «оксамитова революція»;
 6-в) Львівське повстання;
 6-г) заколот.

11 клас

I рівень (2 завдання по 15 балів)

1. Заповніть кросворд, укажіть запропоновані дати (*додаток Е*).

2. Назвіть авторів історичних праць чи виступів (кожна правильна відповідь — 1 бал). Дайте характеристику однієї з робіт (5 балів). Усього — 15 балів.

- «Клич доби».
- «Відродження нації».
- Постанова «Про журнали “Звезда” та “Ленинград”».
- «Про культ особи та його наслідки».
- «Інтернаціоналізм чи русифікація?»
- «Горе з розуму».
- «Репортаж із заповідника імені Берії».
- «Думки про рідну мову».
- «Україна наша радянська».
- «Я — президент Франції».

План характеристики

- 1) Авторство — 1 бал.
- 2) Час написання твору, знання історичної епохи — 1 бал.
- 3) Короткий зміст роботи — 2 бали.
- 4) Вплив написаного на хід історії, значення твору для сучасників і нащадків — 1 бал.

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1. Укажіть імена цих особистостей (1 бал), стисло, одним реченням, визначте їхній внесок в історію (кожна правильна відповідь — 1 бал).

1)

2)

3)

4)

5)

6)

7)

8)

9)

10)

2. Використайте наведені поняття у зв'язному історичному контексті та дайте йому назву: «античність», «епоха Відродження», «діалог культур»,

«кітч», «елітарна культура», «масова культура», «культурна революція», «національно-культурне відродження».

Критерії оцінювання: за кожне правильно сформульоване речення із наведеними поняттями — по 2 бали (усього — 16 балів); за вдалу назву історичного контексту — 1 бал; за цілісність складеного історичного контексту — 2 бали; за наявність певної ідеї — 1 бал. Усього — 20 балів.

III рівень (1 завдання — 30 балів)

1. Заповніть таблицю, вказавши номер та букву правильної відповіді.

Питання	Українські землі у складі		
	Польщі	Румунії	Чехословаччини
Політичне становище			
Культурне становище			
Культурний розвиток			

- 1-а) Проголошення автономії українських земель.
- 2-а) Проголошення незалежності українських земель.
- 3-а) Обмеження прав українців на всіх рівнях адміністративного керівництва.
- 4-а) Діяльність Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО).
- 5-а) Утворення ОУН.
- 6-а) Вбивство урядовців.
- 7-а) Татарбунарське повстання.
- 8-а) Призначення замість старост примарів префектів.
- 9-а) Протистояння москвофільської й української течій у суспільному русі.
- 10-а) Діяльність радикальної партії.
- 11-а) Русинство.
- 12-а) Діяльність політичних груп у межах загальнодержавних партій.
- 13-а) Діяльність «Общества им. А. В. Духновича».
- 14-а) Діяльність комуністичної партії Західної України (КПЗУ).
- 15-а) Львівський процес.
- 1-б) Обмежений дозвіл на відкриття підприємств.
- 2-б) Електрифікація краю.
- 3-б) Переважаюча доля нафтовидобувної, деревообробної, харчової промисловості.
- 4-б) Високий рівень безробіття.
- 5-б) Малоземелля українських селян.
- 6-б) Будівництво шляхів і мостів.
- 7-б) Засилля іноземного капіталу.
- 8-б) Створення розгалуженої мережі кооперації.

- 9-б) Обмежена аграрна реформа.
 10-б) Розвиток харчової промисловості, дрібних та домашніх промислів.
 11-б) Високий рівень еміграції робочої сили.
 1-в) Закриття української кафедри в Чернівецькому університеті.
 2-в) Діяльність наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка.
 3-в) Заборона ввозу українських книжок і музичних творів.
 4-в) Закриття гімназій з українською мовою навчання.
 5-в) Визнання вищим адміністративним судом української мови як такої, що є «чужою» для місцевого населення.
 6-в) Крессовий закон про створення утраквістичних шкіл.
 7-в) Діяльність просвітянського товариства «Рідна школа».
 8-в) Створення богословської академії.

2001—2002 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

8 клас

I рівень (2 завдання: 1 — 15 балів, 2 — по 5 балів)

1. Заповніть пропуски в синхроністичній таблиці «Україна і світ з V по XVII ст.».

Події всесвітньої історії	Дата	Події в Україні
Утворення англосакських королівств в Англії	V ст.	
Утворення Великоморавського князівства (Чехія)	IX ст.	
	1492 р.	
	1240 р.	
	1524 р.	Розорення Поділля та Галичини ордами кримського хана
	1566 р.	
	1572 р.	
Скасування Юр'єва дня у Московській державі	1581 р.	
Перемога шведських військ над військом Священної Римської імперії в битві біля Люцена. Загибель шведського короля Густава II Адольфа		
Кінець Тридцятирічної війни в Європі		Початок Національно-визвольної війни проти панування Польщі

Критерії оцінювання: кожна правильно наведена дата чи подія — 1 бал.

2. Викресліть лише одне зайве положення та поясніть свій вибір.

А.	Борисоглібський собор. Чернігів. Успенський собор Єлецького монастиря. Чернігів. Золоті ворота. Київ. Покровська церква-фортеця в Сутківцях. Церква Василя. Овруч
Б.	Єзуїти. Кальвіністи. Лютерани. Протестанти. Пуритани
В.	Парламент. Генеральні штати. Муніципалітет. Кортеси. Сейм
Г.	П'єр Абеляр. Марк Аврелій. Фома Аквінський. Альберт Великий
Д.	Корогва. Клеймо. Бунчук. Булава. Пірнач

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1. Складіть невеличке оповідання на тему «Жінки в історії України X—XVIII ст.».

Критерії оцінювання: знання історичного матеріалу — 5 балів; логіка викладу — 3 бали; особиста думка — 5 балів; наявність певної ідеї — 2 бали; цілісність описаного історичного контексту — 2 бали; грамотність оформлення — 1 бал.

2. У вигляді схеми покажіть основні етапи розвитку української державності від племінних союзів до Гетьманщини. Назвіть видатних осіб кожного етапу (не менше трьох осіб).

III рівень (1 завдання — 30 балів)

1. Проаналізуйте документ за наступною схемою та визначеними критеріями.

- 1) Автор документа — 1 бал.
 - 2) Дата події, про яку йдеться у документі, — 1 бал.
 - 3) Історичні умови його створення — 4 бали.
 - 4) Коментар історичних подій та програмних положень, які згадуються в документі, — 4 бали.
2. Дайте відповіді на наступні запитання.
- 1) Хто був сучасником автора цього документа (назвіть прізвища співвітчизників та трьох діячів світової історії) — 6 балів.
 - 2) Дайте коротку (в одне речення) характеристику кожного із названих вами сучасників — 6 балів.
 - 3) Змоделюйте можливий діалог автора та одного з названих вами сучасників щодо згаданих у документі подій — 8 балів.

Документ

«...З боку високодумних і вельможних їхніх милостей панів коронних Вишневецьких, Конецпольських, Потоцьких, Калиновських та інших на Україні, вільній предвічній Вітчизні нашій, владу свою самочинно поширюють, повівають на нас, Військо Запорозьке, холодними й неприязними вітрами, хочуть нашу славу до мізинця звести і нас, братію свою, вірних-Вашій величності, слуг короні польської в підданство і рабське ярмо безбожно запрягати. І не так нам образливо на панів вище названих, як їх старост, не цнотливих синів і п'яниць, котрі Бога не бояться, ні Вашої найяснішої величності премогутніх монарших мандатів не поважають. Як тільки я, гетьман, за указом Вашої величності, на Хотинську воєнну службу з козаками з України вийшов, тоді вони, старости, тут же козачок бідних почали на різні роботи без жодного милосердя часто виганяти, бити, неслухняних батогоми мордувати.

Прощу Вашу королівську величність свавільних старост і праволомців присмирити і вгамувати. А козаків бідних від безбожних насильств над ними, глуму і тягаря захистити і звільнити. Інакше, якщо вони, козаки, не одержать у тому Вашої королівської величності прихильності, то, щоб щось нове від них (як уже подейкують) не уродилося і гнівного вогню (чого не дай, Боже) не запалило...».

9 клас

І рівень (2 завдання: 1 — 15 балів, 2 — по 5 балів)

1. Заповніть пропуски в синхроністичній таблиці «Україна і світ з XVII по XIX ст.».

Події всесвітньої історії	Дата	Події в Україні
	1624 р.	Похід запорозьких козаків на Константинополь
Народився англійський письменник Д. Свіфт		Андрусівське перемир'я
	1775 р.	
	1783 р.	
	1789 р.	Повстання в с. Турбаї
	1792 р.	
	1793 р.	
Початок Кримської війни		
	1861 р.	

Критерії оцінювання: кожна правильно наведена дата чи подія — 1 бал.

2. Викресліть лише одне зайве положення та поясніть свій вибір.

А.	Аскольд. Олег. Ігор. Святослав. Ярослав Мудрий
Б.	Битва на Жовтих Водах. Битва під Корсунем. Битва під Пилявцями. Берестецька битва. Батозька битва
В.	Василь Белозерський. Пантелеймон Куліш. Володимир Антонович. Тарас Шевченко. Микола Гулак
Г.	Енциклопедія. «Про суспільний договір». «Закон Божий». «Про дух законів». «Філософські повісті»
Д.	Франція. Німеччина. Італія. Угорщина. Англія

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1. Дайте сучасне визначення історико-географічним назвам українських земель (XIII—XVIII—XIX ст.): Гетьманщина, Малоросія, Новоросія, королівство Галичини та Лодомерії, Прикарпаття, Закарпаття, Брацлавщина, Буковина, Великий Луг, Північне Причорномор'я.
2. Заповніть таблицю, заносючи до неї номери правильних відповідей.

Питання	Українські землі у складі	
	Російської імперії	Австрійської імперії
Суспільно-політичний рух в українських землях у XIX ст.		

- 1) Початок українського національного відродження.
- 2) Рух «хлопоманів».
- 3) Утворення першої національної політичної організації — Головної руської ради.
- 4) Духовенство — будитель української національної свідомості.
- 5) Праця на ниві національного відродження організації «Любов до істини».
- 6) Організація недільних шкіл для дорослого населення.
- 7) Оформлення течії суспільно-політичного руху, яка отримала назву «москвофільство»
- 8) Видання Валуєвського циркуляру.
- 9) Діяльність «Руської трійці».
- 10) Видання щоденної української газети «Діло».
- 11) Польське повстання 1863—1864 рр.
- 12) Заява офіційних осіб: «Ніякої окремої української мови не було, немає, не може бути».
- 13) Виникнення напівлегальних неупартійних об'єднань — Громад.
- 14) Відкриття культурно-освітнього товариства «Просвіта».
- 15) Українсько-польське протистояння.
- 16) Видання у 1874—1875 рр. друкованої газети, яка боролася з консервативними виданнями та владою.
- 17) Сформувався й набув поширення рух радикалів на чолі з лідером М. Павликом.
- 18) Заборона друкування українською мовою книжок і навіть текстів до музики.
- 19) Видання збірки «Русалка Дністрова».
- 20) Парламентська діяльність українських депутатів.

III рівень (1 завдання — 30 балів)

1. Проаналізуйте документ за наступною схемою та визначеними критеріями.

- 1) Автор документа — 1 бал.
 - 2) Дата події, про яку йдеться в документі, — 1 бал.
 - 3) Історичні умови його створення — 4 бали.
 - 4) Коментар історичних подій та програмних положень, які згадуються в документі, — 4 бали.
2. Дайте відповіді на наступні запитання.
- 1) Хто був сучасником автора цього документа (назвіть прізвища співвітчизників та трьох діячів світової історії) — 6 балів.
 - 2) Дайте коротку (в одне речення) характеристику кожного з названих вами сучасників — 6 балів.
 - 3) Змодельуйте можливий діалог автора та одного з названих вами сучасників стосовно згаданих у документі подій — 8 балів.

Документ

«Ми стоїмо тепер, братіє, між двома проваллями, готовими нас пожерти, коли не виберемо шляху для себе надійного, щоб їх обминути. Воюючи між собою монархи, що зблизили театр війни до границь наших, до того розлючені один на одного, що підвладні їм народи терплять уже і ще перетерплять безодню лиха незмірного, а між ними є точка, або ціль всього нещастя. Обидва вони, через свавільство своє і привласнення необмеженої влади, подобляться найстрашнішим деспотам, яких вся Азія і Африка навряд чи коли породжувала.

Отже, зостається нам, братіє, з видимих зол, які нас спіткали, вибрати менше, щоб нащадки наші, кинуті в рабство нашою нікчемністю, наріканнями своїми та прокляттями нас не обтяжили. Я нічого не шукаю, окрім щастя тому народові, який ушанував мене гетьманською гідністю і з нею довірив мені долю свою. Проклятий був би я і зовсім безсовісний, якби видав вам зле за добре і зрадив його за свої інтереси!

І ми тепер уважати повинні шведів за своїх приятелів, союзників, добродіїв і немов би од Бога посланих, щоб увільнити нас од рабства та зневаги і поновити на найвишому ступені свободи та самостійності».

10 клас

І рівень (2 завдання: 1 — 15 балів, 2 — по 5 балів)

1. Заповніть пропуски в синхроністичній таблиці «Україна і світ з кінця XIX до I пол. XX ст.».

Події всесвітньої історії	Дата	Події в Україні
1	2	3
	1870— 1871 рр.	Будівництво залізниці Харків—Кременчуг

1	2	3
	1882 р.	Заснування в Єлісаветграді українського професійного театру
Утворення лейбористської партії в Англії		Утворення першої в Східній Україні партії РУП
Початок російсько-японської війни		Утворення Української демократичної та Української радикальної партії
	1905 р.	
	1914 р.	
Проголошення Німеччиною та Австро-Угорщиною незалежності Польщі		Видання в Петербурзі першої української енциклопедії «Украинский народ в его прошлом и настоящем»
	1917 р.	
	1918 р.	
	1933 р.	

Критерії оцінювання: кожна правильно наведена дата чи подія — 1 бал.

2. Викресліть лише одне зайве положення та поясніть свій вибір.

А.	Утворення організацій «Сокіл», «Січ». Заснування УАН. Заснування Національної бібліотеки. Заснування Національного архіву України. Відкриття університету в Кам'янець-Подільську
Б.	В. Винниченко. П. Христюк. С. Єфремов. Б. Маргос. Д. Дорошенко
В.	Й. Сталін. Ф. Рузвельт. А. Гітлер. Ф. Франко. Б. Муссоліні
Г.	Гаазька конференція. Лозаннська конференція. Генуезька конференція. Циммервальдська конференція. Локарнська конференція
Д.	Битва на Марні. Битва на Ялу. Верденські бої. Брусиловський прорив. Контрнаступ на р. Соммі

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1. Заповніть таблицю «Найважливіші наукові досягнення першої половини ХХ ст., відзначені Нобелівською премією». (Вкажіть не менш чотирьох досягнень.)

Рік	Винахідник чи відкривач	Країна	Галузь діяльності	За що надороджено Нобелівською премією
1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал

2. Складіть невеличке оповідання на тему «Жінки в світовій історії кінця ХІХ — І пол. ХХ ст.».

Критерії оцінювання: знання історичного матеріалу — 5 балів; логіка викладу — 3 бали; особиста думка — 5 балів; наявність певної ідеї — 2 бали; цілісність описаного історичного контексту — 2 бали; грамотність оформлення — 1 бал.

III рівень (1 завдання — 30 балів)

1. Проаналізуйте документ за наступною схемою та визначеними критеріями.
 - 1) Автор документа — 1 бал.
 - 2) Дата події, про яку йдеться у документі, — 1 бал.
 - 3) Історичні умови його створення — 4 бали.
 - 4) Коментар історичних подій та програмних положень, які згадуються в документі, — 4 бали.
2. Дайте відповіді на наступні запитання.
 - 1) Хто був сучасником автора цього документа (назвіть прізвища співвітчизників та трьох діячів світової історії) — 6 балів.
 - 2) Дайте коротку (в одне речення) характеристику кожного з названих вами сучасників — 6 балів.
 - 3) Змодельуйте можливий діалог автора та одного з названих вами сучасників щодо згаданих у документі подій — 8 балів.

Документ

«Я вважав, що владу я зможу взяти у свої руки і що те, що вдасться мені зробити, в усякому разі дасть відпочинок, відновить в краї порядок, а населенню дасть силу для нової боротьби. Особливо тяжким уявлялись мені тоді відносини з німцями. Я почував, що ці відносини вимагатимуть від мене великого такту, колосального напруження і самопожертви. Я відчував всі ці труднощі і небезпеки, але мене приваблювала грандіозність завдання: мене захопило пробуджене революцією в масі солдат і молодих старшин

українське національне почуття. Я повірив, що оце молоде національне почуття допоможе Україні швидше позбутися анархії і стати на ноги. Моя програма була проста: створити здібний до державної праці сильний уряд, відбудувати армію й адміністративний апарат і за їх поміччю відбудувати порядок, опертий на праві.

Політичну реформу я уявив собі так: рівномірна участь всіх класів суспільства в політичному житті краю. Соціальні реформи я хотів проводити в напрямку збільшення числа самостійних господарств коштом зменшення обширу найбільших маєтків. Я бачив, що соціалістичні ідеї чужі народній масі, що їх держиться тільки невелика купка одірваної від народу інтелігенції. Я ясно собі усвідомлював, що соціалістичні експерименти привели б неминуче до більшовизму, до знищення духовної і матеріальної культури, повернули б наш чудовий край на висохлу пустиню».

11 клас

I рівень (2 завдання: 1 — 15 балів, 2 — по 5 балів)

1. Заповніть пропуски в синхроністичній таблиці «Україна і світ в ХХ ст.».

Події всесвітньої історії	Рік	Події в Україні
	1908	
	1918	
	1922	
	1928	
	1930	
	1939	
	1943	
	1955	Пуск Каховської гідроелектростанції на Дніпрі

Критерії оцінювання: кожна правильно наведена дата чи подія — 1 бал.

2. Викреслити лише одне зайве положення та пояснити свій вибір.

А.	УНДО. КПЗУ. ОУН. ХНП. ВКП(б)
Б.	В. Симоненко. І. Драч. І. Дзюба. Є. Сверстюк. І. Світличний

В.	І. Репін. В. Суріков. В. Петров. В. Васнецов. К. Малевич
Г.	План «Барбаросса». План «Ост». Операція «Везерюбунг». Операція «Вісла». Операція «МАРИТА»
Д.	Епоха сталінізму. «Відлига». Роки застою. Перебудова. «Оксамитова» революція

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1. Л. Кравчук сказав: «Для Франції історія — це історія, а ми в історію весь час повертаємося». На вашу думку, який зміст уклав у ці слова відомий український політик?

Критерії оцінювання: знання історичного матеріалу — 5 балів; логіка викладу — 3 бали; власна думка — 5 балів; наявність певної ідеї — 2 бали; цілісність описаного історичного контексту — 2 бали; грамотність оформлення — 1 бал.

2. Заповніть таблицю «Літопис Другої світової війни», заносючи до неї номери правильних відповідей.

1941 р.	1942 р.	1943 р.	1944 р.	1945 р.

- 1) Танковий бій в районі Луцьк—Броди—Рівне—Дубно.
- 2) Корсунь-Шевченківська операція.
- 3) Створення ДКО.
- 4) Напад Німеччини на СРСР.
- 5) Київська оборонна операція.
- 6) Берлінська операція.
- 7) Захоплення військами вермахту Одеси.
- 8) Розгром німецько-фашистських військ під Сталінградом.
- 9) Утворення УПА.
- 10) Зустріч радянських і американських військ на р. Ельбі.
- 11) Львівсько-Сандомирська наступальна операція.
- 12) Звільнення м. Києва від німецько-фашистських загарбників.

- 13) Захоплення фашистами всієї території України.
- 14) Початок операції «Багратіон».
- 15) Вигнання німецько-фашистських військ із Закарпаття.
- 16) Курська битва.
- 17) Захоплення німецько-фашистськими військами м. Севастополя.
- 18) Вступ СРСР у війну з Японією.
- 19) Оточення радянських військ на Барвенківському виступі.
- 20) Початок контрнаступу Червоної Армії під Москвою.
- 21) Завершення Сталінградської битви.
- 22) «Карпатський рейд».
- 23) Звільнення Курська і Белгорода від німецько-фашистських військ.
- 24) Звільнення Сталіно від німецько-фашистських військ.
- 25) Підписання Декларації Об'єднаних Націй.
- 26) Кримська конференція.
- 27) Танкова битва під Прохорівкою.
- 28) Тегеранська конференція.
- 29) Деблокада Ленінграда.
- 30) Депортація кримсько-татарського населення.
- 31) Вихід радянських військ на кордон з Румунією.
- 32) Завершення Другої світової війни в Європі.
- 33) Вісло-Одеська наступальна операція.
- 34) Потсдамська конференція.
- 35) Капітуляція Німеччини.
- 36) Початок відбудови економіки Донбасу.
- 37) Установча конференція ООН.
- 38) Звільнення України від німецько-фашистських загарбників.
- 39) Вихід німецьких військ до Сталінграда.
- 40) Завершення корінного перелому в ході Великої Вітчизняної війни.

III рівень (1 завдання — 30 балів)

1. Проаналізуйте документ за наступною схемою та визначеними критеріями.
 - 1) Автор документа — 1 бал.
 - 2) Дата події, про яку йдеться у документі, — 1 бал.
 - 3) Історичні умови його створення — 4 бали.
 - 4) Коментар історичних подій та програмних положень, які згадуються в документі, — 4 бали.
2. Дайте відповіді на наступні запитання.
 - 1) Хто був сучасником автора цього документа (назвіть прізвища співвітчизників та 3 діячів світової історії) — 6 балів.

- 2) Дайте коротку (в одне речення) характеристику кожного з названих вами сучасників — 6 балів.
- 3) Змоделюйте можливий діалог автора та одного з названих вами сучасників стосовно згаданих у документі подій — 8 балів.

Документ

«Перше, що я вважаю пережитим, таким, «що згоріло в моїм кабінеті», це наша орієнтація на Росію. Вона була підірвана російською революцією, що послабила той московський примус, який тяжів за старого режиму над Україною. Але тільки послабила, а не знищила. Навіть для лівих груп нашого громадянства те, що було страчене в примусовості цього зв'язку, було до певної міри зрівноважене ідеями «спільного революційного фронту», українсько-російського, здобутками спільної революції і спільними інтересами революційної демократії. Провідники українського життя довго стояли під владою цих гасел, і я сам відрікаюсь її. Тільки коли російське кермо, після угоди з Україною, перейшло до революційних соціалістичних кіл і вони у відносинах до України виявили себе твердоголовими централістами та об'єдинителями, не здібними чого-небудь навчитися від революції, це сильно захитало пієтизм для спільної революції. Ну, а війна більшовиків з Україною рішуче поставила хрест над цією ідеологією, розв'язала моральні вузли, які могли в чиїх-небудь очах зв'язувати українця з московським громадянином спеціально. Ця війна дала почуття права керуватися в своїх відносинах до Московщини єдино добром українського народу, а не якимсь інтересом спільної революції, спільної культури, спільної вітчизни.

Я, як науковець та історик, вважаю таке визволення від «песького обов'язку» супроти Московщини надзвичайно важливим і цінним...».

2002—2003 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

8 клас

І рівень (2 завдання по 15 балів)

- 1*. Виконайте завдання по контурній карті.
- а) Відтворіть перебіг подій за зазначеними на карті датами (8 балів).
 - б) Пригадайте дати, які відповідають наведеним нижче подіям і нанесіть їх на контурну карту відповідно до країн, в яких вони відбувалися (7 балів):
 - Селянське повстання Жакерія у Франції.
 - Повстання англійських селян під керівництвом У. Тайлера.
 - Повстання під проводом Роберта Кета в Англії.

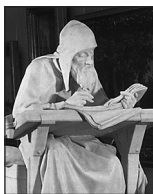
- Битва на Косовому полі.
 - Початок буржуазної революції в Нідерландах.
 - Звільнення Москви від польських інтервентів ополченням Мініна і Пожарського.
 - Утворення англіканської церкви.
- 2*. Виконайте ряд завдань, максимально використовуючи для цього контурну карту «Держави Європи у XV — XVII ст.».
- Позначте країну, з якої Х. Колумб вирушив на пошуки Індії, а потрапив до Америки. (1 бал)
 - Позначте країну — батьківщину мореплавця Васко да Гама. (1 бал)
 - Позначте країну, з якої почалася Реформація в Європі. (1 бал).
 - Укажіть першу європейську республіку. (1 бал)
 - Позначте країну, де відбувалися релігійні війни. (1 бал)
 - Позначте країну, де вперше в Європі виникло мануфактурне виробництво. (1 бал)
 - Укажіть країну, яка вважалась духовним центром Європи. (1 бал)
 - Укажіть кордони Священної Римської імперії. (2 бали)
 - Визначте, які країни оточували Священну Римську імперію. (5 балів)
 - Визначте країну, яка дала назву першому періоду Тридцятирічної війни. (1 бал)

II рівень (2 завдання по 20 балів)

- 1*. Укажіть імена цих особистостей (1 бал), стисло, одним реченням, визначте їхній внесок в історію (кожна правильна відповідь — 1 бал).

1)

2)

3)

4)

5)

6)

7)

8)

9)

10)

- 2*. Розв'яжіть таку історичну задачу. Які країни сучасної Європи були в різні часи повністю, або частково залежні від мусульман? Розмірковуючи, вкажіть країни і хронологічні рамки їхньої залежності від мусульман.

III рівень (1 завдання — 20 балів)

- 1*. Уявіть, що ви — літописець, який став свідком однієї з цих подій:

- а) взяття монголами Києва;
- б) Куликовської битви;
- в) Варфоломійвської ночі;
- г) відкриття Києво-Могилянського колегіуму;
- д) страти Жани д'Арк;

Опишіть цю подію. У вашому літописі треба вказати:

- 1) Дату й місце події — 2 бали.
- 2) Імена не менше п'яти історичних осіб, які були причетні до описуваної події, зазначивши також, яку саме участь вони брали в ній, — 5 балів.
- 3) Причини, які призвели до цієї події, — 2 бали.
- 4) Детальний виклад перебігу події — 3 бали.
- 5) Наслідки події — 4 бали.
- 6) Оцінка події сучасниками — 4 бали.

9 клас

I рівень (30 балів)

- 1*. Виконайте ряд завдань, максимально використовуючи для цього контурну карту «Країни Європи у 1815—1847 рр.».
- Позначте територію України та підпишіть на контурній карті, у складі яких держав вона перебувала в I пол. XIX ст. (2 бали)
 - Запишіть назви губерній (1—9), утворених на українських землях у складі Російської імперії. (9 балів)
 - Позначте місто, де відбувся Віденський конгрес і створено Священний союз. (1 бал)
 - Підпишіть на карті назви тих країн та їх столиць, які домінували на Віденському конгресі. (6 балів)
 - Крім уже вказаних, позначте на карті країни, які підписали Заключний генеральний акт Віденського конгресу, що змінив політичну карту Європи. (5 балів)
 - Вкажіть на карті міста — основні центри чартистського руху. (4 бали)
 - Позначте на карті селище, країну та її столицю, поблизу якої відбувалася битва, наслідком якої стала реставрація династії Бурбонів у Франції. (3 бали)

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1*. Укажіть імена цих особистостей (1 бал), стисло, одним реченням, визначте їхній внесок в історію (кожна правильна відповідь — 1 бал).

1)

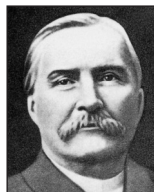
2)

3)

4)

5)

6)

7)

8)

9)

10)

2*. Внесіть до таблиці події відповідно до історичного періоду (кожна правильна відповідь — 1 бал, усього — 20 балів).

XII—XIII ст.	XIV — XV ст.	XVI — XVII ст.	XVIII — XIX ст.

- 1) Повстання селян під проводом Мухи та Борулі проти соціального, національно-релігійного гніту.
- 2) Заснування ордену єзуїтів.
- 3) Семирічна війна у Росії.
- 4) Заснування Азовського козацького війська.
- 5) Тридцятирічна війна.
- 6) Перша згадка у літописі назви «Україна».
- 7) Паризький мирний договір.
- 8) Польське національно-визвольне повстання під проводом Костюшко.
- 9) Ліквідація гетьманства.
- 10) Другий поділ Польщі.
- 11) Виступ Лютера проти індульгенцій.
- 12) Битва на Калці.
- 13) Морський похід козаків на Кафу, Синоп, Трапезунд.
- 14) Діяльність «Руської трійці» у Львові.

- 15) Завершення написання Нестором «Повісті минулих літ».
- 16) Гетьманування Розумовського.
- 17) Кревська унія.
- 18) Заснування Запорозької Січі на Хортиці.
- 19) Литовський статут.
- 20) Акт про гомстеди.

III рівень (1 завдання — 20 балів)

1*. Уявіть, що ви — літописець, який став свідком однієї з цих подій:

- а) підписання Зборовського мирного договору;
- б) Полтавської битви;
- в) остаточної ліквідації Запорозької Січі;
- г) повстання декабристів на Сенатській площі;
- д) взяття Бастилії;

Опишіть цю подію. У вашому літописі треба вказати:

- 1) Дату й місце події — 2 бали.
- 2) Імена не менше п'яти історичних осіб, які були причетні до описуваної події, зазначивши також, яку саме участь вони брали в ній, — 5 балів.
- 3) Причини, які призвели до цієї події, — 2 бали.
- 4) Детальний виклад перебігу події — 3 бали.
- 5) Наслідки події — 4 бали.
- 6) Оцінка події сучасниками — 4 бали.

10 клас

I рівень (2 завдання по 15 балів)

1*. Назвіть по п'ять подій, які сталися відповідно у 1917 р.; 1919 р.; 1929 р.

Кожна правильна відповідь — 1 бал. Усього — 15 балів.

2. Виконайте ряд завдань, максимально використовуючи для цього контурну карту «Перша світова війна 1914—1918 рр.».

Кожна правильна відповідь — 0,5 бала. Усього — 15 балів.

- Заштрихуйте територію країн Антанти, Німеччини, Італії (усього — 2,5 бали).
- Позначте цифрами держави-учасниці Мюнхенської угоди (усього — 4 бали).
- Надпишіть держави, які утворилися у Європі з 1917 по 1923 рік (усього — 4,5 бали).
- Позначте на карті Ельзас і Лотарингію, Саарську область, демілітаризовану зону Німеччини (усього — 4 бали).

II рівень (2 завдання по 20 балів)

- 1*. Порівняйте два поняття: «воєнний комунізм» і «нова економічна політика» за наведеними в таблиці критеріями.

Критерії для порівняння	Воєнний комунізм	НЕП
Хронологія явищ	2 бали	2 бали
Характерні ознаки	4 бали	4 бали
Наслідки	2 бали	2 бали
Загальні висновки	4 бали	

Усього — 20 балів.

- 2*. Заповніть таблицю «Відомі діячі української культури I пол. XX ст.».

Галузі культури	Провідні діячі
Освіта	
Наука	
Література	
Театр	
Музика	
Образотворче мистецтво	

Г. Юра, О. Шумський, В. Липинський, Д. Заболотний., М. Скрипник, М. Драй-Хмара, О. Писаржевський, М. Зеров, М. Дерегус, М. Заньковецька, П. Саксаганський, О. Мурашко, Г. Борисоглібська, М. Городовенко, Д. Ревуцький, М. Бойчук, Г. Верьовка, Г. Нарбут, А. Кримський, П. Мар'яненко.

III рівень (1 завдання — 20 балів)

- 1*. Уявіть, що ви — журналіст, який став свідком однієї з цих подій:

- повстання на броненосці «Потьомкін»;
- початка Першої світової війни;
- створення легіону Українських січових стрільців;
- Паризької мирної конференції;
- вбивства С. М. Кірова.

Напишіть репортаж про цю подію. В ньому треба вказати:

- Дату й місце події — 2 бали.
- Імена не менше п'яти історичних осіб, які були причетні до описуваної події, зазначивши також, яку саме участь вони брали в ній, — 5 балів.
- Причини, які призвели до цієї події, — 2 бали.
- Детальний виклад перебігу події — 3 бали.

- 5) Наслідки події —4 бали.
6) Оцінка події сучасниками —4 бали.

11 клас

I рівень (2 завдання по 15 балів)

- 1*. Назвіть по п'ять (чи більше) подій, які сталися відповідно у 1947 р.; 1949 р.; 1969 р.
Кожна правильна відповідь — 1 бал. Усього — 15 балів.
2. Виконайте ряд завдань, максимально використовуючи для цього контурну карту «Друга світова війна 1939—1945 рр.».
Кожна правильна відповідь — 0,5 бала. Усього — 15 балів.
- Позначте цифрами:
 - а) Територію держав-агресорів (1 бал).
 - б) Держав-сателітів фашистської Німеччини (2 бали).
 - Позначте територію, захоплену агресорами в перший період війни (1.09.1939 — 22.06.1941 рр.). (усього —4,5 бали).
 - Укажіть назву міст-героїв на території СРСР (0,5 бали).
 - Визначте держави, які оголосили про нейтралітет на першому етапі Другої світової війни (2,5 бали).

II рівень (2 завдання по 20 балів)

- 1*. Порівняйте два поняття: «економічне диво» та «економічна криза» за наведеними в таблиці критеріями.

Критерії для порівняння	Економічне диво	Економічна криза
Території та тривалість	2 бали	2 бали
Основні характеристики явища	4 бали	4 бали
Наслідки	2 бали	2 бали
Загальні висновки	4 бали	

Усього — 20 балів.

- 2*. Заповніть таблицю «Відомі діячі української культури другої половини ХХ ст.».

Галузі культури	Провідні діячі
Наука	
Медицина	
Література	
Музика	
Образотворче мистецтво	

М. Брайчевський, А. Горська, Ю. Мейтус, О. Ліberman, В. Глушков, Д. Клебанов, Л. Костенко, Д. Шостакович, О. Заливаха, А. Платонов, С. Людкевич, В. Зарецький, І. Дзюба, В. Касіян, О. Теліга, М. Боголюбов, С. Прокоф'єв, Р. Кравецький, В. Філатов, В. Данькевич.

III рівень (1 завдання — 20 балів)

1*. Уявіть, що ви — журналіст, який став свідком однієї з цих подій:

- а) гетьманського перевороту;
- б) судового процесу над членами СВУ;
- в) Мюнхенської змови;
- г) оборони Києва від час Великої Вітчизняної війни;
- д) громадянської війни в Іспанії;

Напишіть репортаж про цю подію. В ньому треба вказати:

- 1) Дату й місце події — 2 бали.
- 2) Імена не менше п'яти історичних осіб, які були причетні до описуваної події, зазначивши також, яку саме участь вони брали в ній, — 5 балів.
- 3) Причини, які призвели до цієї події, — 2 бали.
- 4) Детальний виклад перебігу події — 3 бали.
- 5) Наслідки події — 4 бали.
- 6) Оцінка події сучасниками — 4 бали.

2003—2004 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

8 клас

I рівень (1 завдання — 10 балів)

1. Розкрийте зміст запропонованих крилатих висловів, зважаючи на вимоги, окреслені у критеріях оцінювання.

- «Спалити кораблі».
- «Все тече, все змінюється».
- «Мертві сраму не імуть».
- «Карфаген треба зруйнувати!».
- «Хліба й видовищ».

Критерії оцінювання: історія походження крилатого вислову — 1 бал; за яких обставин вживають цей вислів — 1 бал; усього — 10 балів.

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1. Виконайте ряд завдань, пов'язаних із контурною картою «Давньоруська держава — Київська Русь у IX — на поч. XII ст.».
- Позначте на контурній карті племенні об'єднання східних слов'ян та території їх розселення: полян, древлян, уличів, тиверців, дулібів,

волинян, білих хорватів, сіверян, в'ятичів, радимичів, дреговичів, полочан, кривичів, ільменських слов'ян (14 балів).

- Обведіть кордони Давньоруської держави Київська Русь у IX — на поч. XII ст. (1 бал).
 - Вкажіть п'ять на вашу думку найбільш відомих міст Київської держави (5 балів).
- 2*. Розподіліть серед трьох номінацій «Міс Всесвіту Врода», «Міс Всесвіту Інтелект», «Міс Всесвіту Відвага» представниць української та всесвітньої історії.
1. Княгиня Ольга. 2. Королева Ядвіга. 3. Анна Ярославна. 4. Анна — Алоїза Острозька-Ходкевич. 5. Жанна д'Арк. 6. Беата Костелецька. 7. Роксолана. 8. Імператриця Феодора. 9. Таїс Афінська. 10. Олена Зависна. 11. Олена Троянська. 12. Єлизавета I Тюдор. 13. Клеопатра. 14. Євпраксія. 15. Либідь. 16. Гальшка Гулевичівна. 17. Нефертіті. 18. Маруся Чурай. 19. Анна Золотаренко. 20. Феодосія Палій.

III рівень (2 завдання по 20 балів)

- 1*. Розгляньте грошову купюру в 2 грн і дайте відповідь на запитання.
- Хто зображений на цій купюрі? Що ви знаєте про цю особу? (6 балів).
 - Яка будівля зображена на зворотній стороні? Що вам відомо про її спорудження та історію? (6 балів).
 - Поясніть, який зв'язок існує між малюнками, розміщеними з обох сторін (4 бали).
 - Якби ви були причетні до карбування грошей, кого б ви зобразили на них? Обгрунтуйте (4 бали).
2. Уявіть собі, що ви були делегатом Люблінського сейму, і вам потрібно написати звіт про цю історичну подію. Підготуйте цей документ, указавши в ньому:
- 1) Історичні передумови сейму (5 балів).
 - 2) Склад учасників сейму та яку позицію вони займали на цьому сеймі (5 балів).
 - 3) До якого саме угруповання належить автор цього звіту (ви маєте право відстоювати будь-яку точку зору без будь-якої шкоди щодо оцінки цього завдання). Обгрунтуйте свою принципову позицію (5 балів).
 - 4) Яке рішення було прийнято на сеймі, яке значення воно мало для подальшої долі України? (5 балів).
- Ваш звіт виконується від імені безпосереднього свідка цих подій.

9 клас**I рівень (1 завдання — 10 балів)**

1. Розкрийте зміст запропонованих крилатих висловів, зважаючи на вимоги, окреслені в критеріях оцінювання.

- «Держава в державі».
- «Гвардія вмирає, але не здається».
- «Езопівська мова».
- «Золота молодь».
- «Мир хагам, війна палацам!».

Критерії оцінювання: історія походження крилатого вислову — 1 бал; за яких обставин цей вислів вживається — 1 бал.

II рівень (2 завдання по 20 балів)

1*. Виконайте ряд завдань, пов'язаних з контурною картою «Запорозька Січ у XVI — I пол. XVIII ст.».

- Позначте місця і підпишіть назви Запорозьких Січей (8 балів).
- Підпишіть Дніпровські пороги (9 балів).
- Укажіть територію Великого Лугу, Дикого Поля, Чорного шляху (3 бали).

2*. Розподіліть серед трьох номінацій «Міс Всесвіту Врода», «Міс Всесвіту Інтелект», «Міс Всесвіту Відвага» представниць української та всесвітньої історії.

1. Н. Полонська-Василенко.
2. Софія Чарторийська.
3. Раїна Могилянська.
4. Ганна Борзобогата-Красенська.
5. Марфа Посадниця.
6. Марина Мнішек.
7. Єлизавета I.
8. Шарлота Корде.
9. Розанда Хмельницька.
10. Катерина I.
11. Катерина II.
12. Марія Стюарт.
13. Єлизавета Петрівна.
14. Марія Терезія.
15. Гарріет Табмен.
16. Марія Кочубей.
17. Варвара Репніна.
18. Аніта Гарібальді.
19. Рогнеда.
20. Леся Українка.

III рівень (2 завдання по 20 балів)

1*. Розгляньте грошову купюру в 5 грн і дайте відповідь на запитання.

- Хто зображений на цій купюрі? Що ви знаєте про цю особу? (6 балів).
- Яка будівля вміщена на звороті? Що вам відомо про її спорудження та історію? (6 балів).
- Поясніть, який зв'язок існує між малюнками, розміщеними з обох сторін (4 бали).
- Якби ви були причетні до карбування грошей, кого б ви зобразили на них? (4 бали).

2. Уявіть, що ви козак, або представник старшини останньої Запорозької Січі. Ви були свідком її зруйнування. Вам потрібно написати звіт про цю історичну подію. Підготуйте цей документ, указавши в ньому:
 - 1) Історичні передумови зруйнування Січі (5 балів).
 - 2) Як та коли була зруйнована Січ? Хто очолював цю акцію? (5 балів).
 - 3) Як склалася подальша доля останнього кошового отамана? Яка була подальша доля козаків після ліквідації Запорозької Січі? Як в подальшому здійснювалося залюднення Південної України? (5 балів).
 - 4) Висловіть власну думку щодо цих подій (5 балів).
Ваш звіт виконується від імені безпосереднього свідка цих подій.

10 клас

I рівень (1 завдання — 10 балів)

1. Розкрийте зміст крилатих висловів, зважаючи на вимоги, окреслені в критеріях оцінювання.
 - «Круглий стіл».
 - «Ніщо людське мені не чуже».
 - «Життя коротке, а мистецтво вічне».
 - «Я знаю лише те, що нічого не знаю».
 - «Знання — сила, бо вони роблять людину могутньою».
 Критерії оцінювання: історія походження крилатого вислову — 1 бал; за яких обставин вживається цей вислів — 1 бал; усього — 10 балів.

II рівень (2 завдання: I — 20 балів, II — 10 балів)

1. Виконайте ряд завдань, пов'язаних з контурною картою «Давньоруська держава — Київська Русь у IX — на поч. XII ст.».
 - Позначте на контурній карті України її історико-етнографічні землі: Закарпаття, Галичину, Буковину, Покуття, Бесарабію, Причорномор'я, Поділля, Волинь, Холмщину, Підляшшя, Берестейщину, Полісся, Чернігово-Сіверщину, Середню Наддніпрянщину, Слобожанщину, Запорожжя, Донеччину, Таврію, Крим, Кубань.
- 2*. Розв'яжіть хронологічне рівняння.
(Кількість голодоморів в Україні між Першою та Другою світовою війною + прихід Гітлера до влади) — (проголошення Саудівської Аравії + Універсал ЦР, що проголошував УНР + план Дауеса) — кількість договорів із союзниками Німеччини = Дата? Подія?

III рівень (2 завдання по 25 балів)

- 1*. Розгляньте грошову купюру у 20 грн і дайте відповідь на запитання.
 - Хто зображений на цій купюрі? Що ви знаєте про цю особу? (5 балів).

- Яка будівля вміщена на звороті? Що вам відомо про її спорудження та історію? (5 балів).
 - Поясніть, який зв'язок є між малюнками, розміщеними з обох сторін (5 балів).
 - Що вам відомо про час появи даної купюри? Дайте коротку характеристику цьому періоду (5 балів).
 - Якби ви були причетні до карбування грошей, кого б ви зобразили на них? Обгрунтуйте (5 балів).
2. Уявіть, що ви були у складі делегації Української Центральної Ради в Петрограді. Вам потрібно написати звіт про цю історичну подію. Підготуйте цей документ, указавши в ньому:
- 1) Історичні передумови цих переговорів (5 балів).
 - 2) Яку позицію займали російська та українська сторони? Доведіть принципову позицію саме вашої групи учасників (5 балів).
 - 3) Укажіть причини невдачі цих переговорів (5 балів).
 - 4) Вплив цих переговорів на подальші події в Україні (5 балів).
 - 5) Який документ став прямим наслідком цих переговорів. Назвіть його основні положення (5 балів).
- Ваш звіт виконується від імені безпосереднього свідка цих подій.

11 клас

I рівень (1 завдання — 10 балів)

1. Розкрийте зміст цих крилатих висловів, зважаючи на вимоги, визначені у критеріях оцінювання.
- «Крилате слово».
 - «Голуб миру».
 - «Лебедина пісня».
 - «Щоб словам було тісно, а думкам просторо».
 - «Підручник життя».

Критерії оцінювання: історія походження крилатого вислову — 1 бал; за яких обставин вживається цей вислів — 1 бал.

II рівень (2 завдання I — 20 балів, II — 10 балів)

1. Позначте на політико-адміністративній карті СРСР 15 республік Радянського Союзу (15 балів).
2. Укажіть країни, з якими Радянський Союз мав кордон на заході (5 балів). Усього — 20 балів.

3*. Розв'яжіть хронологічне рівняння.

Рік Переяславської ради + кількість днів блокади Ленінграда + номер з'їзду КПРС, на якому було засуджено культ особи Сталіна — рік першого польоту людини в космос + тривалість днів війни нацистської Німеччини з СРСР — термін, на який обирається президент Франції — термін, протягом якого Хрущов обіцяв побудувати комунізм в СРСР — тривалість Четвертої республіки у Франції = Дата? Подія?

III рівень (2 завдання по 25 балів)

1*. Розгляньте грошову купюру у 50 грн і дайте відповідь на запитання.

- Хто зображений на даній купюрі? Що ви знаєте про цю особу? (5 балів).
- Яка будівля вміщена на звороті? Що вам відомо про її спорудження та історію? (5 балів).
- Поясніть, який зв'язок є між малюнками, розміщеними з обох сторін (5 балів).
- Що вам відомо про час появи даної купюри? Дайте коротку характеристику цьому періоду (5 балів).
- Якби ви були причетні до карбування грошей, кого б ви зобразили на них? Обґрунтуйте (5 балів).

2. Уявіть собі, що ви були учасником переговорів Німеччини та СРСР влітку 1939 р. Вам потрібно написати звіт про цю історичну подію. Підготуйте цей документ, указавши в ньому:

- 1) Історичні передумови переговорів (5 балів).
- 2) Які позиції відстоювала кожна із сторін під час переговорів? (5 балів).
- 3) Який документ було укладено внаслідок цих переговорів? Назвіть його основні положення (5 балів).
- 4) Яке значення він мав для подальшої долі України? (5 балів).
- 5) Які наслідки мали рішення цих переговорів для СРСР та інших народів Європи? (5 балів).

Ваш звіт виконується від імені безпосереднього свідка подій, в ньому треба відбити специфіку історичної епохи.

Тести III (обласного) етапу Всеукраїнської олімпіади з історії

2001—2002 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

8 клас

Історія України

1. Один із видів прав вільних міських общин часів Середньовіччя називався
2. Багатогалузеве феодальне господарство, що ґрунтувалося на панщинній праці, називалося
3. Вперше в документах слово «козак» зустрічається в
4. Національно-визвольне повстання під керівництвом П. Павлюка, Я. Острянина, Д. Гуні відбувалось
5. Автор книги «Опис України» — французький інженер
6. Одна з течій протестантизму (II пол. XVI ст.) в Україні носила назву
7. «Доба героїчних походів» припадає на
8. «Ординація Війська Запорозького реєстрового» затверджена в
9. «Волочна поміра», яка сприяла становому оформленню шляхетства, була проведена в
10. Хотинська війна відбувалася в

Всесвітня історія

1. На чолі походів у країну Перу стояв конкістадор
2. Перша програма революційного селянства, складена близькими прихильниками Т. Мюнцера, мала назву
3. Прийняття «39 статей» — основ англіканської церкви, відбулося
4. Нідерландська революція перемогла в
5. Розгром «Непереможної армади» стався в
6. Громадянські війни у Франції почалися в
7. Зосередження всієї повноти влади у руках однієї особи (імператора, царя, короля) — це
8. Жорстокі закони проти бродяг і жебраків, видані англійськими королями з династії Тюдорів, називалися

9. Тридцятирічна війна закінчилася підписанням ... миру.
10. Договір короля Генріха IV з гугенотською партією отримав назву

9 клас

Історія України

1. Реформи Марії-Терезії та Йосифа II на західноукраїнських землях відбулися в ... :
 - а) 90-х рр. XVIII ст.;
 - б) 70—80-х рр. XVIII ст.;
 - в) 50—60-х рр. XVIII ст.
2. Рух «у Таврію за волею» припадає на
3. «Русалка Дністрова» була видана «Руською трійцею» в
4. Першим ректором Київського університету призначили
5. Скасування кріпацтва на західноукраїнських землях відбулося в
6. Автор музичного твору «Україна», варіації на тему народної пісні «Зібралися всі бурлаки», композитор і педагог
7. Повстання другої половини XVIII ст., яке стало кульмінацією всього гайдамацького руху, носило назву
8. Особливе місце у вітчизняній філософії II пол. XVIII ст. посідає
9. Повстання у Чернігівському полку відбулося у
10. Основним автором програмних документів Кирило-Мефодіївського товариства вважають

Всесвітня історія

1. Суспільство, основу життя і діяльності якого складає промислове виробництво товарів, називається
2. «Декларацію прав людини і громадянина» Установчі збори Франції прийняли
3. Угода між будь-якою державою і Папою Римським, яка визначає взаємовідносини між цією державою та католицькою церквою, має назву
4. Віденський конгрес відбувався в
5. Основоположником Просвітництва вважають
6. Франція була проголошена республікою
7. Базельський мир між Іспанією і Францією був підписаний у
8. Автор теорії «громадівського соціалізму»
9. Виданий урядом Російської імперії «Указ про вільних землеробів» вийшов у
10. Парламентська реформа в Англії проводилася в

10 клас**Історія України**

1. Регулярне військо ЗУНР називалося
2. Попередня назва українських автономістів-федералістів —
3. Документ 1917 р. одного з українських урядів, що проголосив скасування смертного вироку і проведення судової реформи, називався
4. Поділ українських земель 1921 р. між Польщею і Росією за аналогією з 1667 р. назвали
5. Вперше тризуб став державним гербом України в
6. Те , що більшовики — на півночі, Антанта та Денікін — на півдні, поляки — на заході, УНР охарактеризувала як
7. Комісію з проведення українізації очолив секретар ЦК КП(б)У
8. Бій під Крутами відбувся
9. Формування центрального апарату Радянської влади в Україні розпочалося в
10. Перший президент УАН —

Всесвітня історія

1. Найбільша морська битва Першої світової війни —
2. Головнокомандувачем військами Антанти на завершальному етапі війни був
3. Найбільша десантна операція Першої світової війни —
4. Першою міжнародною організацією для координації стосунків між державами була
5. США надали виборчі права жінкам у
6. Політичний попередник комуністичної партії Німеччини —
7. В інтервенції проти Росії брали участь ... держав.
8. Перший лейбористський уряд Великобританії сформувався
9. Підписання франко-радянського договору про взаємодопомогу відбулося в
10. Коаліційний уряд Німеччини в січні 1919 р. очолив

11 клас**Історія України**

1. 23 серпня 1939 року між радянською і німецькою сторонами був підписаний документ ... :
 - а) пакт Молотова—Ріббентропа;
 - б) договір про дружбу і державний кордон;
 - в) план «Ост».

2. Рух Опору в Україні був представлений (записати числівник словами) ... політичними течіями:
 - а) 2, б) 3, в) 4, г) 5, д) 6.
3. Визволення України завершилося в ході ... операції:
 - а) Львівсько-Сандомирської;
 - б) Яссько-Кишинівської;
 - в) Карпатсько-Ужгородської.
4. Україна увійшла до складу економічної і соціальної Рад ООН в ... :
 - а) 1945 р.; б) 1946 р.; в) 1947 р.;
 - г) 1948 р.; д) 1949 р.; е) 1950 р.
5. Майже ... мільйонів чоловік в Україні стали жертвами голодомору в 1946—1947 рр.
 - а) 1 млн; б) 2 млн; в) 3 млн; г) 4 млн.
6. З ініціативи академіка Лисенка розпочалися гоніння на науку
7. Десталінізація в Україні проходила ... , ніж у центрі:
 - а) швидше;
 - б) повільніше;
 - в) демократичніше.
8. У тезах до 300-річчя возз'єднання України з Росією 1654—1954 рр. ... :
 - а) було концептуально визначено відмінності історичного розвитку України;
 - б) було сформульовано офіційну концепцію історичного розвитку України;
 - в) була насамперед врегульована мовна проблема українців.
9. Провідну роль у розвитку науки в Україні відіграла Академія наук, президентом якої з 1946 по 1962 роки був ... :
 - а) О. Палладін;
 - б) Т. Лисенко;
 - в) В. Глушков.
10. Першим широким узагальненням ідей українського опозиційного руху стала праця ... :
 - а) І. Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?»;
 - б) В. Чорновола «Горе з розуму»;
 - в) Л. Костенко «Аура нації».

Всесвітня історія

1. Польська армія припинила свій опір ... :
 - а) 5 серпня 1939 р.;
 - б) 2 жовтня 1939 р.;
 - в) 29 грудня 1939 р.

2. Радянсько-фінська війна продовжувалася ... :
 - а) з 30 листопада 1939 р. по 12 березня 1940 р.;
 - б) з 30 жовтня 1939 р. по 12 квітня 1940 р.;
 - в) з 30 вересня 1939 р. по 12 травня 1940 р.
3. Наступ англійських військ під Ель-Аламейном розпочався в ... :
 - а) серпні 1942 р.;
 - б) вересні 1942 р.;
 - в) жовтні 1942 р.
4. Доктрина Трумена була спрямована на
 - а) боротьбу проти зростання впливу комунізму в Туреччині та Греції;
 - б) боротьбу проти зростання впливу комунізму в Європі;
 - в) боротьбу проти зростання впливу комунізму в Азії.
5. Перший в історії США імпічмент був пов'язаний з ... :
 - а) війною у В'єтнамі;
 - б) Карибською кризою;
 - в) Уотергейтською справою.
6. З 1968 по 1984 рік в Канаді працював уряд ... :
 - а) Ж. Крет'єна;
 - б) Б. Малруні;
 - в) П. Трюдо.
7. Політику демократичного соціалізму в Англії здійснював ... :
 - а) консервативний уряд В. Черчилля;
 - б) лейбористський уряд Е. Еттли;
 - в) лейбористський уряд Г. Вільсона.
8. Встановлення дипломатичних відносин між Францією і Україною відбулось в ... :
 - а) серпні 1991 р.;
 - б) січні 1992 р.;
 - в) лютому 1993 р.
9. Відродження єдиної Німеччини 3 жовтня 1990 р. здійснилося ... :
 - а) в результаті зруйнування Берлінського муру;
 - б) мирним, демократичним шляхом;
 - в) в результаті введення англо-американських військ на територію НДР.
10. В 1948 р. Італія ... :
 - а) проігнорувала план Маршалла;
 - б) виступила проти плану Маршалла;
 - в) приєдналася до плану Маршалла.

Критерії оцінювання тестів: кожна правильна відповідь — 0,5 бала, усього — 10 балів.

2002—2003 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

8 клас**Історія України***

1. Річ Посполита — це
2. Українське козацтво виникло в ... ст.
3. Засновником Запорозької Січі вважають
4. Найбільш освіченою частиною населення України в XV — першій половині XVII ст. вважали
5. Відповідно до Магдебурзького права місто очолював
6. Національно-релігійні громадські об'єднання міщан при православних церквах XV—XVI ст. називались
7. Уніатська церква виникла в ... р.
8. Що було раніше: «доба героїчних походів» чи Люблінська унія?
9. Перша відома українська книга Священного Писання — це
10. План знищення польської фортеці Кодак на Дніпрі розробив і здійснив

Всесвітня історія*

1. Напрямок суспільної думки, яка прославляє силу, красу, гідність, права і свободу особистості, — це
2. Колумб відкрив Новий світ у
3. Туземці вбили Ф. Магеллана на ... островах.
4. Початок Реформації в Німеччині
5. Боротьба католицької церкви проти Реформації називається
6. Голова (керівник) протестантської общини —
7. Нідерландська революція почалася в ... р.
8. Варфоломійська ніч у Франції була
9. Країна «класичного капіталізму» — це
10. Англійські кальвіністи, які вимагали очищення англіканської церкви від залишків католицизму, називали себе

9 клас**Історія України***

1. Азовське козацьке військо отримало землі в Катеринославській губернії й проіснувало з 1832 р. по
2. Раціоналізаторські експерименти великих землевласників у більшості закінчувались невдачею через ... :
 - а) опір селян;

- б) брак коштів у поміщиків;
- в) нестачу вільної кваліфікованої робочої сили.
- 3. Видатними організаторами цукрової промисловості в Україні були сім'ї Яхненків та
- 4. Процес концентрації населення, економічного та культурного життя в містах називається
- 5. Масовий рух селянства Київщини (1855 р.) увійшов в історію як
- 6. Книга, яку історик О. Оглоблін назвав «Декларацією прав української нації», — це
- 7. Таємна місія українського дворянства до прусського короля на чолі з ... відбулась в 1791 р.
- 8. Програмне положення, що складалося з 2-х частин: «Головні ідеї» та «Головні принципи», — це
- 9. Прийняте за звичаєм або законом установлене право користуватися чужою власністю називається
- 10. Автор проектів пам'ятників на честь магдебурзького права, церкви-мавзолею на Аскольдовій могилі в Києві ... :
 - а) В. Беретті;
 - б) А. Меленський;
 - в) І. Сошенко.

Всесвітня історія*

- 1. Декрет Наполеона I, згідно з яким у всій Французькій імперії заборонялася торгівля з Англією, називався
- 2. На підставі Заключного генерального акта Віденського конгресу Росія отримала територію
- 3. Карл X підписав 4 ордонанси в 1830 р.:
 - а) про розпуск палати депутатів;
 - б) про скасування виборчого права для всіх, крім великих землевласників;
 - в) про систему попереднього дозволу для видання газет і журналів;
 - г)
- 4. Правління Луї-Філіппа увійшло в історію як
- 5. Імператор Фрідріх говорив про ... : «Відвертий реакціонер, пахне кров'ю, використати пізніше».
- 6. Прибічників вільної торгівлі та невтручання держави в економіку називали
- 7. Канада стала домініоном Великобританії, набувши право створювати власні органи управління на підставі

8. Автором «Філософічних листів», вперше опублікованих у 1836 р. в журналі «Телескоп», був ...
9. У період консульства та імперій був складений ... :
 - а) комерційний кодекс;
 - б) хлібний закон;
 - в) білль про реформу.
10. Таємне товариство «Молода Італія» очолював ...

10 клас

Історія України*

1. Третій Універсал було проголошено ...
2. Повстання полуботківців відбувалося з ...
3. З маніфестом «Грамота до всього українського народу» звернувся ...
4. Перший уряд Директорії очолив ...
5. Українська військова організація (УВО) була утворена ...
6. Автором теорії «інтегрального націоналізму» був ...
7. Чортківська офензива — це ... , що відбулась в червні 1919 р.
8. Літературна дискусія, що розпочалась з ініціативи М. Хвильового, проходила у ... :
 - а) 1920—1923 рр.;
 - б) 1921—1926 рр.;
 - в) 1922—1927 рр.;
 - г) 1925—1928 рр.;
 - д) 1924—1929 рр.
9. Захід державного покарання, в тому числі й за ідейні переконання, нерідко позасудовим шляхом, — це ...
10. Другий Зимовий похід військ УНР відбувся в ... :
 - а) грудні 1919 — квітні 1920 рр.;
 - б) листопаді 1920 р.;
 - в) листопаді 1921 р.;
 - г) грудні 1922 р.;
 - д) грудні 1921—січні 1922 рр.

Всесвітня історія*

1. Франція, Росія та Англія входили в блок під назвою ...
2. Верденська битва відбулася ...
3. Радянська Росія вийшла з міжнародної ізоляції після підписання ...
4. «Новий курс» Рузвельта було запроваджено в ... р.
5. Економічні заходи Радянської влади, які знімали обмеження часів «воєнного комунізму», отримали назву ...

6. Громадянська війна в Ірландії відбувалася в ... р.
7. Гітлера було призначено канцлером Німеччини в ... р.
8. У 1923—1930 рр. Іспанією керував диктатор
9. Режим «санації» у Польщі почався в ... р.
10. Масові політичні репресії в СРСР почалися після вбивства

11 клас

Історія України*

1. Німецьку групу армій, що наступала на Україну, очолював фельдмаршал
2. До складу Трансністрії увійшли ... області.
3. Начальником Українського штабу партизанського руху було призначено
4. Першим населеним пунктом України, який Червона Армія звільнила від німецьких загарбників, було село
5. Карпатський рейд під командуванням С. Ковпака відбувся ... р.
6. «Сталінградом на Дніпрі» називають ... наступальну операцію радянських військ.
7. Питання про повоєнні кордони України вперше постало на ... конференції.
8. Українську греко-католицьку церкву у перші повоєнні роки очолював
9. Розвиток ... в Україні пов'язаний з ім'ям академіка В. Глушкова.
10. Перша поетична збірка В. Симоненка мала назву

Всесвітня історія*

1. Г. Трумен перебував на посаді президента США в ... рр.
2. Скандальна політична справа початку 70-х рр. XX ст. у США мала назву
3. Побудова Берлінського муру здійснювалася в ... р.
4. Британський уряд після Гарольда Вільсона очолив
5. Метою Ірландської республіканської армії, яка розпочала збройну боротьбу проти британських властей у 1968 р., було
6. Шарль де Голль став першим президентом ... Республіки.
7. «Чорні полковники» захопили владу в 1967 р. в
8. Перша чеченська війна тривала з ... р. до серпня 1996 р.
9. ... — це країна, в якій відбулась «оксамитова революція».
10. Розпад Югославії почався в

Критерії оцінювання тестів: кожна правильна відповідь — 0,5 бала, усього — 10 балів.

2003—2004 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

8 клас**Історія України***

1. Українські землевласники мали рівні права з польською шляхтою в Речі Посполитій. Так чи ні?
2. Молдавський похід Івана Підкови відбувся у ... р.
3. Українські землі Річ Посполита поділила на 6 воєводств: Руське , ... , Подільське, Волинське, Брацлавське, Київське.
4. Єпископ Іпатій Потій, Кирило Терлецький, митрополит Михайло Рогоза — це ... :
 - а) найбільші поборники втілення в життя Берестейської унії;
 - б) противники запровадження в життя рішень Берестейського собору;
 - в) видатні письменники-полемісти;
 - г) викладачі Києво-Могилянського колегіуму;
 - д) перекладачі Пересопницького Євангелія.
5. Найбільший здобуток Реформації в Україні — ... :
 - а) переклад Святого Письма живою народною мовою та використання її під час богослужіння;
 - б) перехід української шляхти у протестантизм;
 - в) запровадження нового григоріанського календаря;
 - г) заснування єзуїтських шкіл.
6. Острозький культурно-освітній осередок створив школу в ... р.
7. Б. Хмельницький, син дрібного українського шляхтича, народився у ... р., а помер у 1657 р.
8. На початку Національно-визвольної війни Б. Хмельницький уклав угоду з ... :
 - а) Московським царством;
 - б) Кримським ханством;
 - в) Швецією;
 - г) Молдавією;
 - д) Трансільванією.
9. У бою під Лоевим у Білорусії в 1649 р. зазнав поразки київський полковник
10. 28 червня 1659 р. розпочалась ... битва, що закінчилась перемогою українського війська.

Всесвітня історія*

1. Хронологічні рамки історії нового часу — ... ст. — початок XX ст.
2. Поняття «цивілізація» вперше застосували ... мислителі у XVIII ст.:
 - а) німецькі;
 - б) російські;
 - в) французькі.
3. Правління Стефана Баторія в Речі Посполитій тривало з 1576 до ... р.
4. Епоха Великих географічних відкриттів це — друга половина XV ст. — ... ст.
5. Протягом 1587—1632 рр. в Речі Посполитій був королем ... :
 - а) Сигізмунд II;
 - б) Генріх Валуа;
 - в) Сигізмунд III.
6. Племена ацтеків мешкали в ... :
 - а) Перу;
 - б) Мексиці;
 - в) Центральній Америці.
7. У середні віки у Священній Римській імперії німецькою нацією правили імператори з династії
 - а) Гогенцоллернів;
 - б) Стюартів;
 - в) Габсбургів;
 - г) Ягеллонів;
 - д) Тюдорів.
8. Держава, яку очолював Владислав IV, називалася
9. У результаті укладення Утрехтської унії з'явилась перша незалежна буржуазна держава Голландія, або
10. Початок громадянської війни у Франції — ... р.

9 клас**Історія України***

1. У II пол. XVIII ст. на українських землях розгорнулись гайдамацький та ... рухи.
2. Українські землі в кінці XVIII ст. в результаті трьох поділів Польщі увійшли до Російської та ... імперій.
3. Остання Запорозька Січ носила назву ... :
 - а) Кам'янської;
 - б) Підпільненської;
 - в) Олешківської.
4. Видатні українські архітектори кінця XVIII ст. — це І. Григорович-Барський та ... :
 - а) І. Руткович;

- б) Й. Кондзелевич;
- в) А. Ковнір.
- 5. Серед найвидатніших скульпторів України II пол. XVIII ст. ... :
 - а) Ф. Фельнер, Г. Гельмер, В. Шредер, З. Горголевський;
 - б) С. Стажевський, М. Філевич, М. Полетовський, І. Оброцький;
 - в) А. Меленський, Є. Васильєв, А. Захаров, П. Дубровський.
- 6. Держава, в складі якої перебувають залежні від неї країни, називається
- 7. Автор «Історії Русів» ... :
 - а) Г. Полетика;
 - б) невідомий;
 - в) Г. Кониський.
- 8. Перехід задунайських козаків під проводом Йосипа Гладкого в російське підданство стався в ... рр.
- 9. Військові поселення в Україні існували протягом ... рр.:
 - а) 1813—1835;
 - б) 1816—1857;
 - в) 1832—1866.
- 10. Найбільше повстання проти режиму військових поселень вибухнуло в 1819 р. у м. ... :
 - а) Харкові;
 - б) Одесі;
 - в) Чугуєві.

Всесвітня історія*

- 1. Епоха, яка охоплює період від кінця XV ст. до ... ст., — це Нова історія.
- 2. XIX століття отримало назву «століття революцій». Так чи ні?
- 3. Об'єднання, яке згуртувало активну частину певної соціальної верстви і прагнуло бути виразником її політичних ідей називалось
- 4. Прийняття першої Конституції Франції відбулося ... :
 - а) 3 вересня 1791 р.;
 - б) 1 жовтня 1791 р.;
 - в) 22 вересня 1792 р.;
 - г) 24 червня 1793 р.;
 - д) 21 січня 1793 р.
- 5. Кодекс, прийнятий у Франції в 1804 р., здобув назву ... :
 - а) Кримінального;
 - б) Комерційного;
 - в) Цивільного.

6. У 1873 р. в Англії після Вільгельма IV прийшов до влади Вільгельм V. Так чи ні?
7. У Франції Луї Блан та П. Прудон були проповідниками ... ідей:
 - а) анархістських;
 - б) соціалістичних;
 - в) комуністичних.
8. Прибічники революційного перетворення в Росії початку XIX ст. відомі як ... :
 - а) масони;
 - б) декабристи;
 - в) західники і слов'янофіли.
9. Конституція Другої республіки у Франції була прийнята в ... р.
10. У 30-ті роки XIX ст. в Італії склалися дві політичні течії — ... і ліберальна.

10 клас

Історія України*

1. Назва ідейних течій, що мали на меті об'єднання слов'янських народів в одній державі під зверхністю Росії, — це
2. Територія України стала ареною боїв Першої світової війни, починаючи з ... :
 - а) серпня 1914 р.;
 - б) листопада 1914 р.;
 - в) грудня 1914 р.
3. Операція, що проходила з 22 травня по 31 липня 1916 р., увійшла в історію як ... :
 - а) Галицька битва;
 - б) Брусиловський прорив;
 - в) бої за гору Маківка.
4. Добровільні військові формування в Україні 1917—1918 рр., які створювалися для місцевої самооборони, це — ... :
 - а) українські національні збройні сили;
 - б) вільне козацтво;
 - в) самостійники.
5. Для надання законності діяльності Центральної Ради у м. Києві було скликано Всеукраїнський національний конгрес, який діяв з ... :
 - а) 6 по 8 квітня 1917 р.;
 - б) 5 по 10 червня 1917 р.;
 - в) 3 по 16 липня 1917 р.

6. Всі політичні сили визнали владу Центральної Ради з ... :
 - а) 1 жовтня 1917 р.;
 - б) 1 листопада 1917 р.;
 - в) 1 грудня 1917 р.
7. Раднарком Росії в грудні 1917 р. висунув ультимативні вимоги до Центральної Ради ... :
 - а) відмовитись від спроб дезорганізації спільного фронту;
 - б) не пропускати військові частини з фронту на Дон або в інші райони з ворожими Раднаркомом урядами;
 - в) припинити роззброєння радянських полків і червоногвардійців в Україні.
 - г)
8. Брестський мирний договір (27 січня 1918 р.) містив такі важливі положення ... :
 - а) засвідчувалося завершення стану війни між договірними сторонами, їх бажання жити в мирі і дружбі;
 - б) сторони відмовлялись від взаємних претензій на відшкодування збитків, заподіяних у ході війни;
 - в) країни обмінювалися військовополоненими;
 - г)
9. У січні 1920 р. відбулось ... :
 - а) утворення Галицького революційного комітету (Галревком);
 - б) прийняття закону Всеукрревкому про землю;
 - в) оформлення КП(б)У.
10. У грудні 1919—квітні 1920 рр. відбувся ... :
 - а) перший Зимовий похід військ УНР;
 - б) другий Зимовий похід;
 - в) наступ об'єднаних українських армій на Правобережжя.

Всесвітня історія*

1. Система політичних, правових, етичних, художніх, філософських та релігійних поглядів — це
2. Після Першої світової війни в Європі з'явилися нові незалежні держави: Австрія, Чехословаччина, Угорщина, Польща, Латвія, Литва, Естонія, ... , Фінляндія.
3. Німеччина ввела в дію «план Шліфена» ... :
 - а) 23—25 липня 1914 р.;
 - б) 28—31 липня 1914 р.;
 - в) 1 серпня 1914 р.;
 - г) 2 серпня 1914 р.;
 - д) з серпня 1914 р.

4. У відсотковому співвідношенні до чисельності населення найбільших жертв у Першій світовій війні зазнала ... :
 - а) Росія;
 - б) Італія;
 - в) Австрія;
 - г) Сербія.
5. Найбільших економічних збитків від Першої світової війни зазнала ... :
 - а) Росія;
 - б) Італія;
 - в) Британія;
 - г) Франція;
 - д) Бельгія.
6. «Договір чотирьох» у 20-х рр. ХХ ст. підписали країни, що зобов'язувалися взаємно поважати права одна одної відносно острівних територій у Тихому океані. До них належали: США, Японія, ... , Англія.
7. «Договір п'яти» обмежував морські збройні сили таких країн: Японії, Англії, Франції, ... , США.
8. «Договір дев'яти» уклали країни, що визнали суверенітет, територіальну цілісність та недоторканість Китаю. Це — США, Англія, Франція, Японія, Італія, Бельгія, Китай, ... , Португалія.
9. Найпопулярнішим німецьким політиком часів «плану Дауеса» вважався міністр закордонних справ
10. Серед творців Версальського договору були такі європейські політики, як ... та Жорж Клемансо.

11 клас

Історія України*

1. Радянізація Західної України розпочалась з ... :
 - а) 16 серпня 1939 р.;
 - б) 17 вересня 1939 р.;
 - в) 19 жовтня 1939 р.;
 - г) 20 грудня 1939 р.;
 - д) 22 листопада 1939 р.
2. Героїчна оборона Одеси тривала 72 дні, а Севастополя — ... днів.
3. Військами, що захищали Київ, командував
4. Автор творів «Перед боєм» і «Мати» — ... :
 - а) О. Гончар;
 - б) О. Довженко;
 - в) А. Малишко;

- г) М. Бажан;
д) Л. Первомайський.
5. Український режисер, володар «Оскара» і премії Академії мистецтв США за фільм «Радуга» — це ... :
- а) О. Довженко;
б) Я. Давідзон;
в) М. Донської.
6. Остання крапка у визначенні повоєнних кордонів України була поставлена з підписанням ... договору в лютому 1947 р.:
- а) радянсько-румунського;
б) радянсько-польського;
в) радянсько-чехословацького.
7. У 1945 р. Статут ООН від імені Української Радянської Соціалістичної Республіки підписав ... :
- а) П. Погребняк;
б) В. Бондарчук;
в) І. Сенін;
г) Д. Мануїльський;
д) О. Палладін.
8. На демографічні зміни в повоєнній Україні впливали такі фактори:
- а) втрати у війні;
б) голод 1946—1947 рр.;
в) відбудова народного господарства;
г) включення до складу УРСР західноукраїнських земель;
д)
9. Уряд України в 1957—1962 рр. очолював ... :
- а) О. Корнієць;
б) М. Підгорний;
в) Л. Мельник;
г) О. Кириченко;
10. Дві провідні лінії, які домінували в українському керівництві у 60—70 рр. XX ст., це — ... і проімперська.

Всесвітня історія*

1. Загарбання Німеччиною Данії, Норвегії, Бельгії та Голландії відбулося в ... :
- а) 1942 р.;
б) 1940 р.;
в) 1941 р.

2. Італія капітулювала в ... :
 - а) 1942 р.;
 - б) 1943 р.;
 - в) 1944 р.
3. Після Другої світової війни, згідно з рішеннями трьох держав, на території Німеччини було створено такі зони окупації ... :
 - а) англо-американська і радянська;
 - б) англійська, американська і радянська;
 - в) англійська, американська, радянська і французька.
4. Американський президент, нагороджений радянським орденом «Перемоги», це — ... :
 - а) Ф. Рузвельт;
 - б) Г. Трумен;
 - в) Д. Ейзенхауер.
5. Політичні партії і блоки Канади: Ліберальна партія, Партія реформ, ... , Квебекський блок:
 - а) Прогресивно-консервативна партія;
 - б) Нова демократична партія;
 - в) Партія «Канадський Альянс».
6. Перший державний візит до Канади здійснив Президент України ... у 1994 р.
7. М. Тетчер стала прем'єр-міністром Великої Британії в ... р. й обіймала цю посаду 11 років.
8. У повоєнний період у Франції було прийнято ... Конституцію:
 - а) першу;
 - б) другу;
 - в) третю.
9. Освоєння цілинних земель у Радянському Союзі розпочалося в ... :
 - а) 1953 р.;
 - б) 1954 р.;
 - в) 1955 р.
10. Культ особи Й. Сталіна був засуджений на ... з'їзді комуністичної партії Радянського Союзу:
 - а) ХІХ;
 - б) ХХ;
 - в) ХХІ.

Критерії оцінювання тестів: кожна правильна відповідь — 0,5 бала, усього — 10 балів.

Завдання IV етапу Всеукраїнської олімпіади юних істориків

2002—2003 НАВЧАЛЬНИЙ РІК (VIII Всеукраїнська олімпіада)¹
ЗАВДАННЯ I-го ТУРУ

8 клас

- 1*. Заповніть таблицю «Держави Стародавнього світу та Середньовіччя».
(15 балів)

	Ізраїльсько-Іудейське царство	Римська республіка	Франкська імперія
Час існування			
За яких обставин утворилося			
За яких обставин припинило існування			
Головні історичні події			
Найвідоміші історичні постаті			

2. Заповніть контурну карту «Українські землі у XIII ст.». Не забудьте позначити не тільки події, що відбулися, але й назви українських земель та сусідніх держав. (10 балів)

- 3*. Заповніть прогалини в ланцюжку географічних назв, що символізують історичні події, визначте, про яку визначну історичну подію йдеться, коли вона відбулася.

Факти	Подія	Дата
1	2	3
Микитинська Січ — ... — Чигирин — ... — Біла Церква — ... — Збараж — ... — Львів — Замостя		
... — Говтва — Пирятин — Ічня — Конотоп		
Київ — Переяславець — Доростол — Філіпполь — Адріанополь — Аркадіополь — Преслав — ...		

¹ Баханов К. О. Всеукраїнські олімпіади: сторінки історії, завдання, підсумки. Методичний посібник для вчителя. — Запоріжжя. Просвіта, 2004. — С. 118—135.

1	2	3
Городно — Мінськ — Могилів — Батурин — ... — Переволочна — Очаків — Бендери		
Бульон — ... — Руан — Константинополь — Кесарія — ... — ... — Тулуза		
Лісабон — м. Доброї Надії — Мозамбік — Калікут — Мозамбік — м. Доброї Надії — Лісабон		

4*. Розв'яжіть задачу, давши відповіді на запитання. (10 балів)

- 1) Підкорення Галії франками у V ст. супроводжувалося жорстокими війнами, а заселення слов'янами Подніпров'я у VI—VII ст., найвірогідніше, відбулося без великих воєн. Як ви вважаєте, чому?
- 2) Чому варяги, що оселилися в Русі, швидко змішувалися з місцевим населенням, а з печенігами і половцями такого не відбувалося?
- 3) Кого з київських правителів німецькі священники називали «Гелена Регіна Ругорум» і чому?
- 4) Які міста були побудовані за часів Ярослава Мудрого та названі на його честь?
- 5) Чому кардинал Рішельє не надав допомоги Карлові I на початку Англійської революції?
5. Визначте, яким українським землям належали ці герби, записавши під гербом назву з переліку: Белзщина, Буковина, Волинь, Галичина, Донеччина, Закарпаття, Запорозжя, Київщина, Крим, Львівщина, Переяславщина, Поділля, Полісся, Сіверщина, Слобожанщина, Таврія, Херсонщина, Чернігівщина. (6 балів)
- 6*. Виправте помилки у тексті, закресливши неправильне і написавши зверху правильну відповідь. Після тексту поясніть свої виправлення. (7 балів)

Їжа запорозьких козаків

Оснoву козацького харчування складали страви з борошна й крупи. Широко вживалася риба. Овочі були на козацькому столі дуже рідко й то переважно картопля з солоними огірками. З житнього борошна варили саламаху, а з кукурудзяного — мамалигу, до яких додавали соняшникову олію та споживали з бринзою й сиром. З міцних напоїв козаки пили горілку та вино. Консервувати харчі козаки не вміли. Натомість масово використовували соління, сушіння та в'ялення м'яса й риби. У морські походи вони брали сухарі, саламаху, варене пшоно та солоне сало.

Гарячу їжу готували спеціальні кухарки двічі на день у великих котлах на весь кіш. Обід розпочинався о 15 годині з привітання кошового отамана.

За столом сиділи всі разом. Кошовий отаман завжди сидів біля входу. Рідку страву їли михайликами (черпаками), а тверду — брали руками або тризубою виделкою.

Козаки витримували всі християнські пости і не вживали тваринної їжі у суботу та неділю.

9 клас

1*. Заповніть таблицю «Європейські держави Середньовіччя та Нового часу». (6 балів)

	Латинська імперія	Кримське ханство	Делійський султанат
Час існування			
За яких обставин утворилася			
За яких обставин припинила існування			
Головні історичні події			

2. На карті позначте найвизначніші події, що відбулися в Європі протягом 1850—1875 рр. (10 балів)

3*. Знайдіть зв'язок між названими датами, визначивши подію або історичний процес, що їх поєднує. (8 балів)

Дата			Подія
1			2
1618	1629	1648	
1492	1498	1519	
1700	1709	1721	
1517	1534	1555	
1775	1776	1783	
1562	1572	1598	
1640	1645	1649	
1756	1760	1763	
1566	1572	1609	

1			2
1772	1793	1795	
1648	1654	1657	
1558—1603	1587	1588	
1725—1727	1730—1740	1761—1762	
1452—1519	1475—1564	1483—1520	
1667	1670	1671	

4*. Визначте, які обов'язки покладалися на виборну військову козацьку старшину та символи влади, які вони мали. (6 балів)

Посада	Символ влади	Обов'язки
Кошовий отаман		
Військовий суддя		
Військовий писар		
Військовий осавул		
Військовий обозний		
Курінний отаман		

5*. Визначте причини і наслідки деяких подій історії України ХІХ ст., заповнивши таблицю. (8 балів)

Причини	Подія	Наслідки
	Польське повстання 1863—1864 рр.	
	Утворення масонських лож	
	Утворення Товариства галицьких греко-католицьких священників	
	Промисловий переворот 60—80-х рр.	

6*. Виправте помилки в тексті. (9 балів)

Громада

Перша організація Громада виникла в Києві на початку 50-х рр. ХІХ ст. До її складу входили Т. Шевченко, Л. Українка, М. Костомаров, М. Грушевський. Коштом українських підприємців Л. Бродського, М. Терещенка, М. Ханенка видавали твори українських та російських письменників, а з 1863 р. — журнал «Основа». У 70—90-х рр. до Київської Громади входили

Д. Антонович, М. Рильський, П. Чубинський, М. Лисенко, Ф. Вовк та інші. Члени Громади вважали своїм завданням досягнення автономії України у складі Росії й поширення освіти. Вони брали участь у роботі недільних шкіл, збирали матеріали з етнографії та фольклору, селилися серед селян та проводили агітацію. Валуєвський циркуляр 1876 р. заборонив діяльність Громади і закрив її газету «Київські відомості». Частина громадівців на чолі з Д. Антоновичем емігрувала за кордон, де почала видавати журнал «Громада» (1878—1917). У 80-ті рр. громадівці об'єдналися навколо журналу «Русалка Дністрова».

7*. Прослідкуйте, як відбувався наступ російського уряду на автономні права України протягом XVII—XVIII ст. (7 балів)

1654 р.	
1659 р.	
1665 р.	
1672 р.	
1687 р.	
1709 р.	
1720 р.	
1722—1727 рр.	
1728 р.	
1734—1750 рр.	
1764 р.	
1775 р.	
1781 р.	
1783 р.	

8*. Розтлумачте значення та з'ясуйте походження висловів. (5 балів)

- «Йти до Каносси».
- «Між Сциллою та Харибдою».
- «Драконівські закони».
- «Дарунки данайців».
- «Дамоклів меч».

10 клас

1*. Заповніть таблицю «Держави, що утворилися й припинили існування в I пол. XX століття». (12 балів)

	Королівство сербів, хорватів і словенців	Угорська радянська республіка	Іспанська республіка
Час існування			
За яких обставин утворилася			
За яких обставин припинила існування			
Головні історичні події			
Найвідоміші історичні постаті			

Назвіть держави, до складу яких протягом I пол. XX ст. входили українські землі, а також держави, що існували в цей же період на території України. (4 бали)

2. На контурній карті позначте території, які відійшли до інших країн після Першої світової війни, та країни, що утворилися в цей період.
- 3*. Заповніть кросворд. (6 балів) *(Додаток Є)*
- 4*. Заповніть прогалини у ланцюжку географічних назв, що символізують історичну подію, та визначте, про яку складну історичну подію йдеться, коли вона відбулася. (9 балів)

Факти	Подія	Дата
Верхній Дунавець — Катирез — Сулина — Кілія — Ізмаїл		
Черкаси ... — Умань — Хмельове — Бобринець — Балта — Ямпіль		
Херсон — ... — Сімферополь — Ялта Каховка — ... — Джанкой — Феодосія — Керч		
Вербицький перевал — ... — Сколе — Болахів — Калуш — Галич — Семиківці — ... — Чортків — Будяківці — Хотин		
Біла Церква — ... — Київ		
Броди — Чортків — Тернопіль — Золочів Підгайці — Рогатин		
Гусятин — Житомир — Коростень — Малін — Базар		

- 5*. Виправте помилки в тексті (6 балів).

С. І. Петлюра

С. Петлюра походить із селянської родини з Житомирщини. Навчався у духовній семінарії, з якої був виключений за революційні настрої, та

запрошений до семінарії композитора Бортнянського. З 1901 р. — член РСДРП. У роки Першої світової війни воював у складі легіону Українських січових стрільців. З лютого 1917 р. — член Української Центральної Ради. У створеному Генеральному Секретаріаті — генеральний секретар закордонних справ. У жовтні 1917 р. виходить зі складу Генерального Секретаріату через орієнтацію уряду на союз із Антантою. У січні 1918 р. брав активну участь у придушенні більшовицького повстання у Києві. За часів Гетьманату перебував в еміграції. У грудні 1918 р. був обраний до складу Директорії, Головний Отаман Армії УСРР. У лютому 1920 р. — голова Директорії УСРР. Ініціатор переговорів з Польщею та підписання Варшавського договору 1923 р. З 1925 р. — в еміграції. Помер у Парижі у 1926 р.

6*. Впишіть цифри, якими позначено видатні винаходи, до відповідного стовпчика. (6 балів)

1850— 1859	1860— 1869	1870— 1879	1880— 1889	1890— 1899	1900— 1909	1910— 1919	1920— 1929	1930— 1939

- 1) Винайдено телефон.
- 2) Випущено перший пілосос.
- 3) Винайдено протигаз.
- 4) Винайдено кулькову авторучку.
- 5) Розпочато випуск перших домашніх холодильників.
- 6) Винайдення кінопроектора братами Люм'єр.
- 7) Винайдено радіо.
- 8) Винайдено скріпки для паперу.
- 9) Вперше пройшла телевізійна гра «Поле чудес».
- 10) Випущено першу поштову картку.
- 11) Відкрито перший метрополітен.
- 12) Почав працювати перший ескалатор.
- 13) Винайдено праску з електричним нагрівачем.
- 14) Винайдено пластилін.
- 15) Пройшов перший конкурс краси.
- 16) Випущено першу нейлонову зубну щітку.
- 17) Розпочався випуск картопляних чіпсів.

7*. Визначте причини та наслідки подій та явищ. (4 бали)

Причини	Подія	Наслідки
	Поразка Директорії УНР	
	Утворення СРСР	

- 8***. Визначте авторів наведених рядків та події, про які йдеться. (5 балів)
- 1) «Коли б не було мого виступу, німці кілька днів пізніше завели б на Україні звичайне генерал-губернаторство. Воно було б оперте на загальні засади окупації і нічого спільного з українством... не було б».
 - 2) «Немає жодного сумніву в тому, що якби лише ми вирвали з рук польської буржуазії її буржуазну шляхетську армію, то революція робітничого класу в Польщі стала б доконаним фактом».
 - 3) «Як цієї ночі ми не візьмемо Львова, то завтра його візьмуть поляки. Наша честь вимагає, щоб ми перші взяли владу в краї, хоч би навіть прийшлося зараз її втратити».
 - 4) «Панове, рівно сорок вісім років тому у Дзеркальній залі було проголошено створення Німецької імперії. Сьогодні ми зібралися тут для того, щоб зруйнувати й замінити те, що було створено того дня».
 - 5) «Уряд Його Величності прихильно ставиться до відновлення національного вогнища для єврейського народу в Палестині і докладає всіх зусиль задля досягнення цієї мети».
- 9***. Назвіть політичного діяча і продовжіть його біографію. (7 балів)
- 1) ... — з 20 березня 1917 р. по 29 квітня 1918 р. Голова Української Центральної Ради.
 - 2) ... — один з лідерів боротьбистів у 1919 р., 1924—1927 рр. — нарком освіти УСРР.
 - 3) ... — у 1917 р. засновник Українського військового клубу імені гетьмана П. Полуботка та військового організаційного комітету.
 - 4) ... — один із засновників ТУПу, з квітня 1917 р. заступник Голови УЦР, у Генеральному Секретаріаті обіймав посаду Генерального секретаря міжнародних справ.
 - 5) ... — у 1919—1923 рр. Голова уряду радянської України.

11 клас

- 1***. Заповніть таблицю «Держави, що утворилися й припинили існування у ХХ ст.» (11 балів)

	Карпатська Україна	Республіка В'єтнам	Маньчжоу-Го
Час існування			
За яких обставин утворилися			
За яких обставин припинила існування			
Головні історичні події			
Найвідоміші історичні постаті			

Назвіть держави, до складу яких протягом I пол. XX ст. входили українські землі, а також держави, що існували в цей же період на території України. (4 бали)

- 2*. На контурній карті цифрами позначте місця 10 найбільших військових конфліктів та громадянських воєн у 80—90-х рр. XX століття. Під картою у вигляді таблиці зробіть коментарі за схемою: номер на карті — час — суть конфлікту. (10 балів)

Роки	Суть конфлікту

- 3*. Заповніть кросворд «Вірування давніх слов'ян». (12 балів) *(Додаток 3)*
4. Поясніть, що означають і звідки походять вислови. (7 балів)
- «Гомеричний сміх».
 - «Панічний жах».
 - «Під егідою».
 - «Жити на широку ногу».
 - «Менторський тон».
 - «Пожинати лаври».
 - «Кісток не зібрати».
- 5*. Заповніть прогалини в ланцюжку географічних назв, що символізують історичну подію, та визначте, про яку складну історичну подію йдеться, коли вона відбулася. (8 балів)

Факти	Події	Дата
Любар — Умань — Хмельове — Черкаси — Бобринець — Балта — Ямпіль		
Херсон — Перекоп — Сімферополь — Ялта — Каховка — Чонгар — Джанкой — Феодосія — Керч		
Любеч — Лютеж — Малій — Київ — Черняхів — Житомир, Фастів — Великий Букрин		
Біла Церква — Мотовилівка — Київ		
Кошевате — Сміла — Ольшанка — Тинівка — Звенигородка — Осиняжка.		

- 6*. Виправте помилки в тексті. (7 балів)

Гетьман П. Скоропатський

Павло Іванович Скоропатський (1873—1951) походив із старовинного шляхетського роду, онук Івана Скоропатського. Закінчив Петербурзький пажеський корпус. Брав участь у російсько-турецькій війні. Під час Пер-

шої світової війни командував легіоном Українських січових стрільців. Улітку 1916 р. провів українізацію 36-го армійського корпусу, створивши Перший український корпус. 3 листопада 1916 р. корпус став на захист Української Центральної Ради, роззброюючи й відсилаючи до Росії збільшовизовані військові частини. Але, не підтримуючи зовнішню політику керівництва УЦР, подав у відставку, передавши командування корпусом С. Петлюрі. На початку 1918 року П. Скоропатський створив політичну організацію Українська громада, яка розпочала підготовку до встановлення тоталітарного режиму в Україні. 29 березня 1918 року на Всеукраїнському військовому конгресі П. Скоропатського було обрано гетьманом України. Всі закони Генерального Секретаріату та Тимчасового уряду скасовувалися, проголошувалася Українська Народна Республіка, вся повнота влади в ній переходила до Ради міністрів. У стислий термін в Україні запрацював транспорт, сформувалися банківська система та система судочинства, було введено в обіг гривню, перебудовано збройні сили, відновлено козацтво. Гетьман намагався українізувати державний апарат і загальноосвітні школи. Ним було створено Державний Український університет у Харкові, Український університет у Вінниці, Державний український архів, Національну галерею мистецтв, Український історичний музей, Українську національну бібліотеку, Українську академію педагогічних наук. Однак, політика гетьманського уряду на чолі з Д. Дорошенком, зокрема, повернення майна та земель поміщикам, ліквідація селянських комітетів, встановлення 8-годинного робочого дня, засилля в уряді антиукраїнських налаштованих російських генералів, присутність в Україні австрійсько-угорських військ викликали створення опозиційного Українського національного союзу. П. Скоропатський відкинув будь-які спроби домовитися з опозицією і проголосив про Федерацію України з небільшовицькою Росією (14.12.1918), що стало поштовхом до широкого антигетьманського повстання і приходу до влади Директорії УЦР. 24 грудня 1918 р. гетьман зрікся влади і таємно виїхав за кордон. Жив у Франції, де у 1929 р. створив Український науковий інститут. Помер від серцевого нападу у 1951 р.

7*. Визначте авторів згаданих творів та кількома словами охарактеризуйте їх. Встановіть, за яким принципом зроблено добірку творів. (6 балів)

Твір	Автор	Хто він
1	2	3
«...Да не судимы будете», «Україна наша радянська»		
«Хроніка табірних буднів», «Правосуддя чи рецидив терору», «Лихо з розуму»		

1	2	3
«Сповідь у камері смертників», «Вірю в Бога та в Україну», «Не дам загинуть Україні»		
«У підпіллі можна зустріти тільки щурів...», «Вітер зустрічний»		
«Не відлюбив свою тривогу ранню...», «Круговерть», «Веселий цвинтар»		
«Набої для розстрілу (Ненько, моя Ненько...», «Соромлюсь і засуджую», «Власним виміром я міряв долю свою»		
«Приєднання чи воз'єднання?»		
«Роздуми про українську мову та культуру в Донецькій області», «Сільські проблеми», «Ви і ми»		
«Трагічна галерея», «Правозахисний рух в Україні, його засади та перспективи», «Пісня про проліски»		
«Страшний якийсь тягар», «Там, у Київських печерах», «ГУЛАГ»		

8*. Впишіть цифри, якими позначено найвидатніші винаходи ХХ ст., до відповідного стовпчика. (6 балів)

1900— 1909	1910 — 1919	1920 — 1929	1930 — 1939	1940 — 1949	1950 — 1959	1960 — 1969	1970 — 1979	1980 — 1989	1990 — 2000

- 1) Запровадження інтерактивного телебачення.
- 2) Відкриття структури ДНК.
- 3) Винайдення аквалангу.
- 4) Поява перших мотоциклів.
- 5) Випробування атомної бомби.
- 6) Перша пересадка штучного серця.
- 7) Створення інсуліну для лікування діабету.
- 8) Перший політ людини у космос.
- 9) Народження першої у світі «пробіркової дитини».
- 10) Перший трансатлантичний радіозв'язок.
- 11) Винайдення пластмаси.
- 12) Перша пересадка серця.
- 13) Застосування отруйних газів.
- 14) Винайдення телебачення.
- 15) Винайдення магнітної плівки.
- 16) Відкриття пеніциліну.
- 17) Випущено перший персональний комп'ютер.
- 18) Винайдено аерозоль.

- 19) Винайдено музичний синтезатор.
 20) Винайдення кулькової ручки.
- 9***. Визначте причини та наслідки наступних історичних подій та явищ.
 (8 балів)

Причини	Подія	Наслідки
	Чорнобильська катастрофа	
	Голод 1946—1947 рр.	

ЗАВДАННЯ II-го ТУРУ

8 клас

- Уявіть, що вам необхідно підібрати ілюстрацію до теми «Трипільська культура». Чи підійшла б запропонована ілюстрація? Зважте всі за й проти. (15 балів)
- Давньогрецький історик Плутарх у своїй праці «Порівняльні життєписи» започаткував порівняння видатних осіб різних народів. Спробуйте й ви, наслідуючи Плутарха, порівняти постаті Б. Хмельницького й О. Кромвеля. (25 балів)
- Доведіть або спростуйте тезу: «Галицько-Волинська держава — правонаступниця Київської Русі». (20 балів)
- Українські історики по-різному оцінюють Гадяцьку угоду 1658 р. М. Костомаров вважав, що вона «пускала панувати на Україну шляхетський лад, ненависний для черні». На думку О. Левицького, Гадяцький трактат підносився над рівнем свідомості козаччини й тому не був для неї зрозумілим. За М. Грушевським, Польща Гадяцькою угодою «замулювала очі українському народові». А як уважаєте ви, в чому полягає значення Гадяцької угоди? Чому її ідеї не здобули загальної підтримки? (10 балів)

9 клас

- Деякі вчені порівнюють об'єднання князів у боротьбі з половцями з хрестовими походами. Пригадайте історію середньовічної Європи й висловіть власну думку з цього приводу. (10 балів)
- Історичну постать М. Драгоманова по-різному оцінюють історики й політики. М. Грушевський вважав його «невтомним і дуже різким провідником європеїзації народовства й українофільства, надання йому прогресивного характеру, соціального змісту», В. Ленін — «націоналістичним міщанином». На думку сучасного історика В. Мороза,

М. Драгоманов був «продуктом епохи, жертвою епохи і символом ями», він «дивився на світ і Україну через російські окуляри». А як оцінюєте ви місце М. Драгоманова в національному русі? Свою думку обґрунтуйте. (15 балів)

3. Сучасний український історик Я. Грицак вважає, що реформи Марії-Терези та Йосипа II відкривали добрі можливості для культурного відродження русинів. А що з цього приводу думаєте ви? Аргументами доведіть або спростуйте думку вченого. (10 балів)
4. Індустріальна цивілізація, що приходила на зміну аграрно-ремісничій цивілізації, несла із собою й зовсім інше сприйняття людиною себе і навколишнього світу. А чим, на вашу думку, погляд на світ людини індустріальної цивілізації відрізняється від образу світу людини аграрно-ремісничої цивілізації? (20 балів)
5. Історик Я. Гордин з приводу виступу декабристів писав: «Декабристи уявляються в масовій свідомості або корисливими узурпаторами, або великодушними мрійниками, які вирішили принести себе в жертву. А вони були — насамперед? — політиками. Політиками некорисливими в більшості своїй і, головне, тверезомислячими». Які оцінки декабристського руху вам ще відомі? Яку з них ви вважаєте найбільш переконливою і чому? (15 балів)

10 клас

1. Один з учасників революційних подій 1905 р в Україні О. Лотоцький писав, що «революційна буря розвіяла сон лихої ночі, який обійняв приспану російським самодержавним режимом Україну». Проте сучасний український історик Я. Грицак вважає, що революційні події 1905 р. зовсім мало дали українським політикам, а українські політики, зі свого боку, майже не приклалися до їхнього розвитку. Як вважаєте ви? Який вплив на Україну мали революційні події 1905—1907 рр.? Свою думку обґрунтуйте. (15 балів)
2. А. Гітлер писав, що «до Сталіна також слід відчувати безумовну повагу. Він свого роду — геніальний малий». Що спільного в цих історичних діячів? Спробуйте, подібно до Плутарха, порівняти ці неординарні постаті ХХ ст. (15 балів)
3. Складіть розгорнутий план виступу на тему «Українська національна ідея наприкінці ХІХ — І пол. ХХ ст.». (15 балів)
4. Англійський історик Н. Девіс відводив особливе місце епосі Відродження в історії людства. На його думку, «Ренесанс — це духовна сила, що розбила шкаралупу середньовічної цивілізації». Чи поділяєте ви думку британського вченого? Відповідь аргументуйте. (20 балів)

5. Період в історії України з 1929 по 1939 рр. історики називають по-різному: «драматичними тридцятими роками», «періодом соціально-економічних та політичних перетворень», «радянською модернізацією України», «УРСР в умовах утвердження тоталітарного ладу» тощо. А яке визначення цього періоду дали б ви? Свою думку обґрунтуйте. (15 балів)

11 клас

1. Протягом ХХ ст. національний склад населення України зазнав суттєвих змін. Спираючись на дані, наведені у таблиці, виявіть основні тенденції змін національного складу населення та спробуйте визначити, які історичні події могли їх спричинити. (25 балів)

Національний склад населення України у 20—80-х рр. ХХ ст. (тис.)				
Роки	1926	1959	1979	1989
Українці	28550	32158	36489	37406
Росіяни	3055	791	10472	11400
Євреї	2440	840	634	483
Поляки	1906	363	258	219
Молдавани	405	343	293	324
Білоруси	85	291	406	440
Болгари	205	219	238	234
Угорці	125	149	164	163
Греки	125	104	104	99
Татари	205	62	90	134
Вірмени	25	28	32	54
Німці	565	23	28	38

2. Давньогрецький історик Плутарх у своїй праці «Порівняльні життєписи» започаткував порівняння видатних осіб. Цього року виповнилося 85 років з дня народження В. Щербицького та 95 років з дня народження П. Шелеста. Спробуйте, подібно до Плутарха, порівняти ці неординарні постаті. (20 балів)
3. Сучасний український історик С. Кульчицький називає події 1989—1991 рр. в Україні третьою українською революцією. Чи погоджуєтеся ви з такою оцінкою? Що спільного у подіях 1989—1991 рр. в Україні та революціях у Східній Європі кінця 80-х рр.? Що відмінного? (15 балів)

4. Під тиском передових країн Заходу у ХІХ ст. Китаю та Японії довелося відкрити свої кордони для зовнішнього світу і шукати відповіді на виклик індустріальної епохи. Але обидві країни майже до кінця ХХ ст. просувались у протилежних напрямках. Чому долі цих східних країн склались по-різному (15 балів)?
5. «Особливу» увагу Й. Сталін приділяв розвиткові культури. З виходом у світ «Короткого курсу ВКП(б)» було затверджено єдиний погляд на історичне минуле. Ось як у дусі «Короткого курсу» розповідається про діяльність Петра I: «Прибічники старих порядків, котрі були незадоволені перетвореннями в державі, змовлялися з ворогами держави за кордоном. Зрадником батьківщини був навіть син Петра, царевич Олексій. Петро I віддав свого сина під суд, який засудив його до страти. Свою першу дружину Євдокію Лопухіну, яка оточила себе прибічниками старовини, цар ув'язнив у монастирі. Петро рішуче усував усі перешкоди на шляху перетворень. За Петра Великого Росія перетворилася на могутню імперію з величезною армією і флотом, з підготовленими кадрами чиновників і дипломатів...». У чому полягає мета такої інтерпретації історії? У чому взагалі полягають сталінські підходи до висвітлення історії? (15 балів).

2003—2004 НАВЧАЛЬНИЙ РІК (ІХ Всеукраїнська олімпіада)

8 клас

Теоретичний тур

Загальна кількість — 100 балів.

1. Уявіть себе дослідником європейської історії ХVІ ст. Проаналізуйте вплив Великих географічних відкриттів на економічну, політичну і соціальну історію ХVІ ст.
Кількість балів — 30.
2. Як на вашу думку, чи можна вважати кінець ХVІ — початок ХVІІ ст. «добою українського Ренесансу»? Відповідь обґрунтуйте.
Кількість балів — 30.
3. Підготуйте невеличку статтю «Єлизавета I. Королева із серцем короля» для дитячої енциклопедії.
Кількість балів — 20.
- 4*. Складіть розгорнутий план теми «Зміни в українському суспільстві після Національно-визвольної війни 1648—1657 рр.».
Кількість балів — 20.

Практичний тур

Загальна кількість — 100 балів.

1*. Укажіть види історичних джерел з наведеного переліку понять.

1. Наукова стаття.
2. Підручник з історії.
3. Статистичні матеріали.
4. Періодичні видання.
5. Законодавчі акти.
6. Документальний фільм.
7. Автобіографія.
8. Листи.
9. Підручник з історії.
10. Народний епос.
11. Пам'ятки архітектури.
12. Народна пісня.

Кількість балів — 12.

2*. Заповніть прогалини у ланцюжку топонімів: Новгород, ... , Галич, ... , Болохівщина, Галич,

- З'ясуйте, з життям якого історичного діяча вони пов'язані, про які події йдеться, якими були їх наслідки.
- Нанесіть зазначені топоніми на контурну карту та створіть графічну версію подій.
- Складіть легенду до карти.

Кількість балів — 20.

3*. Розв'яжіть історичну задачу.

До дати битви на Каталунських полях ... додайте дату коронації Міндовга ... , відніміть кількість мов, якими володів Ярослав Осмомисл Потім відніміть дату битви на Косовому полі ... та додайте дату першої літописної згадки про Львів Відніміть дату офіційного затвердження Папою Римським католицького чернецького ордену єзуїтів ... і додайте дату першої літописної згадки про Москву Потім додайте дату хрещення Хлодвіга... й відніміть дату (століття) появи грецьких колоній на узбережжі Чорного та Азовського морів В результаті ви отримаєте дату події з історії України. Назвіть її.

$$\dots + \dots - \dots - \dots + \dots - \dots + \dots + \dots - \dots = \dots$$

Дата.

Подія:

Кількість балів — 9.

- 4*. Порівняйте Гетьманщину часів Б. Хмельницького, Московську державу, Польщу, Францію XVII ст. за наступними критеріями:

Критерії для порівняння	Гетьманщина	Московська держава	Польща	Франція
Органи державної влади				
Адміністративно-територіальний устрій				
Міське управління				
Землеволодіння				
Соціальні стани				

Висновки:

Кількість балів — 22.

- 5*. Заповніть таблицю.

Країна	Династія	Рік заснування династії	Засновник династії
		1206	Темучжин (Чингізхан)
Англія		1485	
Франція			Філіпп VI
	Ланкастери	1399	
	Великі Моголи		Бабур
Китай			Лі Юань

Кількість балів — 12.

- 6*. Заповніть таблицю «Зовнішньополітична орієнтація гетьманів козацької України II пол. XVII ст.». Впишіть номери правильних відповідей до колонок. В дужках позначте роки, коли відбулися зазначені події.

Гетьмани України	Зовнішньополітична орієнтація			
	Московська держава	Польща	Кримське ханство	Туреччина
І. Виговський				
Ю. Хмельницький				
І. Брюховецький				
П. Тетеря				
П. Дорошенко				
Д. Многогрішний				
І. Самойлович				

1. Гадяцька угода (...). 2. Чигиринські походи (...). 3. Глухівські статті (...). 4. Визнання протекторату Туреччини (...). 5. Переяславський договір (...). 6. Кримські походи (...). 7. Московський договір (...). 8. Слободищенська угода (...). 9. Участь у поході Яна II Казимира (...).
- Визначте особливості зовнішньої політики козацької України другої половини XVII ст.
Кількість балів — 25.

9 клас

Теоретичний тур

Загальна кількість — 100 балів.

1. Порівняйте вплив на долю країн Європи Вестфальського миру та рішень Віденського конгресу.
Кількість балів — 25.
2. Історик О. Субтельний вважає, що в розвитку національних рухів Східної Європи вирізняються три головні етапи: етнографічний, культурницький та політичний. Чи відповідають національно-визвольні процеси України XIX ст. зазначеній схемі. Свою відповідь обґрунтуйте.
Кількість балів — 25.
3. Напишіть невеличку статтю «Український Сократ». Штрихи до портрета Г. Сковороди» для дитячої енциклопедії.
Кількість балів — 15.
4. Дослідники 21-річного гетьманування І. Мазепи вважають його епоху «другою золотою добою українського мистецтва». Як ви гадаєте, а коли була «перша золота доба українського мистецтва»? Аргументуйте свою думку.
Кількість балів — 20.
- 5*. Складіть розгорнутий план теми «Утворення національних держав в Італії та Німеччині».
Кількість балів — 15.

Практичний тур

Загальна кількість — 100 балів.

- 1*. Заповніть таблицю «Спеціальні (допоміжні) історичні дисципліни»

Що вивчає	Спеціальна історична дисципліна	Пам'ятка. Джерело
1	2	3
Метрологічні засоби	Метрологія	

1	2	3
Еволюцію письма, його матеріали і знаряддя		Писемні знаки, матеріал для письма, орнаменти
Печатки як самостійні пам'ятки історії, побуту, мистецтва, а також як ознаки достовірних документів		Печатки
	Геральдика	
Прапори		Державні прапори, міжнародні, територіальні, цивільних установ та організацій, приватні
	НумізMATика	
Історію нагородних знаків		Ордени, хрести, медалі, нагрудні знаки, значки

Кількість балів — 9.

2*. Розв'яжіть історичну задачу.

Від дати з'їзду князів у Любечі ... відніміть дату коронації Карла Великого у Римі ..., додайте дату розорення Києва Батиєм ... та дату (число) повстання декабристів Потім додайте дату першої битви гунів із готами ..., відніміть дату підписання Аугсбурзького миру До одержаного результату додайте дату підписання Деулінської угоди ... й кількість тезисів, з якими виступав Мартин Лютер ..., відніміть дату поділу Римської імперії на Західну і Східну В результаті ви отримаєте дату події англійської історії.

Назвіть її.

... - ... + ... + ... + ... - ... + ... + ... - ... =

Дата.

Подія:

Кількість балів — 10.

3*. Позначте на контурній карті зазначені історико-географічні назви областей України, поясніть їх походження та співвіднесіть із сучасним адміністративно-територіальним устроєм.

Походження назви	Історико-географічна область	Сучасний адміністративно-територіальний устрій
1	2	3
	Буковина (1)	
	Поділля (2)	
	Підляшшя (3)	

1	2	3
	Покуття (4)	
	Полісся (5)	
	Слобожанщина (6)	
	Сіверщина (7)	

Кількість балів — 17.

4*. Порівняйте аграрні реформи XIX ст. у Пруссії, Австрійській та Російській імперіях. Заповніть таблицю та зробіть висновки.

Критерії для порівняння	Пруссія	Австрійська імперія	Російська імперія
Час проведення			
Причини			
Основні документи реформи			
Зміст			
Наслідки			

Кількість балів — 26.

5*. Розшифруйте абрєвіатури політичних партій кінця XIX ст.

- РУРП —
- УНДП —... .
- УСДП —... .
- СДПА —... .
- СДПГ —... .
- ПСДП —... .

Кількість балів — 6.

6*. Визначте причини і наслідки зазначених подій.

Причина	Подія	Наслідки
	Ухвалення «Пактів і конституцій законів і вольностей Війська Запорозького»	
	Прийняття «Декларації незалежності США»	
	Третій поділ Польщі	
	Діяльність «Руської трійці»	
	Російсько-турецька війна (1787—1791 рр.)	
	Революція 1848—1849 рр. у Франції	
	Громадівський рух	
	«Чигиринська змова»	

Кількість балів — 16.

7*. Заповніть таблицю.

Країна	Династія	Рік заснування	Засновник династії
		1589	Генріх IV
Китай	Мін		
	Стюарти		Яків I
Росія	Романови		
Індія		1526	
		1461	Едуард IV

Кількість балів — 6.

8*. Заповніть таблицю. Вставте прізвище вчених (номер, за яким зазначені в переліку) у відповідну колонку таблиці.

Гуманітарні науки	Природничі науки	Університети, в яких працювали							
		Київський	Харківський	Львівський	Новоросійський	Чернівецький	Московський	Петербурзький	Софійський

1. М. Грушевський. 2. В. Антонович. 3. І. Мечніков. 4. І. Срезневський. 5. О. Ляпунов. 6. Д. Яворницький. 7. О. Потебня. 8. М. Гамалія. 9. М. Драгоманов. 10. Т. Осиповський. 11. Д. Багалій. 12. М. Максимович. 13. О. Єфименко. 14. М. Костомаров. 15. С. Смаль-Стоцький. 16. В. Каразін. 17. В. Вернадський. 18. М. Бекетов. 19. М. Довнар-Запольський. 20. В. Іконников.

Кількість балів — 20.

10 клас

Теоретичний тур

Загальна кількість — 100 балів.

- Визначте спільні й відмінні риси Української національної революції XVII ст. та Української революції першої половини XX ст.
Кількість балів — 25.
- Ви — адвокат М. Скрипника. Заперечте звинувачення його у націонал-ухильництві. Який аргумент буде визначальним у Вашій промові?
Кількість балів — 15.

3. У Вашому обласному центрі є вулиці, площі, назви яких мають застаріле ідеологічне навантаження. Запропонуйте та обґрунтуйте їхнє перейменування на честь видатної особи вітчизняної історії.
Кількість балів — 10.
4. На відміну від більшості країн сходу Японія не перетворилася на колонію. Як ви вважаєте, чому?
Кількість балів — 25.
5. Чи можете ви погодитися з твердженням, що за короткий час існування ЗУНР подала приклад національної солідарності та розуміння державницьких інтересів. Аргументуйте свою думку.
Кількість балів — 25.

Практичний тур

Загальна кількість — 100 балів.

- 1*. Приведіть у відповідність у вигляді комбінації цифр та букв імена істориків з назвами їхніх творів.

1) М. Грушевський	А. «Богдан Хмельницький».
2) Д. Яворницький	Б. «Михайло Кричевський».
3) І. Крип'якевич	В. «Іван Сірко».
4) Д. Багалій	Г. «Очерки истории украинского народа».
5) В. Липинський	Д. «История украинского народа».
6) О. Єфименко	Е. «Історія Туреччини та її письменства».
7) А. Кримський	Ж. «Історія Слобідської України».

Кількість балів — 7.
- 2*. На контурній карті.
 - 1) Позначте території, які Османська імперія втратила згідно із Севрським договором.
 - 2) Позначте держави, що утворилися після розпаду Османської імперії.
 - 3) Які нормативно-правові акти закріпили цей розподіл?
 - 4) Створіть графічну версію зазначеного процесу та складіть легенду карти.
Кількість балів — 15.
- 3*. Розв'яжіть історичну задачу.

До дати Комп'єнського перемир'я ... додайте рік Конотопської битви та відніміть дату «пацифікаційної акції» у Польщі До одержаного результату додайте дату вступу Ф. Д. Рузвельта на посаду президента США ... та відніміть дату окупації японцями Маньчжурії Потім відніміть кількість держав, які підписали на Вашингтонській конференції угоду про дотримання принципу «відчинених дверей у Китаї» ..., додайте дату

завершення Кримської війни ..., відніміть дату укладення Глухівських статей ... та додайте століття, у якому з'явилися перші кириличні стародруки ... і ви отримаєте дату події з історії освіти на Україні.

... + ... - ... + ... - ... - ... + ... - ... + ... = ...

Дата.

Подія:

Кількість балів — 5.

4*. Заповніть таблицю. Порівняйте поняття «національно-територіальна автономія» та «національно-культурна автономія» за обраними критеріями.

Критерії для порівняння	Національно-територіальна автономія	Національно-культурна автономія

Кількість балів — 20.

5*. Розшифруйте абрєвіатури.

- УПАЦ —
- УВАН —
- ВУАН —
- НННП —
- ХОНС —

Кількість балів — 5.

6*. Заповніть таблицю.

Ім'я, прізвище	Роки	Посада
Йосип Сталін		Генеральний секретар ЦКРКП(б) — ВКП (б)
	1924—1930	Голова РНК СРСР
	1925—1928	Генеральний секретар ЦК КП(б)У
Максим Литвинов	1930—1939	
В'ячеслав Молотов	1930—1941	
	1923—1925	Перший секретар ЦК КП(б)У
Лев Троцький	1918—1925	
Григорій Петровський	1919—1938	
	1919—1923	Голова РНК УСРР
	10.1928—1934	Генеральний секретар ЦК КП(б)У
Георгій П'ятаков	11.1918—1919	
Всеволод Балицький	12.1924—1930	

Кількість балів — 12.

- 7*. Визначте найважливішу, на ваш погляд, подію всесвітньої та вітчизняної історії періоду в зазначені роки. Свій вибір поясніть.

Події всесвітньої історії	Роки	Події історії України
	1919	
	1920	
	1921	
	1925	
	1928	
	1929	
	1932	
	1939	

Кількість балів — 24.

- 8*. З наведеного переліку оберіть імена (підкресліть) лауреатів Нобелівської премії, в дужках вкажіть країну, галузь та рік присудження премії. Розкажіть історію її заснування.

1. Макс Планк. 2. Костянтин Зворикін. 3. Енріко Фермі. 4. Іван Бунін. 5. Теодор Драйзер. 6. Нільс Бор. 7. Сергій Вавілов. 8. Петер Дебай. 9. Ілля Еренбург. 10. Ромен Роллан. 11. Альберт Ейнштейн. 12. Олексій Толстой.

Кількість балів — 12.

11 клас

Теоретичний тур

Загальна кількість — 100 балів.

1. Сучасний український історик С. Кульчицький у газеті «Дзеркало тижня» (2003 р., № 5) опублікував статтю «Третій Переяслав». Подумайте, які події він має на увазі, говорячи про «третій Переяслав»? Як підказку використайте початок статті, наведений нижче.

«Ми живемо у вік глобалізації. Вплив газети на уми більше не визначається її накладом. Моя стаття «Три Переяслави» (ДТ, 2002, № 33) завдяки Інтернету потрапила на всі континенти. З нею ознайомилися закордонні українці, з якими мені довелося зустрітись за останні півроку. Їх хвилюють наші проблеми, у тому числі і ця — відзначення 350-річчя Переяславської ради на державному рівні у січні 2004 року. Як і наші співвітчизники з національно-патріотичного табору, вони переконані: треба триматися подалі від Росії, тому що й тепер ця країна загрожує нашій самостійності.

Я теж переконаний, що велика загроза існує. Проте вважаю, що емоції зайві, а небезпеці треба дивитися у вічі. Тому сформулював проблему Третього Переяслава і приділив їй частину тієї статті. Стаття, яку тримає в руках читач, присвячена цій проблемі повністю.

Суть проблеми Третього Переяслава

Повторю в одному абзаці зміст попередньої статті про Перший і Другий Переяслави.

Переяславська рада — це історична подія, яку неможливо проігнорувати, бо вона змінила долю українського народу. Новий Переяслав — це поняття, запроваджене Іваном Лисяком-Рудницьким після святкування 300-річчя «возз'єднання» України з Росією. Позбувшись можливості тримати Україну в стані покори засобами масового терору, компартійно-радянський режим зробив спробу знайти пропагандистське обґрунтування життєво важливій для нього тези про відсутність після «возз'єднання» окремої від Росії української нації, держави і країни...».

Кількість балів — 20.

2. Вас ввели до комісії експертів з питання надання статусу ветеранів війни бійцям УПА. Підготуйте виступ на комісії з метою висловлення погляду на проблему.
Кількість балів — 20.
3. Постать президента США Рональда Рейгана отримала негативну оцінку в радянській літературі. Водночас, згідно з опитуванням громадян США, він вважається одним з найпопулярніших президентів повоєнної історії країни. Поясніть, чим обумовлені відмінності в оцінюванні особи Р. Рейгана.
Кількість балів — 20.
4. Доведіть або заперечте твердження: «Класова боротьба — рушійна сила історії».
Кількість балів — 20.
5. Ви — мистецтвознавець, який критично ставиться до мистецтва модернізму. Підготуйте коротку рецензію до журналу з приводу виставки робіт сюрреалістів.
Кількість балів — 20.

Практичний тур

Загальна кількість — 100 балів.

- 1*. Приведіть у відповідність у вигляді комбінації цифр та букв імена істориків з назвами їхніх творів.
- 1) М. Грушевський А. «Історія України».

- 2) Д. Яворницький Б. «История украинского народа».
 3) А. Кримський В. «Історія Слобідської України».
 4) І. Крип'якевич Г. «Історія України в стислому нарисі».
 5) О. Єфименко Д. «Очерки истории украинского народа».
 6) Д. Багалій Е. «Україна на переломі».
 7) В. Липинський Ж. «Історія Туреччини та її письменства».
 8) М. Яворський З. «Історія запорозьких козаків».

Кількість балів — 8.

2*. Розв'яжіть історичну задачу.

До дати (рік) народження М. Грушевського ... додайте дату народження Б. Хмельницького ... та дату передачі Криму із складу РРФСР до УРСР Отриманий результат поділіть на дату (число) оголошення Маніфесту про звільнення селян у Російській імперії Потім додайте дату (рік) виведення на орбіту Землі першого штучного супутника Відніміть дату (рік) проведення останнього перепису населення України Одержаний результат помножьте на дату (число листопада 1917 р.), коли було прийнято III Універсал Центральної Ради Потім додайте дату (рік) запровадження гривні Відніміть рік останніх виборів до Верховної Ради України ... й дату (століття), в якому гетьманував Данило Апостол І ви отримаєте дату події української історії. Назвіть її.

$$((... + ... + ...) : ... + ... - ...) \cdot ... + ... - ... - ... = ...$$

Дата.

Подія:

Кількість балів — 6.

3*. Зіставте наведені нижче карти. Стан якого процесу на 1990 та 2000 роки вони відбивають? Визначте роль і статус України в зазначеному процесі. Складіть легенду карти.

Кількість балів — 15.

4*. Запропонуйте критерії для порівняння та заповніть таблицю.

Критерії для порівняння	Аграрне суспільство	Індустріальне суспільство	Інформаційне суспільство

Кількість балів — 20.

5*. В яких країнах були засновані подані нижче осередки українознавчих об'єднань?

- Український вільний університет.
- Українське історичне товариство.
- Українська вільна академія наук.

- Український науковий інститут.
- Бібліотека імені С. Петлюри.
Кількість балів — 5.

6*. Визначте причини й наслідки зазначених подій.

Причина	Подія	Наслідки
	Проголошення IV Універсалу Центральної Ради	
	Переворот 1965 р. в Індонезії	
	Економічна криза 1974—1975 рр. в США	
	Інтифада 9 грудня 1987 р.	
	Операція «чисті руки» 1992—1994 рр.	

Кількість балів — 10.

7*. Назвіть організації Руху Опору та їхні військові підрозділи, які діяли в роки Другої світової війни у зазначених країнах.

- Франція —
- Бельгія — .. .
- Голландія —
- Данія —
- Албанія —
- Югославія —
- Греція —

Кількість балів — 7.

8*. Установіть авторство документів, уривки з яких наведені нижче.

- 1) «Отже, я не прошу помилування. Мушу тільки сказати, що окремі фрази, рядки, слова були кинені мною згаряча, в нападі гніву, а гнів — злецький до радця. Од нього я прагну «звільнюватися, як од скверни», але не завжди міг звільнитися: занадто часто зі мною поводитися не то що не по-радянському, а просто не по-людськи. Ось тільки один випадок. В травні 1966 р. зусиллями С. Д. Зубкова, заступника директора Інституту літератури АН УРСР, мене було звільнено з архіву. Я лишився напризволяще...».
- 2) «Громадяни судді! Керуючись рішенням суду з приводу моєї заяви про участь в судовому процесі без захисника, я надіявся відповідно до слів головуючого виступати в судовій дискусії нарівні з моїм адвокатом. Оскільки цього не сталося, я зупинюся на деяких положеннях обвинувального висновку і обвинувальної промови державного звинувача. ...Тому я заявляю, що боротьба проти сталінізму тільки почалася...».

- 3) «У серпневі й вересневі дні 1965 року ніщо, здавалося, не порушувало звичайного ритму життя на Україні. Газети писали про чергові перемоги на трудових фронтах, передова московської «Правди» закликала зміцнювати дружбу народів і застерігала, що партія не дозволить перешкоджати прогресивним процесам взаємно зближення народів і обміну кадрами...»

...Тим часом чомусь не повернулися з літньої відпустки критик Іван Світличний, науковець-психолог Михайло Горинь, вчитель Михайло Озерний, студент Ярослав Геврич...».

Що об'єднує авторів документів? Дайте визначення руху в суспільно-му житті радянської України, до якого вони мають відношення.

Кількість балів — 14.

- 9*. Заповніть таблицю (вказіть ім'я автора та впишіть цифри, якими позначені їх твори до відповідного стовпчика).

Ім'я автора	Прізвище автора	Назва твору
	Пруст	
	Руденко	
	Гемінгвей	
	Пастернак	
	Тагор	
	Барбюс	
	Камю	
	Гончар	
	Франс	
	Загребельний	
	Костенко	
	Фейхтвангер	
	Солженіцин	
	Арагон	
	Стус	

1. «Зруйноване гніздо». 2. «Бунтівна людина». 3. «Вогонь». 4. «Диво». 5. «Гудейська війна». 6. «Вітер в обличчя». 7. «Архіпелаг ГУЛАГ». 8. «Дорога болю». 9. «Циклон». 10. «Рабство й велич французів». 11. «Повстання ангелів». 12. «У пошуках втраченого часу». 13. «Маруся Чурай». 14. «Свято, яке завжди з тобою». 15. «Доктор Живаго».

Кількість балів — 15.

Відповіді на завдання II (районного, міського) етапу Всеукраїнської олімпіади з історії 1999—2004 рр.¹

1999—2000 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

9 клас

I рівень

1. Заповніть пропуски у хронологічній таблиці «Світ наприкінці XVI — в першій половині XIX ст.».

Дата	Країна, територія, місто	Подія
1586 р.	Львів	Заснування Успенського братства
Серпень 1677 р.	Чигирин	Розгром турецько-татарського війська
1710 р.	Бендери (Молдова)	Конституція П. Орлика
1738—1745 рр.	Прикарпаття	Рух опришків під керівництвом О. Довбуша
1793 р.	Правобережна Україна	Включення до складу Російської імперії
1805 р.	Аустерліц (Австрія)	Битва, поразка російсько-австрійських армій від Франції
1829 р.	Слобідсько-Українська губернія (Росія)	Повстання військових поселенців
1834 р.	Київ (Росія)	Відкрито університет св. Володимира
1837 р.	Львів (Австрія)	Завершена діяльність «Руської трійці»
1840—1842 рр.	Китай	Перша «опіумна» війна, перемога Англії
1847 р.	Правобережна Україна (Росія)	Інвентарна реформа
1844 р.	Сілезія (Пруссія)	Повстання сілезьких ткачів
1848 р.	Буковина (Австрія)	Повстання Л. Кобилиці
Березень 1853 р.	Закарпаття	Скасування кріпацтва
1887 р.	США	Закон Дауса, зменшення площі індіанських резервацій

¹ Орієнтовні відповіді підготовлені юними істориками Донецької області протягом 1999—2004 рр.

10 клас**I рівень**

1. Заповніть пропуски в синхроністичній таблиці «Україна і світ у ХХ ст.».

Події всесвітньої історії	Рік	Події в Україні
Початок Першої світової війни. Битва на р. Марна. Вступ у Першу світову війну Туреччини	1914	Створення Головної Української Ради. Створення Союзу Визволення України. Галицька битва
Вступ США у Першу світову війну. Лютнева революція в Росії	1917	Початок Української революції
Паризька мирна конференція	1919	Чортківська офензива. Початок Першого зимового походу армії УНР
Ризький мирний договір. Початок Вашингтонської конференції	1921	Формальне визнання Радянською Росією незалежності УСРР

11 клас**II рівень**

1. Складіть таблицю «Територіальні зміни після Другої світової війни».

Країни	Придбані території	Втрачені території
СРСР	Південний Сахалін, Курильські острови, частина Східної Пруссії, Закарпаття, Петсамо	Округи біля Перемишля та Білостоку
Японія	—	Відмова від усіх завойованих територій, втрата південного Сахаліну, Курильських островів
Німеччина	—	Утрата всіх територій, загарбаних з 1938 р.: Східної Пруссії, Сілезії, Помор'я. Втрачено державність — країну поділено на 4 зони окупації
Італія	—	Острови Додеканес, півострів Триєст, частина Юлійської Країни, острів Пелагоза, Триєст; також були втрачені усі колонії

1	2	3
Фінляндія	—	Петсамо, закріплено втрати Карелії та Виборга
Румунія	Повернула Трансільванію, яку Гітлер під час війни передав Угорщині	Закріплено втрати Бессарабії та Південної Буковини
Греція	Острови Додеканес	—
Югославія	Півострів Трієст, частина Юлійської Крайни, острів Пелагоза	—
Польща	Округи біля Перемишля та Білостока, частина Східної Пруссії, Сілезія, Помор'я, Гданськ	Закріплено втрати Західної України, Західної Білорусії, Вільнюської округи
Чехословацька	Закарпаття	—

2000—2001 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

8 клас

I рівень

1. Заповніть пропуски в синхроністичній таблиці «Україна та світ з XI по XVII ст.».

Події всесвітньої історії	Рік	Події в Україні
1	2	3
Поділ єдиної християнської церкви на православну і римокатолицьку	1054	Смерть Ярослава Мудрого
Помер французький король Філіпп II Август	1223	Битва на р. Калці
Невська битва	1240	Взяття та зруйнування Києва монголо-татарами
Відкриття Америки	1492	Перша згадка про козаків
Початок Селянської війни в Німеччині	1524	Напад кримських татар на Поділля та Галичину
Утворення англійської церкви	1534	Вторгнення орд кримських татар на Волинь

1	2	3
Відбудова шедевра індо-мусульманського мистецтва Фатехпур-Сікрі	1569	Люблінська унія
Скасування Юр'єва дня у Московській державі	1581	Видання І. Федоровим Біблії в Острозі
Початок правління в Московській державі династії Романових	1613	Прийняття польським сеймом постанови, що зобов'язувала українських козаків підпорядковуватись місцевій владі
Початок революції в Англії	1640	Похід у Туреччину козаків під проводом Д. Гуні

11 клас

I рівень

1. Заповніть пропуски в синхроністичній таблиці «Україна і світ у першій половині XX ст.».

Події всесвітньої історії	Рік	Події в Україні
Кінець Першої світової війни	1918	Проголошення ЗУНР
Підписання Сен-Жерменського договору з Австрією	1919	Перша Конституція радянської України
Початок Великої депресії у США	1929	Створення ОУН
«Соляний похід» на чолі з Махатмою Ганді в Індії	1930	Процес СВУ
Пакт Ріббентропа — Молотова	1939	Приєднання Західної України до Радянського Союзу
Невдале повстання генерала Санхурхо в Іспанії	1932	Запровадження єдиної паспортної системи в УСРР
Проголошення незалежності Словачії	1939	Проголошення незалежності Карпатської України
Декрет німецького уряду про анексію Люксембургу	1936	Судовий процес у Львові над 59 членами ОУН
Перемога англо-американських військ при Ель-Аламейні	1942	Створення Української Повстанської Армії (УПА)
Операція «Оверлорд» — відкриття Другого фронту у Європі	1944	Завершення вигнання гітлерівських військ з території України

2002—2003 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

8 клас**I рівень**

1. Наведіть сучасні назви даних географічних об'єктів і країн.
 - Херсонес — Севастополь.
 - Пантікапей — Керч.
 - Тор — Слов'янськ.
 - Корсунь — Корсунь-Шевченківський (Черкаська область).
 - Константинополь — Стамбул.
 - Суразьке море — Азовське море. У руських літописах його називали Суразьким морем — за назвою кримського міста Сураз (тепер Су-дак). Араби іменували його Бахр-ель-Азов-Сине море. Не виключено, що так пішла його сучасна назва.
 - Варязьке море — Балтійське море.
 - Меотида — назва Азовського моря у стародавніх греків, які називали це море по імені народу меотів, що жили на його берегах, Майотіс Лиман — Меотійським озером; римляни — Палюс меотис — Меотійським болотом. Самі меоти називали своє море Темеринда, що означає «мати моря». Вони вважали, що Азовське море — мати великого Чорного моря, яке лежить на півдні.
 - Танаїс — Дон.
 - Тіра — Дністер.
 - Франкська держава — Франція, Німеччина, Італія.
 - Московська держава — Росія.
 - Візантія — Турція, Болгарія, Греція, Сербія, частина Румунії, острови Середземного моря, частина Північної Африки.
 - Велике князівство Литовське — Литва, Україна, Білорусія.
 - Імперія Великих Моголів — Індія.
2. Заповніть таблицю «Світ, Україна, наш край», указавши провідні історичні події, видатних осіб, перебування певних народів на тій чи іншій території.

Події у світі	Події в Україні	Наш край
1	2	3
IV—VII ст.		
Велике переселення народів	Готи (II—IV ст.). Гуни (375 р. — сер. V ст.)	Заселення Донецької області (IV ст.)

1	2	3
<p>Перший Вселенський собор у Нікеї (325 р.). Розподіл Римської імперії на Західну та Східну (395 р.). Падіння Західної Римської імперії (476 р.). Утворення варварських королівств (V ст.). Битва при Суассоні (486 р.). Заснування Франкської держави (500 р.). Виникнення і розповсюдження ісламу (610 р.). Утворення Арабського халіфату (VII ст.). Утворення князівства Само — першої слов'янської держави (VII ст.).</p>	<p>Анти (IV — поч. VII ст.). Заснування Києва (кін. V ст.). Вторгнення аварів у Північне Причорномор'я (кін. VI ст.). Утворення Великої Булгарії. Утворення Хозарського каганату (VII ст.).</p>	<p>Поява тюркомовних гунів (кам'яна стела з Новоазовського району) (кін. IV — I пол. V ст.). Проникнення в Приазовські степи племен аварів (VI ст.) (місця знахідок — Маріуполь, біля Ясиноватої, Новоазовськ, Подонців'я). Анти-слов'яни (V—VII ст.) (поселення напроти села Богородичне Слов'янського району). Приєднання приазовських земель хозарами (в кінці VII ст.).</p>
X — XI ст.		
<p>Заснування Німецької Священної Римської імперії (962 р. — Оттон I). Розгром першого Болгарського царства (1018 р.). Розкол церкви на східну (православну) і західну (католицьку) — 1054 р. Завоювання Англії Вільгельмом Нормандським (1066 р.). Перший хрестовий похід (1096—1099 рр.). Взяття Єрусалима хрестоносцями (1099 р.).</p>	<p>Князювання Олега в Києві (882—912 рр.). Угоди Русі з Візантією (907, 911 рр.). Князювання Ігоря (912 — 945 рр.). Походи Ігоря на Візантію (941, 944 рр.). Повстання деревлян (945 р.). Правління Ольги (945 — 964 рр.). Князювання Святослава Ігоревича (964—972 рр.). Розгром Хозарського каганату (965 р.). Князювання Володимира Святославовича (980—1015 рр.). Запровадження християнства на Русі (988 р.).</p>	<p>Наш край входив до Київської Русі. Через Донецький степ князь Святослав вдовів свої дружини на хозар. Потім вторглися тюрки. Вони знаходилися у басейні р. Казенний Тор-рець і дали цілий ряд назв річкам і місцевостям: Сухий, Кривий, Казенний Тор-рець, Великий Тор, місто Тор (сучасний Слов'янськ), Краматорівка (сучасний Краматорськ)</p>

1	2	3
<p>Готували й очолювали хрестові походи: Папа Урбан II, монах Петро Пустельник, граф Раймунд Тулузький, французький король Філіпп II, германський імператор Фрідріх Барбаросса, англійський король Річард Левове Серце</p>	<p>Князювання Ярослава Мудрого (1019—1054 рр.). Побудова собору Св. Софії у Києві (1037 р.) «Руська правда» (сер XI ст.). Повстання в Києві (1068 р.). Любецький з'їзд князів (1097 р.)</p>	<p>До південних кордонів Русі прийшли половці (сер. XI ст.)</p>
XII ст.		
<p>Перша літописна згадка про Москву (1147 р.). Комунальні революції</p>	<p>Князювання в Києві Володимира Мономаха (1113—1125 рр.). Завершення написання Нестором «Повісті минулих літ» (1113 р.). Перебування на київському престолі Мстислава Володимировича (1125—1132 рр.). Руйнування Києва військом князя Андрія Боголюбського (1169 р.). Похід Ігоря Святославовича на половців (1185 р.). Перша згадка у літописі назви «Україна» (1187 р.). Об'єднання Галицького й Волинського князівств (1199 р.)</p>	<p>Набіги половців. У верхів'ях р. Тор (Казенний Торець) знаходилась ставка могутнього хана Кончака (приблизно в районі Слов'янська). На чолі з Кончаком Донецьке об'єднання кочових орд — одне з найбільших в половецькій землі. Поява укріплених городищ на Сіверському Донці у с. Богородичному, Сидорово та Маяки в Слов'янському районі Донецької області</p>
XVI ст.		
<p>Епоха Великих географічних відкриттів: • перша навколосвітня подорож Магеллана (1519—1522 рр.); • завоювання Мексики іспанцями на чолі з Фернандо Кортесом (1519—1521 рр.);</p>	<p>Повстання Михайла Глинського (1508 р.). Заснування українським православним князем Дмитром Вишневецьким на о. Мала Хортиця першої Запорозької Січі (1556 р.).</p>	<p>Нове заселення території Донецького краю. На Сіверський Донець московський уряд направив сторожову та станичну служби</p>

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • завоювання Перу іспанцями на чолі з Франсиско Пісаро (1532—1535 рр.). Початок Реформації в Європі: <ul style="list-style-type: none"> • в Німеччині (1517 р., Лютер); • в Швейцарії (1522 р., Ульріх Цвінглі); • початок громадянських воєн у Франції (1562 р.); • буржуазна революція в Нідерландах (1566—1609 рр.). Велика Селянська війна в Німеччині (1524 — 1525 рр.). Заснування «Товариства Ісуса» (ордену єзуїтів) — 1540 р., Ігнатій Лойола. Утворення англіканської церкви (1534 р.). Повстання Роберта Кета (1549 р.). Семирічна війна (1556—1563 рр.). Царювання Івана IV Грозного у Московській державі (1533—1584 рр.). Опричнина (1556—1572 рр.). Лівонська війна (1558—1583 рр.). 	<p>Люблінська унія. Об'єднання Польського королівства та Великого князівства Литовського в Річ Посполиту. Приєднання Польщею Київщини, Брацлавщини, Волині й Підляшшя (1569 р.).</p> <p>Одна з перших спроб залучити українських козаків на державну службу (1572 р.).</p> <p>Друкарня у Львові, «Апостол» (1574 р.).</p> <p>Острозька школа (1578 р.).</p> <p>Острозька Біблія (1581 р.).</p> <p>Заснування першого церковного братства у Львові (1586 р.).</p> <p>Похід запорозьких козаків під проводом Івана Підкови в Молдову (1577 р.).</p> <p>Козацьке повстання під проводом Кшиштофа Косинського (1591—1593 рр.).</p> <p>Козацьке повстання під проводом Северина Наливайка (1594—1596 рр.).</p> <p>Православний та уніатський собори в Бересті.</p> <p>Утворення греко-католицької церкви на уніатському соборі (1596 р.).</p>	<p>Формування місцевого козацтва (поч. XVI ст.).</p> <p>Згадка про поселення монахів у крейдяних горах на правому березі Донця, в районі сучасного Святогірського монастиря під назвою «Святі гори» (20-ті рр. XVI ст.).</p> <p>Перша згадка про «Святі гори» (1526 р.), Святогірський монастир (1546 р.).</p> <p>Постійні набіги турок і татар (II пол. XVI ст.) привели до створення Дикого Поля, в якому кочувала Ногайська орда</p>
XVII ст. 20—40 рр.		
Повстання під керівництвом І. Болотникова (1606 р.).	Утворення Київського церковного братства (1615 р.). Взяття запорозькими козаками під	Поява ряду запорозьких пікетів і зимників (поч. XVII ст.).

1	2	3
<p>Звільнення Москви від польських інтервентів ополченнями під проводом К. Мініна і Д. Пожарського (1612 р.).</p> <p>Початок правління династії Романових (1613 р.).</p> <p>Тридцятирічна війна (1618—1648 рр.), учасники: Фрідріх Пфальцьський, Густав — Адольф, Фердинанд II, Альбрехт Валентштейн, Тіллі, кардинал Рішельє.</p> <p>Буржуазна революція в Англії (1640 р.).</p> <p>Проголошення Англії республікою (19.05.1649 р., Олівер Кромвель, Карл I)</p>	<p>проводом Петра Сагайдачного турецької фортеці Кафи (1616 р.).</p> <p>Відновлення православної ієрархії. Обрання київським православним митрополитом Йова Борецького (1620 р.).</p> <p>Участь козацького війська на чолі з Петром Сагайдачним у Хотинській війні на боці Речі Посполитої (1621 р.).</p> <p>Козацько-польський конфлікт. Куруківська угода поляків з козаками (1625 р.).</p> <p>Козацьке повстання під проводом Тараса Федоровича (Трясила) (1630 р.).</p> <p>Заснування Києво-Могилянського колегіуму (1632 р.).</p> <p>Зруйнування фортеці Кодак запорожцями на чолі з Іваном Сулимою (1635 р.).</p> <p>Козацьке повстання під проводом Павла Павлюка, Якова Острянина, Дмитра Гуні (1637—1638 рр.).</p> <p>Затвердження сеймом Речі Посполитої «Ординації Війська Запорозького реєстрового» (1638 р.).</p> <p>Початок Національно-визвольної війни. Обрання гетьманом Богдана Хмельницького (1648 р., січень).</p> <p>Жовтоводська та Корсунська битви (1648 р., травень).</p> <p>Облога українським військом фортеці Збараж (1649 р., червень-серпень).</p> <p>Зборівська битва. Укладення Зборівського перемир'я (1649 р., серпень)</p>	<p>Запорозьські пікети згадуються в районі сучасних міст Дружківки і Селидово.</p> <p>У Приазов'ї була створена Кальміуська паланка.</p> <p>Територія нашого краю заселялась стихійно.</p> <p>Через Донецький степ поблизу рік Кальміус, Соляна проходив чумацький (соляний) шлях.</p> <p>Майже вся територія сучасної Донецької обл. була під впливом українського козацтва</p>

II рівень

1. Введіть необхідну інформацію у схему «Українські землі під владою іноземних держав (кінець XIII — середина XVI ст.)», позначивши країни-загарбниці (1), відповідні українські території (2) та хронологічні межі даного процесу (3).

Українські землі кінця XIII — середини XVI ст.				
1. Польське королівство	1. Литва	1. Московське князівство	1. Угорщина	1. Молдавія (під протекторатом Османської імперії)
2. Галичина, Холмщина, Західне Поділля	2. Волинь, Київщина, Східне Поділля	2. Чернігово-Сіверські землі	2. Закарпаття	2. Буковина
3. XIV—XVI ст.	3. XIV—XVI ст.	3. Кін. XV—поч. XVI ст.	3. XIII—XX ст.	3. Сер. XIV—XX ст.

2. Використайте наведені пари понять в історичному контексті. Визначте, що між ними є спільного, і вкажіть розбіжності.

Чернечі ордени	Духовно-рицарські ордени
Визначення понять	
Ордени ченців — релігійні, соціальні групи, члени яких приймають на себе ряд зобов'язань: в першу чергу, відмова від світського життя (відмова від власності; утримування, розрив старих сімейних та соціальних зв'язків; дотримання суворої дисципліни; прикріплення до монастиря; виконання його правил (уставу); дотримання чернецької етики — молитва й міркування про божественне	Духовно-рицарські ордени — військово-чернечі організації рицарів, які створювалися під час хрестових походів у XII — XIII ст. під керівництвом католицької церкви з метою захисту та поширення володінь хрестоносців на Сході й для територіальних загарбань в Європі під приводом боротьби з «невірними». Їх обітничі: утримання, слухняність, бідність. Як рицарі вони носили зброю, брали участь у загарбницьких походах. Структура цих орденів ієрархічна
Загальні риси	
В основі діяльності обох орденів лежить чернеча етика, релігійний світогляд. І ті, й інші жили за уставом, але в орденах ченців устав був релігійним, а у духовно-рицарських орденів — адміністративно-військовий	
Відмінні риси: мета діяльності	
Повністю присвятити себе служінню Богу та наверненню невірних до християнства	Будувалися на основі суворої воєнної дисципліни та ставили головною задачею захист християн. Духовно-рицарські ордени відрізнялися особливою агресивністю. За допомогою зброї прагнули закріпити за церквою нові території

	Нова історія	Середньовіччя
Визначення понять	Нова історія — це епоха всесвітньої, перш за все європейської історії, коли в усіх галузях життя людини — економічній, політичній, соціальній — формувались основи індустріальної цивілізації. Нова історія — це історія народження, розвитку нового капіталістичного способу виробництва, який прийшов на зміну феодалізму	Середні віки — це епоха цивілізації розвинутих аграрно-ремісничих відносин, які розвиваються в епоху феодалізму
Загальні риси	Суспільний устрій, який характеризує різні ступені людської цивілізації	
Відмінні риси		
Основний спосіб виробництва	Індустріальний	Аграрно-ремісничий
Основні класи та соціальні групи	Буржуазія, наймані робітники	Феодалі, залежні селяни
Культура	Буржуазна	Релігійний характер
Висновок: Нова історія та Середньовіччя — це важливі ступені в розвитку людства. Ці етапи проходять майже всі народи в своєму розвитку		

III рівень

1. Напишіть листа від імені однієї із наведених історичних осіб до її реально існуючого сучасника.

Лист Данила Галицького до хана Батия

«Хане Батию, пише до тебе князь Данило Галицький. Мене дуже хвилює стан моїх земель. Я був в Угорщині, а коли повернувся: на місці князівства — самі руїни і згарища. Коли я розпитав людей про те, що трапилося, вони сказали, що на наші землі напала твоя орда. Ви скористалися тим, що мене не було, і повбивали беззахисних людей.

Навіщо ти знищуєш безневинних людей, міста? Адже ми все одно не скоримося. Саме так ти 1240 року напав на Київ. Твоя орда захопила в полон наших воїнів, крастих майстрів, убила безліч безневинних людей. Причому, ти навіть наважився знищити церкву, тому що в ній ховалися люди.

Ось і зараз ви напали на мої землі.

Так, горіла земля, і залишалися руїни там, де проходили твої ординці. Але ніхто ще не скорився тобі, ніхто не віддав рідної землі без бою. Люди вважають для себе за честь померти за свою землю, ніж потрапити в полон і бути рабами.

Навіщо вам потрібні наші землі?

І навіщо ви убиваєте стільки людей? Чи не можна усе обговорити й владнати мирним шляхом, без кровопролиття й убивств? Я вимагаю, щоб ти припинив ці безглузді напади.

Народ завжди буде захищати свою рідну землю, не віддасть її вам і ніколи не скориться».

9 клас

І рівень

- Наведіть сучасні назви даних географічних об'єктів і країн.
 - Аккерман — Білгород-Дністровський.
 - Олександрівськ — Запоріжжя.
 - Юр'єв — Тарту.
 - Кафа — Феодосія.
 - Катеринодар — Краснодар.
 - Сіргіс — Сіверський Донець.
 - Варязьке море — Балтійське море.
 - Меотида — Азовське море.
 - Танаїс — Дон.
 - Тіра — Білгород-Дністровський.
 - Священна Римська імперія — Німеччина, частина Італії, Чехії, Нідерландів, Швейцарія, Австрія та ін.
 - Османська імперія — Туреччина, Сирія, частково Греція, Болгарія, Македонія, Румунія, Молдова, Крим (тобто Україна) — її васал, Росія, Грузія, Ізраїль, Єгипет, Кіпр, частково Йорданія, частково Югославія, частково Албанія та ін.
 - Австрійська імперія — Австрія, частково Чехія, Австрійська республіка (частина Австро-Угорщини).
 - Королівство Валахія — область на півдні Румунії, між Карпатами та Дунаєм.
 - Князівство Трансільванія — історична область Румунії.
- Заповніть таблицю «Світ, Україна, наш край», вказавши провідні історичні події, видатних осіб, перебування певних народів на тій чи іншій території.

Час	Події у світі	Події в Україні	Наш край
1	2	3	4
IV—VII ст.	Велике переселення народів	Велике розселення слов'ян	Навала гунів

1	2	3	4
XII ст.	1189—1192 рр. — третій хрестовий похід (взяли участь королі: Річард I, Фрідріх Барбаросса, Філіпп II Август)	Правління Володи-мира Мономаха	Битва Ігоря з половцями на р. Каялі (1185 р.).
XVII ст.	Англійська революція 1640—1660 рр. (лідер О. Кромвель)	Національно-визвольна війна 1648—1657 рр. (керівник Б. Хмельницький)	Заснування м. Тора (Слов'янськ)
XVIII ст.	Велика Французька революція 1789—1794 рр.	Перша Малоросійська колегія 1722—1729 рр. на чолі з Вельяміновим-Зерновим	Експедиція Капустіна на Донбас з метою пошуку вугілля
1 пол. XIX ст.	Заснування і занепад імперії Наполеона I (1804—1814 рр.)	Повстання у Чернігівському полку	Ковалевський вперше зробив карту донецьких родовищ

II рівень

1. Введіть необхідну інформацію у схему «Видатні випускники Києво-Могилянської академії».

2. Використайте наведені пари понять в історичному контексті. Визначте, що між ними є спільного, і вкажіть розбіжності.

Робітники — інтелігенція

Робітники — це соціальний прошарок суспільства, який займається виробничою працею. У процесі капіталістичного розвитку маса дрібних виробників збанкрутіла й вимушена була продавати свою робочу силу.

Інтелекція — це соціальний прошарок суспільства, який живе за рахунок інтелекту, займається переважно творчою працею — в науці, культурі, політиці тощо.

Спільні ознаки: обидві групи — це соціальні верстви індустріального суспільства. Інтелекція, як і робітники, заробляють на життя своєю власною працею.

Розбіжності: інтелігенти, на відміну від робітників, заробляють на життя інтелектом і творчою працею, а робітник продає свою фізичну силу.

Гуманізм — шовінізм

Гуманізм — це напрямок суспільної думки, якій притаманні гідність, захист прав і свобод людини, всебічного її розвитку. Гуманізм першим звернув увагу на ставлення людини до людини. Гуманізм виник в епоху Відродження. На той час релігія одійшла на другий план, а на першому місці опинилися інтереси людини.

Шовінізм — це крайня форма націоналізму, яка пропагує національну винятковість і викликає ненависть та зневагу до інших націй. Поняття «шовінізм» походить від імені капрала наполеонівської армії — Шовена.

Розбіжності:

Гуманізм пропагує ідею всебічного розвитку людини, захист людини.

Шовінізм, навпаки, підтримує ідею переваги окремої нації, а решта націй повинні підкоритися або бути знищеними. Яскравий приклад шовінізму — фашистська Німеччина.

Гуманізм — це світогляд, а шовінізм — політика.

III рівень

1. Напишіть листа від імені одного з наведених історичних діячів до його реально існуючого сучасника.

Лист І. Мазепи до російського царя Петра I

Вітаю тебе, великий володарю всієї Русі, Петро Олексійовичу!

Прошу прочитати мого листа. Це останній мій лист, бо відчуваю, що недовго мені лишилося жити на цьому світі.

Народився я в селі Мазепинці на Київщині, в сім'ї дрібного шляхтича. Дитинство моє минуло безтурботно, тому що народився в період «золотого спокою» у 1639 р. І в 1656 р., за часів гетьманування на Украї-

ні Б. Хмельницького, я поїхав навчатися за кордон. Був я у Німеччині, Італії, у Нідерландах, Франції. Там я вчив різні науки (військову справу, політику). Повернувся до Польщі, служив королю Яну III Казимиру, був послом до гетьмана П. Тетері. У 1663 р., у період після «чорної ради», на котрій обрали гетьманом І. Брюховецького, я служив у гетьмана П. Дорошенка, був у нього генеральним писарем. Їдучи з дипломатичним завданням до Туреччини, був перехоплений І. Сірком та відправлений до лівобережного гетьмана І. Самойловича, де вислужився до генерального осавула.

У 1687 р. разом із гетьманом І. Самойловичем вирушив до князя Голіцина, що за наказом цариці Софії Олексіївни ходив на Крим. Було спекотно, татари (напевно, вони) підпалили степ. Ми з військами не дійшли до Перекопа через нестачу води і провіанту. Провину за невдалий похід поклали на І. Самойловича, звинувативши у змові. Гетьмана відправили до Сибіру, де він загинув. Доля і Бог захистили мене, і того ж року я став гетьманом України.

Хоч Коломацькі статті не давали мені усєї повноти влади, але я робив все можливе й неможливе за моє довге правління (1687—1709 рр.): збудував багато церков, відкрив школи та вищі навчальні заклади. Союзником я вірно служив тобі усі ці роки, але все тяжче ставало жити українському народові, все страшнішим був податковий тятар.

У 1705 р. я почав переговори з Польщею про долю України, але це не дало ніяких результатів. А стан України та українців погіршувався. Чому мій народ тисячами ліг був під бруківками твого Петербургу? Чому ми не мали змоги самостійно проводити зовнішню політику? Чому жоден із московських правителів не виконав обіцянки, яка була дана великому Б. Хмельницькому і не визволив Правобережжя від польських панів? А коли я зрозумів, що на думці у тебе, Петре Олексійовичу, ліквідація автономії України, а значить, і мене, як гетьмана, я для себе все вирішив....

От і все. Позаду Батьківщина, рідні, друзі. Ти, царю, переміг.

Прощавай назавжди, Петре Олексійовичу. Я хотів би померти на Україні, але знаю, що цього ніколи не буде і Батьківщину мені вже не бачити. На цьому закінчую свого листа.

Твій друг і союзник І. С. Мазепа

Р. S. Навіки залишаюсь гетьманом України.

10 клас**I рівень**

- Наведіть сучасні назви даних географічних об'єктів і країн.
 - Брест-Литовськ — Брест.
 - Двінськ — Даугавпілс.
 - Ревель — Таллін.
 - Царське село — Пушкіне.
 - Тифліс — Тбілісі.
 - Новомиколаївськ — Новосибірськ.
 - Гришино — Червоноармійськ.
 - Царицин — Волгоград.
 - Щербинівка — Держинськ.
 - Ворошиловград — Луганськ.
 - Сполучене Королівство Британії — Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії.
 - Османська імперія — Туреччина та колонії, які їй належали.
 - Австро-Угорщина — Австрія та Угорщина.
 - Валахія — південна частина сучасної Румунії.
 - Трансильванія — західна частина сучасної Румунії.
- Заповніть таблицю «Світ, Україна, наш край», вказавши провідні історичні події, видатних осіб, перебування певних народів на тій чи іншій території.

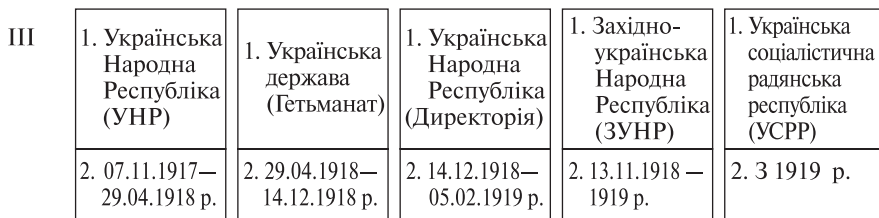
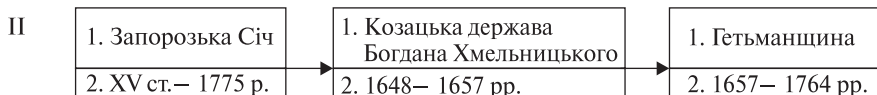
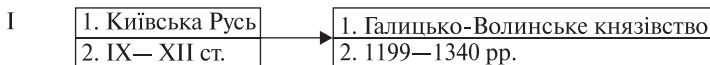
Події у світі	Події в Україні	Наш край
1	2	3
XIX ст.		
1799—1815 рр. — наполеонівські війни. 1804—1815 рр. — перша імперія у Франції. 1814—1815 рр. — Віденський конгрес. 14.12.1825 — повстання декабристів у Росії. 1830—1848 рр. — липнева монархія у Франції. 1836—1854 рр. — чартистський рух в Англії. 1848—1849 рр. — буржуазно-демократичні революції в Європі	1813—1835 рр. — повстання під проводом У. Кармалюка. 1833—1837 рр. — діяльність «Руської трійці». 1837 р. — створення альманаха «Русалка Дністровна». 1846—1847 рр. — діяльність Кирило-Мефодіївського братства. 1848 р. — заснування Головної Руської ради у Львові, скасування кріпацтва у західноукраїнських землях. 1855 р. — повстання «Київська козаччина»	1800 р. — утворення у м. Маріуполь митної застави. 1827 р. — створення геологічної карти Донбасу. 1832—1866 рр. — існування Азовського війська. 1866 р. — заснування Бахмутського земства. 1869 р. — заснування Юзівки

1	2	3
<p>1852—1870 рр. — друга імперія у Франції. 1870 р. — об'єднання Італії. 1870—1871 рр. — франко-пруська війна. 18.01.1871 р. — проголошення Німецької імперії. 1861—1865 рр. — громадянська війна в США. 1853—1856 рр. — Кримська війна в Росії. 1879—1882 рр. — утворення Троїстого союзу</p>	<p>1861 р. — скасування кріпацтва в Україні. 1860 р. — створення Української громади в Києві. 1863 р. — Валувський циркуляр про заборону української мови. 1868 р. — створення товариства «Просвіта». 1873 р. — створення наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка. 1876 р. — Емський указ</p>	<p>1889 р. — відкриття Новомариупольського порту</p>
1914 р.		
<p>28.06.1914 р. — вбивство Франца-Фердинанда у Сараєві. 1.08.1914 р. — початок Першої світової війни. 2—12.09.1914 р. — битва на р. Марні</p>	<p>1.08.1914 р. — створення Головної Української Ради. 3.08.1914 р. — створення легіону Українських січових стрільців. 08—09 1914 р. — Галицька битва</p>	
1917 р.		
<p>23—27.02.1917 р. — Лютнева революція в Росії. 6.04.1917 р. — оголошення про участь у Першій світовій війни США. 25—26.11.1917 р. — Жовтнева революція в Росії</p>	<p>3—4.03.1917 р. — створення Центральної Ради. 6—9.04.1917 р. — національний конгрес у Києві. 5—10.06.1917 р. — другий військовий з'їзд. 10.06.1917 р. — I Універсал ЦР, 3.07.1917 р. — II Універсал ЦР, 7.11.1917 р. — III Універсал ЦР. 8—15.09.1917 р. — з'їзд народів Росії в Києві. 11—12.12.1917 р. — з'їзд Рад у Харкові</p>	<p>15—17.03.1917 р. — конференція Рад Донецького басейну у м. Бахмуті. Травень 1917 р. — перша конференція більшовиків у м. Бахмуті. Грудень 1917 р. — боротьба загонів Червоної Армії з калединцями</p>
1918 р.		
<p>3.03.1917 р. — Брест-Литовський договір. 18.07.1918 р. — друга битва на р. Марні</p>	<p>9.01.1918 р. — IV Універсал ЦР. 16.01.1918 р. — бій під Крутами</p>	<p>Літо 1918 р. — антинімецькі, антигетьманські виступи в Маріуполі та Горлівці</p>

1	2	3
28.10.1918 р. — проголошення Чехословаччини. 7.11.1918 р. — утворення Польської держави. 3.11.1918 р. — початок революції в Німеччині. 11.11.1918 р. — Комп'єнське перемир'я, кінець Першої світової війни	27.01.1918 р. — Брестський договір між УНР та Центральними державами. 29.04.1918 р. — утворення Української держави на чолі з гетьманом П. Скоропадським. 13—14.11.1918 р. — створення Директорії	Листопад 1918 р. — відновлення Радянської влади в Донбасі
1920 р.		
4.06.1920 р. — підписання Тріанонського мирного договору з Угорщиною. 10.08.1920 р. — підписання Севрського мирного договору між Італією та Турцією	21—24.04.1920 р. — Варшавська угода між УНР та Польщею. 25.04.—12.10.1920 р. — радянсько-польська війна. 7—9.11.1920 р. — штурм Перекопу, розгром Врангеля	6.01.1920 р. — звільнення Маріуполя від денікінських військ

II рівень

1. Внесіть необхідну інформацію до схеми «Основні етапи державотворчого процесу в Україні з давнини до 20-х років ХХ ст.», позначивши назву державності (1) та вказавши її хронологічні рамки (2).

- Використайте наведені пари понять в історичному контексті. Визначте, що між ними є спільного, і вкажіть розбіжності.

Національна ідея — соціалістична ідея

Національна ідея почала формуватися серед українського населення ще з давніх часів зародження і становлення нації. Її не раз висловлювали у своїх творах Т. Шевченко, П. Куліш, М. Драгоманов, але тільки на початку ХХ ст. вона була остаточно оформлена у роботі М. Міхновського «Самостійна Україна» і Д. Донцова «Націоналізм».

Соціалістичні ідеї опанували людьми, які відчули на собі гноблення капіталістичної системи. Найбільшого значення та поширення вони набули на межі ХІХ і ХХ ст., коли воєнні конфлікти і Перша світова війна зробили можливою реалізацію соціалістичних ідей у деяких державах.

Соціалістичні і національні ідеї посідають важливе місце у житті суспільства. Так, перші визначають матеріально-економічні і соціальні відносини і прагнення, а другі — політико-культурні.

Реалізм — модернізм

Реалізм поширився серед російських письменників у ХІХ ст. Керуючись словами Стендаля про те, що «реалізм — це дзеркало, за допомогою якого люди можуть побачити себе», представники цього літературно-мистецького напрямку намагалися правдиво зображувати дійсність.

Модернізм з'являється як засіб зображення світу, який постійно змінюється і на даному етапі потребує особливих зусиль для чіткого відображення своєї сутності. Часто використовувалася містика, окультизм, фантастичні елементи.

Ці дві течії — реалізм і модернізм — яскраво характеризують епоху перехідного періоду кінця ХІХ — поч. ХХ ст. Щоправда, спочатку з'являється реалізм, який згодом змінюється, перетворюючись на неореалізм, потім з'являється символізм, а пізніше й інші модерністичні течії (імпресіонізм, сюрреалізм, абстракціонізм тощо).

ІІІ рівень

- Напишіть листа від імені одного з наведених нижче історичних діячів до його реально існуючого сучасника.

Лист М. Грушевському від В. Винниченка

Шановний Михайле Сергійовичу!

Пише вам Володимир Винниченко. З великою радістю повідомляю, що невдовзі після початку революції в Росії з 23 лютого ми вирішили створити

власний орган управління. Випередивши нашу УСДРП, М. Міхновський зі своїми народовцями створив 3 березня Центральну Раду, а ми наступного дня свій орган — Українську Раду. Щоб уникнути суперечок через можливі протиріччя, цього ж дня, 4 березня, ми об'єдналися в єдину Центральну Раду, яка, на нашу думку, має стати місцевим органом для забезпечення порядку серед населення і проведення організаційної роботи. Поки що цей крок невідомий Тимчасовому уряду, бо це може викликати вкрай негативну реакцію і зашкодити подальшій реалізації наших ідей.

7 березня відбулися збори УСДРП, УНП, ТУП, Селянської Спілки, де ми обрали членів Центральної Ради. За бажанням більшості Вас обрали головою, про що з великою радістю і повідомляю. Гадаю, Ви задоволені цими кроками і якнайшвидше спробуєте прибути до Києва, до Будинку вчителя, де знаходиться резиденція нашої Ради.

Поки що ми вирішили не робити нічого небезпечного для нашої організації. Щоправда, враховуючи складність становища, ми б хотіли скликати всенародний національний конгрес для підтримки наших дій та вироблення певної програми. Було висловлено думку групою М. Міхновського про створення національного війська на випадок необхідності збройної боротьби, але я особисто маю сумніви щодо цього! Чекаємо на Вас.

8 березня 1917 р.

Ваш Володимир Винниченко

11 клас

I рівень

1. Наведіть сучасні назви даних географічних об'єктів і країн.
 - Ковно — Каунас (Литва).
 - Мерв — Марі (Узбекистан).
 - Петроград — Санкт-Петербург.
 - Проскурів — Хмельницький.
 - Станіслав — Івано-Франківськ.
 - Чистяково — Торез.
 - Тарнопіль — Тернопіль.
 - Царицин — Волгоград.
 - Шліссельбург — Петропавлівська фортеця.
 - Банне — м. Слов'яногірськ.
 - Чехословаччина — Чеська республіка і Словачія.
 - СРСР — 15 незалежних держав, частина з них представлена в СНД.
 - Австро-Угорщина — Австрія та Угорщина.

- Сполучене Королівство Великобританії та Ірландії — Англія, Уельс, Північна Ірландія, Шотландія.
 - Валахія — область на півдні Румунії.
2. Заповніть пропуски в таблиці «Донецька область за 70 років в контексті її історії».

Дати	Події
1932	Заснування Донецької області
1936	Рекорд Макара Мазає
1937	Створений педагогічний інститут
1938	Поділ області на Ворошиловградську і Донецьку
1941	Формування 383 шахтарської дивізії
листопад 1941	Противник вийшов до р. Міус
1941—1943 рр.	Окупація Донбасу
13 серпня — 22 вересня 1943	Донбасько-Міуська операція
8 вересня 1943	Визволення м. Сталіно
1944	Державна Рада прийняла постанову про першочергові заходи щодо відновлення вугільної промисловості
1947—1948	Розгортання соціалістичного змагання в промисловості
1947	Указом Президії Верховної Ради СРСР встановлене свято — День шахтаря
1961	Сталіно перейменовано в м. Донецьк
1989	Шахтарський страйк у регіоні
2002	Святкування 70-річчя з моменту створення Донецької області

II рівень

1. Внесіть необхідну інформацію до схеми «Видатні діячі зарубіжної та вітчизняної культури першої половини ХХ ст.».

Видатні діячі зарубіжної та вітчизняної культури першої половини ХХ ст.				
Наука	Музика	Скульптура	Живопис	Література
1. Н. Бор 2. А. Ейнштейн 3. Є. Патон 4. В. Вернадський	1. Д. Шостакович 2. Ф. Шаляпін 3. С. Рахманінов 4. С. Прокоф'єв	1. В. Мухіна 2. Г. Мур 3. Б. Іванов 4. І. Кавалерідзе	1. С. Далі 2. П. Пікассо 3. В. Кандінський 4. А. Матісс	1. М. Хвильовий 2. Е. Хемінгуей 3. Б. Шоу 4. В. Сосюра

2. Використайте наведені пари понять в історичному контексті. Визначте, що між ними є спільного, і вкажіть розбіжності.

Національний рух — інтернаціональний рух

Національний рух — боротьба, спрямована на консолідацію різних прошарків населення за національне визволення, позбавлення від колоніальної залежності, побудову незалежної держави.

Інтернаціональний рух — лівий рух за мир і справедливість в усьому світі, рівноправність у відносинах між державами, повагу до їх суверенних прав, рух за рівність всіх народів, спільна боротьба, спрямована на захист честі й гідності представників усіх націй.

Національний та інтернаціональний рухи переслідують однакову мету — визволення народів з-під колоніального ярма. Прикладом цього є декларування права на самовизначення націй в інтернаціональному русі, активний національно-визвольний рух в Індії (ІНК), Індонезії, Французькому Індокитаї, Сирії, Північній Америці та інших колоніальних володіннях, повстання Сандіно в Нікарагуа (1926—1934 рр.).

Проте національний рух, перш за все, ставив за мету власні інтереси, подекуди ігнорував права інших націй на самовизначення (приклад — Польща). Інтернаціональний рух, що керувався в основному з Москви, реально відповідав інтересам радянського режиму, що проводив русифікацію народів, які входили до складу СРСР. На мою думку, рядові учасники інтернаціонального руху дійсно відстоювали ідею мирного співжиття усіх народів, але надмірна політизація призвела до того, що сьогодні національно-визвольний рух виглядає більш привабливо.

Популізм — волюнтаризм

Популізм — прийняття рішень, що базуються не на глибокому осмисленні соціально-економічної та політичної ситуації, а зорієнтовані на задоволення миттєвих потреб населення з метою завоювати їх прихильність.

Волюнтаризм — соціально-політична практика, що характеризується нехтуванням об'єктивними законами історичного процесу, суб'єктивними бажаннями й довільними рішеннями осіб, які її здійснюють.

І популізм, і волюнтаризм ведуть до негативних наслідків. Волюнтаризм призводить до прийняття помилкових рішень у різних сферах життя, що в подальшому позначається на майбутньому країни. А популізм веде до формування у населення хибної впевненості у майбутньому, споживацького ставлення до життя, пасивності та безпринципності. І популізм, і (як в Білорусії) волюнтаризм можливі за існування авторитарного режиму. Також прикладом волюнтаризму є правління Хрушова.

III рівень

1. Напишіть листа від імені одного з наведених історичних діячів до його реально існуючого сучасника.

Лист М. Кирпоноса (командуючого Південно-Західним фронтом) своєму генералу Івану Баграмяну від 16 вересня 1941 р.

Уже котрий день німецькі війська продовжують оточення нашого угруповання. Мене повідомили, що кілька днів тому німецькі танкові дивізії Клейста перейшли Дніпро на Черкащині, а Гудеріан страшною навалою просувається Чернігівщиною. Я кілька разів повідомляв ДКО про загрозу оточення моїх військ. Товариш Сталін відмовив. Я прошу Вас, як свого найближчого товариша, тримати оборону до кінця. А я проситиму й надалі про відведення військ. Я не бажаю виглядати песімістом, але в цьому становищі нам ніякий героїзм і бажання триматися до кінця не допоможе захистити Київ. Білорусь захоплена ворогом. Нам загрожує загибель. Очевидно, в нашій державі віддають наказ відступати тільки тоді, коли це вже буде неможливо здійснити. І обов'язково відшукують ворогів народу й шкідників, що винні в поразці під Києвом, коли зброї немає, бо вона знищена в перші дні, а командування зникло роки чотири тому, армією керують нездари, хоч і герої громадянської війни. Жодна будьонівська кіннота не знищить німецькі танки. Коли німці в перший день війни знищили 55 військових аеродромів, захопили більшість військових складів, ніякий героїзм наших воїнів під Сянком і Новгород-Волинським не допоможе. Неефективним був і серпневий наступ військ генерала Власова. Наш народ зневірився у своїй владі, він не заслуговує такого керівництва, що не спроможне навіть організувати оборону. Який клятий час зі зламаними долями тисяч людей! У кожного з нас своя трагедія — родичі й близькі репресовані. Чи коштував голод того майбутнього, яке нам подарувала влада? Коли моральний стан народу зруйнований діями влади, ефективна оборона не можлива.

Повідомте мене у будь-який спосіб про подальше просування німецьких військ на Полтавщині. Проведіть розвідувальну операцію. Чи можемо ми сподіватися на існування коридору, яким можна вийти з оточення?

З повагою, М. Кирпонос

2003—2004 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

8 клас

I рівень

1. Складіть синхроністичну таблицю основних подій української та все-світньої історії IX—XVII ст.

Україна	Дати	Всесвітня історія
Створення держави Київська Русь	IX ст.	Початок завоювання арабами Сицилії та Південної Італії
Початок II походу русів під проводом Святослава до Дунайської Болгарії, війна з Візантією	969 р.	Початок правління династії Сун у Китаї
Смерть Ярослава Мудрого	1054 р.	Поділ християнської церкви на східну (православну) та західну (католицьку)
Смерть Мстислава Володимировича, новий сплеск князівських міжусобиць	1125 р.	Смерть грузинського царя Давида IV Будівельника
Загибель Романа Мстиславича під час походу до Польщі; поновлення міжусобиць у Галицько-волинських землях	1205 р.	Андрій (Андраш) II стає угорським королем
Поразка татарського воєводи Куремси на Правобережжі, завдана йому Данилом Романовичем	1254 р.	Кінець династії Штауфенів у Німеччині; у країні розпочався період міжцарювання
Кінець князювання Юрія I Львовича	1308 р.	Початок завоювання Декана султаном Ала-ад-дином Хильджі (Індія)
Запрошення боярами на галицько-волинський стіл Юрія II Тройденовича	1325 р.	Мухаммед Туглук стає делійським султаном
Початок селянського повстання на Галичині під проводом Мухи	1490 р.	Смерть угорського короля Матвія (Матгяша) Корвина
Перші документальні згадки про українських козаків	1492 р.	Відкриття Америки Колумбом; завоювання Гренади й завершення Реконкісти
Створення реєстрового козацтва	1572 р.	Проголошення республіки на півночі Нідерландів
Заснування Острозької греко-слов'янської школи	1578 р.	Експедиція Ф. Дрейка до Чилі та Перу
Похід гетьмана Сагайдачного на Москву	1618 р.	Початок Тридцятирічної війни
Битва під Цецорою	1620 р.	Битва біля Білої Гори (Чеський період Тридцятирічної війни)
Початок Національно-визвольної війни під проводом Б. Хмельницького	1648 р.	Кінець Тридцятирічної війни; Вестфальський мирний договір

II рівень

1. Розподіліть серед 4 номінацій: «Реформатор», «Просвітитель», «Полководець», «Захисник віри» представлених кандидатів — відомих історичних діячів.

Реформатор	Просвітитель	Полководець	Захисник віри
Володимир Святославич, Мартін Лютер, Княгиня Ольга	Василь Острозький, Швайпольд Фіоль, Кирил та Мефодій, Гальшка Гулевичівна, Іван Федоров	Князь Святослав, Стефан Баторій, Карл Великий, Петро Сагайдачний, Фрідріх Барбаросса, Дмитро Вишневецький, Чингізхан	Йов Борецький, Михайло Рогоза, Іван Вишенський, Жан Кальвін, Мелетій Смотрицький

2. Введіть необхідну інформацію у схему «Національно-визвольні повстання кінця XV — першої половини XVII ст.».

Причини повстань	
— Посилення процесу закріпачення селянства, зростання податків та повинностей. — Релігійний та національний гніт з боку Польщі	
XV ст.	1490 — 1492 рр. — повстання під керівництвом Мухи. Галичина
XVI ст.	Опришківський рух. Галичина, Буковина, Закарпаття
	1591—1593 рр. — повстання під керівництвом Косинського. Київщина, Волинь, Брацлав, Поділля, Переяслав
	1594—1596 рр. — повстання під керівництвом Северина Наливайка. Правобережжя, Лівобережжя, Білорусь, Молдавія
XVII ст.	1625 — повстання під керівництвом Марка Жмайла. Подніпров'я 1630 р. — повстання під керівництвом Тараса Федоровича (Трясила). Переяслав 1635 р. — повстання під керівництвом Івана Сулими. Зруйнування фортеці Кодак 1637—1638 рр. — повстання під керівництвом Дмитра Гуні, Павла Бута, Якова Остринина. Подніпров'я, Лівобережжя

Наслідки повстань
— Козацько-селянські повстання стали формою протесту українського народу проти експлуатації з боку польської шляхти. — Визвольні народні рухи підготували ґрунт для розгортання національно-визвольної боротьби українців середини XVII ст.

III рівень

1. Проаналізуйте відомі висловлювання історичних діячів. Прокоментуйте їх за наведеним планом.

А. «Щодо козаків, про цих лицарських людей знаємо, що вони нашого роду, наші брати і правовірні християни».

Цей вислів належить Йову Борецькому і взятий з його полемічного твору «Протестація» (1621 р.). Цей період історії України позначений виникненням греко-католицької церкви та занепадом православної. Після Брестської унії 1596 р. на Україні була скасована православна єпархія, її священники вважалися нижчими за рангом, а православна віра — релігією селянства. Але не на довгий час. Справа в тому, що в цей період на захист українства стали козаки. Вони робили це або збройним шляхом (К. Косинський та С. Наливайко), або дипломатичним — П. Сагайдачний. Завдяки підтримці останнього в 1620 р. було відновлено православну єпархію, і митрополитом став Йов Борецький. Таким чином, не лише козацтво захищало православну віру, але й православна віра підтримувала козацтво.

В наш час цю фразу ми можемо застосувати, наприклад, коли йдеться про стосунки між росіянами, білорусами та українцями, які є братами по вірі.

Б. «Хто до нас з мечем прийде, той від меча й загине».

Так сказав Олександр Невський, коли на Новгород напали німецькі лицарі. Це трапилося напередодні Льодового побоїща на Чудському озері. Ця битва відбулася 5 квітня 1242 р. Німці намагалися перетнути Русі шлях до Балтійського моря. Напередодні Олександр Невський звільнив від німців Псковську землю, після чого перед ним постала задача припинити просування ворога на Новгород. Внаслідок перемоги німецькі лицарі були повністю відкинуті від руських кордонів.

У наш час ці слова можна розуміти так: проти однієї сили завжди знайдеться інша сила. Щодо відносин між країнами, то на випадок війни у будь-якої держави є армія, яка застосовує силу, щоб відбити напад. За сучасних умов всі конфлікти треба вирішувати мирним шляхом. Але якщо дії терористів призводять до загибелі тисяч людей, то до них треба застосовувати аналогічні заходи, щоб викоренити це явище у світі.

В. «І сказав брате: «Се мое, та це мое також»».

Ці рядки є у творі «Слово про Ігорів похід» і промовляють їх руські князі один до одного: «Перестали князі невірних воювати, стали один одному казати: «Се мое, та це мое також, брате!» Стали вони діла дрібні вважати за великі, на себе самих підіймати чвари...» («Слово про

Ігорів похід» у перекладі М. Рильського). У цьому творі йдеться про похід Ігоря на половців, під час якого він зазнав поразки. У 1184 р. Великий князь київський Святослав Всеволодович здійснив з іншими князями вдалий похід до Половецького степу. Його було розпочато ранньою весною, щоб застати кочовиків у зимівлях. Новгород-Сіверського князя Ігоря Святославича також було запрошено взяти участь у цьому поході, але він не встиг підійти з військом вчасно через погодні умови. Не дочекавшись на нього, князі вирушили у степ, й Ігор залишився без своєї частки слави. Тому влітку цього ж року він здійснив самостійно зі своїми родичами похід на половців. Але цього успіху йому здалося замало. Тому у наступному, 1185 році, зібравши дружини свого брата Всеволода Курського та декількох небожів він вирушив «пошукати долі на Дону великім». Похід закінчився невдало — повним розгромом княжого війська. Це сталося, по-перше, через неузгодженість у діях князів; по-друге, у 1185 р. половецькі хани об'єдналися під проводом Кзака, Кобяка та Кончака з метою завдати Русі удару у відповідь. Саме на це об'єднане військо й натрапили дружини Ігоря та Всеволода.

В наш час ці слова можуть використовуватися в особистих стосунках для засудження егоїзму.

9 клас

I рівень

1. Складіть синхроністичну таблицю основних подій української та всесвітньої історії XV — I половини XIX ст.

Українська історія	Рік	Всесвітня історія
1	2	3
Перша згадка про українських козаків	1492	Відкриття Колумбом Америки
Розорення земель Галичини й Поділля татарами	1524	Селянське повстання у Німеччині на чолі з Томасом Мюнцером
Прийняття II Литовського статуту	1566	Початок буржуазної революції в Нідерландах
Початок реєстрації козаків.	1572	Варфоломійська ніч
III Литовський статут	1588	Розгром іспанської «Непереможної Армади»
Початок Визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького	1648	Закінчення Тридцятирічної війни

1	2	3
Андрусівська угода між Польщею і Московською державою. Україну поділено між цими державами	1667	У Росії почалась селянська війна під керівництвом Степана Разіна
Зруйновано Запорозьку Січ за наказом Петра I	1709	Полтавська битва
Остаточне зруйнування царськими військами Запорозької Січі	1775	У Росії закінчилася війна під керівництвом О. Пугачова
Запровадження кріпацтва в Лівобережній Україні та Слобожанщині	1783	Приєднання Криму до Росії
Переселення колишніх запорозьких козаків на Кубань для охорони південного кордону Росії	1791	Прийняття конституції у Франції
Приєднання Правобережної України до Росії	1793	Страта Людовіка XVI й початок війни з коаліцією
І. Котляревський організував полк для участі у війні з Наполеоном	1812	Вітчизняна війна Росії проти Наполеона
Початок селянського руху на Поділлі під керівництвом Устима Кармалюка	1813	Армію Наполеона розбито армією союзників під Лейпцигом (Німеччина)
Повстання Чернігівського полку на Україні	1825	Повстання декабристів у Росії

II рівень

1. Розподіліть серед 4 номінацій: «Меценат», «Політик», «Митець», «Науковець» представлених кандидатів — відомих в історії людей.

Меценат	Політик	Митець	Науковець
І. Мазепа, М. Миклашевський	Мірабо, П. Сагайдачний, В. Оранський, К. Розумовський, М. Робесп'єр, В. Капніст	Д. Бортнянський, Мікеланджело Буонаротті, І. Мартос, А. Дюрер, Веласкес, Моцарт	К. Дашкова, В. Каразін, М. Коперник, І. Гізель, М. Ломоносов, О. Везолій

2. Внесіть необхідну інформацію в таблицю «Історичне значення української козацької держави — Гетьманщини».

1.	На звільнених з-під влади Польщі землях утворилась українська козацька держава — Гетьманщина — на чолі з гетьманом Б. Хмельницьким, в якій поширились набутки Запорозької Січі
2.	Знищено велике феодальне землеволодіння польських магнатів і шляхти
3.	Знищено світське землеволодіння, частково кріпацтво
4.	Багато колишніх кріпаків перейшли до козацького стану, який користувався широкими правами й привілеями
5.	Були збережені традиційні органи місцевого самоврядування
6.	Селяни здобули особисту свободу та право власності на землю тих сіл, які увійшли до складу Козацької держави
7.	Гетьманщина встановила дипломатичні відносини з іноземними державами
8.	Завдяки активній зовнішній політиці гетьманського уряду зміцніли позиції України у світі
9.	Гетьманщина мала власні збройні сили: козацьке військо за бойовими якостями не поступалося кращим європейським
Висновок. Таким чином, ми бачимо, що Гетьманщина була першою спробою встановлення автономії українського народу. Протягом майже цілого століття вона була центром політичного життя України. Вона пробудила національну свідомість українського народу	

III рівень

1. Проаналізуйте висловлювання відоміих історичних діячів. Прокоментуйте їх за наведеним планом.

А. «Після нас — хоч потоп».

Цей вислів приписують французькому королю Людовіку XV, але мемуристи стверджують, що він належить фаворитці цього короля маркізі Помпадур. Вона сказала це в 1757 р., щоб заспокоїти короля, засмученого поразкою французьких військ біля Росбаху. Можливо, ця фраза — алюзія на вірш невідомого грецького поета, що його часто цитували Цицерон та Сенека: «Після моєї смерті нехай світ у вогнищі загине».

За часів свого правління Людовік XV (1715—1774) та його оточення вели розкішний спосіб життя. Вони витрачали гроші казни, використовуючи їх для власних розваг: купували коштовний одяг, влаштували бали, будували палаци. Людовік XV мало приділяв уваги державним справам, віддаючи перевагу розвагам. Народ Франції, на його думку, існував лише для того, щоб задовольняти бажання й примхи короля. Версаль продовжував веселитись. Гроші текли без обліку, хоч вибивати їх з народу стало дедалі важче. Також

вважається, що за цих обставин Людовік XV і заявив: «На наш вік вистачить», а потім додав і слова: «Після нас — хоч потоп».

За наших часів вислів не втратив актуальності, адже існують люди, які ведуть розкішне життя, не замислюються про майбутнє, про нащадків, марно витрачають час, і їм все одно, що станеться після них.

Б. «У тебе що, шаблі немає?».

Цей крилатий вислів належить польському королю Владиславу IV Вазі. У 1620 р. він нагородив Богдана Хмельницького золотою шаблею за зразкову службу під час війни проти турок. У 1646 р., коли Богдан Хмельницький у складі посольства поїхав до короля Владислава IV, новий чигиринський підстароста захопив його маєток і побив одного з синів. Усі спроби встановити справедливість за допомогою польського сейму не дали жодного результату, а безвладний король натякнув на нагородну зброю як на спосіб розв'язання суперечки: «У тебе що, шаблі немає?».

В. «Мій жереб з голяками».

З 1769 р. Сковорода вів мандрівне життя, не спокушаючись різноманітними посадами й чинами, щоразу відхиляючи пропозиції церковних і світських осіб. Навіть Катерині II не вдалося залучити Сковороду до царського двору. Він, вірний син України, не міг піти на службу до жінки, яка душила кріпацтвом його народ. У збірці «Сад божественних пісень» Сковорода звертається до вельможного панства: «Мій жереб з голяками». Його вірші є прихованим протестом проти самодержавної влади на Україні. Ці слова розкривають його життєву позицію, його вибір, який свідчить про глибоку повагу до народу.

10 клас

І рівень

1. Назвіть події, пов'язані з датами.
 - 12.12.1921 — 06.02.1922 р. — Вашингтонська конференція.
 - 27.08.1928 р. — пакт Бріана—Келлога.
 - 10.04 — 13.05.1922 р. — Генуезька конференція.
 - 03.07.1917 р. — II Універсал Центральної Ради.
 - 04—06.07.1917 р. — збройний виступ самостійників.
 - 12.12.1917 р. — з'їзд Рад у Харкові.
 - 18.02.1918 р. — початок наступу німецьких військ на Східному фронті.

Укажіть дати, коли сталися наведені нижче події.

- Відкриття Паризької мирної конференції — 18.01.1919 р.
- Початок першої російської революції — 09.01.1905 р.

- Російсько-японська війна — 1904—1905 рр.
 - Прийняття плану Дауеса — 1924 р.
 - Утворення ТУП — 1908 р.
 - Утворення РУП — 1900 р.
 - Український національний конгрес у Києві — 6—8.04.1917 р.;
 - Утворення у Львові Головної Української Ради — 01.08.1914 р.
2. Чому, на Ваш погляд, німці в 1918 р. не встановили звичайний окупаційний режим і допустили існування спочатку Центральної ради, а потім — уряду гетьмана?
- Німці допустили існування Центральної Ради, а потім і уряду гетьмана, виходячи з таких міркувань:
- 1) Українському уряду буде легше організувати постачання з України продовольчих товарів та сировини. Вони вважали, що місцеві органи влади їм допоможуть у цьому, і не дарма. Центральна Рада брала на себе зобов'язання на міжнародному рівні — постачати продовольство до Німеччини в обмін на допомогу в боротьбі проти більшовиків.
 - 2) Зберігаючи місцеву систему державного управління, німці грали на національних почуттях українського народу.
 - 3) Визнаючи факт існування української державності та можливість збереження рис Української держави всупереч Росії, німці тим самим навмисно погіршували україно-російські відносини.
 - 4) Німці враховували психологічний момент щодо України. Вони вважали, що залишаючи місцеві (українські) органи влади в умовах окупаційного режиму, можливо досягти, щоб місцеве населення довіряло їм і не чинило опір.

II рівень

1. Складіть таблицю «Баланс втрат і здобутків України в Першій світовій війні».

Здобутки	Втрати
1	2
1. Спроба створити національну армію (УСС). 2. Економічна і політична криза в Росії та Австро-Угорщині завершилася їх розпадом, що дало можливість для об'єднання українського народу. 3. Українська національно-демократична революція.	1. Матеріальні та людські втрати, воєнні дії на українській території. 2. Участь у братовбивчій війні на боці Австро-Угорщини та Росії. 3. Депортація населення. 4. Переслідування видатних діячів культури

1	2
4. Проголошення УНР та ЗУНР їх об'єднання. 5. Залучення українців до передових науково-технічних досягнень людства	5. Політична криза. 6. Брак робочої сили. 7. Фінансова криза: інфляція та криза банківської системи. 8. Голод; криза сільськогосподарського виробництва. 9. Прихід до влади більшовиків. 10. Відсутність єдності українського політичного руху
Висновок: Війна, як завжди, принесла більше втрат, ніж здобутків. Україна дуже постраждала внаслідок ведення бойових дій на її території. Великі матеріальні та людські втрати призвели до економічної й політичної кризи. Але війна сприяла посиленню національно-політичного руху на Україні та створенню умов для відродження української державності після революції в Російській та Австро-Угорській імперіях	

2. Розподіліть серед 4 номінацій: «Політик-реформатор», «Митець», «Винахідник», «Науковець» представлених кандидатів — відомих в історії людей.

Політик-реформатор	Митець	Винахідник	Науковець
Олександр II, Сергій Вітте, Вудро Вільсон, Вільгельм II Го- генцоллерн, П. Століпін, Мицухіто	Гнат Юра, П. Гоген, Марк Твен, Клод Моне, О. Скрябін, Р. Вагнер	Ігор Сікорський, Генрі Форд, Рудольф Дізель, О. Пороховщиков	Альберт Ейнштейн, Т. Морган, Макс Планк, Фредерік Жоліо- Кюрі

III рівень

1. Поясніть назву вашого села (міста), району, вулиці, а також річки, моря, озера та ін., розташованих поруч, за наступним планом.

I. Село, в якому розташований ліцей, де я навчаюсь, має назву Ново-дмитрівка. За історичними даними, селище Дмитрівка назване на честь новонародженого сина місцевого поміщика Номікосова, який володів цими землями у кінці XVIII ст. Народження сина було дуже важливим для Номікосова, оскільки син був його спадкоємцем. У поміщика також були

дві дочки — Віра та Любов. На їх честь він назвав сусіднє село Віролюбівка.

Навколо селища Дмитрівка у XVIII столітті стало формуватися місто Костянтинівка, бо через селище пройшла залізниця і у 1861 році тут виникло робітничє містечко. Дмитро Номікосов поруч з Німецькою колонкою мав свої землі, які частково продав. Також їх отримали багаті хуторяни під час реформи Столипіна. Тут утворився хутір Молочарка. Частина поселення злилася з селищем Німецька колонка й отримала нову назву — Новодмитрівка.

У XVIII столітті землі поруч з Дмитрівкою були малозаселені й тому тут з'явилися німецькі поселенці, які й почали осідати в цих краях за часів правління Олександра II у 20-х рр. XIX ст., коли царський уряд роздавав землі пруським та саксонським німцям. Саме з того часу пішла народна назва селища — «Німецька колонка». Тому і до сьогодні наше село має подвійну назву — Новодмитрівка та Німецька колонка.

Про походження назви я дізналася під час історико-етнографічної експедиції, записуючи усні перекази місцевих жителів.

Далі планує вивчати історію виникнення назв інших географічних об'єктів на території нашого району, проводячи етнографічні експедиції, зокрема, досліджуючи період кінця XIX — початку XX століття, коли на території нашого краю йшов процес формування індустріального суспільства.

Назва села склалася історично, тому я вважаю, що було б недоцільно її змінювати.

II. Я живу неподалік від вулиці Овнатаняна і кожного дня проходжу нею до школи. Про її назву свідчить пам'ятна дошка на одному з будинків. Мені було дуже цікаво дізнатись, чому вона була так названа і хто такий Овнатанян.

Користуючись літературою (книжкою «Історія рідного краю»), я дізнався, що вулиця названа у 1970 році на честь видатного діяча науки і доктора медицини УРСР Каро Томасовича Овнатаняна (1902—1970 рр.). Він був відомим вченим і видатним практиком, завідувачим кафедрою хірургії Донецького медичного інституту. Свого часу Каро Томасович виховав цілу плеяду учнів, які гідно продовжують його справу.

Також я дізнався, що він прожив нелегке життя. Його дитинство пройшло у важких умовах: це були бурхливі часи Першої світової війни та Жовтневої революції. Він дуже хотів стати лікарем і досяг цього завдяки своїй цілеспрямованій праці. Спочатку він закінчив медичне училище, потім — інститут. Під час Другої світової війни Овнатанян працював полковим лікарем і під «посвистом куль» оперував поранених бійців. Про-

тягом життя він прооперував тисячі людей, що стали зобов'язані йому своїм здоров'ям.

За словами багатьох людей, які його знали, це була добра, чутлива й порядна людина, яка завжди приходила на допомогу.

Батьківщина вдячна цій людині за те, що вона зробила, й пишається нею. Після смерті Овнатаняна його близькі й знайомі запропонували назвати одну з вулиць Донецька на його честь. У результаті виникла ця вулиця, що з гідністю носить свою назву.

III. Савур-Могила — залишок одного з розмитих відрогів Донецького кряжу, що знаходиться в південно-східній частині Донецької області. Чому її так назвали, нині важко встановити. Але, мабуть, таке ім'я носила волелюбна, відважна людина, вірний син своєї землі, що, не вагаючись, віддав за неї власне життя.

Як оповідає одна з легенд, колись на вершині цього кургану несли варту козакі: спостерігали з високої вежі за степом і, помітивши пересування ворога, підпалювали смолу, що знаходилась там же у великій бочці. Подібні вежі тягнулися до самої Запорозької Січі. Сигнал небезпеки передавався по ланцюжку, і козацьке військо вирушало навперейми ворогові.

Одного спекотного літнього дня вартував на вежі сміливий молодий козак Савур. Не було йому рівних у двобою на шаблях, ніхто не міг зрівнятися з ним у хоробрості. Раптом небо затягнуло хмарами, розгулявся вітер, почалася гроза. Цим скористалися татари й непомітно підбралися до вежі. Помітили їх козаки, але було вже запізно. Підпалили смолу й відбивались від наседаючих татар доти, доки не пересвідчились, що сигнал помітили на сусідніх вежах. Потім зіскочили з охопленої полум'ям вежі і спробували прорватись крізь вороже кільце. Під час бою загинули всі побратими Савура, але його вороги довго не могли здолати. Нарешті, на нього ззаду накинули зашморг й повалили на землю. У цю ж мить здригнулася земля, вдарив грім, небо розверзла блискавка. На місті загибелі Савура виріс другий величезний курган. Татари зі страху зовсім розгубились і потрапили під гострі шаблі козаків, що підбігли. Савура поховали на вершині кургану. З тих пір і називається він Савур-Могилою.

Місцеві жителі пам'ятають й іншу легенду. Колись на цьому кургані жив Клим Савур. Були у нього вірні побратими та брат Леонтій зі своїми парубками. Леонтій більшу частину часу знаходився на чатах. Як почує, що пан над селянами знущається, так відразу вісточку Климові надсилає. Той з поміщиком розправиться, а його збіжжя розподілить серед бідняків.

Раніше був Клим Савур кріпаком у одного жорстокого пана. Насміявся пан над його нареченою, а тому мстився Клим за свою образу, за кривду всіх

знедолених. Довго гуляв він степом, але зійшлася і на ньому клином волюшка. Зібралися на нього пани з військом, оточили з усіх боків. Побачив Клим, що немає шляху для відступу, що вже Леонтія у полон ведуть, і закричав громоподібним голосом: «А поставте ви на кургані, на самій верхівці, стовпа, а до нього притуліть стовбури навколо, на намет той дубовий насипте землі». Зробили так його побратими. А військо панське підступає. Ввійшов Савур з побратимами до дубового намету і наказав рубати центральний стовп. Впала підпора, рухнув намет, землею могилу засипало. Пізніше люди принесли на курган по жмені землі, і виріс величезний пагорб, який назвали іменем Савура. А на могилі Леонтія посадили люди по одному дереву. І виріс на тому місті Леонтіївський сад.

Відомо, що неподалік від легендарного кургану 16 жовтня 1941 р. тримав оборону мінометний ескадрон 35-ї кавалерійської дивізії під командуванням Т. Г. Чумаченко. Відразу по закінченні Великої Вітчизняної війни на Савур-Могилі було встановлено пам'ятник: шестиметрова піраміда із місцевого вапняку, увінчана на горі червоною зіркою.

Я б назвала курган Курганом Великої Перемоги, але оскільки конкретних історичних подій, що вплинули б на цю назву, немає, то необхідно залишити стару як данину поваги народу невідомому герою.

11 клас

І рівень

1. Укажіть події, пов'язані з такими датами.
 - 16.08.1945 — договір між СРСР та Польщею про кордони.
 - 31.08.1935 — стаханівський рекорд.
 - 30.10.1922 — в Італії фашистська партія на чолі з Б. Муссоліні прийшла до влади.
 - 15.03.1939 — проголошення незалежності Карпатської України.
 - 22.07.1942 — німецькі війська повністю окупували територію України.
 - 30.06.1941 — «Акт проголошення української державності»; створення Державного Комітету Оборони СРСР.
 - 25.03.1944 — війська 2-го Українського фронту перетнули державний кордон Румунії.

Укажіть дати, пов'язані з такими подіями.

- Громадянська війна в Іспанії — 17.07.1936 — 1939 рр.
- Радянсько-фінська війна 30.11.1939 — 12.03.1940 р.
- Ризький договір — 18 березня 1921 р.
- Перший космічний політ Юрія Гагаріна — 12.04.1961 р.
- Початок Нюрнберзького процесу — 20.11.1945 р.
- Оборона Одеси 5.08—16.10.1941 р.

- Великий збір ОУН-Б — 21—25.08 1943 р.
 - Війська 4-го Українського фронту звільнили Закарпаття — 28.10.1944 р.
2. Як ви вважаєте, завдяки чому СРСР удалося вирішити на свою користь усі територіальні питання у повоєнні часи?

Друга світова війна дозволила Радянському Союзу значно збільшити власну територію. Ще під час війни СРСР вирішив ряд питань з приводу приєднання територій на свою користь. У країнах Прибалтики (Литва, Латвія, Естонія) були встановлені прорадянські режими. У результаті радянсько-фінської війни СРСР відійшов Карельський перешийок. 17 вересня 1939 р. радянські війська перетнули кордони Західної України та Західної Білорусії, й ці території були приєднані до відповідних республік СРСР. Рішення про приєднання Західних України та Білорусії містилися в таємних протоколах пакту Молотова — Ріббентропа. У результаті ультиматуму Румунії в 1940 р. до складу Радянського Союзу увійшли Північна Буковина та Бессарабія. Німеччина погодилась на це, бо не наважувалась псувати відносини з Радянським Союзом.

Восени 1945 р. СРСР приєднав Закарпаття в результаті договору з Чехословаччиною. Таким чином, вперше за багато століть етнічні землі України були об'єднані в межах однієї держави.

Повоєнні здобутки СРСР були такими. На заході йому одійшла частина Східної Пруссії з Кенігсбергом (перейменовано в Калінінград), раніше ця територія була осередком загрози для Радянського Союзу, а нині заселялась його громадянами. Це рішення було прийнято союзниками на Ялтинській та Потсдамській конференціях. За домовленістю з Фінляндією до складу СРСР увійшла Печенга. До СРСР також було приєднано Південний Сахалін та Курильські острови (за рішенням Потсдамської конференції). Ці землі ще в результаті російсько-японської війни 1904—1905 рр. Японія відібрала у Росії. Також Радянський Союз уточнив кордони з Афганістаном. До складу СРСР на правах автономії увійшла республіка Тува, яка до 1944 р. була самостійною державою.

Вирішенню територіальних питань на користь СРСР сприяв ряд факторів. Передусім, це вирішальна роль Радянського Союзу у Другій світовій війні. Підтвердження цьому — втрати СРСР: загинуло близько 27 мільйонів чоловік, зруйновано близько 2000 міст, втрачено 1/3 національних багатств, вивезено або зруйновано значну кількість культурних цінностей. Важливим фактором був героїзм радянських солдат, завдяки якому вдалося здолати країни фашистського блоку. Але головним фактором, на мою думку, було зміцнення міжнародного авторитету Радянського Союзу, який західним державам довелося враховувати. Після війни СРСР став одним з двох полюсів політичних сил у світі.

СРСР почав створювати світову систему соціалізму. Не слід також забувати й про нову, хоча і тимчасову, позицію Сталіна щодо територіальних надбань: він не здійснював прямих анексій, а діяв через систему договорів, що зміцнювали вплив СРСР на приєднані землі й не викликали народного опору (за винятком України).

Тобто саме завдяки цим факторам Радянському Союзу вдалося вирішити ряд територіальних питань повоєнного часу на свою користь.

II рівень

1. Складіть таблицю «Баланс втрат і здобутків України в Другій світовій війні».

Здобутки	Втрати
<ol style="list-style-type: none"> 1. Етнічні землі України об'єднано в межах однієї держави. 2. Україна — один з організаторів і членів ООН. 3. Зміцнення міжнародного авторитету України (створено Міністерство іноземних справ на чолі з Мануїльським; участь України у Задунайській конференції, в Нюрнберзькому процесі). 4. Героїзм українських солдатів (близько 2, 5 млн українців нагороджено бойовими орденами та медалями, більше 2000 солдатів і офіцерів удостоєні звання Героїв Радянського Союзу). 5. Стрімкий розвиток науки, техніки, військової справи 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Демографічні втрати: 14—18 млн. чоловік; зниження народжуваності. 2. Масові депортації українців (до Німеччини — 2, 2 млн українців; проведення у 1947 р. операції «Вісла»). 3. Еміграція частини інтелігенції. 4. Значна кількість вдов, сиріт, інвалідів. 5. Матеріальні втрати: зруйновано понад 700 міст та близько 30 000 сіл, 32 000 промислових підприємств, значна кількість шкіл, бібліотек, медичних закладів. У Донбасі затоплено понад 800 шахт. Загальні втрати — 40 % національного багатства. 6. Нестача кваліфікованих кадрів; використання праці підлітків. 7. Зміцнення сталінського режиму. 8. Посилення репресій. 9. Україна залишалася частиною унітарної, надцентралізованої держави. 10. Жорстокий контроль держави у галузі культури
<p>Висновок: Друга світова війна була фактором, що вплинув на подальший розвиток України. Вона призвела як до позитивних, так і до негативних наслідків. Втрати під час війни ще досить довго нагадували про себе у політичній, економічній та культурній сферах. Протягом IV п'ятирічки значна кількість проблем була вирішена. Об'єднання українських земель в одній державі сприяло зростанню національної самосвідомості, а також дозволило українцям піти вперед до своєї незалежності</p>	

2. Розподіліть серед трьох номінацій: «Митець», «Освітянин», «Науковець» представлених кандидатів — відомих в історії людей.

Науковець	Освітянин	Митець
В. Липський, В. Філатов, Д. Граве, Ю. Кондратюк, М. Боголюбов, М. Волобуєв, Л. Писаржевський	М. Луначарський, Г. Гринько, Н. Крупська, М. Скрипник	М. Дерегус (художник), В. Касян (графік), Д. Лятошинський (музикант), І. Кавалерідзе (режисер), Г. Косинка (письменник), Ле Корбюз'є (архітектор), В. Косенко (співак), М. Городовенко (керівник капели «Думка»), Сальвадор Далі (художник)

III рівень

1. Зробіть опис пам'ятника історичному діячеві за певним планом.

Пам'ятник Артему

Дивна і прекрасна земля Святогірська... Як багато тут незвичайних місць. Якщо побуваєш тут хоч би раз — обов'язково прийдеш ще. Святогірськ підкоряє твоє серце! Гордо височить на крейдяній скелі могутня фігура Артема. Вона неначе зустрічає всіх, хто приїжджає, й кличе до себе.

За словами екскурсовода, сам Артем дуже любив бувати у Святогірську, він мріяв, щоб пам'ять про нього збереглася на цій землі. У 1927 р. його мрія здійснилась: за проектом скульптора Кавалерідзе було споруджено пам'ятник Артему. З тих пір товариству з охорони пам'ятників доводилося багато разів його укріплювати й ремонтувати, але робітники завжди робили це з особливою повагою та любов'ю. І не лише тому, що пам'ятник Артему — одна з визначних пам'яток Святогірська, але й тому, що це наша історія. Пам'ятник споруджено у стилі кубізму. У ньому немає якихось особливих, помітних архітектурних деталей — всі лінії рівні, прямі і правильні. Просто відчуваєш, що скульптор вклав у його створення всю свою душу, всю внутрішню енергію. Тому, перебуваючи поряд з ним, відчуваєш силу: силу не лише фізичну, але й духовну. Цією незвичною силою пронизаний увесь пам'ятник. Якщо дивитися знизу, то ця сила оволодіває тобою, відчуваєш себе вільним, наче птах! Доторкнувшись до Артема, ти начебто перенесишся до часів Жовтневої революції. І відразу виникають думки про майбутнє України, про те, які її чекають попереду труднощі та

випробування, як на її долю можу вплинути я. Увічнений Артем — символ того, що необхідно пам'ятати про минуле заради майбутнього.

Артем був досить яскравою та видатною особистістю. Він був щирим прихильником соціалізму, тому, що б не робив — робив це в ім'я ідеї. Народжений у селянській родині, він закінчив Московське училище і після нього працював помічником машиніста на залізниці. Був членом РСДРП. Був агентом газети «Іскра». З 1917 р. був членом ЦВК Рад України. Артем (справжнє ім'я Ф. Сергєєв) багато зробив і для нашої області; сам він часто бував у Юзівці. Коли у 1918 р. була створена Донецько-Криворізька республіка, він став її головою. З наступом німецьких окупаційних військ на територію України у 1918 р., Артем розробляв план евакуації підприємств від ворога. Він також розвивав промисловість у Донбасі, укріплював зв'язки між підприємствами. Артема знали не лише на батьківщині, але й за кордоном. Він часто бував у Британії, Франції, Бельгії, Китаї, підтримував стосунки з робітниками цих країн.

Але у 1921 р. життя російського революціонера трагічно обірвалось. Дрезина, на якій він їхав, зійшла з рейок.

Артем довго залишався героєм та кумиром молоді, про нього писали книжки, складали вірші. Зараз ми пам'ятаємо Артема як видатного політичного і державного діяча. На честь російського революціонера названо головну вулицю міста Донецька, де стоїть його пам'ятник, а також місто Артемівськ.

Пам'ятник невідомому розвіднику, що знаходиться у м. Слов'яногірську

Я хотів би розповісти про пам'ятник невідомому розвіднику, що знаходиться у м. Слов'яногірську. Він присвячений невідомому розвіднику, що трагічно загинув під час Великої Вітчизняної війни, виконуючи бойове завдання. Автор постаменту — В. Л. Шевелєв. Пам'ятник був створений у повоєнний період приблизно в 1946—1949 рр.

Я знаю, що цей розвідник мав неабияку мужність та хоробрість, про що свідчить його вчинок. Під час звільнення м. Слов'яногірська він був засланий до міста з метою збору розвідувальних відомостей про ворога. Оминувши всі перепони на своєму шляху, він дістався міста й заховався у дуплі дуба, щоб зі стратегічно вигідної позиції оглядати місцевість. На жаль, за випадковим збігом обставин, в це дерево потрапив артилерійський снаряд, що й призвело до трагічної загибелі героя.

Пам'ятник виготовлено у стилі соціалістичного реалізму. Тепер декілька слів про архітектурні деталі. У дуплі дуба вирізано фігуру розвідника

у натуральний розмір. Незважаючи на те, що вона виготовлена з дерева, фігура вражає своїми найдрібнішими деталями: уніформа, каска, гвинтівка в руках. Але особливу увагу слід приділити очам розвідника. У них застиг жах, жах перед війною, руйнуваннями, але в той же час — глибока віра у перемогу.

На мене цей пам'ятник справив глибоке враження. Я вкотре переосмислив увесь тягар, що випав на долю мого народу під час війни. Цей твір мистецтва постійно нагадує про ті жахливі втрати, що понесла наша Батьківщина заради перемоги.

Відповіді на завдання III (обласного) етапу Всеукраїнської олімпіади з історії

1996—1997 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

9 клас

5. Ви — іноземець, що потрапив у США у квітні 1861 року. Про що ви напишете в листі на батьківщину?

Вельмишановний пане Тарасе!

Прийміть мої щирі вітання з далекої й не відомої Вам Філадельфії, куди прибув я нарешті у квітні 1861 року.

Подорож моя через океан завершилася вдало, але почуваю я себе розбитим і збентеженим через події, які щойно відбулись у Сполучених Штатах та ще грядуть.

Моя рідня, до якої я мав нещастя приїхати, проживає на Півночі. Мій шурин має невеличкий деревообробний завод, який, до речі, дає непогані прибутки.

Рік тому у країні сталися президентські вибори і на них здобув перемогу представник республіканської партії А. Лінкольн, який був відомий як політик, що виступав проти рабства. До цього в уряді були прихильники рабства. Ви собі уявити не можете, шановний пане Тарасе, як знахабніли плантатори. Вони домоглися закону про переслідування й затримання рабів-втікачів на території всієї країни.

Програвши кампанію й переконавшись, що законними засобами не зберегти рабство, плантатори Півдня вирішили створити свою окрему рабовласницьку державу і підняли заколот проти законного уряду. Рабовласницькі штати заявили про те, що вони виходять зі складу США, зібрали свій окремий конгрес і проголосили створення Конфедерації (союзу) південних штатів зі своїм президентом. Заколотники утворили й свою окрему армію. Можете собі уявити, що заради збереження рабства південні плантатори зрадили національні інтереси країни — пішли на поділ єдиної держави.

Не встиг я прибути в країну, як між законним урядом Лінкольна і заколотниками розпочалися воєнні дії. Я був дуже наляканий цими подіями,

хоча мене родичі і запевняють, що особливо хвилюватись не треба, бо на Півночі проживає набагато більше населення (22 млн). А на Півдні із 9 млн — 4 млн чорношкірі раби, які не допомагатимуть плантаторам. Та ходять розмови, що конфедерати шукають підтримки в Англії та Франції, бо саме вони скуповують бавовну Півдня й бажають розгрому суперника — промислових штатів Півночі.

Покладаюсь на Бога і віддаю себе в руки провидінню. Звичайно, я розумію, що рабство — це ганебне явище й боротися з ним треба, мене лякають воєнні дії, бо я знаю, що таке війна (бачив її ще малим хлопчиком у Росії під час Наполеонівської кампанії), і знаю, що війна несе із собою смерть, сльози, голод.

Помоліться за мене і за праве діло людей Півночі, вельмишановний пане Тарасе. Я ще напишу Вам, якщо буду живим.

1998—1999 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

9 клас

II рівень

2. Складіть таблицю «Основні течії в літературі та образотворчому мистецтві XVIII — першої пол. XIX ст.».

Класицизм	Романтизм	Реалізм
1	2	3
Які сюжети обирали художники та літератори?		
Сюжет творів складався з опису подій, які носили на собі відбиток героїчного пафосу, ідеалізації дійсності та в яких переважав громадянський, а не особистісний акцент	Сюжет романтичного твору містив зображення незвичних обставин, які випадали із повсякденного життя, та дій дивовижного героя за незвичних обставин	Сюжет реалістичного твору являв собою зображення навколишньої дійсності митцем (нерідко з критичних позицій)
Якими були правила зображення?		
Класицизм вимагав від митця чітких правил зображення, головними з яких були єдність у творі дії, часу й простору, високий стиль художньої мови	Романтичні твори відповідали таким принципам: опис надзвичайних обставин і героя, який протиставляє себе оточуючому світу; сентиментальний чи героїчний пафос творів	Головним правилом реалізму було реальне, натуралістичне зображення життя, необхідність критичного аналізу дійсності

1	2	3
Основні ідеї, закладені у течії		
1. Рационалізм; пріоритет розуму й громадянського обов'язку над почуттями. 2. Мета: удосконалення дійсності через її зображення. 3. Віра в панування прекрасного й розумного. 4. Звернення до досвіду мистецтва античності	1. Відхід від повсякденності. 2. Пошук ідеального образу вільної особистості. 3. Прагнення до досконалості та пізнання буття	1. Критичне осмислення дійсності через об'єктивне та правдиве її зображення. 2. Викриття суспільних вад з метою їх удосконалення
Типовий герой		
Гармонізовані, досконалі образи героїв, описані з героїчним пафосом із значним соціальним навантаженням	Надзвичайна особистість за надзвичайних обставин, яка нерідко випадає із традиційного устрою суспільства	Представник простого народу, типові узагальнені образи, які аналізують найбільш характерні ознаки зображуваного суспільства

1999—2000 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

II рівень

2. Портретна галерея. Використовуючи підказки, наведені нижче, визначте та назвіть прізвища видатних історичних діячів.

8 клас

- 1) Генріх Наваррський.
- 2) Лойола Ігнатій.
- 3) Іван IV Грозний.
- 4) Колумб Христофор.
- 5) Ягайло (Ягелло) Владислав.
- 6) Вишневецький Дмитро.
- 7) Арман Жан дю Плессі Рішельє.
- 8) Френсіс Дрейк.
- 9) Острозький Костянтин.
- 10) Вільгельм I Оранський.

9 клас

- 1) Каразін Василь.
- 2) Пестель Павло.
- 3) Наполеон I Бонапарт.
- 4) Фон Графф Віктор.
- 5) Бісмарк Отто фон Шехаузен.
- 6) Бланкі Луї Огюст.
- 7) Стадіон Франціско.
- 8) Костомаров Микола.
- 9) Марат Жан Голь.
- 10) Кобилиця Лук'ян.

10 клас

- 1) Вернадський Володимир.
- 2) Яворницький Дмитро.
- 3) Муссоліні Беніто.
- 4) Ататюрк Мустафа Кемаль.
- 5) Керенський Олександр.
- 6) Міхновський Микола.
- 7) Бухарін Микола.
- 8) Франко Баамонде Франсіско.
- 9) Шухевич Роман.
- 10) Принцип Гаврило.

11 клас

- 1) Стус Василь.
- 2) Шарль де Голль.
- 3) Шелест Петро.
- 4) Черчілль Вінстон Леонард Спенсер.
- 5) Береговий Георгій.
- 6) Кирпонос Михайло.
- 7) Мао Цзе-дун.
- 8) Насер Абдель.
- 9) Чорновіл В'ячеслав.
- 10) Валенса Лех.

2002—2003 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

8 клас**І рівень**

1. Виконайте завдання по контурній карті.
 - а) Відтворіть перебіг подій за зазначеними на карті датами.
 - 1593 р. — битва під П'яткою повсталих козаків на чолі з К. Косинським та польського війська на чолі з В. К. Острозьким.
 - 1596 р. — битва поляків на чолі з коронним гетьманом Станіславом Жолкевським та повсталих козаків на чолі з С. Наливайком біля Солониці.
 - 1625 р. — битва біля Курукового озера козаків на чолі з гетьманом М. Жмайлом та поляків під керівництвом коронного гетьмана Станіслава Конецпольського.
 - 1630 р. — битва козаків на чолі з гетьманом Т. Федоровичем (Трясилом) з польським військом під Переясловом.
 - 1635 р. — зруйнування Кодацької фортеці козаками на чолі з І. Сулимою.
 - 1637 р. — битва козаків на чолі з П. Павлюком (Бутом) під Кумейками з поляками.
 - 1638 р. — бій повстанців, очолюваних Я. Острянином, Д. Гунею, К. Скиданом, під містечком Говтва.
 - 1638 р. — Жовнинська битва.
 - б) Пригадайте дати, які відповідають наведеним нижче подіям і нанесіть їх на контурні карти відповідно до країн, в яких вони відбувалися:
 - Селянське повстання Жакерія у Франції — 1358 р.
 - Повстання англійських селян під керівництвом Уота Тайлера — 1381 р.
 - Повстання під проводом Роберта Кета в Англії — 1549 р.
 - Битва на Косовому полі — 1389 р.
 - Початок буржуазної революції в Нідерландах — 1566 р.
 - Визволення Москви від польських інтервентів народними ополченцями під проводом Мініна і Пожарського — 1612 р.
 - Утворення англіканської церкви — 1534 р.
2. Виконайте ряд завдань, максимально використовуючи для цього контурну карту «Держави Європи у XV—XVII ст.».
 - Позначте країну, з якої Х. Колумб вирушив на пошуки Індії, а потрапив до Америки. (Іспанія)

- Позначте країну — батьківщину мореплавця Васко да Гама. (Португалія)
- Позначте країну, з якої почалася Реформація в Європі. (Німеччина)
- Укажіть першу європейську республіку. (Нідерланди)
- Позначте країну, в якій відбувалися релігійні війни. (Франція)
- Позначте країну, в якій вперше в Європі виникло мануфактурне виробництво. (Англія)
- Вкажіть країну, яка вважалась духовним центром Європи. Італія (Папська область)
- Укажіть кордони Священної Римської імперії. (Завдання виконується на контурній карті)
- Визначте, які країни оточували Священну Римську імперію. (Річ Посполита, Швейцарський союз, королівство Франція, Об'єднані провінції Нідерланди, Швеція, Данія, Османська імперія)
- Визначте країну, яка дала назву першому періоду Тридцятирічної війни. (Чехія)

II рівень

1. Укажіть імена цих особистостей, стисло, одним реченням визначте їхній внесок в історію.
 - 1) Анна Ярославна (нар. близько 1024 р. — померла не раніше 1075 р.) — середня дочка Ярослава Мудрого, дружина короля Франції Генріха, мати короля Філіппа I.
 - 2) Нестор (нар. приблизно у 1055 р. — помер приблизно у 1113 р.) — видатний давньоруський письменник, автор й укладач найдавнішого літописного твору «Повісті минулих літ», чернець Києво-Печерського монастиря.
 - 3) Роман Мстиславович (нар. близько 1152 р. — помер 19.06.1205 р.) — галицько-волинський князь, син волинського князя Мстислава Ізяславича, який об'єднав у 1199 р. Галицьке князівство з Володимиро-Волинським, брав активну участь у політичних подіях Угорщини, Польщі, Візантії та інших сусідніх держав.
 - 4) Глинський Михайло Львович (р. нар. невідомий — помер 15.09.1534 р.) — український князь (за деякими відомостями, рід Глинських ведеться від одного з синів золотоординського хана Мамає), який мріяв про створення окремої держави з українських, білоруських і руських земель, які входили до складу Литви. Разом з братами Іваном і Василем підняв повстання (1508 р.) проти польсько-литовського панування, яке зазнало поразки; Глинський та брати втекли до Москви, де найнялися на службу до великого князя Василя III.

- 5) Роксолана (нар. у 1505 р. — померла 25.04.1561 р.) — дружина турецького султана Сулеймана II, відзначалася розумом, красою, музичним талантом, її доля описана в ряді творів українських авторів (у романі П. Загребельного «Роксолана», в однойменній опері Д. Січинського).
 - 6) Кшиштоф Косинський (р. нар. невідомий — убитий у 1593 р.) — гетьман запорозьких козаків, шляхтич за походженням; ватажок повстання українських козаків 1591—1593 рр., захоплений під час переговорів з черкаським старостою А. Вишневецьким, був підступно вбитий.
 - 7) Северин Наливайко (нар. близько 1560 р. — страчений 11.04.1597 р.) — ватажок народного антифеодального повстання в Україні та Білорусії 1594—1596 рр., яке зазнало поразки. До образу народного героя неодноразово звертались у своїй творчості Т. Шевченко та К. Рилев.
 - 8) Адам Кисіль (нар. у 1580 р. — помер 3.05.1653 р.) — політичний і державний діяч Речі Посполитої, який володів великими земельними наділами в Україні, під час Національно-визвольної війни українського народу під керівництвом Б. Хмельницького був постійним представником уряду Польщі під час переговорів з повсталими і шукав компромісу в стосунках Польщі й України.
 - 9) Апостол Данило Павлович (нар. 4.12.1654 р. — помер 17.01.1734 р.) — останній виборний гетьман Лівобережної України, військовий і політичний діяч, учасник походів проти Туреччини, Криму, а також Північної війни, палкий прихильник самостійницької політики Мазепа, брав участь у написанні Коломацьких чолобитних (1723 р.), почав здійснювати реформи, спрямовані на впорядкування внутрішнього життя Гетьманщини (у судочинстві, фінансах, земельних справах, торгівлі тощо).
 - 10) Раїна Вишневецька (1589—1619 рр.) — мати Яреми Вишневецького, двоюрідна сестра київського митрополита Петра Могили, дочка молдавського господаря Єремії Могили. Була дружиною київського кастеляна і князя Михайла Вишневецького. Підтримувала православ'я, культуру. Заснувала монастирі — Мгарський в Лубнах та Густинський поблизу Прилук. Син її, Я. Вишневецький, що перейшов до стану католиків, відомий як жорстокий гнобитель українців.
2. Розв'яжіть таку історичну задачу. Які країни сучасної Європи були в різні часи повністю або частково залежні від мусульман? Розмірковуючи, вкажіть країни і хронологічні рамки їхньої залежності від мусульман.

Мусульмани панували (володарювали) в:

- Іспанії, Португалії (VIII—XV ст.).
- Південній Франції (VIII ст.).
- Сицилії й Південній Італії (IX—XI ст.).
- Сербії (XIV—XIX ст.).
- Греції (XIV—XIX ст.).
- Болгарії (XIV—XIX ст.).
- Боснії та Герцоговині (XV ст.).
- Румунії (XV—XIX ст.).
- Угорщині (XVI—XVIII ст.).
- Македонії (XV—XIX ст.).
- Чорногорії (XV—XIX ст.).
- Албанії (XVI—XIX ст.).
- Молдові (XVI—XIX ст.).
- Хорватії (XVI—XIX ст.).

III рівень

- 1*. Уявіть, що ви — літописець, який став свідком однієї з цих подій:
- б) Куликовської битви.

КУЛИКОВСЬКА БИТВА

Спогади воеводи російського війська, учасника Куликовської битви Дмитра Михайловича Боброк-Волинського.

Розповідали мені, що не раз повставала Русь проти монголо-татарського ярма. Коли приїжджали татарські баскаки, починали дзвонити у вічові дзвони, народ не впускав їх у місто, а якщо не вдавалося його утримати, то потім виганяли або вбивали нападників і відбирали забрані татарами цінності. Досить важко вдавалося золотоординцям придушувати опір, тому що іноді відразу в багатьох містах виникали повстання.

Багато хто бачив, що могутність Москви міцніла все більше, а Золота Орда почала слабшати. Але в другій половині XIV ст. на якийсь час всю Орду об'єднав татарський воєначальник Мамай, що був одружений на дочці хана Берден-бека. Мамай не міг іменуватися ханом, тому що не був нащадком Чингізхана. Онук Івана Калити, наш московський князь Дмитро Іванович довідався, що Мамай хоче помститися за поразку в 1378 році на ріці Вож і підкорити Москву. І став наш князь збирати війська. Збір та огляд військ він призначив у Коломні. Через небезпеку більшість князів на деякий час забули про свої сварки. І закрутилися пилем дороги навколо Москви під розміреною ходою воїнів. Прийшли ростовські, белозерські, володимирські, ярославські, суздальські полки. У багатьох боях я бував,

однак, здається, ніколи ще земля Руська не бачила такого воїнства. Руська рать була добре оснащена. У поході брали участь Володимир Андрійович (князь серпуховський, двоюрідний брат Дмитра Івановича, талановитий полководець), литовські загони Андрія і Дмитра (синів великого князя литовського Ольгерда), що перебували на службі у великого князя Московського.

Не було тільки Олега Рязанського, що переметнувся до Мамаю, який зібрав велике військо й уклав союз з литовським князем Ягайло.

З різних джерел мені стало відомо, що росіяни вели постійну розвідку (Семен Мелик зі сторожовим загonom), і були добре поінформовані про розташування й наміри ворога. Відтак, Мамай був захоплений зненацька і довідався про наближення руського війська за добу до початку битви, отже, для роздумів у нього просто не було часу.

Князь Дмитро мав прийняти одне важливе рішення: перейти Дон назустріч Мамаю або залишитися на його лівому березі. Усе зваживши, князь приймає рішення перейти на правий берег Дону і розташуватися на Куликовому полі, в усті річки Непрядви.

Напередодні битви Дмитро Іванович побував у Троїцькому монастирі й одержав благословення ігумена Сергія Радонезького на битву з Ордою. На прохання князя Сергій послав з ним на битву двох своїх ченців — Пересвета й Ослябю — колишніх воїнів.

Князь Дмитро вперше застосував п'ятиполкову побудову війська, розташованого у три лінії. У першій лінії він поставив передовий і сторожовий полки. У другій, головній, розташувалися великий полк і полки правої й лівої руки. Резерв складався з дружинників Ольгердовичів, князів брянських. Головний козир руського війська — остання лінія: запасний полк, що стояв за нашим лівим флангом (керівництво довірили мені), і загальний резерв.

Московський князь одяг кольчугу звичайного дружинника, а свою віддав бояринові Михайлу Олександровичу Бренку і велів йому стати під великокнязівський прапор із зображенням «Спаса нерукотворного».

Мамай побудував своє військо у дві лінії. У першій стояла закута в лати важка генуезька піхота, у другій — кіннота.

І от настало 8 вересня 1380 року. Битва почалася о шостій годині ранку. Крізь туман визирнуло сонце, що освітіло ряди руських полків. Назустріч їм з південної сторони поля повільно насувала темна хмара ординського війська. Головний козир його — у величезній силі першого, приголомшливого удару, що завдавала кіннота. Але на Куликовому полі ніде було розгорнутися кінноті.

Спочатку відбувся двобій богатирів. З руського боку виїхав чернець Пересвет, а з татарської — богатир Челубей. Обидва розігнали коней, вдарили один одного міцно списами і звалилися з коней на землю мертвими.

Тривала третя година битви, кров текла, наче вода. Багато руських воїнів полягло на полі Куликовому, але вдвічі більше загинуло татар, однак результат бою був неясний.

Головний удар ординців був пом'якшений стійкістю сторожового і передового полків, які, проте, були зім'яті силою ворожого натиску. Під великим князем упав один кінь, потім другий. Напруга наростала. Люди гинули також від великої тісноти, задихалися і їх кінями тупцювали.

Центр і праве крило вистояли. І тоді Мамай обрушився на ліве крило руських, що стали відходити. Сюди були послані брянські дружинники, однак і Мамай надав підкріплення своєму війську. Степовики відчували, що успіх близько. Якби їм удалося розгромити ліве крило, то вони б витіснили праве крило і центр руських до ріки.

Окремі ударні групи ординців прорвалися через позиції Великого полку. Вони двічі підсікали великокнязівський прапор, убили Михайла Бренка, що стояв під ним. Сам Дмитро Іванович, що одержав численні удари, був не в змозі більше битися. Він з великими труднощами дійшов до найближчої діброви.

Сонце потроху стало хилитися на захід.

Ординці майже виконали задумане, як раптом повіяв південний вітерець, і мовив тоді богатир наш славний, князь Володимир Андрійович, що хотів скоріше кинутися в битву, такі слова: «Молодці хоробрі, досить бавитися! Покажемо ворогам, як на чужі землі зазіхати! Дерзайте ж, богатири!». Мені часом хотілося того ж, але я відчував, що час ще не настав. Потрібно було чекати, коли ординці та їхні коні зовсім виснажаться в бою. Вирішальна мить була уловлена нами точно.

І от вилетіли тоді з гаю, що був неподалік, запасні руські загони і почали татар рубати нещадно. Несподіваний удар наших свіжих сил приголомшив ординців. Кров струменіла по землі. І вигукнули іновірці: «Знову нас русичі перехитрили!» — і побігли. Паніка охопила усе військо. І скрикнув тоді Мамай у несамовитості: «Великий Бог християнський!» — і побіг за своїм військом. Руські ратники переслідували ординців більше 10 кілометрів.

Незабаром Мамай був убитий своїм суперником темником Тохтамішем.

...Вечоріло. Пил, що клубочився над полем, повільно осідав, покриваючи, мов саваном, мертвих і поранених. З усіх боків неслися стогони й лемент. Знайшли великого князя під березою ледь живого. Збруя його була уся геть посічена.

Радість русичів була надзвичайна. І вирішили на честь перемоги у цій славній битві назвати двох героїв її удалого князя Дмитра — Донським, а відважного брата його — князя Володимира Андрійовича — Хоробрим.

Вражений видовищем побоїща, князь попросив порухувати всіх полеглих і тих, що залишилися в живих на Куликовому полі. І підрахували 40 тисяч живих, а 20 тисяч убитих. І уболівав князь Дмитро про воїнів руських і наказав святкувати на їхню честь Дмитрівську суботу, що буває між 18-м і 26-м числами жовтня.

Куликовська битва — перша велика перемога, здобута Руссю в боротьбі проти татарських ханів. Ця битва показала нам, що в єднанні — сила. І хоча ця перемога не знищила монголо-татарського ярма, але сильно похитнула його.

Був покладений кінець просуванню ординців у Західну Європу.

Якщо хочете довідатися про цю битву більше, читайте твір «Задонщина» невідомого автора.

9 клас

І рівень

1. Виконайте ряд завдань, максимально використовуючи для цього контурну карту «Країни Європи у 1815—1847 рр.».
- Позначте територію України й підпишіть на контурній карті, до яких держав вона входила в I пол. XIX ст. (У I пол. XIX ст. Україна входила до складу двох імперій: Російської та Австрійської.)
- Запишіть назви губерній (1—9), утворених на території України, яка входила до складу Росії. (1. Харківська. 2. Чернігівська. 3. Полтавська. 4. Київська. 5. Подільська. 6. Волинська. 7. Катеринославська. 8. Херсонська. 9. Таврійська)
- Підпишіть місто, де відбувся Віденський конгрес і був створений Священний союз (Відень, 1814 р.)
- Підпишіть на карті назви країн та їх столиць, які домінували під час Віденського конгресу. (Росія — Санкт-Петербург, Австрія — Відень, Англія — Лондон)
- Крім уже вказаних, позначте на карті країни, які підписали Заключний генеральний акт Віденського конгресу, що переділив політичну карту Європи. (Іспанія, Португалія, Пруссія, Швеція, Франція)

- Укажіть на карті міста — основні центри чартистського руху. (Лондон, Бірмінгем, Манчестер, Лідс)
- Позначте на карті селище (країну і столицю), поблизу якого відбувалася битва, внаслідок якої було реставровано династію Бурбонів у Франції. (Ватерлоо неподалік від Брюсселя, столиці Бельгії)

II рівень

1. Укажіть імена особистостей вітчизняної історії. Стисло одним реченням визначте їх внесок в історію.
- 1) Мазепа Іван Степанович — визначний український політичний діяч, дипломат, гетьман України у 1687—1709 рр., опікувався станом науки, мистецтва, освіти, церковними справами.
- 2) Довбуш Олекса — керівник руху карпатських опришків 1730—1740-х рр., вів боротьбу проти гнобителів; захоплене у панів, лихварів, купців майно О. Довбуш роздавав бідним.
- 3) Каразін Василь Назарович (1773—1843) — український учений, винахідник, громадський діяч, засновник Харківського університету.
- 4) Куліш Пантелеймон Олександрович (1819—1897) — відомий український письменник, історик, етнограф, літературний критик та перекладач. Написав тритомну працю про Національно-визвольну війну українського народу під проводом Б. Хмельницького 1648—1657 рр.
- 5) Лисенко Микола Віталійович (1842—1912) — композитор, фундатор української класичної музики, етнограф. Автор опер «Різдвяна ніч», «Утоплена», «Тарас Бульба», «Енеїда», «Наталка-Полтавка»; опер для дітей «Коза-дереза», «Пан Коцький», «Зима і Весна»; оперети «Чорноморці».
- 6) Українка Леся (Косач Лариса Петрівна) (1871—1913) — видатна українська поетеса, прозаїк, драматург, перекладач, літературний критик та фольклорист, спрямовувала свою діяльність на духовне та національне визволення свого народу.
- 7) Аркас Микола Миколайович (1853—1909) — український культурно-освітній діяч, композитор і письменник, один із засновників і голова «Просвіти» в Миколаєві. Автор популярної книги «Історія України-Руси».
- 8) Вересай Остап Микитович (1803—1890) — видатний український кобзар, який виконуючи пісні, думи та інше, піднімав дух селян.
- 9) Репін Ілля Юхимович (1844—1930) — російський та український живописець, був членом Товариства пересувних художніх виставок. Автор картин «Бурлаки на Волзі», «Хресний хід у Курській губернії», «Не чекали» та ін.

10) Крушельницька Соломія (1872—1952)— видатна українська співачка, педагог. З величезним успіхом співала на оперних сценах провідних театрів світу, викладала вокал у Львівській консерваторії.

2. Занесіть до таблиці номери подій відповідно до історичного періоду.

XII—XIII ст.	XIV—XV ст.	XV—XVII ст.	XVIII—XIX ст.
6, 12, 15	1, 17	2, 5, 11, 13, 18, 19	3, 4, 7, 8, 9, 10, 14, 16, 20

- 1) Повстання селян під проводом Мухи та Борулі проти соціального, національно-релігійного гніту.
- 2) Заснування ордену єзуїтів.
- 3) Семирічна війна у Росії.
- 4) Заснування Азовського козацького війська.
- 5) Тридцятирічна війна.
- 6) Перша згадка у літописі назви «Україна».
- 7) Паризький мирний договір.
- 8) Польське національно-визвольне повстання під проводом Костюшко.
- 9) Ліквідація гетьманства.
- 10) Другий поділ Польщі.
- 11) Виступ Лютера проти індульгенцій.
- 12) Битва на Калці.
- 13) Морський похід козаків на Кафу, Синоп, Трапезунд.
- 14) Діяльність «Руської трійці» у Львові.
- 15) Завершення написання Нестором «Повісті минулих літ».
- 16) Гетьманування Розумовського.
- 17) Кревська унія.
- 18) Заснування Запорозької Січі на Хортиці.
- 19) Литовський статут.
- 20) Акт про гомстеди.

III рівень

1. Уявіть, що ви — літописець, який став свідком:
 - б) Полтавської битви.

ПОЛТАВСЬКА БИТВА

Я став свідком однієї з видатних подій російської історії — Полтавської битви (1709 р.), в якій брали участь і наші брати-українці. Ця битва стала кінцем політичної кар'єри гетьмана І. Мазепи та початком посилення Росії на міжнародній арені. Я — сторонній спостерігач, через що моя розповідь буде нейтральною, без будь-якого виявлення симпатій або зневаги.

Велика битва між шведською армією та московськими військами відбулася 27.06.1709 р. біля міста Полтава під час Північної війни 1700—1721 рр. Після успішного завершення дій на території Речі Посполитої та Саксонії король Швеції Карл XII вирішив завдати остаточної поразки Московській державі. З цією метою його армія навесні 1708 р. розпочала похід через білоруські землі, Смоленськ і далі на Москву. Однак протидія московських військ та таємні переговори Карла XII і його союзника — польського короля С. Лещинського з гетьманом І. Мазепою змусили шведське командування змінити початковий план воєнних дій.

Український гетьман зважився на переговори з метою створення українсько-шведського військово-політичного союзу після того, як дізнався про намір московського царя Петра I ліквідувати політичну автономію України. Цьому сприяло різке зростання військових, податкових та інших тягарів, яких зазнавала Гетьманщина під час Північної війни з боку московської адміністрації, а також наміри царського уряду повернути Правобережну Україну до складу Речі Посполитої. Крім того, І. Мазепа прагнув забезпечити незалежність України в разі перемоги у війні шведів.

У жовтні 1708 р. шведська армія вступила на українські землі. Такий розвиток подій змусив І. Мазепу відкрито перейти на бік шведських військ й об'єднатися з ними для ведення війни з Московською державою.

Відсутність більшої частини козацьких військ в Україні, сувора зима 1708—1709 рр., серія військових невдач, відсутність військової допомоги з Криму, Туреччини та Польщі значно погіршили становище армії Карла XII. Лише підтримка кошового отамана Запорозької Січі К. Гордієнка поліпшила ситуацію. За таких умов Карл XII вирішив розпочати наступ на Москву через Харків та Курськ.

Суттєвою перешкодою на цьому шляху була Полтава, розташована на перехресті важливих шляхів. Це була фортеця, побудована для захисту від татарських набігів з Дикого Поля. Петро I боявся, що шведи через Белгород підуть на Вороніж, де були зібрані кораблі та запаси хліба. Захищав Полтаву російський гарнізон, а також мешканці міста. На початку травня 1709 р. шведські війська спробували штурмом здобути місто, але незабаром приступили до тривалої облоги Полтави.

Карл XII, дізнавшись про можливість допомоги Петру I хана Дюки, що мав надіслати 40-тисячне військо, вирішив випередити Петра I і першим розпочати битву. О п'ятій годині ранку 27.06.1709 р. шведська кіннота розпочала штурм редутів, але була відкинута московською кавалерією. Перегрупувавшись, шведи почали новий штурм редутів, два з яких були здобуті, але нищівний вогонь московської артилерії змусив шведів залишити зайняті позиції. Спроба Карла XII обійти редути з півночі також зазнала невдачі.

Навальний наступ шведської піхоти зупинив гарматний вогонь, і шведи були змушені відступити в напрямку Будищинського лісу. Близько 9 години ранку обидві армії, перегруповувавши сили, вступили у рукопашний бій. До 11 години ранку битва закінчилась цілковитою поразкою шведської армії. У полон потрапив фельдмаршал І. Г. Реншельд — перший міністр Швеції, генерали, офіцери. Рештки шведського війська відступили у напрямку Дніпра. Біля Перевалочної Карл XII, І. Мазепа, К. Гордієнко та ще близько 50 старшин разом із загонами шведів та козаків переправилися через Дніпро та відійшли в турецькі володіння. 30.06.1709 р. армія шведів в районі Перевалочної була оточена військами князя О. Меншикова і здалася в полон. Згідно з актом про капітуляцію українські козаки, які були у складі шведського війська, перейшли у розпорядження московського командування. Більшість з них відразу стратили, решту заслали в Сибір.

Наслідком Полтавської битви для України стало посилення царських репресій, обмеження автономних прав Гетьманщини, зростання національного та соціального гніту.

Росія посилала панування на Балтиці, Петро I перевів сюди свої війська й почав завоювання Лівонії. Швецію залишив навіть власний король, який жив у Туреччині й не думав повертатися додому.

10 клас

І рівень

1. Назвіть по п'ять подій, які сталися відповідно у 1917 р.; 1919 р.; 1929 р.

Дата	Події
1917 р.	23—27 лютого — друга буржуазно-демократична революція в Росії. 4 березня — у Києві виникає Українська Центральна Рада на чолі з М. Грушевським. 18 квітня — нота міністра Мілюкова до країн Антанти про підтримку Тимчасовим урядом курсу на продовження Першої світової війни. 10 червня — I Універсал УЦР. 25—30 серпня — заколот генерала Корнілова
1919 р.	8—28 червня — Чортківська наступальна операція УГА (офензива). 28 червня — Версальський договір. 10 вересня — Сен-Жерменський договір. 6 грудня — початок першого Зимового походу армії УНР. 10 березня — прийняття Конституції УСРР
1929 р.	Початок колективізації в СРСР. Президентом США стає Герберт Гувер. Початок Великої депресії. Прийняття плану Юнга. Створення ОУН

II рівень

1. Порівняйте два поняття: «воєнний комунізм» і «нова економічна політика».

Воєнний комунізм	НЕП
1	2
Хронологія явищ	
З кінця 1918 року до початку 1921 року	15 березня 1921 р. — 1927 (остаточно — 1929 р.)
Характерні ознаки	
<p>Введення продрозкладки — примусове вилучення селянського врожаю, запровадження продовольчої диктатури.</p> <p>Створення комнезамів.</p> <p>Скасування товарно-грошових відносин.</p> <p>Безкоштовне користування житлом.</p> <p>Націоналізація всіх підприємств, заборона приватного господарства та підприємництва.</p> <p>Обов'язкова трудова повинність та створення трудових армій.</p> <p>Державне керівництво економікою</p>	<p>Заміна продрозкладки продовольчим податком.</p> <p>Селяни мали право вільно розпоряджатися рештою врожаю.</p> <p>Повне відновлення товарно-грошових відносин.</p> <p>Передача дрібних та середніх підприємств у приватну власність або оренду.</p> <p>Керівництво економікою перебувало в руках держави, але були створені умови для приватного сектору економіки</p>
Наслідки	
<p>За рахунок пограбування селян та примусової праці робітників було забезпечено обороноздатність Червоної Армії.</p> <p>Скорочення обсягів угод, що оброблялися селянами.</p> <p>Різде падіння купівельної спроможності грошей та перехід до натурального способу ведення господарства.</p> <p>Розквіт «чорного» ринку.</p> <p>Масове зубожіння населення.</p> <p>Численні повстання серед селянства, страйки на промислових підприємствах.</p> <p>Занепад економічних відносин, падіння рівня економіки в цілому.</p> <p>Посилення командних методів керівництва економікою</p>	<p>Швидке зростання сільського господарства та промисловості (за три роки був досягнутий довоєнний рівень економіки).</p> <p>Припинення антибільшовицьких повстань та виступів.</p> <p>Насичення ринку продовольчими та промисловими товарами.</p> <p>Формування приватного сектору економіки та його спроможність конкурувати з державним та кооперативним.</p> <p>Формування грошової системи та запровадження золотого червонця як твердої валюти.</p> <p>Лібералізація методів керівництва економікою</p>

Загальні висновки: Політика «воєнного комунізму» була запроваджена в дуже важкі для більшовицької Росії часи. Занепад економіки, розрив економічних зв'язків, що були наслідками участі країни у Першій світовій війні та двох революцій — Лютневій та Жовтневій, — обумовили необхідність жорстоких заходів: продовольчої диктатури та мілітаризації праці. В умовах громадянської війни виключно ці заходи дали більшовикам можливість одержати перемогу. Але засоби позаекономічного примусу мали важкі наслідки для економіки та соціального життя: скорочення сільськогосподарського виробництва, повна зупинка промисловості, падіння життєвого рівня населення, масові акції протесту та інше. Тому одразу по закінченні громадянської війни більшовики були змушені запровадити нову економічну політику, яка дала можливість відродити деякі елементи приватного господарювання, грошові відносини та інше. Але комуністичний режим залишив у своїх руках контроль за важкою промисловістю та ідеологією. НЕП для більшості керівників держави був тимчасовою поступкою буржуазним елементам. І все ж, попри це, саме нова економічна політика за декілька років дала змогу відновити зруйновану війнами та революціями економіку, наповнити ринок товарами сільського господарства та промисловості

2. Заповніть таблицю «Відомі діячі української культури I пол. XX ст.».

Галузі культури	Провідні діячі
Освіта	О. Шумський, М. Скрипник
Наука	В. Липинський, О. Писаржевський, А. Кримський, Д. Заболотний
Література	М. Зеров, М. Драй-Хмара,
Театр	Г. Юра, М. Заньковецька, П. Саксаганський, Г. Борисоглібська, П. Мар'яненко
Музика	М. Городовенко, Д. Ревуцький, Г. Верьовка
Образотворче мистецтво	О. Мурашко, М. Бойчук, Г. Нарбут, М. Дерегус

III рівень

- Уявіть, що ви — журналіст, який став свідком:
в) створення легіону Українських січових стрільців.

Шановні читачі!

Сьогодні, 29 вересня 1914 р. легіон Українських січових стрільців отримав своє справжнє бойове хрещення. Наші вояки, гідні слави наших предків-козаків, поряд з братами-австрійцями, чехами та італійцями, ви-

ступили на захист Ужоцького та Верецького перевалів від московських полчищ, від азійських орд, які змушують і наших братів-українців лити кров за царя Миколу II.

Згадаймо, з чого все починалося. Порубіжжя XIX—XX ст. ознаменувало початок боротьби західних українців за право самостійного державного існування. Виникнення власних збройних сил пройшло складний шлях від зародження військово-спортивних громадських товариств «Сокіл», «Січ», «Пласт» до формування на початку Першої світової війни легіону Українських січових стрільців.

2 серпня 1914 р. у Львові представники українських політичних об'єднань утворили Головну Українську Раду, яка взяла в свої руки справу формування українського легіону в складі австрійської армії. Для цього було створено спеціальну установу — Українську бойову управу. У спільному маніфесті до українського народу було офіційно проголошено про утворення нової української військової формації — легіону Українських січових стрільців.

На цей заклик до збірних пунктів в ряди січового стрілецтва надійшли заяви близько 28 тис. галицької молоді. Австрійська ж влада спочатку дала дозвіл на формування військового підрозділу чисельністю всього 2 500 стрільців.

Постає тільки одне запитання: чому цісар Франц-Йосиф не дозволив сформувати легіон УСС з усіх, хто бажав боротися проти москальського гніту? Можливо імператор побоювався, що ентузіазм українського народу стане поштовхом до національного повстання? Але слід пам'ятати промову Костя Левицького, який чітко підкреслив, що «тільки конституційний лад Австрійської держави забезпечить спокій на нашій землі». Отже, ми впевнені у нашому керівництві і сподіваємося, що цісар теж зрозуміє, на якому боці наші інтереси. Про це свідчить і промова пана Левицького, і присяга наших легіонерів у Стрию (вояки УСС присягали на вірність саме цісарю), і відчайдушні намагання наших хоробрих лицарів-січовиків, які зараз на чолі з командирами Дмитром Вітовським, Тарнавським та іншими ведуть кривові боїз москалями за утримання останніх плацдармів України.

Шановні читачі! Ми закликаємо підтримати у цю важку годину наших вояків! Зараз ця підтримка дуже потрібна!

11 клас

I рівень

1. Назвіть по п'ять (чи більше) подій, які сталися відповідно у 1947 р.; 1949 р.; 1969 р.

Дата	Події
1947 р.	Закон Тафта-Хартлі в США. Підписання мирних договорів з країнами — союзниками Німеччини (10 лютого 1947 р.). Голод на Україні. Грошова реформа в СРСР. Відміна карткової системи. Л. Каганович — секретар ЦК КП(б)У (березень—грудень 1947 р.). 3 грудня 1947 р. М. Хрушов — перший секретар ЦК КП(б)У. Ініціатива держсекретаря США Д. Маршалла щодо надання допомоги країнам Європи, які постраждали в Другій світовій війні. Операція «Вісла»
1949 р.	Створення ФРН. Створення НДР. Створення НАТО. Призначення на посаду першого секретаря КП(б)У Мельникова. Завершення першої арабо-ізраїльської війни. Канцлером ФРН став К. Аденауер
1969 р.	Президентом Франції став Ж. Помпідю. Президентом США став Р. Ніксон. Висадка (перша) американських космонавтів Армстронга, Коллінза, Олдріна на поверхні Місяця. Вибух на вокзалі в Болоньї. Прихід до влади соціал-демократів у ФРН

II рівень

1. Порівняйте два поняття: «економічне диво» та «економічна криза» за наведеними в таблиці критеріями.

Економічне диво — стрімкий ривок в економіці країн ФРН, Японії, Італії у другій половині 50-х — середині 60-х років.

Економічна криза — різкий спад в економіці країни або групи країн.

Економічне диво	Економічна криза
1	2
За обсягом території	
Країни ФРН, Італія, Японія	Може бути локальною (одна країна) або глобальною (група країн) (1929—1932 рр. ; 1973—1975 рр.)
За тривалістю	
Тривалість — середина 50—60-х рр.; стрімке зростання у сфері економіки відбувається за 2—3 роки	Може тривати декілька років (3—4). Виведення з кризи також тривалий процес (в США після депресії — 3—4 роки , Японія після енергетичної кризи — 3 роки)

1	2
За рисами даних явищ	
Збільшення промислового виробництва, підвищення купівельної спроможності громадян; спеціальні фінансові вливання (план Маршалла); підвищення зарплатні; соціальні програми; стабільність у суспільстві; скорочення витрат на оборонну промисловість; зменшення цін на товари; залучення іноземного капіталу; стрімке зростання в економіці; наявність міцної національної валюти; спеціальні програми	Кризи перевиробництва; накопичування непроданого товару; зниження купівельної спроможності громадян; зменшення зарплатні; підвищення податків, посилення експлуатації людей; загострення класових протиріч; розорення торгових та промислових підприємств; зростання цін на товари; інфляція; збільшення державного боргу; відток капіталу за кордон
За наслідками	
Різкий підйом в економіці країни впливає на зміну статусу країни серед держав світу; країна може перетворитися з боржника у кредитора; відбувається стабілізація ситуації в країні; формування нових ринків збуту; підвищення життєвого рівня населення; позитивно впливає на міжнародну економічну кон'юнктуру; спостерігається стрибок у науковому розвитку	Різкий спад в економіці зумовлює зростання зовнішнього боргу, спад життєвого рівня людей; дисбаланс у суспільстві; виникає загроза приходу до влади реакційних сил; негативний вплив на міжнародну економічну кон'юнктуру; спонукає до дій з виведення з кризи; формуються держави-кредитори та залежні держави-боржники
Висновок: економічне диво та економічна криза — антиподи; перше веде за собою покращення в усіх сферах життєдіяльності, а друге — погіршення	

2. Заповніть таблицю «Відомі діячі української культури другої половини ХХ ст.».

Галузі культури	Провідні діячі
Наука	О. Ліберман, В. Глушков, М. Боголюбов
Медицина	Р. Кравецький, В. Філатов
Література	Л. Костенко, І. Дзюба, О. Теліга, М. Брайчевський, А. Платонов
Музика	Ю. Мейтус, Д. Шостакович, С. Людкевич, С. Прокоф'єв, К. Данькевич, Д. Клебанов
Образотворче мистецтво	А. Горська, О. Заливаха, В. Зарецький, В. Касіян

III рівень

1. Уявіть, що ви — журналіст, який став свідком:
в) Мюнхенської змови.

МЮНХЕНСЬКА ЗМОВА

«Я приніс нашому часу мир», — заявив на прес-конференції прем'єр-міністр Великобританії Невіл Чемберлен. Спільними зусиллями Франція та Великобританія, наголосив він, розв'язали проблемний вузол у центрі Європи, не допустили тут виникнення вогнища військових дій. Таким чином, зміцнено мир і стабільність в Європі.

Але ми маємо дещо інші думки стосовно події, що відбулася 29—30 вересня у Мюнхені — дуже гарному місті в мальовничих баварських краях. І більшість оцінок така: відбулося грубе порушення міжнародного права, застосування тиску щодо незалежної країни та порушення конституції цієї країни. Відбулася зрада Францією і меншою мірою Великобританією свого союзника в Центральній Європі. Найважливіше те, що Франція не виконала своїх союзницьких зобов'язань щодо Чехословаччини. Фактично було зруйновано всю систему міжнародних відносин у Східній Європі, пов'язану з існуванням профранцузьких військових блоків — Малої Антанти (1921 р. створення) і Балканської Антанти (1934 р. створення), оскільки тепер союзним зобов'язанням, взятим на себе Францією, не можна було довіряти. І безпосередня провина за це лягла на прем'єр-міністра Франції Едуарда Далад'є. Далад'є та Чемберлен віддали Чехословаччину на розправу наймогутнішій після СРСР тоталітарній державі в Європі. Найжахливіше те, що демократія сама себе зрадила, а на захист Чехословаччини виступили лише ліворадикальні сили, представлені СРСР та її агентурними компартіями. «Мюнхенська змова», як її охрестили не тільки ліворадикали, але й деякі демократичні сили, — це грандіозна поразка цивілізованого демократичного світу, системи ліберальних цінностей. Судетсько-німецька проблема не була новою для Європи. Вона постала одразу після виникнення Чехословацької Республіки 14 листопада 1918 р. Але до 30-х рр. залишалась непомітною на тлі тих подій, які охопили світ у повоєнні часи. У Чехословаччині існувало кілька німецьких партій, які навіть входили до складу коаліційних урядів А. Швєгли. Але з початком економічної кризи розпочалася радикалізація німецької нацменшини, що становила в Чехословаччині близько 3 мільйонів (з 14 млн населення). І в 20-х рр. місцеву німецьку молодь охопили антидержавні настрої, що й зумовило перемогу судето-німецької партії на чолі з Конрадом Генейном на парламентських виборах у 1935 р. Тепер цілком зрозуміло, що маніпулювала процесами сепаратизму в Чехословаччині Німеччина, яка прагнула світового панування. 12 березня 1938 р. було здійснено аншлюс

Австрії. Судетські німці мали добрі стосунки з владою. А потім Генейн заявив про їх домагання. Звичайно, аншлюс Австрії занепокоїв чехословацьку владу. 20 травня 1938 р. вона оголосила часткову мобілізацію до війська. Проте Прага сподівалася на допомогу союзників, але сподівання були марними. Тепер відомо, що Франція ще 21 квітня 1938 р. повідомила Чехословаччині, що на допомогу їй не варто сподіватися. Судето-німецька партія та її лідер Генейн все більше нахабніли: у червні 1938 р. вони запропонували надати незалежність Судетським землям. Улітку 1938 р. Франція та Англія шукали компромісу з Німеччиною стосовно чехословацького питання.

Напередодні Мюнхенської конференції 13 вересня 1938 р. озброєні німецькі націоналісти підняли бунт проти влади у прикордонних містах. Але чехословацькі військові частини швидко придушили його. Проте ці події привернули увагу всієї світової спільноти.

15 вересня 1938 р. в Берехтесгадені Чемберлен зустрівся з Гітлером й погодився на захоплення Німеччиною Судетських земель. Гітлер, я впевнений, не вагаючись, здійснив би операцію проти Чехословаччини (за планами ГРЮН, розробленими ще 1935 р.), але Чехословаччина мала на той час найсильнішу армію у Східній Європі. Гітлер не хотів витратити накопичені резерви на війну, якої можна було уникнути. Як завжди, Гітлер пішов на великі обіцянки. 26 вересня 1938 р., виступаючи на мітингу в Берліні перед майбутніми завойовниками Європи, він сказав, що вирішення судето-німецької проблеми завершить територіальні зміни в Європі, й Німеччина більше не буде висувати територіальних претензій до своїх сусідів. Західні держави вкотре повірили. Навіть президент Рузвельт надіслав листа Гітлеру, пропонуючи вирішити проблему мирним шляхом. Млявість західних лідерів вирішила долю цілої держави.

29 вересня 1939 р. в Мюнхені зібралися європейські лідери — Далад'є, Чемберлен, Муссоліні та Гітлер. Тоді вони склали текст угоди. 30 вересня 1939 р. текст було вручено чехословацькій делегації. Президент Чехословаччини Едвард Бенеш, не бажаючи проголошувати капітуляцію, подав у відставку. У Чехословаччині фактично стався державний переворот. Президентом Другої республіки став німецький прихвостень Гаха, а уряд, що потім сформувався, очолив генерал Сирови.

Пунктами Мюнхенської угоди передбачалася передача Німеччині всіх Судето-німецьких земель з усіма фабриками, заводами, армійськими припасами, розміщеними на них, протягом 1—10 жовтня; виконання упродовж 3 місяців вимог Польщі та Угорщини до Чехословаччини й надання автономії Закарпаттю, Словаччині; нарешті, гарантувалася недоторканість

нових кордонів Чехословаччини з боку Далад'є і Чемберлена. Отже, угоду було виконано, Чехословаччина втратила райони, де містилася частина її промислового потенціалу, усі оборонні можливості. Вона залишилася беззбройною перед агресором, який 15 березня 1939 р. ліквідував залишки незалежності країни.

Польща та Угорщина домоглися того, чого прагнули на Віденському конгресі — 2 листопада 1938 р. Угорщині одійшла південна Словаччина та Закарпаття, а до Польщі — Пешинська область.

Мюнхенська згода остаточно зруйнувала Версальсько-Вашінгтонську систему. Зрадницька політика умиротворення відштовхнула СРСР від ідеї можливого союзу з Францією та Англією. Німеччина отримала «добро» на розв'язання світової війни, яка стане найжахливішою війною в історії людства. Події, що сталися, досить правильно оцінив Черчілль. На відміну від Чемберлена, він заявив: «Це тільки початок гіркої чаші поразок, яку нам доведеться випити». Заява Черчілля була пророцтвом: Мюнхенська змова стала найзначнішою поразкою західного світу.

2003—2004 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

8 клас

II рівень

2. Розподіліть серед трьох номінацій «Міс Всесвіту Врода», «Міс Всесвіту Інтелект», «Міс Всесвіту Відвага» представниць української та все-світньої історії.

Міс Всесвіту Врода	Міс Всесвіту Інтелект	Міс Всесвіту Відвага
Королева Ядвіга, Анна-Алоїза Острозька-Ходкевич, імператриця Феодора, Олена Троянська, Євпраксія, Либідь, Ніфертіті	Княгиня Ольга, Анна Ярославна, Беата Костелецька, Роксолана, Гальшка Гулевичівна, Анна Золотаренко, Феодосія Палій	Жанна д'Арк, Таїс Афінська, Олена Зависна, Єлизавета I Тюдор, Клеопатра, Маруся Чурай

III рівень

1. Розгляньте грошову купюру в 2 грн і дайте відповідь на запитання.
На купюрі зображений Ярослав Мудрий.

Після смерті Володимира почалася війна між його синами за князівський престол у Києві. У Володимира було 6 синів: Борис, Гліб, Святополк,

Святослав, Ярослав і Мстислав. Володимир любив сина Бориса і хотів, щоб він перебрав після нього князівську владу в Києві. Але Володимир помер, коли Бориса не було в місті. Він далеко в степу воював з печенігами. Цим скористався Святополк, що був присутній при смерті батька, й оголосив себе київським князем. І, щоб уникнути несподіванок, він вислав своїх воїнів проти Бориса, наказавши його убити. Також підступно Святополк убив Гліба і Святослава.

Почув про ці злочини брата Ярослав, що княжив у Новгороді. Він зібрав велике військо й вирушив до Києва покарати Святополка. Але той покликав на допомогу польського короля Болеслава, подарувавши йому за це Червенські міста. Болеслав разом зі Святополком усе-таки «побив» Ярослава. Але потім, коли Болеслав повернувся в Польщу, Ярослав знову пішов на Святополка й на річці Альті (1019 р.) розбив його військо. Святополк же змушений був втекти і десь зник без вісті. За те, що Святополк убивав рідних братів, прозвав його народ «Окаянним», тобто «проклятий».

Ярослав став князем у Києві й намислив зібрати разом усі землі, що залишилися. Але на сході України княжив його останній брат, Мстислав. Це був дуже хоробрий князь. Він час від часу воював з печенігами, половцями, касогами й іншими ворогами України. Розповідають, що якось він навіть бився із князем касогів (черкасів) Редедюю. Щоб не проливати крові війська, обидва князя, Редедя й Мстислав, вийшли на середину поля і стали битися. Але яким не сильним був Редедя, все одно Мстислав притиснув його до землі й убив. З того часу касоги платили Мстиславу данину.

Не дивно, що коли Мстислав зійшовся з Ярославом біля Чигирини, то військо Мстислава розбило сили Ярослава, який змушений був рятуватися втечею. Але Мстислав поважав старшого брата. Тому наздогнав його і сказав: «Брат, ти старший! Повертайся в Київ і князюй над усією правобічною Україною, а я буду князем на лівому боці Дніпра!». Ярослав погодився на це і з тих пір, аж до смерті Мстислава, брати жили в злагоді. Мстислав навіть пішов з Ярославом і допоміг йому відбити від поляків Червенські міста, які Святополк віддав за допомогу польському королю Болеславу Хороброму.

Після смерті Мстислава Ярослав став єдиним князем усіх українських земель. Щоб захистити Україну від нападів ворогів, він наказав побудувати на кордонах держави велику кількість твердинь. Над річкою Сяном побудував він тоді місто, зміцнив його. Місто за його іменем назвали Ярославлем.

Після того, остаточно розбивши печенігів під самим Києвом, Ярослав на тому місці наказав побудувати величну церкву святої Софії, що зберіг-

лася по сьогоднішній день. При Софійському соборі було засновано школу і бібліотеку. Князь піклувався про розвиток освіти, науки, мистецтва. Завдяки своїй мудрій і далекоглядній діяльності в усіх сферах державного життя Ярослав увійшов в історію під ім'ям «Мудрий», а невідомий автор, що зробив запис про смерть цього видатного діяча на стіні Софії Київської, назвав його «царем». Захистивши державу від ворогів, він піклувався про спокій у краї, а щоб повсюди однаково і справедливо судили, видав розпорядження записати усі права в одну книгу і назвав її «Руська правда». З цієї книги видно, що наші предки дуже цінували людську честь, ненавиділи шахраїв й убивць, поважали старших. Крім того, це були люди з добрим серцем, тому що не затвердили покарання смертю; за всяку провину можна було відкупитися грошима, а найсуворішим покаранням було вигнання з рідного краю (за крадіжку коня чи підпал). Князь Ярослав по всій Київській Русі будував церкви, а при них заводив школи, поширював знання.

Своїми мудрими розпорядженнями й законами Ярослав зробив українську державу настільки могутньою, що сусідні держави шукали з ним союзу і прагнули поєднатися з родом Ярослава. Сам він був одружений на Інгігерді — дочці шведського короля. Дочка Ярослава — Анна — була дружиною французького короля Генріха I. Друга дочка Єлизавета вийшла заміж за норвезького короля Гарольда Сміливого, а третя, Анастасія, стала дружиною угорського короля Андрія. Три сини — Ізяслав, Святослав і Всеволод — були одружені відповідно із сестрою польського князя Казимира, онукою німецького цесаря Генріха II і дочкою візантійського імператора Костянтина Мономаха. При дворі Ярослава проживали й виховувалися діячі багатьох європейських держав. Київська Русь за часів правління Ярослава посідала провідне місце у системі європейських відносин.

У «Повісті минулих літ» серед подій 1037 року зазначено: «Ярослав же сей... любив книги і, многі списавши, положив їх у церкві святої Софії, що її спорудив він сам. І прикрасив він її томами многоцінними, і злотом, і сріблом, і начинням церковним. У ній же належні співи воздають Богові в належі часи».

Місце для побудови Софійського собору було обрано Ярославом не випадково. Коли на Київ укотре вчинили напад печеніги, «Ярослав,— як засвідчує Нестор-летописець,— тоді виступив із города, приготував до бою дружину. А печеніги почали йти на приступ, і зупинились вони на тім місці, де ото є нині свята Софія, митрополія руська, бо тоді це було поле поза містом. І сталася січа люта, і ледве здолав їх під вечір Ярослав, і побі-

гли печеніги в різні боки, і не знали вони, куди тікати, і ті, тікаючи, тонули в річці Ситомлі, а інші — в інших річках. І так погинули вони, а решта їх десь розбіглась і до сьогодні». Тож собор цей князь побудував 1037 р. на честь перемоги над печенігами.

Імена будівельників Софійського собору та митців, що оздоблювали його, залишилися невідомими. Більшість істориків вважає, що їх Ярослав запросив із Візантії, однак серед них могли бути й місцеві, київські майстри.

Собор, споруджений у романському стилі, мав 13 куполів та два ряди відкритих аркових галерей. Фасади храму було оздоблено декоративними нішами та орнаментальним розписом.

Усередині собору було щедро оформлено мозаїками та фресками. Значна частина мозаїк доби Київської Русі зберіглась й досі (образ Богородиці Оранти, образ Христа-Вседержителя, образи святих та інші).

Щодо фрескового живопису, то, крім традиційних зображень святих, він містив чимало світських сюжетів.

Зберігся також саркофаг Ярослава Мудрого, у якому було поховано тіла самого князя та його дружини Ірини. Саме за черепом Ярослава, знайденим археологами в Софійському саркофагу, відомий антрополог М. Герасимов відтворив скульптурний портрет князя.

1240 р. орди Батия частково зруйнували собор. З того часу найголовніший колись храм Києва поступово зазнав занепаду.

Важливі заходи здійснював Ярослав у справах внутрішньої організації своєї держави. Велику увагу приділяв він церкві, добре розуміючи її роль у державі. Ярослав намагався забезпечити незалежність церковної ієрархії від Візантії. Це він здійснив у 1051 р., коли всупереч волі константинопольського патріарха, митрополитом був обраний русич Іларіон. У роки правління Ярослава поширюються церковні привілеї, в Києві будуються храми, монастирі (зводиться Києво-Печерський монастир). Західноєвропейські джерела називали Київ суперником Константинополя.

Перед смертю Ярослав поділив Україну на окремі землі, або на так звані «уділи», і до кожного уділу призначив одного сина. Але наказав їм коритися найстаршому князю в Києві, а ним призначив сина Ізяслава. Своєму онукові Ростиславові дав Галичину, і з того часу тут правив рід галицьких князів Ростиславичів. З надією, що після нього буде Україна сильною й відомою у світі, помер Ярослав Мудрий узимку 1054 р. на 76 році життя. Його поховали в соборі святої Софії в мармуровій труні. Після Володимира Великого Ярослав Мудрий — один із найславніших українських князів, що зробив значний внесок у розвиток нашої держави.

9 клас**II рівень**

1. Виконайте ряд завдань, пов'язаних з контурною картою «Запорозька Січ у XVI — першій половині XVIII ст.».

- Позначте місця і підпишіть назви Запорозьких Січей.

Запорозька Січ — українська козацька республіка. З'явилась та зміцніла за порогами Дніпра у XVI ст. Протягом XVIII ст. її територія під назвою «Вольності Війська Запорозького» вже мала чітко визначені кордони. Січ за період існування 9 разів змінювала своє місцезнаходження:

- 1) Хортицька (1556 — 60-ті рр. XVI ст.);
- 2) Томаківська (кінець 60-х рр. XVI ст. — 1593 р.);
- 3) Базавлуцька (1593—1638 рр.);
- 4) Микитинська (1638—1652 рр.);
- 5) Чортомлицька (1652—1709 рр.);
- 6) Каменська (1709—1711 рр.);
- 7) Олешківська (1711—1734 рр.);
- 8) Нова (Підпільненська) (1734—1775 рр.);
- 9) Задунайська (1775—1828 рр.).

2. Розподіліть серед трьох номінацій «Міс Всесвіту Врода», «Міс Всесвіту Інтелект», «Міс Всесвіту Відвага» представниць української та все-світньої історії.

Місс Всесвіту Врода	Місс Всесвіту Інтелект	Місс Всесвіту Відвага
Марина Мнішек, Розанда Хмельницька, Єлизавета Петрівна, Рогнеда, Катерина I, Марія Кочубей	Н. Полонська-Василенко, Раїса Могилянська, Марія Терезія, Варвара Репніна, Леся Українка, Катерина II	Марфа Посадниця, Єлизавета I, Аніта Гарібальді, Шарлота Корде Гарріет Табмен

III рівень

1. Розгляньте грошову купюру в 5 грн і дайте відповідь на запитання.

На купюрі зображений лідер Національно-визвольної війни 1648—1657 рр., гетьман української держави Богдан (Зиновій) Хмельницький.

Український шляхтич, походив із старшинської сім'ї з родовим маєтком у Суботіві, що на Чигиринщині, народився у 1595 р. У реєстровому війську Запорозькому дослужився до сотника. Брав участь у Московсько-

му поході Сагайдачного 1618 р., за який отримав від королевича Владислава золоту шаблю. Брав участь у польсько-турецькій (Хотинській) війні 1620—1621 рр. У Цепорській битві (1620 р.) бився поруч із своїм батьком. Батько загинув у тій битві, а Богдан потрапив у турецьку неволю. З полону через два роки привіз знання турецької й татарської мов, місцевих звичаїв, що пізніше в житті йому не раз ставало в пригоді.

Після повернення почався довготривалий конфлікт Хмельницького з чигиринським підстаростою Чаплинським, через що їздив до самого короля Владислава IV, на що останній йому сказав: «Ви люди військові, маєте шаблі при боці».

Тоді Богдан Хмельницький поїхав на Січ, де в січні 1648 р. його було обрано гетьманом Війська Запорозького. 24 січня 1648 р. почалася переможна хода Визвольної війни... Потім сталося ще багато важливих подій: перемоги й прорахунки, радощі та смуток. 350 років тому, тобто 8 січня 1654 р. гетьман уклав угоду з Московським царством, неоднозначність якої до сьогодні не дає спокою й фахівцям, й пересічним громадянам. Але я думаю, що ми не маємо права судити історичних діячів, тому що течія історії неосяжна й не піддається коригуванню сучасників...

Помер Великий Гетьман у липні 1657 р. З його смертю закотилася зоря української державності...

Якщо на аверсі купюри змальований Богдан Хмельницький, то на реверсі зображена будівля, яка безпосередньо пов'язана з його життям. Це Іллінська церква у Суботіві.

Село Суботів — батьківщина й усипальниця гетьмана — містечко, оспіване в піснях та думах.

Стоїть в селі Суботіві
На горі високій
Домовина України,
Широка, глибока.
Ото церков Богданова:
Там-то він молився,
Щоб москаль добром і лихом
З козаком ділився.

Тарас Шевченко

Іллінська церква збудована коштом Богдана Хмельницького за рік до його смерті — у 1656 р. «Крамарською» місцеві мешканці називали Іллінську церкву через те, що саме до цієї частини села тоді прилягало торжище. Поховання гетьмана в церкві містилося в найпочеснішому місці — право-

руч від вітваря. Над могилою було встановлено різьблений мармуровий надгробок. 1664 р., за доби Руїни, польське військо, що вдерлося в Чигирин на чолі з коронним гетьманом Стефаном Чарнецьким, пограбувало церкву. За наказом Чарнецького поховання Хмельницького було викинуто з храму. Тривалий час цей факт вважався лише легендою, однак під час реставраційних робіт 1969—1973 рр. археологічні розкопки підтвердили його.

У 1843 та 1845 роках Т. Шевченко побував у Суботіві, де замалював старожитності села, в тому числі й Іллінську церкву. Відомі такі Кобзареві малюнки: «Богданові руїни в Суботіві», «Богданова церква в Суботіві», «Кам'яні хрести в Суботіві». Суботівські враження відбилися і в поетичній творчості Шевченка, насамперед у поемі-містерії «Великий льох» та віршах «Стоїть в селі Суботіві...» й «Заступила чорна хмара».

У 1953 р. за участі відомого мистецтвознавця Г. Н. Логвина було проведено перші історико-архітектурні дослідження Іллінської церкви. Ще пізніше, у 1969—1973 рр., ці дослідження було поновлено у зв'язку з початком реставрації храму.

Сьогодні Іллінська церква в Суботіві постає перед нами як свідок незабутньої в історії України доби — Хмельниччини.

Якби я був пов'язаний із друкуванням грошей, переді мною постали такі проблеми як, наприклад, наявність портретного зображення. Пригадаймо, наприклад легенду української історії — Івана Сірка, художнього зображення якого у нас, на жаль, немає.

Дуже схожа ситуація і з Устимом Кармалюком. Це народний герой, людина, яку не зламали ні заслання, ні каторга, ані удари шпіцрутенів. З того часу залишився портрет, який прийнято вважати зображенням Устима — це картина великого пейзажиста й портретиста Тропініна під назвою «Українець». За легендою, художник перебував у місті, де вкотре сидів Кармалюк, й нібито, підкупивши варту, він намалював портрет Устима.

Серед близьких мені по духу людей на українських купюрах я хотів би побачити Нестора Махна, який не визнавав Скоропадського й Директорію, конфліктував з Петлюрою й більшовиками. Махно був анархістом і тому думав не про державу, а про простих людей. Якщо «батько» й вступав до альянсу, то тільки заради інтересів селян. Махно — це Кармалюк ХХ ст. з організованою армією.

Іван Сірко, Устим Кармалюк та Нестор Махно — ось ті культові постаті, які я хотів би бачити на аверсі білетів Національного банку України.

10 клас**II рівень**

2. Розв'яжіть хронологічне рівняння.

(Кількість голодоморів в Україні між Першою та Другою світовою війною (2) + прихід Гітлера до влади (1933)) — (проголошення Саудівської Аравії (1931) + Універсал ЦР, що проголошував УНР (3)) + план Дауеса (1924) — кількість договорів із союзниками Німеччини (4) = Дата? Подія?

$(2 + 1933) - (1931 + 3) + 1924 - 4 = 1921$ р.

1921 р. — X з'їзд РКП(б). Проголошення нової економічної політики.

III рівень

1. Розгляньте грошову купюру у 20 грн і дайте відповідь на запитання.

На грошовій купюрі в 20 грн. зображений видатний поет, прозаїк, драматург, публіцист, суспільно-політичний та громадський діяч Іван Франко. Народився у 1856 р. в селі Самборської округи (нині Дрогобицький район Львівської області) на Галичині. Навчався спочатку в сільській школі, потім у школі при монастирі в м. Дрогобичі, потім вступив до Дрогобицької гімназії, яку закінчив у 1875 р. Після цього вступив до Львівського університету на філософський факультет. Брав участь у виданні багатьох газет та журналів того часу, а також був членом студентського гуртка. Спочатку перебував на москвофільських позиціях, хотів писати лише для вузького кола читачів-інтелігентів. Але згодом, внаслідок діяльності Франка у підпільному гуртку, відбувся судовий процес над ним та його товаришами. Це дуже вплинуло на перехід Франка до марксистської ідеології, після чого він почав сповідувати її серед робітників в Дрогобичі, Станіславі та інших промислових містах Галичини. Також Франко навчався у Чернівецькому та Волинському університетах. Намагався створити в Україні політичну партію, що здійснив у 1890 р., сформувавши Русько-українську радикальну партію, головним ідеологом і лідером якої він і був. Саме за допомогою цієї партії він намагався пройти до Віденського парламенту, але безуспішно.

Через ідеологічні погляди І. Франка не допускали до роботи у журналах та газетах, а тому він був змушений працювати у польських виданнях ціле десятиліття — з 1886 до 1896 року.

І. Франко багато разів намагався вступити в НТШ — Наукове товариство ім. Т. Шевченка, створене у 1873 р., але через те, що він дотримувався марксистських поглядів, його туди не допускали. Ситуація змінилася після переїзду М. Грушевського до Галичини у 1894 р., що вплинуло на ідеологічні погляди Франка, який уже у середині 90-х рр. в періодиці надрукував багато критичних статей, у яких засуджував марксизм. Внаслідок цього він став

одним із співorganizatorів Націонал-демократичної партії Галичини, створеної за безпосередньої участі М. Грушевського у 1899 р. За його допомогою Франко став дійсним членом НТШ, де очолював декілька секцій, брав участь у редагуванні «Записок Наукового товариства ім. Т. Шевченка». Беручи активну участь у Товаристві, він відходить від активної політичної діяльності й займається переважно публіцистикою і написанням творів. Після загибелі сина на війні здоров'я поета у 1916 р. різко погіршилось, що стало причиною смерті І. Франка. Він похований у Львові.

Творча спадщина І. Франка дуже велика. Він відомий своїми поетичними творами, зібраними у багатьох збірках («Зів'яле листя» та ін.), прозовими творами («Борислав сміється», «Перехресні стежки»). І. Франко — автор казок для дітей («Лис Микита»), а також багатьох драм (найвизначніша — «Украдене щастя»). Протягом усього життя він був співредактором багатьох періодичних видань — «Дзвін», «Хлібороб» та інших.

Я вважаю, що творча спадщина Франка — це неоцінений внесок і частина української культури, а його громадсько-політична діяльність піднесла український національний рух на якісно новий рівень.

На зворотній стороні купюри в 20 грн зображена одна з найкращих архітектурних споруд міста Львова кінця XIX століття — Державний академічний театр опери та балету ім. І. Франка, на сцені якого виступали такі визначні українські артисти, як Й. Гірняк, П. Дума, П. Кармалюк, Н. Шевченко, В. Герасименко, Н. Слободян, О. Сталінський, керували режисери й диригенти Я. Вожак, Ю. Луців, С. Слян, Л. Туркевич.

Будівлю театру у Львові було зведено у 1897—1900 рр. за проектом архітектора З. Горголевського.

Будинок було вдало сплановано по осі головного проспекту міста — нинішнього проспекту Свободи. Крім того, для спорудження театру було створено особливий бетонний фундамент у болотистих ґрунтах заплави річки Полтави, нині заключеної до колектора.

Як зовнішнє, так і внутрішнє оформлення будинку театру, поєднувало в собі стилі неоренесансу та неокласицизму, поширені в європейській архітектурі на межі XIX—XX ст.

Скульптури «Життя», «Мистецтво», «Слава», «Перемога», «Любов», встановлені на фасаді, виконали польський митець Антоній Попель (один з авторів пам'ятника Адамові Міцкевичу на однойменній площі Львова) та українські скульптори П. Війтович, М. Парашук.

Воздобленні інтер'єру театру було застосовано мармур, позолоту, ліплення, малярські композиції алегоричного змісту. Авторами живопису були кращі тогочасні львівські художники — Т. Попель, Д. Косовський, П. Рибковський, М. Герасимович, З. Розвадовський, В. Крицинський.

Саме вони виконали алегоричне панно у вестибюлі театру. У фойє другого ярусу було розміщено роботи (сцени з різних спектаклів) пензля С. Дембицького, Ю. Зубера, А. Августиновича та С. Натовського.

Плафони залу для глядачів «Дев'ять муз» та «Тріумф Слави» виконав С. Рейхан. Інші малярські роботи в залі, зокрема, розпис сценічної завіси, виконав відомий польський художник кінця XIX ст., автор численних картин у душі класицизму Генрік Семирадський.

Нині Львівський оперний театр є однією з окрас центральної частини старовинного міста. Немов урочистий гімн мистецтву височіє він над головною вулицею Львова — проспектом Свободи.

Малюнки, зображені на обох сторонах купюри, зумовлені, на мою думку, тим, що життя Івана Франка пов'язане з містом Львовом, де він створив багато своїх шедеврів та вів широку громадсько-політичну діяльність. До того ж, І. Франко був визначним драматургом, а його життя було безпосередньо пов'язане з театром. Вистави, створені за сюжетами творів І. Франка, були поставлені у багатьох театрах України.

Грошову реформу в Україні було проведено у середині 90-х років XX ст. Саме тоді в обіг увійшли гривні, на яких було зображено видатних історичних осіб, у тому числі І. Франка. Це був період становлення незалежної суверенної України, коли основні політико-економічні та соціальні проблеми відокремлення від СРСР було уладнано. Саме тоді і було проведено заміни купюр (вересень 1996 р.)

Для зображення на купюрі я б запропонував кандидатуру визначного гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного, за часів діяльності якого українське козацтво остаточно сформувалося й перейшло до активної зовнішньополітичної діяльності. Саме Сагайдачний був організатором і керівником опору козацтва проти агресії Криму і Польщі, посилив роль козацтва у житті християнського світу, спрямованого проти Туреччини. До того ж, Сагайдачний був активним захисником православ'я.

Можна запропонувати також кандидатуру Пилипа Орлика, який створив в Україні Конституцію, яка ґрунтувалася на демократичних засадах. Це було винятковим явищем тогочасного суспільства, де панував абсолютизм. На мою думку, саме з Пилипом Орликом пов'язаний один із найвизначніших етапів державотворення на українських землях.

11 клас

II рівень

3. Розв'яжіть хронологічне рівняння.

Рік Переяславської ради (1654) + кількість днів блокади Ленінграда (900) + номер з'їзду КПРС, на якому було засуджено культ особи Сталіна

(20) — рік першого польоту людини в космос (1961) + тривалість днів війни нацистської Німеччини з СРСР (1418) — термін, на який обирається президент Франції (7) — термін, протягом якого Хрущов обіцяв побудувати комунізм в СРСР (20) — тривалість IV Республіки у Франції (12) = Дата? Подія?

$$1654 + 900 + 20 - 1961 + 1418 - 7 - 20 - 12 = 1992$$

1992 рік:

- Маастрихтський договір. Підписання угоди про створення Європейського Союзу (ЄС).
- Проголошення тризуба державним символом України.
- Проголошення незалежності союзних республік Югославії.
- Установлення дипломатичних відносин незалежної України з Англією і Францією.

III рівень

1. Розгляньте грошову купюру у 50 грн і дайте відповідь на запитання.

Грошовою одиницею України з 1996 р. є гривня. Без сумніву, вона може бути наочним посібником історика з теми «Становлення Української держави та її розвиток в історичному контексті», бо на кожній з паперових купюр зображені визначні історичні, політичні та культурні діячі України: на купюрі вартістю 1 гривня — князь Володимир Великий; 2 гривні — князь Ярослав Мудрий, 5 гривень — гетьман Богдан Хмельницький; 10 гривень — гетьман Іван Мазепа; 20 гривень — видатний український культурний та політичний діяч, письменник, засновник першої партії в Україні РУРП І. Франко; 50 гривень — історик та перший президент України М. Грушевський; 100 гривень — найвидатніший поет України великий Кобзар Тарас Шевченко, 200 гривень — поетеса та поборниця незалежності України, видатна донька українського народу Леся Українка. Орієнтуючись на зображені постаті, ми можемо простежити усі етапи становлення української державності від Київської Русі через козацьку республіку — Запорозьку Січ, революційний національний рух XIX ст. — до відновлення української держави у 1917 р., революційних змагань 1917—1920 рр. і до сучасної України.

Невипадково на купюрах вартістю 50 гривень зображений М. Грушевський. Зараз він відомий нам як визначний український історик, вчений, що працював у Львівському та Київському університетах. З-під його пера вийшла багатотомна «Історія України-Руси», яка увібрала, систематизувала найбільш докладний матеріал про історію нашої країни. Ця книга, випущена на початку XX ст., перебувала у конфронтації з історичними джерелами російської імперської історіографії, за якою Україна була не самостійною країною з власною мовою, культурою, а лише Малоросією.

Через те, що у книзі М. Грушевського переважна увага приділялася не класовій боротьбі, а становленню української національної ідеї, автора було звинувачено у буржуазному націоналізмі.

На політичній арені М. Грушевський також проявив себе. Він був одним із керівників РУП, а потім ТУП (Товариство українських поступовців). Саме за цю діяльність М. Грушевському довелося на деякий час виїхати з України, але з початком революційних змагань він повернувся 13 березня 1917 р. у Київ та очолив організовану 4 березня Українську Центральну Раду. Саме М. Грушевський був одним з ініціаторів та натхненників української політики 1917 р., видання Універсалів Центральної Ради, конструктивного діалогу з Росією та іншими країнами. Після першої радянсько-української війни 1917—1918 рр. та окупації України німецькими військами, коли виникла потреба встановити сильну реальну політичну владу, саме М. Грушевський був обраний 29 квітня 1918 р. першим президентом України. Але гетьманський переворот не дав йому змоги працювати на цій посаді. Ліберальний політик М. Грушевський не міг знайти спільної мови ані з консерватором-гетьманом П. Скоропадським, ані з радикалами типу В. Винниченка та С. Петлюри. Він відійшов від політичної діяльності та емігрував за кордон. Але бажання повернутися на Україну було непоборне. Після встановлення Радянської влади він у 1924 р. повернувся на батьківщину, де займався науковою діяльністю. За сфабрикованими звинуваченнями був заарештований у 1931 р., але на вимогу громадськості був звільнений і переведений до Москви. Помер у 1934 р., похований на Байковому кладовищі у м. Києві.

Усі сучасники М. Грушевського, навіть його політичні опоненти, визнавали його як корифея української історичної науки та політики.

На зворотній стороні купюри — будівля української Верховної Ради. Як і на інших купюрах, такий зв'язок не випадковий. Політик М. Грушевський, безумовно, зробив більше за всіх для встановлення в Україні парламентського устрою.

Історія цього будинку пов'язана з певними подіями. У 1936—1937 рр., згідно з новою Конституцією УРСР, була створена Верховна Рада України. Проект будинку розробив В. Заболотний. У 1940 р. за цей проект В. Заболотний був нагороджений Державною (Сталінською) премією СРСР. У проекті було використано багато прийомів класицизму, які були популярні в Україні ще з початку ХХ ст. (наприклад, Педагогічний музей, Будинок вчителя).

Центром будівлі є сесійний зал на 1000 місць, перекритий металево-скляним куполом. Інтер'єри будинку оформлені в стилі українського

народного декору. У 1949 р. В. Заболотний реконструював будинок, добудувавши напівкруглий 3-поверховий корпус із внутрішнім двором.

Будинок Верховної Ради є свідком багатьох подій, пов'язаних з історією українського народу, особливо останнього десятиріччя.

Нові грошові одиниці — гривні — з'явилися в Україні у непростий час. До 1996 р. Україна перебувала в становищі тяжкої економічної кризи, що було зумовлено розпадом СРСР, і характеризувалося девальвацією грошових одиниць, інфляцією, погіршенням із виплатою заробітної платні. Для стабілізації економічної ситуації у країні уряд прийняв рішення про запровадження нової валюти.

Я б запропонував зобразити на грошових купюрах ще деяких культурних діячів, які зробили багато для своєї Батьківщини, зокрема, таких, як І. Котляревський, О. Гончар, О. Довженко, М. Лисенко. Саме вшанування діячів культури нашої держави сприятиме зміцненню зв'язків між різними регіонами України, бо політичні герої можуть бути різними, а культурні є спільними для всієї української нації.

Відповіді на тести III (обласного) етапу Всеукраїнської олімпіади з історії

2002—2003 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

8 клас

Історія України

1. Держава, яка була створена в результаті об'єднання Литви і Польщі (1569 р.).
2. Кінець XV ст.
3. Дмитра Вишневецького (Байду).
4. Духівництво.
5. Виборний магістрат на чолі з війтом, який призначався.
6. Братствами (Львівське Успенське — 1586 р., Київське — 1615 р. та ін.).
7. 1596 р. (Берестейська церковна унія).
8. Люблінська унія (1569 р.).
9. Пересопницьке Євангеліє (1556—1561 рр.).
10. Іван Сулима (1635 р.).

Всесвітня історія

1. Гуманізм.
2. 1492 р.
3. Філіппінських островах.
4. 1517 р.
5. Контрреформацією.
6. Пресвітер.
7. 1566 р.
8. 24 серпня 1572 р.
9. Англія.
10. Пуританами (чистими).

9 клас

Історія України

1. 1866 рік.
2. в) Нестачу вільної кваліфікованої робочої сили.

3. Симиренків.
4. Урбанізація.
5. «Київська козаччина».
6. «Історія Русів».
7. В. Капністом.
8. «Статут слов'янського братства Кирила та Мефодія».
9. Сервітут.
10. А. Меленський.

Всесвітня історія

1. Декрет про континентальну блокаду.
2. Великого герцогства Варшавського з населенням 3.2 млн. чол.; Фінляндію і Бессарабію.
3. Про відміну свободи друку.
4. «Липнева монархія».
5. Про міністра-президента Пруссії Отто фон Бісмарка.
6. Фритредери.
7. Акта про Британську Північну Америку.
8. П. Чаадаєв.
9. Комерційний кодекс.
10. Дж. Гарібальді.

10 клас

Історія України

1. 7 (20) листопада 1917 р.
2. 4—6 липня 1917 р.
3. Гетьман П. Скоропадський.
4. В. Чехівський.
5. У 1920 р. у м. Празі.
6. Д. Донцов.
7. Наступальна операція.
8. г).
9. Репресії.
10. в).

Всесвітня історія

1. Антанта.
2. 21 лютого — 21 грудня 1916 р.
3. Договору у м. Рапалло.
4. 1933 р.

5. НЕП.
6. 1922—1923 рр.
7. Січні 1933 р.
8. Прімо де Ріверо.
9. 1926 р.
10. С. Кірова.

11 клас

Історія України

1. Рундштадт («Південь»).
2. Одеська, Чернівецька області.
3. Т. Строкача (з 30 червня 1942 р.).
4. Півнівка.
5. Травні—жовтні 1943 р.
6. Корсунь-Шевченківську операцію (лютий 1944 р.).
7. Тегеранській конференції.
8. Й. Сліпий.
9. Кібернетики.
10. «Грім і тиша».

Всесвітня історія

1. У 1945—1952 рр.
2. Уотергейт (1972 р.).
3. Серпні 1961 р.
4. Е. Хіт (1970—1974).
5. Приєднання Ольстера до незалежної Ірландії.
6. П'ятої республіки.
7. У Греції.
8. З грудня 1994 р. і до серпня 1996 р.
9. Чехословаччина.
10. 1991 р.

2003—2004 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

8 клас

Історія України

1. Ні .
2. 1557 р.
3. Белзьке.

4. а).
5. а).
6. 1578 р.
7. 1595 р.
8. б).
9. М. Кричевський.
10. Конотопська.

Всесвітня історія

1. Кінець XV ст.
2. в).
3. 1586 р.
4. Середина XVII ст.
5. в).
6. б).
7. в).
8. Річ Посполита.
9. Сполучені провінції Нідерландів.
10. 1562 р.

9 клас

Історія України

1. Опришківський.
2. Австрійської.
3. б) Підпільненської.
4. в) А. Ковнір.
5. б).
6. Метрополія.
7. б).
8. 1828—1829 рр.
9. б).
10. в).

Всесвітня історія

1. Початок XX ст.
2. Так.
3. Партія.
4. а).
5. в).
6. Ні.

7. б).
8. б).
9. Листопаді 1848 р.
10. Республіканська, ліберальна.

10 клас

Історія України

1. Панславізм.
2. а).
3. б).
4. б).
5. а).
6. б).
7. г) Пропустити більшовицькі війська на Південний фронт.
8. г) Держави зобов'язувалися відновити економічні відносини, провести обмін надлишками сільськогосподарських та промислових товарів.
9. в).
10. а).

Всесвітня історія

1. Ідеологія.
2. Югославія.
3. г).
4. г).
5. в).
6. Франція.
7. Італії.
8. Голландія.
9. Густав Штреземанн.
10. Ллойд Джордж.

11 клас

Історія України

1. б).
2. 250 днів.
3. М. П. Кирпонос.
4. О. Довженко.
5. М. Донської.
6. а).

7. г).
8. д) міграція населення.
9. б).
10. Націонал-комуністична.

Всесвітня історія

1. б).
2. б).
3. в).
4. в).
5. Прогресивно-консервативна партія.
6. Л. Д. Кучма.
7. 1979 р.
8. в).
9. б).
10. б).

Відповіді на завдання IV етапу Всеукраїнської олімпіади юних істориків

2002—2003 НАВЧАЛЬНИЙ РІК (VIII Всеукраїнська олімпіада)

8 клас

1. Заповніть таблицю «Держави Стародавнього світу та Середньовіччя».

Ізраїльсько-Іудейське царство	Римська республіка	Франкська імперія
1	2	3
Час існування		
XI ст. до н. е. — 928 р. до н. е.	509 р. до н. е.—28 р. до н. е.	800—843 рр.
За яких обставин утворилося		
Об'єднання 12 колін Ізраїлевих для боротьби з філістимлянами	Заколот проти Тарквінія Гордого	Приєднання до Франкської держави Лангобардського королівства, Баварського герцогства, війни з аварами й саксами
За яких обставин припинило існування		
Підсилення Іудеї, єгипетське вторгнення 930 р. до н. е., поділ на Ізраїль та Іудею	Встановлення принципату Октавіана Августа	Поділ на три частини за Верденським договором
Головні історичні події		
Війни Саула з філістимлянами. Створення гвардії за Давида, розширення території. Будівництво храму Соломона	451 р. до н. е.— закон XII таблиць. Завоювання Італії, Східної Іспанії. 264—241 рр. до н. е.— I Пунічна війна. 218—201 рр. до н. е.— II Пунічна війна. 216 р. до н. е.— битва біля Канн. 202 р. до н. е.— битва біля Заму. Війни з Македонією. 149—146 рр. до н. е.— III Пунічна війна. 82—79 рр. до н. е.— диктатура Сулли	800 р.— проголошення Карла імператором. 804 р.— підкорення саксів. 843 р.— Верденський договір

1	2	3
	74—71 рр. до н. е. — повстання Спартака. 60 р. до н. е. — перший триумвірат. 44 р. до н. е. — вбивство Цезаря. 43 р. до н. е. — другий триумвірат	
Найвідоміші історичні постаті		
Саул, Давид, Соломон	Сципіон, Сулла, брати Гракхи, Спартак, Цицерон, Цезар, Красс, Помпей	Карл Великий, Алкуїн, Карл Лисий, Лотар, Людвик Благо- честивий

3. Заповніть прогалини у ланцюжку географічних назв, що символізують історичні події, поясніть, про яку визначну історичну подію йдеться, коли вона відбулася.

Факти	Подія	Дати
Микитинська січ — Жовті Води — Чигирин — Корсунь — Біла Церква — Пилявці — Збараж — Зборів — Львів — Замостя	Початок Визвольної війни українського народу	1648 р.
Чигирин — Говтва — Пирятин — Ічня — Конотоп	Похід І. Виговського	1659 р.
Київ — Переяславець — Доростол — Філіпполь — Адріанополь — Аркадіополь — Преслав — Доростол	Похід Святослава	970— 971 рр.
Городно — Мінськ — Могилів — Батурин — Полтава — Переволочна — Очаків — Бендери	Похід Карла XII у Північній війні	1708— 1709 рр.
Бульон — Руан — Константинополь — Кесарія — Антіохія — Єрусалим — Тулуза	Перший хрестовий похід	1096— 1099 рр.
Лісабон — м. Доброї Надії — Мозамбік — Калікут — Мозамбік — м. Доброї Надії — Лісабон	Експедиція Васко да Гама до Індії	1497— 1499 рр.

4. Розв'яжіть задачу, давши відповіді на запитання.

1) Франки руйнували римську цивілізацію, різко змінювали спосіб життя, а слов'яни мали справу з народами такого ж рівня, як і вони.

2) Варяги були осілими народами, як і слов'яни, а печеніги, половці — кочовиками.

3) Гелена (за хрещенням) — Ольга, Регіна — королева, Ругорум (ругії — руси) — русів.

- 4) Ярослав на Волині, Ярославль на Волзі, Юр'їв (Тарту) в Естонії (при хрещенні — Георгій).
- 5) Кардинал Рішельє помер у 1642 р. Франція не була зацікавлена у зміцненні Англії. Франція брала участь у Тридцятирічній війні (1618—1648) і до 1645 р. не могла передбачити повалення монархії.
6. виправте помилки у тексті, закресливши неправильне і написавши зверху правильну відповідь. Після тексту поясніть свої виправлення.

Їжа запорозьких козаків

Основу козацького харчування складала страва з борошна й крупи. Широко вживалася риба. Овочі були на козацькому столі дуже рідко. З житнього борошна варили соломаху, у яку додавали олію. З міцних напоїв козаки пили горілку, варенуху, пиво. Консервувати харчі козаки не вміли. Натомість масово використовували соління, сушіння та в'ялення м'яса й риби. У морські походи вони брали сухарі, соломаху, варене пшоно та солоне сало.

Гарячу їжу готували спеціальні кухарі у великих котлах на весь курінь. Обід розпочинався о 12 годині з молитви. За столом сиділи всі разом. Кошовий отаман завжди сидів під іконою на покуті. Рідку страву їли ложками, а тверду — брали руками або однозубою виделкою.

Козаки витримували всі християнські пости і не вживали тваринної їжі у середу та п'ятницю.

9 клас

1. Заповніть таблицю «Європейські держави Середньовіччя та Нового часу».

Латинська імперія	Кримське ханство	Делійський султанат
Час існування		
1204—1261 рр.	1449—1783 рр.	1206—1526 рр.
За яких обставин утворилось		
Завоювання Константинополя під час IV хрестового походу	Відокремлення від Золотої Орди за часів Хаджі-Гірея	Після загибелі Мухаммеда Гурі Айбек не визнав його наступника і проголосив себе султаном на завойованій території
За яких обставин припинило існування		
Завоювання Константинополя Нікейським імператором	Приєднання до Росії, під тиском Катерини II Шагін-Гірей зрікається престолу	Завоювання Великими Моголами

1	2	3
Головні історичні події		
Розпад держави на Фес-салонійське королівство, Афінське герцогство, Ахейське князівство	1478 р. — визнання залежності від Османської імперії, набіги на українські землі. 1616 р.— похід Сагайдачного на Кафу та Перекоп. 1648—1649 рр.— союзник Б. Хмельницького. 1659 р. — союзник І. Виговського. 1692 р.— союзник П. Іваненка. 1687—1689 рр.—Кримський похід Петра І. 1711 р.— союзник П. Орлика. 1736—1739 рр., 1768—1774 рр.— російсько-турецькі війни	1398—1399 рр.— похід Тимура. 1526 р.— вторгнення моголів на чолі з Бабуром

3. Знайдіть зв'язок між названими датами, визначивши подію або історичний процес, що їх поєднує.

Дата			Події
1			2
1618	1629	1648	Тридцятирічна війна
1492	1498	1519	Великі географічні відкриття (Америка, Індія, навколосвітня подорож)
1700	1709	1721	Північна війна
1517	1534	1555	Реформація у Німеччині, Англії, Аугсбурзький релігійний мир
1775	1776	1783	Боротьба за незалежність США
1562	1572	1598	Громадські війни у Франції. Варфоломійська ніч. Нанський едикт
1640	1645	1649	Англійська революція (скликання парламенту, битва при Нейсбі, страта короля)
1756	1760	1763	Семирічна війна

1			2
1566	1572	1609	Національний рух у Нідерландах
1772	1793	1795	Поділ Речі Посполитої
1648	1654	1657	Визвольна війна українського народу
1558— 1603	1587	1588	Боротьба за моря між Англією та Іспанією
1725— 1727	1730— 1740	1761— 1762	Правління в Росії Катерини I, Анни Іоанівни, Петра III
1452— 1519	1475— 1564	1483— 1520	Епоха Відродження (Леонардо да Вінчі, Мікеланджело, Рафаель)
1667	1670	1671	Повстання С. Разіна

4. Визначте, які обов'язки покладалися на виборну військову козацьку старшину та символи влади, які вони мали.

Посада	Символ влади	Обов'язки
Кошовий отаман	Булава	Уособлював вищу військово-адміністративну та судову владу на Січі. Здійснював дипломатичні відносини з іноземними державами. Затверджував козаків на посади, розподіляв землі. Вирішував питання прийому козаків до війська або звільнення
Військовий суддя	Січова печатка, тростина	Здійснював судочинство на Січі. За відсутності кошового виконував його обов'язки (наказний кошовий отаман). Регулював витрати коштів, зберігав скарб у військовій скарбниці. Призначав начальника артилерії
Військовий писар	Каламар	Керував канцелярією, вів листування від імені усього запорозького війська
Військовий осавул	Палиця, скріплена кільцями	Організовував прикордонну службу, охороняв зимівники та шляхи на Січ. Вів слідство і виконував судові вироки. Стежив за дисципліною й порядком, розподіляв платню й провіант
Військовий обозний		Очоловав артилерійську та фортифікаційну справу. Вів облік і комплектацію війська
Курінний отаман	Невеликий прапор, пірнач, курінна печатка	Необмежена влада над козаками куреня. Відповідав за курінну скарбницю (кошти й особисті речі)

5. Визначте причини і наслідки деяких подій історії України XIX ст., заповнивши таблицю.

Причини	Подія	Наслідки
Прагнення відновлення держави. Успіхи в об'єднанні Італії. Діяльність таємних радикальних організацій в Росії.	Польське повстання 1863—1864 рр.	Придушено повстання, його учасників вислано до Сибіру. Сприяло піднесенню національної свідомості. Кращі умови проведення селянської реформи
Поширення ідей Просвітництва	Утворення масонських лож	Заборона царем (1822 р.). Зростання демократичного руху. Підготовка ґрунту для національного руху
Церковна реформа Йосифа II. Відновлення Галицької митрополії.	Утворення Товариства галицьких греко-католицьких священників	Поширення літературної української мови. Відкриття дяківських шкіл. Створення підґрунтя для діяльності культурно-освітніх осередків
Реформи 60—70-х рр.	Промисловий переворот 60—80-х рр.	Занепад поміщицької промисловості. Індустріалізація. Будівництво залізниць. Товарне господарство. Формування робітничого класу. Непропорційність розвитку. Колоніальний характер

6. Виправте помилки в тексті.

Громада

Перша Громада виникла в Петербурзі в 1859 р. До її складу входили Т. Шевченко, П. Куліш, М. Костомаров, В. Білозерський. Коштом українських землевласників В. Тарнавського і Г. Галагана видавали твори українських письменників, а з 1861—1862 рр. — журнал «Основа». У 1870—1890-х рр. до Київської Громади входили В. Антонович, Т. Рильський, П. Чубинський, М. Лисенко, Ф. Вовк та інші. Члени Громади вважали своїм завданням пробудження національної свідомості, поширення освіти. Вони брали участь у роботі недільних шкіл, збирали матеріали з етнографії та фольклору. Емський указ 1876 р. заборонив діяльність Громади

і закрив їх газету «Київський телеграф». Частина громадівців на чолі з М. Драгомановим емігрувала за кордон, де почала видавати перший український часопис «Громада» (1878—1882). У 80-ті рр. громадівці об'єдналися навколо журналу «Киевская старина».

7. Прослідкуйте, як відбувався наступ російського уряду на автономні права України протягом XVII—XVIII ст.

1	2
Березневі статті 1654 р. Богдана Хмельницького	<ol style="list-style-type: none"> 1. Гетьман і старшина обираються козацькою радою. 2. На території Гетьманщини діють власні закони і суд. 3. Податки збираються Генеральною скарбницею. 4. Цар лише затверджує обраного радою гетьмана. 5. Міжнародні стосунки обмежені лише з Туреччиною та Польщею
Переяславська угода 1659 р. Юрія Хмельницького	<ol style="list-style-type: none"> 1. Обрання гетьмана за згодою російського царя. 2. Гетьман не має права призначати старшину на адміністративні посади. 3. Гетьману заборонено стосунки з іноземними державами. 4. Російські війська розташовано у Києві, Ніжині, Переяславі, Брацлаві, Умані, Чернігові
Московські статті 1665 р. Івана Брюховецького	<ol style="list-style-type: none"> 1. Російським воєводам надано право збирати податки в Україні. 2. Гетьман обирається в присутності московського представника й затверджується царем. Призначення митрополита за згодою з Москвою. 3. Проведення перепису населення для впорядкування податкової системи
Конотопські статті 1672 р. Івана Самойловича	Гетьман позбавлений права усувати з посад старшину, карати без згоди старшинської ради або вироку військового суду
Коломацькі статті 1687 р. Івана Мазепи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Гетьман без згоди з царем не міг позбавити старшину керівних посад. 2. Обмежено права гетьмана на управління військовими землями. 3. Накладено обмеження на вживання слова «гетьманщина»
Решетилівські статті 1709 р. Івана Скоропадського	Для контролю за діяльністю гетьмана та української адміністрації цар призначив свого постійного резидента, який доповідав царю про порушення і міг навіть приймати іноземних послів

1	2
1720 р.	1. Петро I позбавив Генеральну військову канцелярію судових та фінансових прав. 2. Запровадження в державних установах російської мови, заборона видання церковної літератури в Україні
1722—1727 рр.	Діяльність першої Малоросійської колегії на чолі з бригадиром С. Вельяміновим для управління Лівобережною Україною: — наглядала за діяльністю гетьмана, старшини; — встановлювала та стягувала податки до царської казни; — виконувала роль апеляційного суду у справах, що розглядав Генеральний військовий суд
1723 р.	На посади полковників цар Петро I призначив російських офіцерів, а козацьке військо перейшло під командування російського фельдмаршала Голіцина
Рішительні пункти 1728 р. Данила Апостола	1. До складу Генерального суду включено трьох російських офіцерів. 2. Генеральна старшина та полковники призначаються царським указом. 3. З Польщею або Кримом гетьману дозволяється лише обговорення прикордонних справ. 4. Під час війни гетьман мав підпорядковуватися наказам російського фельдмаршала. 5. Російським дворянам надано право купувати українські землі
1734—1750 рр.	Діяльність Правління гетьманського уряду в складі трьох росіян і трьох українців, яке перебрало на себе всі повноваження щодо управління Лівобережною Україною
1764 р.	Указ Катерини II про остаточну ліквідацію гетьманства. Для управління Лівобережною Україною створено другу Малоросійську колегію на чолі з П. Рум'янцевим
1775 р.	Царський маніфест про знищення Запорозької Січі
1781 р.	Царський указ про ліквідацію полкового устрою та утворення Київського, Чернігівського, Новгород-Сіверського, Харківського та Катеринославського намісництв
1783 р.	Царський указ про закріпачення селян у Лівобережній і Слобідській Україні
1783 р.	Указ Військової колегії про перетворення Лівобережних козацьких полків на регулярні полки російської армії

8. Розтлумачте значення та з'ясуйте походження висловів.

- «Йти до Каносси».

Означає каятися, принижуватися, йти до свого найлютішого ворога, який переміг. Вислів виник у зв'язку з незвичайним завершенням тривалої політичної боротьби німецького імператора Генріха IV (1056–1106) з Папою Григорієм VII (1073–1085). Будучи проклятим Папою за непокору, Генріх взимку 1077 р. пішов пішки до Каносси, де тоді знаходився Папа, щоб покаятися.

- «Між Сциллою та Харибдою».

За віруванням давніх греків, на прибрежних скелях по обидва боки Лисинської протоки жили два чудовиська: Сцилла та Харибда, що знищували мореплавців (пригадаймо «Одіссею» Гомера). Відтак, вислів використовується в значенні: опинитися між двома ворожими силами.

- «Драконівські закони».

Так називають надзвичайно суворі закони за ім'ям Драконта, першого законодавця Афіньської республіки (VII ст. до н. е.). Існувала легенда, що закони ці були написані кров'ю (Плутарх «Солон»).

- «Дарунки данайців».

Вислів виник із грецьких сказань про Троянську війну, зокрема, троянського коня. Вживається у значенні: підступні дарунки, що несуть із собою загибель.

- «Дамоклів меч».

Вислів пішов з давньогрецької легенди, яку розповів Цицерон у творі «Тускуланські розмови». Дамокл, один з наближених сіракузького тирана Діонісія Старшого (432–367 рр. до н. е), став говорити, що Діонісій — один з найщасливіших людей. Останній посадив Дамокла на своє місце, а над його головою повісив меч на кінській волосині, як символ тих небезпек, що можуть спіткати правителя.

10 клас

1. Заповніть таблицю «Держави, що утворилися й припинили існування в I пол. XX ст.».

Королівство сербів, хорватів і словенців	Угорська радянська республіка	Іспанська республіка
1	2	3
Час існування		
1 грудня 1918 — жовтень 1929 рр.	21 березня — 1 серпня 1919 р.	Грудень 1931 — березень 1939 рр.

1	2	3
За яких обставин утворилося		
1917 р.— Корфська зустріч Трумбича і Пашича — підписання декларації, яка передбачала створення королівства сербів, хорватів і словенців; жовтень 1918 р.— утворено Народне віче сербів, хорватів і словенців	Соціально-економічна і політична криза. Зростання впливу комуністів. Позиція країн Антанти. 20.03 — відставка уряду Карої, 21.03 — було утворено радянську республіку	Перемога республіканців на виборах, проголошення Каталонської республіки, зречення Альфонса XIII
За яких обставин припинили існування		
Переворот, розпуск скупщини, країна отримала назву Югославія	Окупація Угорщини державами Антанти. 01.08.— відставка уряду радянської республіки. 14.11 у країну увійшли війська Хорті, сформовані у Югославії	Капітуляція республіканців, встановлення диктатури Франко
Головні історичні події		
1921 р. — Відовданська конституція. 1929 р. — державний переворот	Червень — проголошення УРР, створена Червона міліція, Червона армія. Проголошення радянської республіки у Словаччині. Липень — виведення угорських військ із Словаччини	1934 р.— Астурійський погром (придушення робітничого повстання). 1936 р.— утворення Народного фронту. 1937 р.— аграрна реформа. 1936—1939 рр.— громадянська війна
Найвідоміші історичні постаті		
Король Олександр, С. Радич, А. Трумбич	Б. Кун, М. Хорті	М. Асанья, Ф. Франко, Д. Ібарурі

Назвіть держави, до складу яких протягом I пол. XX ст. входили українські землі, а також держави, що існували в цей же період на території України.

- 1) Росія.
- 2) Австро-Угорщина.
- 3) УНР.
- 4) Кримсько-татарський національний уряд.
- 5) Одеська радянська республіка.

- 6) Донецько-Криворізька республіка.
 - 7) Радянська соціалістична республіка Таврида.
 - 8) Українська Держава.
 - 9) ЗУНР.
 - 10) Кримський крайовий уряд.
 - 11) Гуцульська республіка.
 - 12) УСРР.
 - 13) Галицька соціалістична радянська республіка.
 - 14) Молдавська Народна республіка — Хотинська директорія .
 - 15) Карпатська Україна.
4. Заповніть прогалини у ланцюжку географічних назв, що символізують історичну подію, та визначте, про яку складну історичну подію йдеться, коли вона відбулася.

Факти	Подія	Дата
Верхній Дунавець — Катирез — Сулина — Кілія — Ізмаїл	Перехід Й. Гладкого на бік Росії	1828 р.
Любар — Умань — Хмельове — Бобринець — Черкаси — Балта — Ямпіль	Перший Зимовий похід армії УНР	6 грудня 1919 р.— 6 травня 1920 р.
Херсон — Перекоп — Сімферополь — Ялта Каховка — Чонгар — Джанкой — Феодосія — Керч	Розгром військ Врангеля	Серпень — листопад 1920 р.
Вербицький перевал — г. Маківка — Сколе — Болахів — Калуш — Галич — Семиківці — Чортків — Будяківці — Хотин	Похід УСС	1915 р.
Біла Церква — Мотовилівка — Київ	Антигетьманське повстання	Листопад 1918 р.
Чортків — Підгайці — Тернопіль — Броди — Золочів — Рогатин	Чортківська офензива	Червень — липень 1919 р.
Гусятин — Житомир — Коростень — Малін — Базар	Другий Зимовий похід	Жовтень — листопад 1921 р.

5. Виправте помилки в тексті.

С. В. Петлюра

С. Петлюра походить з козацько-священницької родини з Полтавщини. Навчався у духовній семінарії, з якої був виключений за революційні настрої.

З 1906 р. — член РУПу та УСДРП. У роки Першої світової війни був головою військового комітету Західного фронту. З березня 1917 р. — член Української Центральної Ради. У створеному Генеральному секретаріаті — генеральний секретар з військових справ. У грудні 1917 р. виходить зі складу Генерального секретаріату через незгоду із соціалістичною орієнтацією голови уряду В. Винниченка. У листопаді 1917 р. брав активну участь у придушенні більшовицького повстання в Києві. За часів Гетьманату ув'язнений. У грудні 1918 р. був обраний до складу Директорії, Головний Отаман Армії УНР. У лютому 1919 р. — голова Директорії УНР. Ініціатор переговорів з Польщею та підписання Варшавського договору 1920 р. З 1923 р. — в еміграції. Вбитий більшовицькими агентами у Парижі у 1926 р.

6. Впишіть цифри, якими позначено видатні винаходи, до відповідного стовпчика.

1850— 1859	1860— 1869	1870— 1879	1880— 1889	1890— 1899	1900— 1909	1910— 1919	1920— 1929	1930— 1939
17	10, 11	1, 14	13, 15	6, 7, 12	2, 8	3	5	4, 9, 16

- 1) Винайдено телефон — 1876 р.
- 2) Випущено перший пилосос — 1901 р.
- 3) Винайдено протигаз — 1915 р.
- 4) Винайдено кулькову авторучку — 1938 р.
- 5) Розпочато випуск перших домашніх холодильників — 1927 р.
- 6) Винайдення кінопроектора братами Люм'єр — 1895 р.
- 7) Винайдено радіо — 1895 р.
- 8) Винайдено скріпки для паперу — 1900 р.
- 9) Вперше пройшла телевізійна гра «Поле чудес» — 1938 р.
- 10) Випущено першу поштову картку — 1861 р.
- 11) Відкрито перший метрополітен — 1863 р.
- 12) Почав працювати перший ескалатор — 1894 р.
- 13) Винайдено праску з електричним нагрівачем — 1882 р.
- 14) Винайдено пластилін — 1879 р.
- 15) Проїшов перший конкурс краси — 1888 р.
- 16) Випущено першу нейлонову зубну щітку — 1938 р.
- 17) Розпочався випуск картопляних чіпсів — 1853 р.

7. Визначте причини й наслідки подій та явищ.

Причини	Подія	Наслідки
Нездатність Директорії створити стабільний політичний режим. Соціально-політична диференціація уряду. Більша частина українського народу не підтримала національну ідею створення незалежної держави. Несприятливі зовнішньополітичні умови	Поразка Директорії УНР	Встановлення більшовицької влади. Зростання національної свідомості. Набуття державотворчого досвіду
Традиційні економічні зв'язки та регіональна спеціалізація. Система союзних договорів, які були укладені в 1919—1921 рр., виявилась недостатньою. Радянська влада встановилася на більшій частині колишньої Російської імперії	Створення СРСР	Створення псевдофедеративної держави. Структура СРСР не давала змоги різним народам вирішувати свої справи на власний розсуд. Україна стала УСРР — державою, в якій українці отримали територіально-адміністративні права

8. Визначте авторів наведених рядків та події, про які йдеться.

- «Коли б не було мого виступу, німці кілька днів пізніше завели б на Україні звичайне генерал-губернаторство. Воно було б оперте на загальні засади окупації і нічого спільного з українством... не було б».
П. Скоропадський. Гетьманський переворот (квітень 1918 р.).
- «Немає жодного сумніву в тому, що якби лише ми вирвали з рук польської буржуазії її буржуазну шляхетську армію, то революція робітничого класу в Польщі стала б фактом».
М. Тухачевський. Радянсько-польська війна 1920 р.
- «Як цієї ночі ми не візьмемо Львова, то завтра його візьмуть поляки. Наша честь вимагає, щоб ми перші взяли владу в краї, хоч би навіть прийшлося зараз її втратити».
Д. Вітовський. Листопадове повстання у Львові у 1918 р.

- 4) «Панове, рівно 48 років тому у Дзеркальній залі було проголошено створення Німецької імперії. Сьогодні ми зібралися тут для того, щоб зруйнувати і замінити те, що було створено того дня».
Р. Пуанкаре. Відкриття Паризької мирної конференції 1919 р.
- 5) «Уряд Його Величності прихильно ставиться до відновлення національного вогнища для єврейського народу в Палестині й докладає всіх зусиль задля досягнення цієї мети».
Після окупації Палестини в листопаді 1917 р. Велика Британія прийняла декларацію А. Бальфура й почала сприяти переселенню євреїв до Палестини.
9. Назвіть політичного діяча і продовжіть його біографію.
- 1) Грушевський М. С. — з 13 березня 1917 р. по 29 квітня 1918 р. Голова Української Центральної Ради. Перший президент УНР. Після повернення з еміграції в 1924 р. працював в галузі історії. У 1929 р. став академіком АН СРСР. У 1931 р. його заарештували, в 1934 р. — помер за нез'ясованих обставин.
- 2) Шумський О. — один з лідерів боротьбистів у 1919 р. 1924—1927 рр. — нарком освіти УСРР. Ідеолог націонал-комунізму. У 1926 р. в листі до Сталіна запропонував замінити керівництво урядом України, а ЦК КП(б)У — на комуністів українського походження. Він сподівався, що ці заходи сприятимуть зміцненню більшовицької влади. Пропозиція Шумського була суворо засуджена, а сам він був направлений на другорядну партійну роботу до Росії. Загинув у роки «великого терору» (у 1946 р.).
- 3) Міхновський М. — у 1917 р. — засновник Українського військового клубу імені гетьмана П. Полуботка та військового організаційного комітету. Лідер «самостійників». Після підписання II Універсалу очолив озброєний виступ проти «федералістів», який був придушений спільними діями російських військ та прихильників союзу з Росією. Був відправлений на Румунський фронт.
- 4) Єфремов С. — один із засновників ТУПу, з квітня 1917 р. — заступник Голови УЦР, у Генеральному секретаріаті обіймав посаду Генерального секретаря міжнаціональних справ. Після громадянської війни займався літературознавством. Був одним з головних звинувачених на так званому «процесі над членами Союзу визволення України» (СВУ) у 1930 р.
- 5) Раковський Х. — у 1919—1923 рр. — голова уряду радянської України. Потім працював на дипломатичних посадах. Брав участь у троцькістській опозиції. Засуджений на десять років ув'язнення на процесі «правотроцькістського блоку» у 1938 р. Розстріляний у 1941 р.

11 клас

1. Заповніть таблицю «Держави, що утворилися й припинили існування у XX ст.»

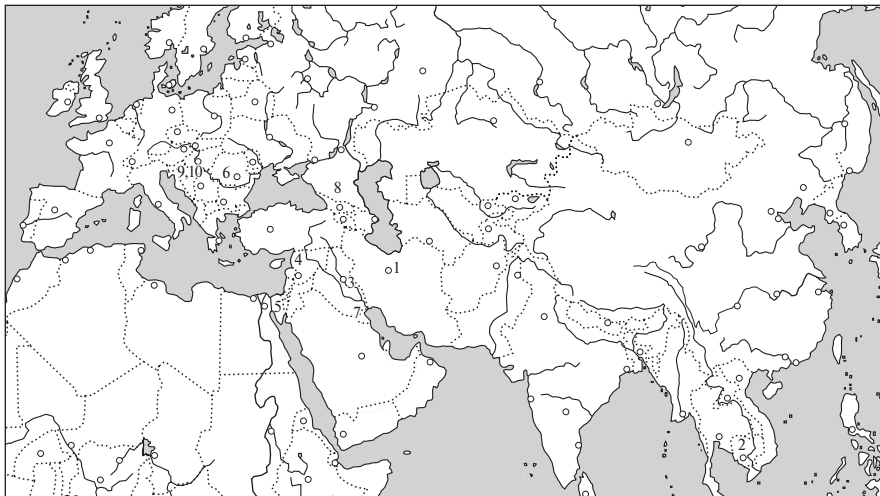
Карпатська Україна	Республіка В'єтнам	Маньчжоу-Го
Час існування		
1938 — 03.1939 рр.	2.09.1945—1976 рр.	1931—1945 рр.
За яких обставин утворилися		
Внаслідок Мюнхенської угоди Чехословаччина була поділена. Словачія та Закарпаття отримали автономію. Вибори в парламент закінчилися перемогою прибічників суверенітету. 8.10.1938 р. — створення першого автономного уряду на чолі з А. Бродієм	03.1945 р. після витіснення французів з Індокитаю утворився В'єтмінь (національний орган влади). Комуністи без бою увійшли в Ханой. 2.09.1945 р. — Хо Ши Мін проголосив створення ДРВ	Японія у 1931 р. веде агресивну політику, захопила Північно-Східний Китай і для зміцнення становища створює маріонеткову державу Маньчжоу-Го
За яких обставин припинила існування		
14.03.1939 р. — агресія Угорщини проти Карпатської України. 18.03 — окупація Угорщиною території Карпатської України. 1939 р. — А. Волошин з Ю. Реваєм виїхали до Румунії	1956 р. — вибори у Південному В'єтнамі. Визнання Республіки В'єтнам США, Англією, Францією. 1960 р. — створення Національного фронту визволення Південного В'єтнаму (НФВПВ). 2.07.1976 р. — проголошення СРВ. Захоплення військами НФВПВ Сайгона	У серпні 1945 р. радянські війська захопили Північно-Східний Китай і передали контроль над цією територією Народно-визвольній армії Китаю
Головні історичні події		
15.03.1939 р. — проголошення незалежної республіки Карпатської України	1954 р. — Женевські договори. 1973 р. — Паризькі угоди про припинення війни у В'єтнамі	06.1938 р. — територіальні претензії до СРСР. 1939 р. — війна з Монголією
Найбільш відомі історичні постаті		
А. Волошин — президент Карпатської України, А. Бродій — голова першого уряду, А. Стефан — голова сейму, Ю. Ревай — прем'єр-міністр	Хо Ши Мін, діяч в'єтнамського і міжнародного комуністичного руху, президент ДРВ	Чан Кайши, голова гоміньданівського режиму

Назвіть держави, до складу яких протягом I пол. XX ст. входили українські землі, а також держави, що існували в цей же період на території України.

- 1) Росія.
- 2) Австро-Угорщина.
- 3) УНР.
- 4) Кримсько-татарський національний уряд.
- 5) Одеська радянська республіка.
- 6) Донецько-Криворізька республіка.
- 7) Радянська соціалістична республіка Таврида.
- 8) Українська Держава.
- 9) ЗУНР.
- 10) Кримський крайовий уряд.
- 11) Гуцульська республіка.
- 12) УСРР.
- 13) Галицька соціалістична радянська республіка.
- 14) Молдавська Народна республіка — Хотинська директорія.
- 15) Карпатська Україна.
- 16) Українська держава.

2. На контурній карті цифрами позначте місця 10 найбільших військових конфліктів та громадянських воєн у 80—90 рр. XX ст. Під картою у вигляді таблиці зробіть коментарі за схемою: номер на карті — час — суть конфлікту.

Номер	Роки	Суть конфлікту
1	1979—1989	Радянсько-афганська війна
2	1979 — 1989	Режим Пол Пота у Камбоджі
3	1980—1988	Ірано-іракська війна
4	1982	«Ліванська криза»
5	1987	Інтифада західного берегу р. Йордан
6	1989	Конфлікт у Румунії (Чаушеску)
7	1990—1991	Іракська війна за Кувейт («Буря в пустелі», визволення Кувейту)
8	1991—1996, 1999	Чеченські війни
9	1992—1995	Громадянська війна в Боснії та Герцоговині
10	1998	Косівський конфлікт

5. Заповніть прогалини у ланцюжку географічних назв, що символізують історичну подію, та визначте, про яку складну історичну подію йдеться, коли вона відбулася.

Факти	Подія	Дата
Любар — Умань — Хмельове — Черкаси — Бобринець — Балта — Ямпіль	Перший Зимовий похід	6.12.1919 — 6.05.1920
Херсон — Перекоп — Сімферополь — Ялта — Каховка — Чонгар — Джанкой — Феодосія — Керч	Разгром військ Врангеля	08 — 11.1920
Любеч — Лютеж — Малій — Київ — Черняхів — Житомир, Фастів — Великий Букрин	Київська наступальна операція	11.1943
Біла Церква — Мотовилівка — Київ	Антигетьманське повстання	11.1918
Кошевате — Сміла — Ольшанка — Тинівка — Звенигородка — Осиняжка	Корсунь — Шевченківська операція	01—02.1944

6. Виправте помилку в тексті.

Гетьман П. Скоропадський

Павло Петрович Скоропадський (1873—1945) походив із старовинного козацько-шляхетського роду, нащадок Івана Скоропадського. Закінчив Петербурзький пажеський корпус. Брав участь у російсько-японській війні. Під час Першої світової війни командував кінним полком гвардійської кавалерійської дивізії. Влітку 1917 р. провів українізацію 34-го армійського

корпусу, створивши Перший український корпус. У листопаді 1917 р. корпус став на захист Української Центральної Ради, роззброюючи й відсилаючи до Росії збільшовизовані військові частини. Але, не підтримуючи військову політику керівництва УЦР, подав у відставку, передавши командування корпусом Гандзюку. У березні 1918 р. П. Скоропадський створив політичну організацію Українська громада, яка розпочала підготовку до встановлення авторитарного режиму в Україні. 29 квітня 1918 року на Всеукраїнському хліборобському конгресі П. Скоропадського було обрано гетьманом України. Всі закони Генерального секретаріату та Тимчасового уряду скасовувалися, проголошувалася Українська держава, вся повнота влади в ній переходила до гетьмана. У стислий термін в Україні запрацював транспорт, сформувалися банківська система та система судочинства, було введено в обіг гривню, перебудовано збройні сили, відновлено козацтво. Гетьман намагався українізувати державний апарат та загальноосвітні школи. Ним було створено державний Український університет у Києві, Український університет у Кам'янець-Подільському, Державний український архів, Національну галерею мистецтв, Український історичний музей, Українську національну бібліотеку, Українську Академію наук. Однак політика гетьманського уряду на чолі з Ф. Лизогубом, зокрема, повернення майна та земель поміщикам, ліквідація селянських комітетів, встановлення 12-годинного робочого дня, засилля в уряді антиукраїнсько налаштованих російських генералів, присутність в Україні німецько-австрійських військ викликали створення опозиційного Українського національного союзу.

П. Скоропадський пішов на переговори. Було створено компромісний склад уряду з опозицією і проголошено про федерацію України з небільшовицькою Росією (14.11.1918), що стало поштовхом до широкого антигетьманського повстання і приходу до влади Директорії УНР. 14 грудня 1918 року гетьман зрікся влади і таємно виїхав за кордон. Жив у Німеччині, де у 1926 р. створив Український науковий інститут. Помер від поранення під час бомбардування у 1945 р.

7. Визначте авторів згаданих творів та кількома словами охарактеризуйте їх. Встановить, за яким принципом зроблено добірку творів.

Твір	Автор	Хто він
1	2	3
«...Да не судимы будете», «Україна наша радянська»	П. Шелест	Перший секретар ЦК КПУ
«Хроніка табірних буднів», «Правосуддя чи рецидив терору», «Лихо з розуму»	В. Чорновіл	Літератор, правозахисник

1	2	3
«Сповідь у камері смертників», «Вірю в Бога та в Україну», «Не дам загинуть Україні»	Л. Лук'яненко	Правозахисник, голова УРП
«У підпіллі можна зустріти тільки шурів...», «Вітер зустрічний»	П. Григоренко	Генерал, правозахисник
«Не відлюбив свою тривогу ранню...», «Круговерть», «Веселий цвинтар»	В. Стус	Поет, правозахисник
«Набої для розстрілу (Ненько, моя Ненько...», «Соромлюсь і засуджую», «Власним виміром я міряв долю свою»	Г. Снегірьов	Літератор, кінодраматург
«Приєднання чи воз'єднання?»	М. Брайчевський	Історик, археолог
«Роздуми про українську мову та культуру в Донецькій області», «Сільські проблеми», «Ви і ми»	О. Тихий	Публіцист
«Трагічна галерея», «Правозахисний рух в Україні, його засади та перспективи», «Пісня про проліски»	Ю. Литвин	Поет, правозахисник
«Страшний якийсь тягар», «Там, у Київських печерах», «ГУЛАГ»	В. Марченко	Публіцист, правозахисник

8. Впишіть цифри, якими позначено найвидатніші винаходи ХХ ст., до відповідного стовпчика.

1900— 1909	1910— 1919	1920— 1929	1930— 1939	1940— 1949	1950— 1959	1960— 1969	1970— 1979	1980— 1989	1990— 2000
4, 10	11, 13	7, 14, 16	20	3, 5, 15, 18	2, 19	8, 12	9	6, 17	1

- 1) Запровадження інтерактивного телебачення — 1994 р.
- 2) Відкриття структури ДНК — 1953 р.
- 3) Винайдення аквалангу — 1943 р.
- 4) Поява перших мотоциклів — 1906 р.
- 5) Випробування атомної бомби — 1945 р.
- 6) Перша пересадка штучного серця — 1982 р.
- 7) Створення інсуліну для лікування діабету — 1922 р.
- 8) Перший політ людини у космос — 1961 р.
- 9) Народження першої у світі пробіркової дитини — 1978 р.
- 10) Перший трансатлантичний радіозв'язок — 1903 р.
- 11) Винайдення пластмаси — 1910 р.
- 12) Перша пересадка серця — 1967 р.

- 13) Застосування отруйних газів — 1915 р.
- 14) Винайдення телебачення — 1926 р.
- 15) Винайдення магнітної плівки — 1942 р.
- 16) Відкриття пеніциліну — 1929 р.
- 17) Випущено перший персональний комп'ютер — 1983 р.
- 18) Винайдено аерозоль — 1941 р.
- 19) Винайдено музичний синтезатор — 1953 р.
- 20) Винайдення кулькової ручки — 1938 р.

9. Визначте причини та наслідки таких історичних подій та явищ:

Причини	Наслідки
Чорнобильська катастрофа	
<p>25—26.04.1986 р. — вибух реактора на ЧАЕС.</p> <p>Порушення технічної дисципліни, норм, правил безпеки під час будівництва ЧАЕС та експлуатації.</p> <p>Домінування політичних факторів над економічними, екологічними, моральними при прийнятті рішень.</p> <p>Ігнорування прав та інтересів республік.</p> <p>Непродумана індустріалізація країни, будівництво атомних електростанцій поруч із великими містами, порушення технологій будівництва (ЧАЕС було зведено на гранітному розломі, на перетині трьох річок)</p>	<p>Екологічна катастрофа — «хмара смерті», тридцятикілометрова зона відчуження, пляма радіації поширилася на 1200 міст і сел.</p> <p>Демографічні втрати — більше 3 млн. людей постраждало, близько 90 тис. з них — діти.</p> <p>Велика захворюваність населення.</p> <p>Економічні втрати — 9 млрд карбованців, 50 % площі України забруднено.</p> <p>Зміни у свідомості людей.</p> <p>Зростання політичної активності.</p> <p>Реформування суспільства.</p> <p>Рух «зелених».</p> <p>Наслідки Чорнобиля позначатимуться на 30 поколіннях людей.</p> <p>Це страшний урок, що попереджає про можливу майбутню глобальну техногенну катастрофу</p>
Голод 1946—1947 рр.	
<p>Посуха 1946 р.</p> <p>Наслідки Другої світової війни.</p> <p>Загальна господарська розруха.</p> <p>Заготівельна політика радянського уряду.</p> <p>Позиція держави — бездіяльність центральної влади.</p> <p>Експорт зерна у вигляді «братерської допомоги» (1,7 млн т)</p>	<p>Демографічні втрати — 1 млн.</p> <p>Зафіксовані випадки канібалізму.</p> <p>Інфекційні захворювання, близько 1 млн. чоловік хворіло на дистрофію та анемію.</p> <p>Деградація суспільства.</p> <p>Масова втеча селян в міста.</p> <p>Валовий збір зернових культур у 1946 р. був утричі менший, ніж у 1940 р.</p> <p>Усунення М. Хрушова з посади першого секретаря ЦК КП(б)У</p>

2003—2004 НАВЧАЛЬНИЙ РІК (ІХ ВСЕУКРАЇНСЬКА ОЛІМПІАДА)

8 клас

Теоретичний тур

4. Складіть розгорнутий план теми «Зміни в українському суспільстві після Національно-визвольної війни 1648—1657 рр.».
- I. Політичні зміни.
 1. Початок створення Української козацької держави — Гетьманщини.
 2. Автономія України у складі Московського царства.
 3. Втілення демократичних цінностей в життя українського суспільства.
 4. Збройні сили — захисники Української держави.
 5. Зростання міжнародного авторитету України.
- II. Зміни в соціально-економічному житті.
 1. Підвищення ролі козацьких верств у житті суспільства.
 2. Упровадження найманої праці та ринкових відносин.
 3. Поширення магдебурзького права на українські міста.
- III. Національно-культурне відродження.
 1. Зростання національної свідомості.
 2. Інтерес до рідної мови та історії.
 3. Захист православної віри.
- IV. Оцінка істориками доби 1648—1657 рр.

Практичний тур

1. Назвіть види історичних джерел із наведеного переліку понять.
 - Письмові джерела — наукова стаття, підручник з історії, статистичні матеріали, періодичні видання, законодавчі акти, автобіографія, листи.
 - Усні джерела — народна дума, народний епос, народна пісня.
 - Речові джерела — документальний фільм, пам'ятки архітектури.

2. Заповніть прогалини у ланцюжку топонімів.

Новгород, Володимир, Галич, Київ, Болохівщина, Галич, Завихвост.

На мою думку, ці події пов'язані з життям Романа Мстиславовича — князя новгородського, волинського, галицько-волинського. Як старший син київського князя Мстислава він був відправлений на княжіння в Новгород. Тут проявилися його позитивні риси характеру, і новгородці його полюбили, хоча досягти цього було досить важко. Після смерті батька його запросили на княжіння до Володимира (тепер Володимир-Волинський). Йому вдалося зібрати всі землі, захистити князівство від ворогів, зарекомендувати себе гарним правителем. За часів його князювання Волинське князівство процвітало.

У кінці XII ст. у сусідньому Галицькому князівстві ситуація, навпаки, погіршилась. Після смерті Ярослава Осмомисла його сини не поділили влади, знову набула активності боярська опозиція, виникла загроза нападу сусідів. За умов, що склалися, галичани запросили «на стіл» Романа Мстиславовича, бо чули про його заслуги. Роман прийняв запрошення. Він одразу навіть порядок у князівстві, а в 1199 р. об'єднав Волинське і Галицьке в одне Галицько-Волинське князівство. Роман Мстиславович прагнув захистити свою державу від сусідів. З цією метою він здійснював походи на половців, на Литву (про нього казали, що він «Литвою оре»), болохівців, поляків (під час останнього він і загинув під Завихвостом, у 1205 р.). Його значення як творця Галицько-Волинської держави неоціненне.

3. Розв'яжіть історичну задачу.

До дати битви на Каталунських полях (451) додайте дату коронації Міндовга (1252), відніміть кількість мов, якими володів Ярослав Осмомисл (8). Потім відніміть дату битви на Косовому полі (1389), та додайте дату першої літописної згадки про Львів (1256). Відніміть дату офіційного затвердження Папою Римським католицького чернецького ордену єзуїтів (1540), і додайте дату першої літописної згадки про Москву (1147). Потім додайте дату хрещення Хлодвіга (498), й відніміть дату (століття) появи грецьких колоній на узбережжі Чорного та Азовського морів (VII ст.). У результаті ви отримаєте дату події з історії України.

$$451 + 1252 - 8 - 1389 + 1256 - 1540 + 1147 + 498 - 7 = 1660$$

Ми отримали 1660 р. — дату підписання Слободищенської угоди Ю. Хмельницьким.

4. Порівняйте Гетьманщину часів Б. Хмельницького, Московську державу, Польщу, Францію XVII ст.

Гетьманщина	Московська держава	Польща	Франція
1	2	3	4
Органи державної влади			
Виборний гетьман з обмеженими можливостями, загальна рада, виборна генеральна старшина, виборна старшина, виборна рада	Цар — абсолютний господар, посада спадкова. Боярська дума. Земський собор — станове представництво, що затверджувало рішення царя. Прикази	Виборний король з обмеженою владою. Сейм, що складався із магнатів, дрібної шляхти і представників воеводств	Король з необмеженою спадковою владою, Генеральні Штати, які скликалися, щоб затвердити рішення короля (у XVII ст. значення не мали), нотаблі — придворна рада короля

1	2	3	4
Адміністративно-територіальний устрій			
10—16 полків з полковими радами, 272 сотні з сотенними радами. Всі посади — виборні	Система намісництва з намісниками, яких призначав цар, згодом — губернії з повітами	Поділ на воєводства і повіти з місцевими сеймиками та воєводами, яких призначали	Країна поділена на провінції, якими управляв намісник, призначений королем. Провінції ділились на округи
Міське управління			
Виборні магістрати з виборним війтом	Містом управляв царський намісник, який не контролювався міщанами	Магістрати з війтами, яких призначав на обрання король, або великі землевласники	Міські магістрати на чолі з підконтрольними королю намісниками
Землеволодіння			
Приватне (спадкове); тимчасове (не спадкове)	Вотчина. Помістя	Фільваркове. Орендне	Королівське. Дворянське
Соціальні стани			
Козацька старшина (аристократія), вище духовенство, міщани, нижче духовенство, селяни (вільні), козаки (голова)	Бояри, дворянство, духовенство, міщани, селяни-кріпаки	Магнати, шляхта, міський патриціат, католицьке, греко-католицьке, православне духовенство, міський плебс, селяни (кріпаки)	Дворяни: багаті, бідні, дворяни «мантії», католицьке духовенство. Третій стан: буржуазія, селяни, міщани
Висновки: у XVII ст. на території Європи сформувалися різні за формою правління держави — повністю абсолютистська феодально-кріпосницька Московська держава, шляхетська республіка Польща, абсолютистська Франція. Серед них вирізнялася Гетьманщина Б. Хмельницького — держава з республіканським типом правління й певним демократичним устроєм. Аналогів цій державі у той період не існувало			

5. Заповніть таблицю.

Країна	Династія	Рік заснування династії	Засновник династії
1	2	3	4
Монгольська імперія	Чингізиди	1206	Темучжин (Чингізхан)
Англія	Тюдори	1485	Генріх VII Тюдор

1	2	3	4
Франція	Валуа	1328	Філіпп VI
Англія	Ланкастери	1399	Генріх IV
Індія	Великі Моголи	1526	Бабур
Китай	Тан	618	Лі Юань

6. Заповніть таблицю «Зовнішньополітична орієнтація гетьманів козацької України II пол. XVII ст.». Впишіть номери правильних відповідей до колонок. У дужках позначте роки, коли відбулися зазначені події.

Гетьмани України	Зовнішньополітична орієнтація			
	Московська держава	Польща	Кримське ханство	Туреччина
І. Виговський		1		
Ю. Хмельницький	5	8		2
І. Брюховецький	7			
П. Тетеря		9		
П. Дорошенко				4
Д. Многогрішний	3			
І. Самойлович	6			

- 1) Гадяцька угода (1658 р.).
 - 2) Чигиринські походи (1677—1678 рр.).
 - 3) Глухівські статті (1669 р.).
 - 4) Визнання протекторату Туреччини (1672 р.).
 - 5) Переяславський договір (1659 р.).
 - 6) Кримські походи (1687 р.).
 - 7) Московський договір (1665 р.).
 - 8) Слободищенська угода (1660 р.).
 - 9) Участь у поході Яна II Казимира (1663—1664 рр.).
- Визначте особливості зовнішньої політики козацької України II пол. XVII ст.

Як внутрішня, так і зовнішня політика козацької України другої половини XVII ст. розвивалася в умовах Руїни. Роз'єднаність національно-визвольних сил в Україні після 1657 р. призвела до зміни політичної орієнтації в окремих таборах. Спочатку з'явилися два, а потім і третій орієнтир — на Москву, Польщу і Туреччину. Запекла боротьба між цими державами за українські землі спричинила виникнення ще більш гострих конфліктів між прихильниками тієї чи іншої сторони. Крім неузгодженості в колах правлячої козацько-старшинської верхівки, її не було і в народних масах, що спричинило братовбивчу боротьбу і розподіл

України між трьома державами: спочатку між Росією та Польщею, а потім між Росією, Польщею та Туреччиною. Гетьман та старшинська олігархія, керуючись принципами тієї країни, до складу якої потрапили, проводили відповідну зовнішню політику. Кожен гетьман намагався відстояти автономію України, ведучи дискусії та вступаючи в конфлікт зі своєю державою-протектором, але виступи кожної сторони окремо, тим більше проти різних могутніх держав, не принесли бажаного результату, і, врешті-решт, автономія України поступово згасла.

9 клас

Теоретичний тур

5. Складіть розгорнутий план теми «Утворення національних держав в Італії та Німеччині».
- I. Вступ. Характеристика міжнародних відносин у Європі в другій половині XIX ст.
- II. Створення національних незалежних держав у Німеччині й Італії.
 1. Створення національної держави в Німеччині:
 - а) причини утворення (економічна, політична роздробленість);
 - б) боротьба Австрії і Пруссії за лідерство в Німеччині. Роль Отто фон Бісмарка;
 - в) утворення Північнонімецького союзу;
 - г) проголошення Німецької імперії в 1871 р.
 2. Створення національної держави в Італії:
 - а) причини створення національної держави в Італії (загострення національної проблеми, політична й економічна роздробленість);
 - б) два шляхи об'єднання Італії — Кавура і Мадзіні;
 - в) франко-італо-австрійська війна 1859 р.;
 - г) зростання визвольного руху. Д. Гарібальді;
 - д) створення Італійського королівства;
 - е) 1870 р. — державотворення в Італії.
- III. Значення утворення національних незалежних держав Німеччини й Італії.

Практичний тур

1. Заповніть таблицю «Спеціальні (допоміжні) історичні дисципліни».

Що вивчає	Спеціальна історична дисципліна	Пам'ятка. Джерело
1	2	3
Метрологічні засоби	Метрологія	Міри довжини, міри площі, міри штучних тіл і рідин, часу

1	2	3
Еволюцію письма, його матеріали і знаряддя	Палеографія	Писемні знаки, матеріал для письма, орнаменти
Печатки як самостійні пам'ятки історії, побуту, мистецтва, а також як ознаки достовірних документів	Сфрагістика	Печатки
Герби (емблеми, символи, знаки)	Геральдика	Герби (емблеми, символи, знаки), які обирали собі держави, міста, громади, знатні роди, окремі особи
Прапори	Вексилологія	Державні прапори, міжнародні, територіальні, цивільних установ та організацій, приватні
Монети та різні зливки монет, історію техніки монетної справи	НумізMATика	Монети, державні, княжі, грошові знаки
Історію нагородних знаків	Фалеристика	Ордени, хрести, медалі, нагрудні знаки, значки

2. Розв'яжіть історичну задачу.

Від дати з'їзду князів у Любечі (1097) відніміть дату коронації Карла Великого у Римі (800), додайте дату розорення Києва Батиєм (1240) та дату (число) повстання декабристів (14). Потім додайте дату першої битви гунів з готами (375), відніміть дату підписання Аугсбурзького миру (1555); до одержаного результату додайте дату підписання Деулінської угоди (1618) й кількість тез, з якими виступав Мартин Лютер (95), потім відніміть дату поділу Римської імперії на Західну і Східну (395). У результаті ви отримаєте дату події англійської історії. Назвіть її.

$$1097 - 800 + 1240 + 14 + 375 - 1555 + 1618 + 95 - 395 = 1689$$

У 1689 р. англійський парламент прийняв «Білль про права».

3. Позначте на контурній карті зазначені історико-географічні назви областей України, поясніть їх походження та співвіднесіть із сучасним адміністративно-територіальним устроєм.

Походження назви	Історико-географічна область	Сучасний адміністративно-територіальний устрій
1	2	3
Раніше ця територія була вкрита буковими лісами, густими і непрохідними	Буковина (1)	Чернівецька область, частина Румунії, територія між Дністром і Прутом

1	2	3
Ця територія розташована на узвишші, як Подол в Києві. Інший варіант — назва пішла від слова «долина» на Поділлі	Поділля (2)	Вінницька, Хмельницька і Тернопільська, частина Івано-Франківської області
Знаходилась поблизу Польщі, тобто «під ляхами» (поляками)	Підляшшя (3)	частина Польщі
Обрисами на карті нагадує «кут» між Карпатами, Дністром, Прутом	Покуття (4)	Частина Івано-Франківської області
Територія уславилася непроходними й густими лісами впереміш з болотами	Полісся (5)	Частина Волинської, Житомирської, Рівненської, Чернігівської, Київської областей, південь Білорусії
У XVII ст. почалося масове залюднення цієї території вільними переселенцями. Створювалися слободи, які звільнялися на деякий час Московією від податків	Слобожанщина (6)	Харківська, Сумська, частина Луганської і Донецької обл., Воронежська, Курська, Белгородська губернії Росії
Ця територія була в минулому заселена слов'янським союзом племен — сіверянами («ті, що проживають на півночі»)	Сіверщина (7)	Частина Чернігівської та Брянської (Росія) областей

4. Порівняйте аграрні реформи XIX ст. у Пруссії, Австрійській та Російській імперіях. Заповніть таблицю та зробіть висновки.

Пруссія	Австрійська імперія	Російська імперія
1	2	3
Час проведення		
Середина XIX ст.	1848 р.; 1853 р. — Закарпаття	1861 р.
Причини		
1. Соціальна напруга (масові селянські виступи). 2. Подальший розвиток господарства неможливий без кардинальних змін (економічна криза)	1. Повстання селян у Західній Україні. 2. Загострення соціального становища під час революції 1848—1849 рр. 3. Вимоги депутатів рейхстагу	1. Велика кількість селянських повстань і заворушень. 2. Прагнення влади стабілізувати (утримати) ситуацію в державі

1	2	3
3. Розвиток капіталізму. 4. Формування ринку вільнонайманої праці		3. Відсталість Росії, виникнення потреби реформування господарства, щоб наздогнати західні держави. 4. Кримська війна — каталізатор реформ
Основні документи реформи		
Указ про скасування кріпацтва. Указ «Про регулювання відносин між поміщиками і селянами». 1850 р.	Указ про скасування кріпацтва в Галичині, в Закарпатті	Маніфест (19.02.1861р.) про скасування кріпацтва
Зміст		
Селяни отримали особисту свободу, але мушили викупувати землі, виконувати феодалні повинності	Ліквідація юридичної залежності селянина від поміщика. Але селяни мушили сплачувати викупні платежі за землю і платити за користування угіддями, що залишилися власністю поміщиків	Селяни отримали особисту свободу і громадянські права. Встановлення категорії тимчасовозобов'язаних селян
Наслідки		
Пруссія пішла важким «пруським шляхом розвитку»	Селяни були зобов'язані сплачувати викуп, що набагато перевищував суму річного оброку, тому багато селян розорювалося, не були достатньо забезпечені землею. Реформа не була доведена до кінця.	Селяни 49 років сплачували викупні платежі. Зберігалася селянська община
Реформа мала велике значення для подальшого капіталістичного розвитку країн (з'явилися нові власники землі, ціла армія найманих робітників). Держави були зобов'язані провести аграрні реформи. Сільське господарство на той час було основою економіки цих країн, а кріпацтво гальмувало його розвиток. Завершення промислового перевороту		

5. Розшифруйте абрєвіатури політичних партій кінця XIX ст.

- РУРП — Русько-українська радикальна партія.
- УСДП — Українська соціал-демократична партія.

- УНДП — Українська національно-демократична партія.
- СДПА — соціал-демократична партія Австрії.
- СДПГ — соціал-демократична партія Галичини.
- ПСДП — Польська соціал-демократична партія.

6. Визначте причини і наслідки зазначених подій.

Причина	Подія	Наслідки
1	2	3
Еміграція П. Орлика і частини козацтва. Прагнення відродити цілісну козацьку державу. Потреба в законах для еміграційного козацтва	Ухвалення «Пактів і конституцій законів й вольностей Війська Запорозького» 1710 р.	Бендерська Конституція стала найпрогресивнішим документом свого часу, хоча так і не була введена в дію. Але вона закріплювала найпрогресивніші для того часу ідеї про державне життя
Прагнення американських колоній відокремитися від Англії. Високі податки. Потреба здобуття незалежності	Прийняття «Декларації незалежності США» 1776 р.	Створення нової держави, прийняття Конституції США. Приклад для національно-визвольних рухів інших країн. Затвердження принципів демократії
Занепад Речі Посполитої, відсталість від інших держав. Намагання інших держав розширити свої території за рахунок польських земель	Третій поділ Польщі 1795 р.	Польща припинила існування як єдина незалежна держава. Посилення Пруссії, Австрії, Росії за рахунок приєднання до них нових земель
Обмеження у використанні та поширенні української мови і літератури на західноукраїнських землях. Національне і політичне гноблення. Прагнення української інтелігенції зберегти та розвинути українську культуру	Діяльність «Руської трійці» 1833—1837 рр.	Поширення української мови та літератури. Дослідження і популяризація історичного минулого. Видання українського альманаху «Русалка Дністровая». Визначення головних програмних засад українського національного руху. Пробудження національної самосвідомості народу

1	2	3
<p>Прагнення Росії захопити Північне Причорномор'я, контролювати цей регіон, послабити Туреччину.</p> <p>Прагнення Туреччини повернути втрачені землі</p>	<p>Російсько-турецька війна 1787—1791 рр.</p>	<p>До Російської імперії за Ясським миром відійшла територія між Дністром і Південним Бугом.</p> <p>Визнання Туреччиною приєднання Криму до Росії.</p> <p>Стабілізація ситуації в цьому регіоні, заснування портів на узбережжі Чорного моря</p>
<p>Невдоволення широких верств населення засиллям у державі великої фінансової буржуазії.</p> <p>Існування опозиції існуючому режиму.</p> <p>Важке становище населення країни, безробіття</p>	<p>Револьюція 1848—1849 рр. у Франції</p>	<p>Накопичення політичного досвіду боротьби народних мас.</p> <p>Встановлення Другої республіки.</p> <p>Обрання президентом Луї Бонапарта.</p> <p>Державний переворот 1851р.</p> <p>Проголошення Другої імперії.</p> <p>Встановлення влади Наполеона III і проголошення конституційної монархії</p>
<p>Національний, релігійний, соціальний гніт, колонізаторська політика російського царизму.</p> <p>Русифікація, наступ на культуру.</p> <p>Потреба у підтримці української культури, просвіті народу.</p> <p>Заснування найбільш активною частиною української інтелігенції громад — культурно-просвітницьких організацій</p>	<p>Громадівський рух 60-ті роки XIX ст.</p>	<p>Освіта народу (створення недільних шкіл).</p> <p>Відкриття бібліотек; поширення творчості Т. Шевченка.</p> <p>Розвиток української національної ідеї.</p> <p>Формування національної свідомості українців, збагачення традицій українського національно-визвольного руху</p>

1	2	3
Прагнення народників підняти на Наддніпрянщині повстання проти влади поміщиків	«Чигиринська змова» 1877 р.	За місяць до запланованого початку повстання організації, що нараховувала більше 1 тис. членів, була викрита і розгромлена. Народникам не вдалось чогось досягти, бо селянам на той час були не зрозумілі ідеї утопічно налаштованої інтелігенції

7. Заповніть таблицю.

Країна	Династія	Рік заснування	Засновник династії
Франція	Бурбони	1589	Генріх IV
Китай	Мін	1368	Чжу-юань чжан
Англія	Стюарти	1603	Яків I
Росія	Романови	1613	Михайло Романов
Індія	Великі Моголи	1526	Бабур
Англія	Йорки	1461	Едуард IV

8. Заповніть таблицю. Вставте прізвища вчених (номер, за яким зазначені в переліку) у відповідну колонку таблиці.

Гуманітарні науки	Природничі науки	Університети, в яких працювали							
		Київський	Харківський	Львівський	Новоросійський	Чернівецький	Московський	Петербурзький	Софійський
1, 2, 4, 6, 7, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 19, 20	3, 5, 8, 10, 16, 17, 18	2, 9, 12, 20	4, 5, 6, 7, 10, 11, 13, 16, 18	1	3, 8	15	12, 17, 19	14	9

10 клас**Практичний тур**

1. Приведіть у відповідність у вигляді комбінації цифр та букв імена істориків з назвами їхніх творів.

1Г, 2В, 3А, 4Ж, 5Б, 6Д, 7Е.

2. На контурній карті.

1) Позначте території, які Османська імперія повинна була втратити згідно із Севрським договором (Сирія, Ліван, Палестина, Трансйорданія, Ірак, Кувейт, о-ви Додеканез, Східна Фракія, Велика Вірменія, Західна Анталія.)

2) Позначте держави, що утворилися після розпаду Османської імперії (Хіджаз, Саудівська Аравія.).

3) Які нормативно-правові акти закріпили цей розподіл (Севрський мирний договір 1920 р., Лозаннська угода 1923 р.).

За мандатом Ліги націй контроль за Ліваном і Сирією належав Франції, за Палестиною, Трансйорданією, Іраком — Великобританії.

3. Розв'яжіть історичну задачу.

До дати Комп'єнського перемир'я (1918) додайте рік Конотопської битви (1659) та відніміть дату судового процесу над членами СВУ (1930). До одержаного результату додайте дату вступу Ф. Д. Рузвельта на посаду президента США (1933) та відніміть дату окупації японцями Маньчжурії (1931). Потім відніміть кількість держав, які підписали на Вашингтонській конференції угоду про дотримання принципу «відчинених дверей у Китаї» (9), додайте дату завершення Кримської війни (1856), відніміть дату укладення Глухівських статей (1669), додайте дату (століття), у якому з'явилися перші кириличні стародруки (15) і ви отримаєте дату події з історії освіти на Україні.

$1918 + 1659 - 1930 + 1933 - 1931 - 9 + 1856 - 1669 + 15 = 1842.$

1842 р. — вийшла «Історія Малоросії» Миколи Маркевича.

4. Заповніть таблицю. Порівняйте поняття «національно-територіальна автономія» та «національно-культурна автономія».

Національно-територіальна автономія	Національно-культурна автономія
1	2
Визначення понять	
Територіально-адміністративна одиниця, яка формується за політико-національним або політико-географічним принципом, має право на власну	Частина території держави, на якій компактно проживає національна

1	2
конституцію, до компетенції якої входить організація і діяльність місцевих органів влади, забезпечення громадського порядку, збереження довкілля, суспільно-необхідні роботи тощо	меншість з притаманною їй мовою, культурою та звичаями
Спільне: забезпечення національних потреб національної меншості у різних аспектах	
Відмінне	
Забезпечення політичних прав національних меншин. Створюються окремі адміністративні органи	Забезпечення культурних та релігійних прав національних меншин. Адміністративний устрій загальнодержавний
Висновки, приклади. В Україні існують як національно-територіальна автономія (Автономна Республіка Крим, яка має власну конституцію, адміністративні органи, але підпорядковується Конституції України та загальнодержавним органам влади), так і національно-культурна автономія (наприклад, татари, гагаузи, які мають можливість задовольняти свої національно-культурні потреби, не маючи територіальної автономії)	

5. Розшифруйте аббревіатури.

- УПАЦ — Українська православна автокефальна церква.
- УВАН — Українська Вільна академія наук.
- ВУАН — Всеукраїнська Академія наук.
- НННП — Німецька національна народна партія.
- ХОНС — Хунта націонал-синдикалістського наступу.

6. Заповніть таблицю.

Ім'я, прізвище	Роки	Посада
1	2	3
Йосип Сталін	1922—1953	Генеральний секретар ЦК РКП(б) — ВКП(б)
Олексій Риков	1924—1930	Голова РНК СРСР
Лазар Каганович	1925—1928	Генеральний секретар ЦК КП(б)У
Максим Литвинов	1930—1939	Народний комісар іноземних справ СРСР
В'ячеслав Молотов	1930—1941	Голова РНК СРСР
Еммануїл Квірінг	1923—1925	Перший секретар ЦК КП(б)У
Лев Троцький	1918—1925	Голова РВР, народний комісар з військових та морських справ РСФРР
Григорій Петровський	1919—1938	Голова ВУЦВК

1	2	3
Християн Раковський	1919—1923	Голова РНК УСРР
Станіслав Косіор	1928—1934	Генеральний (з 1934 р. — перший) секретар ЦК КП(б)У
Георгій П'ятаков	1918—1919	Голова Тимчасового робітничо-селянського уряду України
Всеволод Балицький	1924—1930	Голова ОДПУ УСРР

7. Визначте найважливішу, на ваш погляд, подію всесвітньої та вітчизняної історії зазначеного періоду. Свій вибір поясніть.

Найважливіша подія всесвітньої історії		Найважливіша подія історії України	
1	2	3	4
1919			
Врегулювання міжнародних відносин після Першої світової війни	Паризька мирна конференція, підписання Версальського мирного договору	22 січня — злука УНР і ЗУНР	Вперше за багато століть була здійснена ідея об'єднання українських земель у соборну державу
1920			
Завершення громадянської війни і посилення влади більшовиків	Радянсько-польська війна, розгром Врангеля, завершення громадянської війни в європейській частині Росії	Варшавська угода (21—24.04) С. Петлюри з Польшею	С. Петлюра погодився на передачу Польщі території ЗУНР за умов підтримки нею уряду Директорії у боротьбі з більшовиками
1921			
Потреба врегулювати міжнародні відносини на Далекому Сході та у Тихоокеанському регіоні	Вашінгтонська конференція	Створення УАПЦ	Прагнення українських релігійних діячів мати національну релігійну самостійність
1925			
Досягнення національної незалежності, руйнування колоніальної системи	Державний переворот в Ірані під проводом Реза-хана	XIV з'їзд РКП (б)	Проголошено курс на індустріалізацію

1	2	3	4
1928			
Спроба досягти колективної безпеки та запобігти світовій війні	Пакт Бріана—Келлога	«Шахтинська справа»	Початок репресій проти «старої» інтелігенції та спеціалістів
1929			
Початок світової економічної кризи	Початок Великої депресії	Утворення ОУН	Українська націоналістична організація, що боролася за незалежність України
1932			
Встановлення фашистської влади в Німеччині	Перемога націонал-соціалістичної партії на парламентських виборах	Початок голодомору в Україні	Трагічна подія в історії України, що привела до жахливих демографічних та економічних втрат
1939			
Найтрагічніша подія ХХ ст.	Початок Другої світової війни	Проголошення Карпатської України (15.03)	Перемога національно-визвольного руху закарпатських українців

8. З наведеного переліку оберіть імена (підкресліть) лауреатів Нобелівської премії і в дужках укажіть країну, галузь та рік присудження премії. Розкажіть історію її заснування.

1. Макс Планк (1918 р., Німеччина, фізика).
3. Енріко Фермі (1938 р., Італія, фізика).
4. Іван Бунін (1933 р., Росія (Франція), література).
6. Нільс Бор (1922 р., Данія, фізика).
8. Петер Дебай (1936 р., Нідерланди, хімія)
11. Альберт Ейнштейн (1921 р., Німеччина, фізика)

Нобелівська премія була заснована на кошти А. Нобеля, шведського вченого і мецената. Вперше ця премія була присуджена у 1901 р. у царині фізики, фізіології та медицини, хімії, а також в галузі літератури та діяльності у справі укріплення співдружності націй. З 1969 р. премія вручається за досягнення в галузі економіки.

Присуджується щорічно Шведською королівською академією наук та іншими авторитетними установами Швеції за рішенням спеціальної комісії з поданих претендентів. Становить собою диплом та грошову премію. За введеними правилами Нобелівська премія вручається лише один раз, за винятком премій в різних галузях.

11 клас

Практичний тур

1. Приведіть у відповідність у вигляді комбінації цифр та букв імена істориків з назвами їхніх творів.
1Д, 2З, 3Ж, 4А, 5Б, 6В, 7Е, 8Г.

2. Розв'яжіть історичну задачу.

До дати (рік) народження М. Грушевського (1866) додайте дату народження Б.Хмельницького (1595) та дату передачі Криму із складу РРФСР до УРСР (1954). Отриманий результат поділіть на дату (число) оголошення Маніфесту про звільнення селян у Російській імперії (19). Потім додайте дату (рік) виведення на орбіту Землі першого штучного супутника (1957). Відніміть дату (рік) проведення останнього перепису населення України (2001). Одержаний результат помножте на дату (число листопада 1917 р.), коли було прийнято III Універсал Центральної Ради (7). Потім додайте дату (рік) запровадження гривні (1996). Відніміть рік останніх виборів до Верховної Ради України (2002) й століття, коли гетьманував Данило Апостол (XVIII) і ви отримаєте дату події з історії України. Назвіть її.

$$(1866 + 1595 + 1954) : 19 + 1957 - 2001 \cdot 7 + 1996 - 2002 - 18 = 1663$$

Подія: обрання П. Тетері гетьманом на Правобережній та І. Брюховецького — на Лівобережній Україні (на Чорній раді в Ніжині).

3. Зіставте наведені нижче карти. Стан якого процесу на 1990 та 2000 роки вони відбивають? Визначте роль і статус України в зазначеному процесі. Складіть легенду карти.

На основі наведених карт ми можемо стверджувати, що на них зображені геополітичні зміни, процес подальшої європейської та євроатлантичної інтеграції. Ці роки були особливо насичені вступом нових членів до інтеграційних об'єднань: військово-політичного НАТО та економічного ЄС. Цьому сприяв розвал соцтабору і зокрема — СРСР, коли на теренах Східної Європи утворилися нові держави, а країни Центральної та Південно-Східної Європи взяли курс на європейську інтеграцію. Це сприяє об'єднанню всіх держав та створенню єдиної Європи. Протягом 90-х ро-

ків до ЄС вступили Австрія, Швеція та Фінляндія (1995 рік), а до НАТО — Польща, Чехія та Угорщина (1999 рік). Кандидатами в члени ЄС стали 10 держав (Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина, Естонія, Латвія, Литва, Словенія, Мальта, Кіпр), які стали дійсними членами в травні 2004 р.

На карті № 2 відбито процес розпаду так званого «Соціалістичного табору» (країн-учасниць РЕВ, ОВД, Югославії, Албанії); зображено розпад таких держав, як СРСР, ЧСФР (Чеської і Словацької Федеративної республіки; до 1992 року — ЧССР), Югославії, його геополітичні наслідки — утворення нових незалежних держав. Крім того, на карті відбито процес об'єднання Німеччини (з жовтня 1990 р.).

Україна посідає одне з перших місць у Європі за територією, має багатий потенціал надр, ґрунтів і населення, що обіцяє перспективний розвиток держави.

Зовнішньополітичний курс України спрямований на європейську та євроатлантичну інтеграцію. У 1995 р. Україна стала членом Ради Європи, в 1994 р. приєдналася до програми НАТО «Партнерство заради миру». Зараз Україна має статус стратегічного партнера НАТО, а після вступу до ЄС 10 країн буде мати статус країни-сусіда ЄС. На жаль, на даному етапі Україна не має навіть статусу кандидата на вступ до союзу, але вона прагне стати в майбутньому повноправним членом ЄС та НАТО. Для цього Україна здійснила ядерне роззброєння та закрила Чорнобильську АЕС; на вимогу західних партнерів адаптує своє законодавство до європейського. Західний вектор є основним у зовнішній політиці України. Україна відіграє й відіграватиме важливу роль в інтеграційних процесах Європи, бо є її невід'ємною частиною.

4. Запропонуйте критерії для порівняння та заповніть таблицю.

Аграрне суспільство	Індустріальне суспільство	Інформаційне суспільство
1	2	3
Період існування		
Близько VI тис. до н.е. (неолітична революція) до першої половини XIX ст.	Кінець XIX — перша половина XX ст.	Друга половина XX ст.— ...
Основні соціальні групи		
Феодала, селяни, духовенство	Буржуазія, робітничий клас	Вчені, науковці, вчителі, технократи

1	2	3
Основні сфери діяльності		
Сільське господарство	Промислове виробництво	Науково-технологічне виробництво, сфера послуг, освіта
Основна цінність		
Земля	Капітал	Інформація
Основні інститути суспільства		
Церква, армія	Держава, створення монополій	ТНК, міжнародні організації та союзи

5. В яких країнах були засновані подані нижче осередки українознавчих об'єднань?

- Австрія — Український вільний університет.
- США, Канада — Українська вільна академія наук.
- США — Український науковий інститут, Українське історичне товариство.
- Франція — Бібліотека імені С. Петлюри.

6. Визначте причини й наслідки зазначених подій.

Причина	Наслідки
1	2
Проголошення IV Універсалу Центральної Ради	
<p>Усвідомлення ЦР необхідності побудови самостійної держави.</p> <p>Військова загроза з боку більшовицьких військ, необхідність заручитись міжнародної підтримкою проти більшовиків.</p> <p>Прагнення законодавчо закріпити здобутки революції.</p> <p>Необхідність міжнародного визнання УНР</p>	<p>Поява самостійної української держави.</p> <p>Підписання Брестського мирного договору.</p> <p>Здійснення історичної мрії українського народу.</p> <p>Міжнародне визнання УНР та її вихід із Першої світової війни</p>
Переворот 1965 р. в Індонезії	
<p>Спроби соціалістичних перетворень.</p> <p>Невдоволення армії та суспільства правлячим режимом Сукарно (з 1945 р.).</p> <p>Погіршення економічного становища.</p> <p>Заколот проти існуючої влади</p>	<p>Прихід до влади військового режиму на чолі з генералом Сухарто.</p> <p>Масові репресії, заборона компартії Індонезії.</p> <p>Зміна економічної політики (лібералізація)</p>

1	2
Економічна криза 1974—1975 рр. в США	
Високі ціни на нафту і газ на світових ринках. Значні витрати на купівлю палива, створення дисбалансу в економіці. Економічна війна з країнами ОПЕК	Скорочення обсягів виробництва. Початок впровадження ресурсозберігаючих технологій. Зниження життєвого рівня в США. Поразка республіканців, прихід до влади демократів (Дж. Картер, 1977—1980 рр.). Перебудова економіки США (новий етап НТР); оптимізація та інтенсифікація промислового розвитку
Інтифада 9 грудня 1987 р.	
Ізраїльсько-арабське протистояння. Прагнення арабів створити незалежну Палестину. Посилення силового тиску ізраїльтян на палестинські території	Виступи арабів у секторі Газа та западному березі р. Йордан. Загострення арабо-ізраїльських відносин, необхідність вирішення арабо-ізраїльського конфлікту. Усвідомлення необхідності залучення світового співтовариства до переговорів
Операція «чисті руки» 1992—1994 рр.	
Корумпованість вишого італійського державного керівництва, політиків, чиновників, їх зв'язки з мафією, терористами. Кризові тенденції в економіці країни, інфляція, стагнація тощо	Гучні політичні скандали, пов'язані з корупцією чиновництва. Підвищення політичної підтримки влади населенням. Кінець Першої республіки в Італії, формування нової політичної системи в державі. Падіння авторитету старих політичних партій. Незначні зміни в суспільно-політичному та економічному житті

7. Назвіть організації Руху Опору та їхні військові підрозділи, які діяли в роки Другої світової війни у зазначених країнах.
- Франція — «Вільна Франція», «Франція, що бореться», «Таємна армія» (1942 р.), Національна рада опору (1943 р.), Французькі внутрішні збройні сили (ФФІ, 1944 р.). Всі учасники руху Опору визнавали загальне керівництво ФКНВ на чолі з Ш. де Голлем.
 - Бельгія — «Фронт незалежності», патріотична міліція. Еміграційний уряд, якому підпорядковувалась «Таємна армія».
 - Голландія — «Рада опору», «Бойові дружини», «Рада порядку». Єдиного керівного центру не було.

- Данія — організація «Рада Свободи» (1942 р.), військові підрозділи, Народний фронт (на чолі з Муусиненгом).
- Албанія — Народно-визвольна армія Албанії (НВАА), яку очолював Енвар Ходжа.
- Югославія — Народно-визвольна армія Югославії (лідер КПЮ Й. Б. Тіто), загони промонархічних партизан-четників (Д. Михайлович), еміграційний уряд, антифашистський комітет Національного визволення.
- Греція — ЕЛАМ ЕЛАС (під керівництвом комуністичної партії Греції), військові підрозділи.

8. Установіть авторство документів, уривки з яких наведені нижче.

- 1) Василь Стус. Із листа П. Шелесту.
- 2) Михайло Горинь. З останнього слова на закритому судовому засіданні Львівського обласного суду.
- 3) В'ячеслав Чорновіл. З передмови до книги «Лихо з розуму».

Автори наведених вище висловів є дисидентами. Дисиденти (з латинської «протестуючі», «не згодні») — це представники течії в радянському суспільстві, що виступали за дотримання прав людини, конституції й законів СРСР і УРСР (в українському випадку), за вирішення соціальних, національно-релігійних проблем. Рух виник у другій половині 1950-х років через непослідовність реформ «відлиги» і відповідав настроям суспільства, яке вимагало більш широкої лібералізації громадського життя. Деякі групи українських дисидентів запозичили певні ідеї з програм ОУН-УПА. Створювалися різні об'єднання дисидентів. Найвідоміше з них було УРСС на чолі з Л. Лук'яненком.

Дисиденти зазнавали арештів у 1964—1965 рр., але свого існування цей рух не припинив.

На зламі 60—70-х рр. утворюються перші організовані групи, налагоджується «самвидав». 1972 р. став роком «великого погрому», коли було проведено масові арешти серед дисидентів. 9.11 1976 р. утворюється Українська Гельсінська група на підтримку виконання Гельсінських угод, її головою став письменник-дисидент М. Руденко. Згодом, у 1986 р., утворюється Українська Гельсінська спілка (УГС), головою якої стає Л. Лук'яненко. Пізніше УГС реформувалася в Українську республіканську партію.

Представники: Л. Лук'яненко, М. Руденко, В. Вінграновський, С. Караванський, В. Стус, М. й Б. Горині, І. Світличний, М. Озерний та інші.

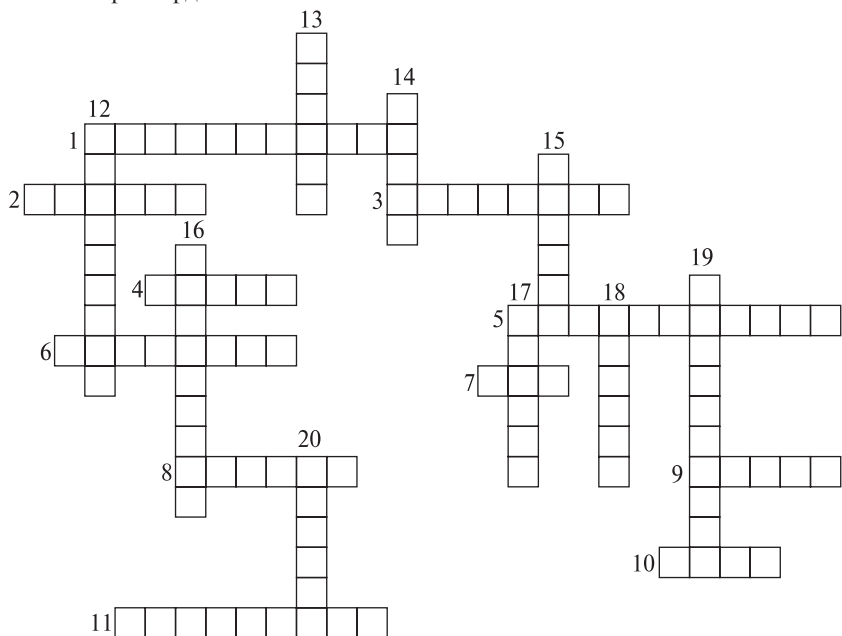
9. Заповніть таблицю (вказіть ім'я автора та впишіть цифри, якими позначені їх твори до відповідного стовпчика).

Ім'я автора	Прізвище автора	Назва твору
Марсель	Пруст	«У пошуках втраченого часу»
Микола	Руденко	«Вітер в обличчя»
Ернест	Гемінгвей	«Свято, яке завжди з тобою»
Борис	Пастернак	«Доктор Живаго»
Рабіндранат	Тагор	«Зруйноване гніздо»
Анрі	Барбюс	«Вогонь»
Альбер	Камю	«Бунтівна людина»
Олесь	Гончар	«Циклон»
Анатоль	Франс	«Повстання ангелів»
Павло	Загребельний	«Диво»
Ліна	Костенко	«Маруся Чурай»
Ліон	Фейхтвангер	«Лудейська війна»
Олександр	Солженіцин	«Архіпелаг ГУЛАГ»
Луї	Арагон	«Рабство і велич французів»
Василь	Стус	«Дорога болю»

Додатки

Додаток А

Заповніть кросворд.

По горизонталі:

1. Підприємства, на яких існував розподіл праці, але переважала ручна праця.
2. Великий землевласник у Польщі.
3. Козацькі військові знаки, символи.
4. Найкоштовніший продукт англійського королівства.
5. Полководець, герой Хотинської битви.
6. Ректор Болонського університету, українець за походженням.

7. Правитель Криму.
8. Перший європейський мореплавець, який намагався досягти Індії, плывучи на захід.
9. Місто, в якому виникла перша українська школа.
10. Назва польського парламенту.
11. Феодалні господарства, пов'язані з ринком.
По вертикалі:
12. Європейське місто, що першим отримало грамоту на самоврядування.
13. Ляльковий театр.
14. Козацький бойовий човен.
15. Перший ректор Київського колегіуму.
16. Гетьман, який підписав Кукурівську угоду.
17. Законодавчий акт Литовського князівства.
18. Великий військовий флот.
19. Тип господарства, який забезпечує продовольчі потреби власника маєтку.
20. Лідер Реформації в Німеччині.

Відповіді

По горизонталі:

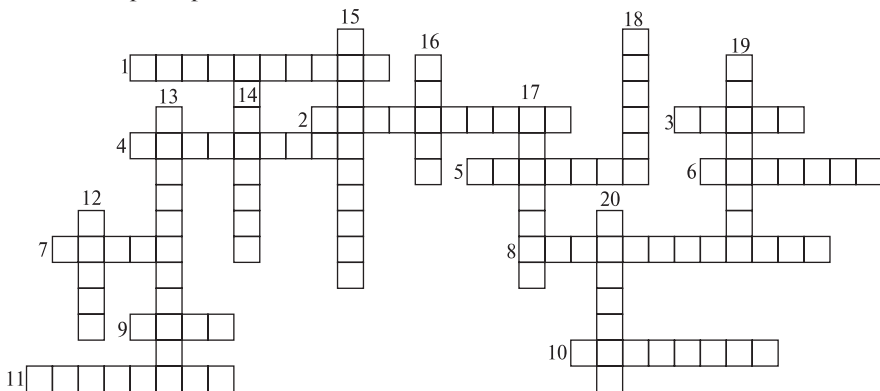
1. Мануфактура. 2. Магнат. 3. Клейноди. 4. Вовна. 5. Сагайдачний. 6. Дрогобич.
7. Хан. 8. Колумб. 9. Львів. 10. Сейм. 11. Фольварки.

По вертикалі:

12. Магдебург. 13. Вертеп. 14. Чайка. 15. Могила. 16. Дорошенко. 17. Статут.
18. Армада. 19. Натуральне. 20. Мюнцер.

Додаток Б

Заповніть кросворд.

По горизонталі:

1. Прізвище першого ректора братської школи у Києві.
2. Містечко, де сталася одна з найбільших битв Визвольної війни під проводом Б. Хмельницького.

3. Хто перед стратою сказав кату: «Ти покажеш мою голову народу, вона варто того»?
 4. З чим ім'ям пов'язана навколосвітня подорож?
 5. Французький просвітитель.
 6. Людина, що займається благодійницькою діяльністю.
 7. Керівник повстання на Дону II пол. XVII ст.
 8. Грамота про відпущення гріхів.
 9. Один із засновників літературного руху «Буря та натиск».
 10. Один із подвижників Богдана Хмельницького.
 11. Хто із кирило-мефодіївців є автором слів «Караюсь, мучусь, але не каюсь!»?
- По вертикалі:*
12. Ім'я завойовника, який у 1526 р. вторгся до Індії.
 13. Видатний полководець Тридцятирічної війни.
 14. Лідер, який очолив Реформацію у Швейцарії.
 15. Прізвище видатного українського полеміста.
 16. Містечко, з яким пов'язаний початок релігійних (або гугенотських) воєн у Франції.
 17. Територія, що перебуває під владою іноземної держави.
 18. Лідер Реформації у Німеччині.
 19. Засновник масонської організації «Понт Евксинський».
 20. Найбагатша родина XVI ст. у Німеччині.

Відповіді

По горизонталі:

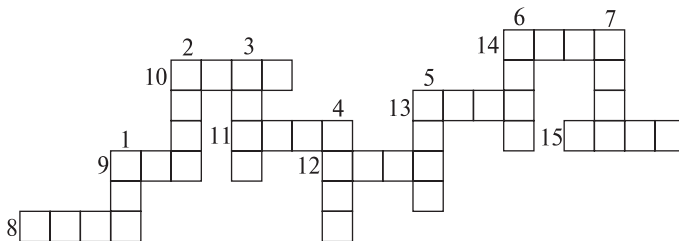
1. Борецький. 2. Берестечко. 3. Гонта. 4. Магеллан. 5. Вольтер. 6. Меценат.
7. Разін. 8. Індюльгенція. 9. Гете. 10. Кривонос. 11. Шевченко.

По вертикалі:

12. Бабур. 13. Валленштейн. 14. Кальвін. 15. Вишенський. 16. Вассі. 17. Колонія. 18. Мюнцер. 19. Лонжерон. 20. Фуггери.

Додаток В

Заповніть кросворд, укажіть запропоновані дати.

По вертикалі:

1. Запровадження християнства в Київській Русі.
2. Зруйнування фортеці Кодак Іваном Сулимою.

3. Початок княжіння Ярослава Мудрого.
4. Утворення Галицько-Волинського князівства.
5. Рік, у якому Васко да Гама досягнув берегів Індії.
6. Селянська війна в Німеччині.
7. Варфоломійська ніч.

По горизонталі:

8. Кревська унія.
9. Повстання древлян проти київського князя Ігоря.
10. Грюнвальдська битва.
11. Битва під Берестечком.
12. Початок навколосвітнього плавання Магеллана.
13. Відкриття Колумбом Америки.
14. Хотинська війна.
15. Розорення Києва монголо-татарами.

Відповіді

По вертикалі:

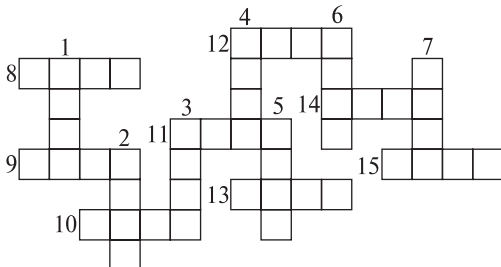
1. 988. 2. 1635. 3. 1019. 4. 1199. 5. 1498. 6. 1524. 7. 1572.

По горизонталі:

8. 1385. 9. 945. 10. 1410. 11. 1651. 12. 1519. 13. 1492. 14. 1621. 15. 1240.

Додаток Г

Заповніть кросворд, укажіть запропоновані дати.

По вертикалі:

1. Берлінський конгрес.
2. Емський указ.
3. Люблінська унія.
4. Полтавська битва.
5. Коломацькі статті.
6. Грюнвальдська битва.
7. Виступ декабристів на Сенатській площі.

По горизонталі:

8. Початок Кримської війни.
9. Створення громад в Україні.

10. Початок Великої французької революції.
11. Початок козацького руху під проводом К. Косинського.
12. Початок громадянської війни в США.
13. Тільзитський мир.
14. Революція в Австрії.
15. Початок опричнини.

Відповіді

По вертикалі:

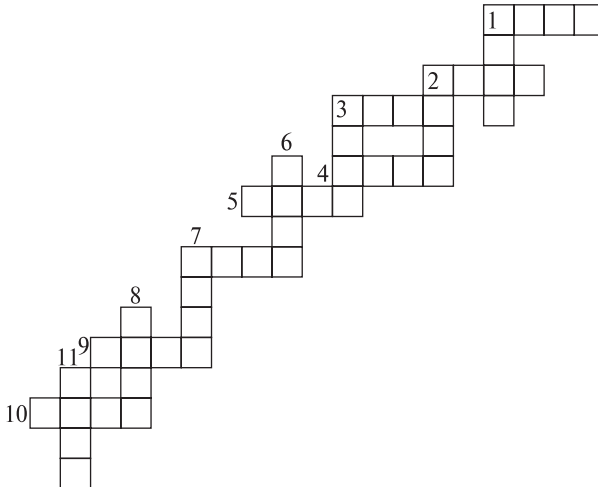
1. 1878. 2. 1876. 3. 1569. 4. 1709. 5. 1687. 6. 1410. 7. 1825.

По горизонталі:

8. 1853. 9. 1861. 10. 1789. 11. 1591. 12. 1861. 13. 1807. 14. 1848. 15. 1565.

Додаток Д

Заповніть кросворд, укажіть запропоновані дати.

По горизонталі:

1. Вступ США у Першу світову війну.
2. Лозаннська конференція.
3. Створення ООН.
4. Розрив дипломатичних відносин між Великобританією та СРСР.
5. Курс на суцільну колективізацію.
7. XIV з'їзд ВКП(б). Курс на індустріалізацію.
9. Гітлер призначений рейхсканцлером Німеччини.
10. Японська агресія в Манчжурії.

По вертикалі:

1. Судовий процес у справі Спілки визволення України (СВУ).

2. Проголошення незалежності Фінляндії.
3. Акт злуки УНР та ЗУНР.
6. Окупація Сербії та Чорногорії австро-німецькими військами.
7. «Півний путч» у Німеччині.
8. Судовий процес у справі українського національного центру (УНЦ).
11. Встановлення режиму санації в Польщі.

Відповіді

По горизонталі:

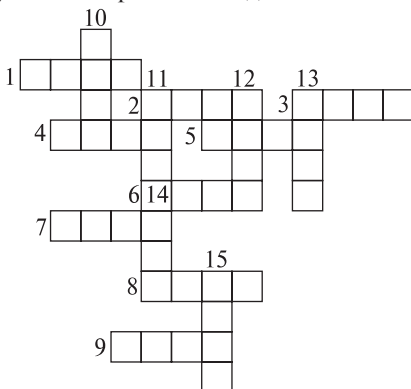
1. 1917. 2. 1922. 3. 1929. 4. 1927. 5. 1929. 7. 1925. 9. 1933. 10. 1931.

По вертикалі:

1. 1930. 2. 1917. 3. 1919. 6. 1915. 7. 1923. 8. 1931. 11. 1926.

Додаток Е

Заповніть кросворд, укажіть запропоновані дати.

По горизонталі:

1. Проголошення незалежності України.
2. Перший космічний політ, здійснений Юрієм Гагариним.
3. Підписання Маастрихтського договору про Європейський Союз.
4. Вивід радянських військ з Афганістану.
5. Встановлення комуністичного режиму на Кубі.
6. Виступ В. Черчілля у Фултоні з програмою «холодної війни».
7. Падіння Берлінського муру.
8. Закінчення Першої світової війни.
9. Початок «відлиги» в СРСР.

По вертикалі:

10. Створення Північно-Атлантичного оборонного союзу (НАТО).
11. Початок війни Японії та США у Другій світовій війні.
12. Аварія на Чорнобильській АЕС.
13. Прийняття України до Ради Європи.

14. Підписання мирної угоди з Японією після Другої світової війни.
15. Карибська криза.

Відповіді

По горизонталі:

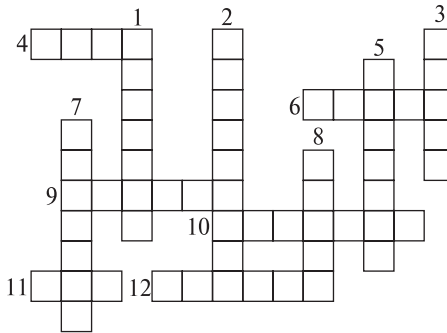
1. 1991. 2. 1961. 3. 1992. 4. 1989. 5. 1959. 6. 1946. 7. 1989. 8. 1918. 9. 1956.

По вертикалі:

10. 1949. 11. 1941. 12. 1986. 13. 1995. 14. 1951. 15. 1962.

Додаток Є

Заповніть кросворд.

По горизонталі:

4. Місто, де 1920 р. підписано договір між Туреччиною і країнами Антанти, що практично визнавав незалежність Туреччини.
6. Міністр закордонних справ Франції, один з ініціаторів пакту про заборону війни (1928).
9. Державний секретар США, також ініціатор згаданого пакту (1928).
10. Місто, де 1920 р. було підписано мирний договір між Угорщиною та країнами Антанти.
11. Президент американської компанії «General Electric», автор плану зниження щорічних виплат Німеччини, скасування фінансових обмежень і ліквідації іноземного контролю, діяв у 1929–1932 рр.
12. Місто, штаб-квартира Ліги Націй.

По вертикалі:

1. Місто, де 1922 р. підписано договір між Росією і Німеччиною про встановлення дипломатичних відносин і відмову від взаємних претензій.
2. Місто, де 1922 р. було підписано договори 4-х, 5-ти, 9-ти держав про врегулювання відносин в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні.
3. Місто, де 1922 р. відбулася конференція, що мала на меті відновлення мирного співіснування в Європі.
5. Президент США, автор відомих «14 пунктів».

7. Місто, де 1925 р. відбулася конференція, унаслідок якої було підписано Рейнський гарантійний пакт між Німеччиною та країнами Антанти.
8. Місто, де 1922 р. відбулася конференція, яка розглядала питання взаємних претензій між Росією та країнами Антанти.

Відповіді

По горизонталі:

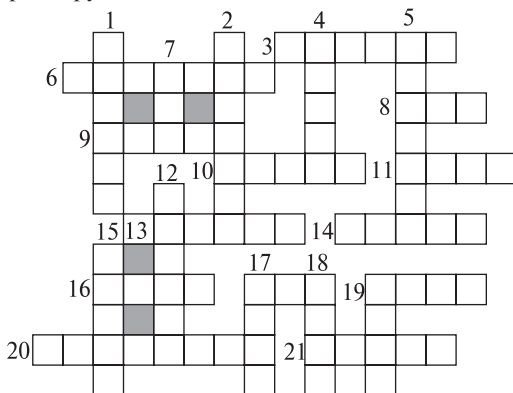
4. Севр. 6. Бріан. 9. Келлог. 10. Тріанон. 11. Юнг. 12. Женева.

По вертикалі:

1. Рапалло. 2. Вашингтон. 3. Генуя. 5. Вільсон. 7. Локарно. 8. Гаага.

Додаток 3

Заповніть кросворд «Вірування давніх слов'ян».

По горизонталі:

3. Бог земних плодів, його день припадає на 7 липня.
6. Втілення родючості, його поховання символізувало перехід до літа.
8. Божество, що керує долею людини.
9. Бог природи, що пробуджується, його день — 4 червня.
10. Місце, куди відлітають душі померлих, ключі від нього символічно зображують у вигляді крила.
11. Народні збори східних слов'ян.
13. Видатний археолог кінця XIX ст., дослідник трипільської та черняхівської культур.
14. Богиня землі, покровителька жіночих робіт, хатнього господарства.
16. Назва общини східних слов'ян.
17. Князь антів, що за легендою, загинув у боротьбі з готами.
19. Богиня любові, покровителька шлюбу.
20. Божество, що оберігає оселю та її мешканців від злих духів.
21. Бог скотарства.

По вертикалі:

1. Бог урочистостей та миру, його день святкували 24 грудня.
2. Дух луків, має вигляд маленької земної людини.
4. Слов'янське плем'я, яке жило між Бугом і Дніпром.
5. Дух лісу.
7. Число, що вважалось у слов'ян священним.
12. Бог небесного вогню, батько Дажбога.
15. Плем'я кочівників, що жило на території сучасної Угорщини, з ним пов'язані останні згадки в джерелах про антів.
17. Чарівний міфічний острів.
18. Богиня життя.
19. Юний бог кохання, син Лади.

Відповіді

По горизонталі:

3. Купало. 6. Коструб. 8. Суд. 9. Ярило. 10. Вирій. 11. Віче. 13. Хвойко. 14. Мокош. 16. Верв. 17. Бож. 19. Лада. 20. Берегиня. 21. Велес.

По вертикалі:

1. Коляда. 2. Луговий. 4. Уличі. 5. Лісовик. 7. Три. 12. Сварог. 15. Авари. 17. Буян. 18. Жива. 19. Лель.

Література

1. Антонович В. Коротка історія козаччини.— К.: Україна, 1991.— 156 с.
2. Антонович В. Б., Бец В. А. Исторические деятели Юго-Западной России в биографиях и портретах (Ю. Хмельницкий, И. Выговский) // Український історичний журнал.— 1991.— № 3.— С. 120—137.
3. Антонович В. Б., Бец В. А. Исторические деятели Юго-Западной России в биографиях и портретах (Павел Тетеря, Демьян Многогрешный) // Український історичний журнал.— 1991.— № 5.— С. 143—153.
4. Апанович О. М. Гетьмани України і кошові атамани Запорозької Січі.— К.: Либідь, 1993.—285 с.
5. Апанович О. М. Розповіді про запорозьких козаків.— К.: Дніпро, 1991.— 335 с.
6. Апанович О. М. Воєнне мистецтво Богдана Хмельницького та його сподвижників // Український історичний журнал.— 1995.— № 4.— С. 33—44.
7. Арцишевський Р. А. Світ і людина: Підручник для 8—9 кл. / Р. А. Арцишевський.— К.: АртЕк, 1996.
8. Ашукин Н. С., Ашукина М. Г. Крылатые слова.— М.: Худ. лит.,— 1988.— 526 с.
9. Баханов К. О. Методичний посібник з історії України. 7 клас. Традиції та інновації в навчанні історії в школі.— К.: Генеза, 2001.— 296 с.
10. Баханов К. О. Всеукраїнські олімпіади: сторінки історії, завдання, підсумки.: Методичний посібник для вчителя.— Запоріжжя: Просвіта, 2004.— 180 с.
11. Бойко О. Д. Історія України: Посібник для студентів вищих навчальних закладів.— К.: Видавничий центр “Академія”, 1999.— 568 с.
12. Верстюк В. Ф. М. С. Грушевський у перший період діяльності Центральної Ради // Український історичний журнал.— 1996.— № 5.— С. 37—49.
13. Винокур І., Трубочанінов С. Давня і середньовічна історія України.— К.: Глобус, 1996.—224 с.
14. Висоцький С. Княгиня Ольга і Анна Ярославна: Славні жінки Київської Русі.— К.: Наукова думка, 1991.—104 с.
15. Вінточяк О. Україна в описах західноєвропейських подорожників другої половини XVIII ст. / Інститут української археографії АН України.— Львів: Мюнхен: Дніпрова хвиля, 1995.— 139 с.
16. Голобуцький В. Запорізьке козацтво. 2-е вид. доп. і переробл.— К.: Вища школа, 1994.—538 с.

17. Голобуцький О., Кулик В. Український політичний рух на Наддніпрянщині кінця ХІХ— початку ХХ століття: Дослідження.— К.: Смолоскип, 1996.— 123 с.
18. Горобець В. М. Московська політика Богдана Хмельницького: дипломатична риторика та політична практика // Український історичний журнал.— 1995.— № 4.— С. 45—55.
19. Грицак Я. Й. Нарис історії України: формування модерної укр. нації ХІХ—ХХ ст.: [Нор. посібник для учнів гуманіт. гімназій, ліцеїв, студентів іст. фак. вузів, вчителів].— К.: Генеза, 1996.— 360 с.
20. Грушевський М. С. Очерк истории украинского народа.— К.: Либідь, 1990.— 400 с.
21. Грушевський М. Ілюстрована історія України.— К.: Радуга, 1990.— 524 с.
22. Давня історія України: Навчальний посібник: У 2-х кн. / Толочко П. П., Козак Д. Н., Крижицький С. Д. та інші.— К.: Либідь, 1994.— Кн. 1.— 240 с.; Кн. 2.— 224 с.
23. Довідник з історії України (А — Я): Посіб. для серед. загальноосв. навч. закладів / За ред. І. Підкови, Р. Шуста.— К.: Генеза, 2001.— 1036 с.
24. Загірня М. Гетьман Петро Сагайдачний: Історичні оповідання.— К.: Дніпро, 1991.— 94 с.
25. Зарубежные страны. Вып. 1. 1998—2003 гг. / Авт.-сост. Я. Н. Бердичевский.— Запорожье.
26. Іван Мазепа і Москва: Історичні розвідки і статті.— К.: Рада, 1994.— 174 с.
27. Історичні постаті України: історичні нариси / Упор. О. В. Болдирев.— Одеса: Маяк, 1993.— 384 с.
28. Історія України в особах ІХ—ХVІІІ ст. / Замлинський В., Войцеховська І., Галаган В. та ін.— К.: Україна, 1993.— 396 с.
29. Історія України в особах ХІХ—ХХ ст. / Войцеховська І., Абліцов В., Божко О. та ін.— К.: Україна, 1995.— 396 с.
30. Історія України в особах: Литовсько—польська доба / Дзюба О., Довбищенко М., Русина О.— К.: Україна, 1997.— 271 с.
31. Історія України: нове бачення: У 2 т. / О. І. Гуржій, Я. Д. Гаєвич, М. Ф. Котляр та ін.; Під ред. В. А. Смолія.— К.: Україна, 1995.— 350 с.; Т. 2. / В. Ф. Верстюк, О. В. Гарань, В. М. Даниленко та ін.— 1996.— 494 с.
32. Історія української та зарубіжної культури: Навчальний посібник. / Білик Б. І., Горбань Ю. А., Калакура Я. С.— К.: Вища школа: Т-во «Знання», КОО, 2000.— 326 с.
33. Капнинский А. Первые киевские князья.— Харьков: Око, 1994.— 88 с.
34. Касьянов Г. В. Українська інтелігенція на рубежі ХІХ—ХХ століття: соціально-політичний портрет.— К.: Либідь, 1993.— 172 с.
35. Качкан В. Українське народознавство в іменах.— Ч. 1.— К.: Либідь, 1994.— 332 с.
36. Козуля О. Жінки в історії України.— К: Український центр духовної культури, 1993.— 255 с.

37. Копиленко М. Л., Копиленко О. Л. М. С. Грушевський і деякі проблеми розбудови Української держави // Український історичний журнал.— 1996.— № 5.— С. 28—36.
38. Костомаров Н. И. Исторические произведения. Автобиография.— К.: Изд-во при КГУ, 1999.— 734 с.
39. Котляр М. Ф., Смолий В. А. История в жизнеописаниях.— К.: Наукова думка, 1990.— 256 с.
40. Котляр М. Ф. Історія України в особах: Давньоруська держава.— К.: Україна, 1996.— 238 с.
41. Крип'якевич І. П. Історія України.— Львів: Світ, 1990.— 520 с.
42. Крип'якевич І. П. Богдан Хмельницький.— Львів: Світ, 1990.— 405 с.
43. Культура і побут населення України: Навч. посібник / В. І. Наулко, Л. Ф. Артюх, В. Ф. Горленко та ін.— К.: Либідь, 1993.— 288 с.
44. Личность в истории Украины: Сборник: В 2-х ч. Ч. 1. Дидактические материалы по истории Украины (7—9 классы) / Авт.-сост. Н. И. Ольхина, Л. Н. Непран, И. Н. Рыбак и др.— Донецк: УКРНТЭК, 2002.— 148 с.
45. Личность в истории Украины: Сборник: В 2-х частях. Ч. 2. Методические материалы по истории Украины (7—9 классы) / Авт.-сост. Н. И. Ольхина, И. Н. Рыбак, Н. Г. Диденко и др.— Донецк: Каштан, 2002.— 150 с.
46. Малик В. Князь Кий.— К.: Дніпро, 1989.— 576 с.
47. Малик Я., Вол Б., Чуприна В. Історія української державності.— Львів: Світ, 1995.— 247 с.
48. Мельник Л. Г. Боротьба за українську державність (17 ст.).— К.: Освіта, 1995.— 192 с.
49. Молчанов М. Державницька думка Михайла Драгоманова.— К., 1994.— 39 с.
50. Мороз П. В. Дидактичні матеріали з історії стародавнього світу: 6 клас.— К.: А.С.К., 1998.
51. Мусский И. А. Сто великих диктаторов.— М.: Вече, 2000.— 654 с.
52. Організація та проведення Всеукраїнських учнівських олімпіад і турнірів. Методичні рекомендації / Кремінський Б. Г.— К., 2001.
53. Основные понятия по истории: Словарь-справочник для учащихся общеобразовательных учебных заведений / Составители: Н. И. Ольхина, И. Н. Рыбак, В. А. Косиков, Н. Г. Диденко.— Донецк: ООО «Лебедь», 2000.— 204 с.
54. Особа і суспільство: Підручник для 10 кл. / Р. А. Арцишевський, С. О. Бондарук, В. І. Бортников та ін.— К.: Ірпінь, ВТФ Перун, 1997.
55. Павленко Ю. В. Історія світової цивілізації: Соціокультурний розвиток людства: Навч. посібник.— К.: Либідь, 1999.— 360 с.
56. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. Т. 1. До середини XVII ст.— К.: Либідь, 1993.— 640 с.
57. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. Т. 2. Від середини XVII ст. до 1923 року.— К.: Либідь, 1993.— 608 с.
58. Пономарьов А. П. Етнічність та етнічна історія України: Курс лекцій.— К.: Либідь, 1996.— 272 с.

59. Рыбак И. Н., Ольхина Н. И. Сборник материалов для тематического оценивания учебных достижений учащихся по истории Украины: мониторинг качества образования. 7 класс.— Донецк: БАО, 2000.— 256 с.
60. Рубльов О. С. Михайло Грушевський. Перший рік у Радянській Україні. (Спроба реконструкції) // Український історичний журнал.— 1996.— № 5.— С. 50—70.
61. Сам про себе: Автобіографії видатних українців XIX ст. / Ред. Ю. Луцький.— Нью-Йорк: Вид. Укр. Вільної АНУ США, 1989.— 327 с.
62. Світ сучасної людини / В. М. Поздняков, Л. В. Долинська, З. М. Кононова, В. І. Онопрієнко та ін.— К.: Магістр S, 1996.
63. Слабошпицький М. Ф. Українські меценати. Нариси з історії української культури.— К.: Ярославів Вал, 2001.— 325 с.
64. Смолій В. А., Степанков В. С. Богдан Хмельницький. Соціально-політичний портрет.— К.: Либідь, 1993.— 504 с.
65. Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А. М. Прохоров, 2-е изд.— М.: Советская энциклопедия, 1983.
66. Степанков В. С. Богдан Хмельницький і проблема державності України // Український історичний журнал.— 1991.— № 9.— С. 115—126.
67. Субтельний О. Україна: історія.— К.: Либідь, 1991.— 512 с.
68. Сушинський Б. І. Козацькі вожді України: історія України в образах її вождів та полководців в XV—XIX ст.— Одеса: Альфа-Омега, 1998.— 686 с.
69. Тоболін В. Вивчення життя і діяльності історичних осіб через використання схем-портретів // Історія в школах України.— 1999.— № 1.— С. 25—27.
70. Україна крізь віка: навчальний посібник з історії України для середніх шкіл / Я. Дашкевич, В. Загорій, Я. Ісаєвич та ін.— К.: Ярославів Вал, 2000.— 232 с.
71. Федченко П. Михайло Драгоманов: Життя і творчість.— К.: Дніпро, 1991.— 360 с.
72. Харт Майкл. Сто великих людей.— М.: Вече, 1998.— 539 с.
73. Цікаве українознавство: Навч. посібник / Упоряд. В. А. Герасимчук.— К.: ІСДО, 1995.— 392 с.
74. Шаповал Ю. Україна: особи та події в контексті важкої історії XX ст.— К.: Генеза, 2001.— 554 с.
75. Шаров І. 100 видатних імен України.— К.: Альтернативи, 1999.— 502 с.
76. Шевчук В. П., Тараненко М. Г. Історія української державності: Курс лекцій: Навчальний посібник.— К.: Либідь, 1999.— 480 с.
77. Яворницький Д. Історія запорізьких козаків. У 3-х т.— Львів, 1990—1992.
78. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця 18 ст.— К.: Генеза, 1997.— 312 с.
79. Ясперс К. Духовная ситуация времени. / Смысл и назначение истории. Пер. с нем. 2-е изд.— М.: Республика, 1994.

Навчальне видання

ОЛЬХІНА Наталія Іванівна
ДІДЕНКО Ніна Григорівна
НЕПРАН Людмила Миколаївна
ЧЕРКАСЬКА Людмила Станіславівна

ІСТОРИЧНІ ОЛІМПІАДИ
Рекомендації. Завдання. Відповіді
8—11 класи

Головний редактор *Н. І. Харківська*
Редактор *О. О. Івакін*
Технічний редактор *О. В. Лебедєва*
Коректор *О. М. Журенко*

Підписано до друку 10.11.2006. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура шкільна. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 19,6. Замовлення № 6-11/22-1.

ТОВ «Видавнича група «Основа»».
Свідоцтво КВ № 7434 від 12.06.2003.
61001, м. Харків, вул. Плеханівська, 66
тел. (057) 731-96-33
e-mail: office@osnova.com.ua

ВИДАВНИЧА
ГРУПА

ОСНОВА

12-річна школа

Усі уроки до курсу. 8 клас

Автори: Мокрогуз О. П., Єрмоленко А. О.,
Михайлів Т. В., Морозова Н. М

Історія України – Код: ПП13, 352 с.

Всесвітня історія – Код: ПП14, 272 с.

Готові дидактичні матеріали. 8 клас

Автори: Мокрогуз О. П.,
Єрмоленко А. О., Морозова Н. Н.

Історія України – Код: ІПК78, 0 с.

Всесвітня історія – Код: ІПК48, 176 с.

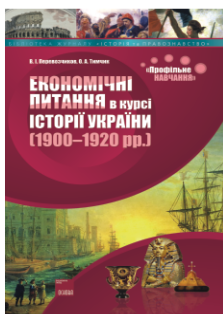
укр. мова, форма А5, м'яка обкладинка

Замовляйте книги за тел.: 8 (057) 731-96-33, за адресою: 61001, м. Харків,
вул. Плеханівська, 66, ВГ «Основа», «Книга — поштою. ICT» або на сайті
www.osnova.com.ua Надсилайте SMS-замовлення на номер 8(067) 572-30-371.

Надішліть копію передплатної квитанції на будь-який журнал ВГ «Основа»
та замовляйте книги зі знижкою 10%. Мінімальне замовлення — 2 книги.
Вартість поштової доставки — 4,95 грн.

ВИДАВНИЧА
ГРУПА

ОСНОВА

Історія та правознавство

Календарне планування.
Історія України. Всесвітня
історія. 5 – 11 класи

Автори: Морозова Н. Н.,
Нартов В. В., Харківська Н. І.
Код: ПП20, 192 с.

Формат А5, укр. мова, м'яка обкладинка

Вивчення економічних
питань у курсі історії
України

Автори: Перевозчиков В. І., Тимчик О. А.
Код: ІПК117, 128 с.

Економічні питання
в курсі історії України.
(1900 – 1920 рр.)

Код: ІПК58, 128 с.

Формат А5, укр. мова, м'яка обкладинка

Замовляйте книги за тел.: 8 (057) 731-96-33, за адресою:
61001, м. Харків, вул. Плеханівська, 66, ВГ «Основа»,
«Книга — поштою ІСТ» або на сайті www.osnova.com.ua

Надішліть копію передплатної квитанції на будь-який журнал ВГ «Основа»
та замовляйте книги зі знижкою 10%. Мінімальне замовлення — 2 книги.
Вартість поштової доставки — 4,95 грн.

ОБКЛ.